

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΟΡΟΙ ΚΑΤΑ ΠΛΑΤΟΣ.

EJUSDEM

REGULÆ FUSIUS TRACTATÆ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ (93).

1. Ἐπειδὴ Θεοῦ χάριτι ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ συνεληλύθαμεν εἰς ταυτὸν οἱ ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν τοῦ βίου τοῦ κατ' εὐσέβειαν ἐνστησάμενοι (94)· καὶ ὑμεῖς μὲν εὐδηλοὶ ἐστε μαθεῖν τι τῶν πρὸς σωτηρίαν ἐπιποθοῦντες, ἐμοὶ δὲ ἀνάγκη ἀναγγέλλειν τὰ δικαιώματα τοῦ Θεοῦ, νυκτὸς καὶ ἡμέρας μεμνημένῳ τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, ὅτι Τριετίαν νύκτα καὶ ἡμέραν οὐκ ἐπαυσάμην μετὰ δακρύων νοσητῶν ἓνα ἕκαστον καιρὸς δὲ ἐπιτηδεύοντος (95) ἡμῖν ὁ παρών. καὶ τόπος οὗτος ἰσχυρίαν παρέχων καὶ σχολὴν πᾶσαν ἀπὸ τῶν ἔξωθεν θορύβων, συνευξώμεθα ἀλλήλοις, ὥστε ἡμᾶς μὲν ἐν καιρῷ τοῖς συνδούλοις ἡμῶν δοῦναι τὸ σιτομέτριον· ὑμᾶς δὲ, λαβόντας τὸν λόγον, ὡς τὴν ἀγαθὴν γῆν, τέλειον καὶ πολυπλασίονα τὸν ἐν δικαιοσύνῃ καρπὸν ἀποδοῦναι, καθὼς γέγραπται. Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ δόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν (96), ἀφώμεθά ποτε τῆς φροντίδος τῶν ψυχῶν ἡμῶν· λυπηθώμεν ἐπὶ τῇ ματαιώσει τοῦ προλαβόντος βίου· αγωνισώμεθα ὑπὲρ τῶν μελλόντων εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ, καὶ τοῦ προσκυνητοῦ καὶ ἀγίου Πνεύματος. Μὴ τῇ ῥαθυμίᾳ καὶ τῇ ἐκλύσει ταύτῃ ἐναπομείνωμεν (97), καὶ τὸ μὲν παρὸν αἰεὶ διὰ ῥαθυμίας προιέμενοι, πρὸς δὲ τὸ αὔριον καὶ τὸ ἐφεξῆς τὴν ἀρχὴν τῶν ἔργων ὑπερτιθέμενοι, εἴτα καταληφθέντες ὑπὸ τοῦ ἀπαιτούντος τὰς ψυχὰς ἡμῶν, ἀπαρασκευάστοι C τῶν ἀγαθῶν ἔργων, τῆς μὲν χαρᾶς τοῦ νυμφῶνος

A

PROOEMIUM.

1. Quoniam, Deo juvante, in nomine Domini nostri Jesu Christi simul convenimus nos, qui unum et eundem pie vivendi finem nobis proposuimus, vosque quidem non obscure præ vobis fertis, teneri vos desiderio aliquid discendi eorum quæ ad salutem pertineant, mihi vero Dei justificationes annuntiandi incumbit necessitas, cum nocte ac die sim memor Apostoli, qui ait : *Per triennium nocte et die non cessavi, cum lacrymis monens unumquemque*¹; et quoniam præsens tempus est convenientissimum, hicque locus præbet silentium, ac prorsus ab externis tumultibus immunis est, mutuo simul precemur, ut nos quidem opportune conservis nostris frumenti demensum demus : vos autem accepto sermone, velut bona terra, perfectum et multiplicem justitiæ fructum reddatis, sicut scriptum est². Obsecro igitur vos per charitatem Domini nostri Jesu Christi, qui dedit semetipsum pro peccatis nostris³, simus tandem aliquando de animabus nostris solliciti, doleamus anteactæ vitæ vanitatem, decertemus pro futuris ad gloriam Dei, et Christi ipsius, adorandique ac sancti Spiritus. Ne maneamus in socordia hac et dissolutione, neve præsens quidem tempus per jugem pigritiam amittentes, in crastinum vero et in posterum differentes operum initium, deinde ab eo qui animas nostras reposcit, inventi imparati a bonis operibus, et a nuptialis thalami gaudio excludamur, et frustra inutiliterque ploremus, tunc vitæ tempus male præteritum lügen

¹ Act. xx, 31. ² Matth. xiii, 23. ³ Tit. ii, 14.

(93) Editio Paris. et Basil. τοῦ αὐτοῦ ὄροι κατὰ πλάτος. Προοίμιον. Codex Voss. ὄροι κατὰ πλάτος, Προοίμιον. Codex Colb. τοῦ αὐτοῦ πρόλογος. Codex Combes. et alii duo cum editione Veneta τοῦ αὐτοῦ ὄροι κατὰ πλάτος. Coisl. primus τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας ὄροι πρὸς τοὺς κατὰ Θεὸν τὸ ἀσκεῖν προελομένους.

(94) Codex Colb. εὐσέβειαν συστησάμενοι. Statim codex Voss. et alii duo σωτηρίαν ἐπιθυμοῦντες. Mox Reg. primus τὸ δικαίωμα.

(95) Codex Voss. et Reg. primus ἐπιτηδεύων. Nec

ita multo post codex Colb. πᾶσαν τὴν ἀπό.

(96) Codex Voss. διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ Πνεύματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ, καὶ τοῦ προσκυνητοῦ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, corrupte. Habent quoque Reg. primus et Coisl. itidem primus διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ Πνεύματος τοῦ Κυρίου. Codex Combes. et alii duo ut in contextu. Illud, τῶν ἁμαρτιῶν, deerat in utraque editione. Codex Colb. δόντος ἑαυτὸν εἰς θάνατον ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν. Haud longe codex Colb. ἐπὶ τῇ ματαιότητι.

(97) Editio Paris. ταύτῃ ἐναπομείναντες. Libri veteres ita, ut in contextu videre licet.

tes, cum nihil amplius profuerit pœnitentibus. *Nunc tempus acceptabile*, inquit Apostolus, *nunc dies salutis*⁴. Hæc est pœnitentiæ ætas, illa remunerationis; hæc operæ et laboris, illa rependendæ mercedis; hæc tolerantiae, illa solatii. Nunc Deus adiutor est eorum qui se a via mala convertunt: tunc horrendus et quem nullus fallat, humanarum actionum, verborumque et cogitationum inquisitor. Nunc experimur lenitatem, tunc justum iudicium cognoscemus, cum videlicet resurrexerimus, alii ad supplicium æternum, alii ad vitam æternam, et unusquisque **328** secundum sua ipsius opera receperit. Quousque Christo, qui nos ad suum cœleste regnum vocavit, obsequi differimus? An non recipiemus nos ad bonam frugem? an non a consueta vivendi ratione revocabimus nos ad Evangelii integritatem? An non ob oculos nobis ponemus illam Domini metuendam ac conspicuam diem, in qua hos quidem qui ad Domini dexteram per sua opera accesserint, regnum cœlorum suspiciet, illos vero qui ob bonorum operum privationem ad sinistram dejecti fuerint, gehenna ignis et tenebræ æternæ involvent. *Illic*, inquit, *erit fletus et stridor dentium*⁵. τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἀπεωσμένους, γέεννα πυρός καὶ σκότος αἰώνιου κατακρύψει; Ἐκεῖ (3) ἔσται, φησὶν, ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

2, At qui cœlorum quidem regnum concupiscere nos dicimus et tamen de iis quibus comparari potest, nihil sumus solliciti: imo tametsi nullum pro conficiendo Domini mandato laborem subimus, nihilominus æquales honores ac præmia cum iis qui ad mortem usque peccato restiterint, recepturos nos esse præ mentis nostræ vanitate existimamus. Quis sementis tempore domi desidens, aut dormiens, instante messe manipulis sinum implevit? qui, ex vinea a se non plantata nec exulta uvas legit? Illorum sunt fructus, quorum et labores: iis qui vicerint, præmia et coronæ tribuuntur. Quis unquam coronabit eum qui ne accinxit se quidem contra adversarium? quando quidem non modo vincendum est, sed et legitime decertandum, juxta Apostolum⁶; hoc est, ne minimum quidem punctum ex iis quæ prescriptum sunt, negligendum est: imo singula perficienda sunt ita, ut nobis præceptum est. *Beatus* enim, inquit, *servus quem cum venerit Dominus, invenerit, non facientem utcunque, sed, sic facientem*⁷. Item, *Si recte quidem obtuleris, recte autem non di-*

⁴ II Cor. vi, 2. ⁵ Matth. xxv, 30. ⁶ II Tim. ii, 5.

(98) Codex Colb. νυμφῶνος ἀποκείσθωμεν [ἀποκλεισθῶμεν?], sensu non dissimili. Mox codex Voss. τὸν κακῶς παρεθέντα. Codex Colb. τὸν κακῶς περιωθέντα. Reg. primus τὸν κακῶς παρελθόντα. Reg. tertius et Combef. cum utraque editione τὸν κακῶς παρεθέντα, ex quibus omnibus eadem plane sententia efficitur.

(99) Antiqui duo libri præter Voss. κακείνος τῆς μισθαποδοσίας.

(1) Ita edidimus ex veteribus quatuor libris. Utraque editio πραγμάτων καὶ ἐνθυμημάτων, quod mutilum erat et decurtatum.

(2) Antiqui tres libri ἐπουράνιον αὐτοῦ. Ibidem codex Colb. βασιλικὴν καὶ δόξαν, et ad gloriam. Hoc

ἀποβληθῶμεν (98), ἀργὰ δὲ καὶ ἀνονητὰ μετακλαίωμεν, τὸν κακῶς παρεθέντα τοῦ βίου χρόνον ὀδυρόμενοι τότε, ὅτε πλέον οὐδὲν ἐξέσται τοῖς μεταμελομένοις. Νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, νῦν ἡμέρα σωτηρίας. Οὗτος ὁ αἰὼν τῆς μετανοίας, ἐκεῖνος τῆς ἀνταποδοσεως (99). οὗτος τῆς ὑπομονῆς, ἐκεῖνος τῆς παρακλήσεως. Νῦν βοηθὸς τῶν ἐπιστρέφόντων ἀπὸ ὁδοῦ κακῆς ὁ Θεός, τότε φοβερός καὶ ἀπαραλόγιστος τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων τε καὶ ῥημάτων καὶ ἐνθυμημάτων (1) ἐξεταστής. Νῦν τῆς μακροθυμίας ἀπολαύομεν, τότε τὴν δικαιοκρισίαν γνωρίζομεν, ὅταν ἀναστῶμεν, οἱ μὲν εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ ἀπολάβῃ ἕκαστος κατὰ τὴν πράξιν αὐτοῦ. Πρὸς τίνα καιρὸν ὑπεριθέμεθα τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ, τοῦ καλέσαντος ἡμᾶς εἰς τὴν ἐπουράνιον ἑαυτοῦ (2) βασιλικὴν; Οὐκ ἐκνήψομεν; οὐκ ἀνακαλεσόμεθα ἑαυτοὺς ἀπὸ τοῦ κατὰ συνήθειαν βίου πρὸς τὴν ἀκρίβειαν τοῦ Εὐαγγελίου; Οὐκ ἐν ὀφθαλμοῖς λαψόμεθα τὴν ἡμέραν Κυρίου τὴν φοβεράν ἐκείνην καὶ ἐπιφανῆ. ἐν ἧ τούς μὲν τῇ δεξιᾷ τοῦ Κυρίου διὰ τῶν πράξεων προσεγγίζοντας βασιλεία οὐρανῶν ὑποδέξεται· τούς δὲ πρὸς τὴν ἀριστεράν διὰ τὴν ἐρημίαν

2. Ἡμεῖς δὲ βασιλείας μὲν οὐρανῶν ἐπιθυμεῖν λέγομεν, ἐξ ὧν δὲ ἔστιν αὐτῆς ἐπιτυχεῖν οὐ φροντίζομεν· ἀλλὰ μηδὲνα πόνον ὑπὲρ ἐντολῆς Κυρίου καταδεχόμενοι (4), τῶν ἴσων τιμῶν τεύξεσθαι τοῖς μέχρι θανάτου πρὸς τὴν ἀμαρτίαν ἀντικαταστάσιν ἐν τῇ ματαιότητι τοῦ νοῦς ἡμῶν ὑποτιθέμεθα. Τίς ἐν καιρῷ τῆς σπορᾶς οἶκοι (5) καθήμενος ἢ καθεύδων, ἐνστάτος τοῦ θερισμοῦ, τὸν κόλπον ἐπλήρωσε τῶν πραγμάτων; τίς ἐτρέψησεν ἀμπελῶνα τὸν μὴ παρ' αὐτοῦ πεφυτευμένον καὶ πεπονημένον (6); Ἐκεῖνων οἱ καρποὶ, ὧν καὶ οἱ πόνοι· αἱ τιμαὶ καὶ οἱ στέφανοι τῶν νενικηκότων εἰσὶ. Τίς ποτε (7) στεφανοῖ τὸν μηδὲ ἀποθύντα πρὸς τὸν ἀντίπαλον; ὅποτε οὐ νικῆσαι δεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ νομίμως ἀλλήσαι, κατὰ τὸν Ἀπόστολον· τοῦτο δὲ ἔστι τὸ μηδὲ μικρὸν μὲν παριέναι τι τῶν διατεταγμένων· οὕτω δὲ ἕκαστου ποιῆσαι, ὡς προστετάγμεθα. Μακάριος γάρ, φησὶν, ὁ δούλος ἐπεινος, ὃν ἔλθων ὁ Κύριος εὐρήσει, οὐχὶ ποιούντα ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ ποιούντα οὕτως· καὶ, Ἐὰν ὀρθῶς μὲν προσενέγκῃς, ὀρθῶς δὲ μὴ διέλκῃς, ἡμαρτες. Ἡμεῖς δὲ, μίαν πού τῶν ἐντολῶν

⁷ Luc. xii, 43.

ipso in loco idem liber πῶς ἐκνήψομεν.

(3) Codex Colb. Ἐκεῖ γάρ.

(4) Reg. primus ἐντολῆς Θεοῦ καταδεχόμενοι.

(5) Codex Colb. καιρῷ τῆς ὀπώρας ἐν οἴκῳ, tempore autumnali.

(6) Reg. primus et Voss. πεφυτευμένον καὶ πεπονημένον. Illud, καὶ πεπονημένον, in utraque editione desideratur.

(7) Vocula ποτε addita est ex antiquis duobus libris. Mox Reg. primus et codex Voss. κατὰ τὸν Παῦλον. Τοῦτο. Vocula τι quæ mox sequitur, deest quidem in vulgatis, sed in mss. tribus reperitur. Codex Voss. pro παριέναι, habet παρῆναι.

πεποιημένοι νομίσαντες (οὐ γὰρ ἂν φαίην, ὅτι ποιήσαντες· πῆσαι γὰρ ἀλλήλων ἔχονται κατὰ τὸν ὕγιῃ τοῦ λόγου (8) σκοπὸν ὡς ἐν τῇ λύσει τῆς μιᾶς καὶ τὰς λοιπὰς ἐξ ἀνάγκης συγκαταλύεσθαι), οὐκ ἐπὶ τοῖς παρεθεῖσι τὴν ὀργὴν ἐκδεχόμεθα, ἀλλ' ἐπὶ τῷ κατορθωθέντι δῆθεν τὰς τιμὰς ἀναμένομεν. Ὁ ἐκ τῶν δέκα ταλάντων τῆς παρακαταθήκης ἐν που ἡ δύο παρακατασχών, τὰ δὲ λοιπὰ ἀποτίσας, οὐχὶ εὐγνώμων διὰ τὴν τῶν πλείονων ἀπότισιν (9) γνωρίζεται, ἀλλὰ ἀδικὸς καὶ πλεονέκτης ἐπὶ τῇ τῶν ἐλαττόνων ἀποστέρησει ἐλέγχεται. Τί δὲ λέγω ἀποστέρησει; ὅποτε ὁ (10) τὸ ἐν ταλάντων πιστευθείς, εἶτα ἀποδοὺς αὐτὸ ἐκεῖνο ὀλόκληρον καὶ ἀκέραιον ὁ ὑπεδέξατο, ὅτι μὴ προσειργάσατο τῷ δοθέντι, κατακρίνεται. Ὁ δέκα ἔτη τὸν πατέρα τιμήσας, μίαν δὲ πληγὴν ὕστερον ἐμβάλων μόνην, οὐχ ὡς εὐεργέτης τιμᾶται, ἀλλ' ὡς πατραλοίας καταδικάζεται, Πορευθέντες, φησὶν ὁ Κύριος, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, διδάσκοντες αὐτοὺς, οὐχὶ τὰ μὲν τηρεῖν, τῶν δὲ ἀμελεῖν. (11), ἀλλὰ τηρεῖν πάντα ὅσα ἐντελλάμην ὑμῖν. Καὶ ὁ Ἀπόστολος ἀκολούθως γράφει· Μηδέμίαν ἐν μηδενὶ διδόντες προσκοπήν, ἵνα μὴ μωμηθῇ ἡ διακονία, ἀλλ' ἐν παντὶ συνιστῶντες ἑαυτοὺς ὡς Θεοῦ διάκονοι (12). Εἰ γὰρ μὴ πάντα ἡμῶν πρὸς τὸν τῆς σωτηρίας σκοπὸν ἀναγκαῖα ἦν, οὐδ' ἂν ἐγράφησαν πᾶσαι αἱ ἐντολαί, οὐδ' ἂν πᾶσαι φυλαχθῆναι ἀναγκαιῶς διεγορευθῆσαν. Τί μοι τὸ ὄφελος τῶν ἄλλων κατορθωμάτων, εἰ μέλλομαι, μωρὸν εἰπὼν τὸν ἀδελφόν, ἔνοχος ἔσσεσθαι τῇ γέννη; Τί γὰρ ὄφελος τῆς ἀπὸ τῶν πολλῶν ἐλευθερίας τῷ ὑφ' ἐνός κρατουμένῳ εἰς δουλείαν; Ὁ γὰρ ποιῶν, φησὶ τὴν ἀμαρτίαν δοῦλός ἐστι τῆς ἀμαρτίας. Τί δὲ τὸ κέρδος τῆς ἐν πολλοῖς ἀπαθείας τῷ ὑφ' ἐνός πάθους φθειρομένῳ τὸ σῶμα;

facit peccatum, servus est peccati ¹¹. Quid etiam cuiquam prodest multorum morborum esse expertem, si ipsius corpus vel ab uno morbo corrumpitur?

3. Ἄρα οὖν, φησὶ τις (13), τὰ πλήθη τῶν Χριστιανῶν μὴ φυλάσσοντα πᾶσας τὰς ἐντολάς, ἀνόνητον ἔξει τὴν τιμὴν φυλακῆν; Πρὸς τοῦτο τοῦ μακαρίου Πέτρου μνημονεύσαι καλόν, τοῦ μετὰ τσαῦτα μὲν κατορθώματα, τοιοῦτους δὲ τοὺς μακαρισμοὺς ἐφ' ἐνὶ μόνῳ (14) ἀκούοντος· Ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ. Ἐὼ δὲ λέγειν, ὅτι οὐδὲ αὐτὸ ἐκεῖνο ῥαθυμίας οὐδὲ καταφρονήσεως εἶχεν ἐνδείξιν, ἀλλὰ τιμῆς καὶ εὐλαθείας ἦν ἔμφασις. Καὶ μὴν, εἶποι τις ἂν, γέγραπται· Πᾶς ὃς ἂν (15) ἐπικαλέσῃται τὸ ὄνομα Κυρίου, σωθήσεται· ὥστε ἀκοαί καὶ αὐτῇ ἡ ἐπικλήσις τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου σῶσαι τὸν ἐπι-

⁸ Gen. iv. 7, sec. LXX. ⁹ Matth. xxviii, 19, 20. ¹³ Joel ii, 32

(8) Editio Ven. et quatuor mss. præter Voss. ὕγιῃ τοῦ σκοποῦ λόγον. Editio Paris. et Basil. ut in contextu.

(9) Utraque editio et duo mss. πλείονων ἐκπλήρωσιν. Reg. primus et Colb. et Voss. πλείονων ἀπότισιν, rectius.

(10) Codex Colb. ὅποτε καὶ ὁ. Aliquanto post idem mss. ὕστερον ἐγκαλούμενος μόνην.

(11) Utraque editio et Reg. secundus τῶν ἄλλων ἀμελεῖν· sed vocem ἄλλων delevisi, fidem antiquorum

A viseris, peccasti ⁸. Nos vero si vel unicum mandatum confecisse nos arbitremur (neque enim confecisse dixerim: omnia siquidem inter se coherent juxta sanam Scripturæ mentem, sic ut uno exsoluto necesse sit alia etiam simul exsolvi), non propter violata mandata iram exspectamus, sed propter mandatum peractum præmia præstolamur. Qui ex decem talentis sibi commissis unum aut alterum retinuerit, reliqua vero reddiderit, non ideo probus declaratur quod majorem partem persolverit, sed improbus et avarus esse convincitur ob hanc minoris partis direptionem. Quid autem dico direptionem? quandoquidem cui concreditum fuerat talentum unum, etiamsi deinde illud ipsum quod acceperat, totum ac integrum reddidisset, tamen propterea quod tradito talento nihil addidit, condemnatur. Qui per decennium patrem honoravit, **329** et postea unam duntaxat plagam incussit, non ut bene de illo meritis, honore afficitur, sed condemnatur ut parricida. *Euntes, inquit Dominus, docete omnes gentes, docentes ipsos, non hæc quidem observare, illa vero negligere, sed, servare omnia quæcunque mandavi vobis* ⁹. Et Apostolus ratione non dissimili scribit: *Nullam in ulla re dantes offensionem, ut ne vituperetur ministerium, sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros* ¹⁰. Etenim si non omnia essent necessaria ad salutis propositum, non utique omnia mandata fuissent conscripta: neque fuisset sancitum, ut necessario servarentur omnia. *Ecquid mihi proderunt cætera recte facta, si propterea quod fratrem fatuum appellavero, sim gehennæ addicendus? Quam enim utilitatem percipit qui a multis liber est, si vel uno redigitur in servitutem? Qui enim, inquit,*

3. Ergo, inquiet aliquis, Christiani permulti qui omnia non servant præcepta, inutiliter et sine fructu aliqua custodient? Ad hoc juvat meminisse beati Petri, qui postquam tam multa præclare gesserat, taliterque beatus fuerat prædicatus, ob unum duntaxat erratum audivit: *Si non laverō te, non habebis partem mecum* ¹². Omitto autem dicere, neque segnitiam neque contemptum, ea re indicari, sed ostendi honorem, atque reverentiam in Dominum suam. Sed dicet aliquis: Scriptum est: *Quisquis invocaverit nomen Domini, salvus erit* ¹³, sicut ei qui invocaverit, satis sit ipsa nominis Domini invoca-

¹⁰ II Cor. vi, 3, 4. ¹¹ Joan. viii, 34. ¹² Joan. xiii, 8.

trium librorum secutus.

(13) Codex Colb. Θεοῦ διακόνους.

(13) Reg. tertius φῆσει τις.

(14) Codex Colb. ἐφ' ἐν μόνον. Statim editi αὐτῷ ἐκεῖνον. At mss. tres αὐτὸ ἐκεῖνο. Ibidem pro οὐδὲ legitur ἔ in tribus codicibus.

(15) Vocula ἂν addita est ex antiquis tribus libris. Nec ita multo post utraque editio τὸν καλούμενον. At mss. tres præter Voss, τὸν ἐπικαλούμενον, melius.

tio ad salutem adipiscendam. Verum audiat et ille Apostolum dicentem: *Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt*¹⁴? Quod si credis, audi Dominum qui ait: *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis est*¹⁵. Nam certe qui Domini voluntatem facit, non ita tamen ut Deus vult, neque hoc ex affectu amoris erga Deum peragit, is operi perficiendo frustra studium impertit, juxta vocem ipsius Domini nostri Jesu Christi, qui dicit: *Faciunt, ut videantur ab hominibus: amen dico vobis, receperunt mercedem suam*¹⁶. Unde Paulus apostolus edoctus est dicere: *Etiamsi distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum, ut comburam, charitatem autem non habuero nihil mihi prodest*¹⁷. In summa autem tria hæc ego video animi discrimina, quibus ex inevitabili quadam necessitate ad obediendum compellimur. Aut enim supplicii metu a malo declinamus, versamurque in affectu servili; aut mercedis fructus requirentes, ob nostram ipsorum utilitatem mandata explemus, et hoc pacto mercenariis effici-mur similes; aut ob ipsum honestum, charitatem-que erga legislatorem nostrum, gaudentes quod digni simus habiti, qui tam glorioso ac bono Deo serviamus, et ita **330** demum ut filii afficimur. Neque igitur is qui in timore perficit mandata, semperque desidiæ pœnam suspectam habet, alia quidem quæ sibi præcepta fuerint, exsequetur, alia vero negliget: sed omnis inobediendiæ vindictam sibi ex æquo metuendam suspicabitur. Et idcirco beatus prædicatur qui veretur omnia ob metum¹⁸. stat autem firmus in veritate, cum possit dicere: *Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam a dextris est mihi, ne commovear*¹⁹: qui scilicet nihil eorum quæ ad officium pertineant, prætermittere velit. Et, *Beatus vir, qui timet Dominum*. Quam ob causam? Quia *In mandatis ejus volet nimis*²⁰. Itaque timentium non est aliquid ex iis quæ præcepta fuerint, præterire, aut negligenter exsequi: imo ne mercenarius quidem quidquam eorum, quæ præscripta sint, violare volet. Quomodo enim præmium feret ob vineæ culturam, si pacta omnia non servaverit? Etenim si vel unum ex iis quæ necessaria exstiterint, defuerit, inutilem ipsam possessori reddidit. Ecquis præterea detrimenti mercedem persolvat injuriæ auctori? Tertium ministerium erat ob charitatem præstitum. Quis igitur

¹⁴ Rom. x, 14. ¹⁵ Matth. vii, 21. ¹⁶ Matth. vi, 5. 8. ²⁰ Psal. cxi, 1.

(16) Reg. primus et Voss. Κυρίου. et Coisl. primus κράζοντες, clamantem.

(17) Reg. duo mss. θέλημα τοῦ Θεοῦ. Aliquanto post Reg. primus τὴν τοῦτου σπουδὴν.

(18) Codex Colb. ὑπάρχοντά μοι.

(19) Idem mss. ἀπὸ τῶν κακῶν. Haud longe Reg. primus πληροῦμεν τὰ προσταγμένα.

(20) Editiones veteres καταπτύσεων. Codex Colb. καταπτύων. Regii primus et tertius cum Coisl. primo καταπτήσεων, nec aliter legitur apud LXX. Ve-

καλούμενον. Ἄλλ' ἀκούετω καὶ οὗτος τοῦ Ἀποστο-
λου λέγοντος· Πῶς οὖν ἐπικαλέσονται, εἰς ὃν οὐκ
ἐπίστευσαν; Εἰ δὲ πιστεύεις, ἀκουε τοῦ Κυρίου (16)
λέγοντος. Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, Κύριε, Κύριε, εἰσ-
ελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ'
ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρα-
νοῖς. Ὅπου γὰρ καὶ ὁ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου (17) ἐρ-
γαζόμενος, μὴ καθὼς θέλει δὲ ὁ Θεός, μηδὲ ἐν δια-
θέσει τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης τοῦτο ποιῶν, ἀνόνητον
ἔχει τὴν τοῦ ἔργου σπουδὴν, κατὰ τὴν φωνὴν αὐτοῦ
τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰπόντος, ὅτι
Ποιοῦσι πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις· ἀμὴν
λέγω ὑμῖν, ὅτι ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν. Ὅθεν
Παῦλος ὁ ἀπόστολος ἐπαιδεύθη εἰπεῖν, ὅτι Κἂν ψω-
μίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου (18), καὶ ἐὰν
παρὰ τὸ σῶμά μου, ἵνα καυθῆσωμαι, ἀγάπην δὲ
μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι. Ὅπως δὲ τρεῖς ταύτας
ἐγὼ διαφορὰς τῆς διαθέσεως πρὸς τὴν ἀπαραίτητον
ἀνάγκην τῆς ὑπακοῆς καθορῶ. Ἡ γὰρ φοβούμενοι
τὰς κολάσεις ἐκκλίνομεν ἀπὸ τοῦ κακοῦ (19), καὶ
ἐσμεν ἐν τῇ διαθέσει ῥῆ δουλικῆ· ἢ, τὰ ἐκ τοῦ μισθοῦ
κέρδη διώκοντες, τῆς ἐαυτῶν ἐνεκεν ὠφελείας πλη-
ροῦμεν τὰ προσταγμένα, καὶ κατὰ τοῦτο προσείκα-
μεν τοῖς μισθίοις· ἢ δι' αὐτὸ τὸ καλόν, καὶ τὴν πρὸς
τὸν δεδωκότα ἡμῖν τὸν νόμον ἀγάπην, χαίροντες,
ὅτι οὕτως ἐνδόξῳ καὶ ἀγαθῷ Θεῷ δουλεύειν κατ-
ηξιώθημεν, καὶ ἐσμεν οὕτως ἐν τῇ τῶν υἱῶν διαθέσει.
Οὔτε οὖν ὁ ἐν φόβῳ τὰς ἐντολὰς κατορθῶν, καὶ ἀεὶ
τὸ τῆς ῥαθυμίας ἐπιτίμιον ὑφορώμενος, τὰ μὲν ποιή-
σει τῶν προσταγμένων αὐτῷ, τὰ δὲ παροφύεται·
ἀλλὰ τὴν ἐπὶ πάσῃ παρακοῇ ἐκδίκησιν ὁμοίως ἐαυτῷ
φοβεράν ὑπολήψεται. Καὶ διὰ τοῦτο μακαρίζεται μὲν
ὁ πάντα καταπτήσεων (20) δι' εὐλάβειαν· στήκει δὲ
ἐθραῖος ἐν τῇ ἀληθείᾳ, δυναμένος εἰπεῖν, Προωρό-
μην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διαπαντός, ὅτι ἐκ
δεξιῶν μου ἐστίν, ἵνα μὴ σαλευθῶ· ὡς οὐδὲν αι-
ρούμενος παριθεῖν τῶν θεόντων· καὶ, Μακάριος
ἀνὴρ ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον. Διὰ τί: Ὅτι Ἐν
ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ θέλησει σφόδρα. Οὐ ταῖνον
ἐστὶ τῶν φοβουμένων τὸ παριέναι τι τῶν ἐντεταμέ-
νων, ἢ ἀμελῶς ποιεῖν· ἀλλ' οὐδὲ ὁ μισθωτὸς παρα-
θῆναι τι τῶν διατεταγμένων αἰρήσεται. Πῶς γὰρ
κομίσεται τὸν μισθὸν τῆς ἐργασίας τοῦ ἀμπελώνος,
μὴ πάντα πληρώσας τὰ συμπεφωνημένα; Καὶ γὰρ
ἐὰν ἐν τι ἐλλείπη τῶν ἀναγκαίων, ἀχρηστον αὐτὸν
τῷ κεκτημένῳ κατέστησε (21). Τίς οὖν ἐτι τῆς βλάβ-
ης (22) μισθὸν ὑποτελεῖσι τῷ ἀδικήσαντι; Τρίνον
ἦν ἡ κατὰ ἀγάπην ὑπηρεσία. Τίς οὖν υἱὸς, σκοπὸν

¹⁷ I Cor. xiii, 3. ¹⁸ Prov. xxviii 14. ¹⁹ Psal. xv.

lim autem hic intelligas timorem filio dignum, cui scilicet admisceatur amor.

(21) Editiones veteres et duo mss. τῷ κεκτημένῳ κατέλιπεν. Codex Voss. et Colb. et Reg. primus et Coisl. itidem primus κατέστησε. Nec ita multo post Reg. primus μισθοὺς ὑποτελεῖ.

(22) Legendum ἐτι μενούσης τῆς βλάβης, ut in sermone 7 Symeonis Logothetæ, p. 512: *Ecquis igitur adhuc manente detrimento mercedem persolvat injuriæ auctori?*

ἔχων τὴν τοῦ πατρὸς εὐαρέστησιν, ἐπὶ τοῖς μείζουσιν αὐτὸν εὐφραίνων, τῶν μικροτάτων ἕνεκεν λυπεῖν αἰσθίσεται; Ποῦ δὲ πλέον, καὶ τοῦ Ἀποστόλου μεμνημένος (23), εἰπόντος· Καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ ἐσφραγίσθητε.

4. Οἱ τοίνυν τὰς πλείστας τῶν ἐντολῶν παραβαίνοντες ἐν ποίῳ μέρει τετάχθαι βούλονται; μήτε ὡς (24) Πατρὶ ὑπηρετοῦντες τῷ Θεῷ, μήτε ὡς μεγάλην ἐπαγγελιομένην πειθόμενοι, μήτε ὡς Δεσπότην δουλεύοντες. Εἰ γὰρ Πατὴρ εἰμι, φησὶν, ἐγὼ, ποῦ ἐστὶν ἡ δόξα μου; καὶ εἰ Κύριός εἰμι ἐγὼ, ποῦ ἐστὶν ὁ φόβος μου (25); Ὁ μὲν γὰρ φοβούμενος τὸν Κύριον, ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ θελήσει σφόδρα· διὰ δὲ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν Θεόν, φησὶν, ἀτιμάζεις. Πῶς οὖν, τὸν καθ' ἡθοντὴν βίον τοῦ κατ' ἐντολὴν προτιμήσαντες, ζωῆς μακαριότητα, καὶ ἰσοπολιτείαν (26) τῶν ἁγίων, καὶ τὰς μετ' ἁγγέλων εὐφροσύνας ἐν προσώπῳ Χριστοῦ ἑαυτοῖς ὑποθώμεθα; Νηπίας ὄντως φρενός (27) νὰ τοιαῦτα φαντάσματα. Πῶς ἔσομαι μετὰ Ἰώβ, ὁ μὴδὲ τὴν τυχοῦσαν θλίψιν μετὰ εὐχαριστίας δεξιόμενος; Πῶς μετὰ τοῦ Δαβὶδ, ὁ μὴ πρὸς τὸν πολέμιον μακροθύμως διατεθείς; Πῶς μετὰ τοῦ Δανιὴλ, ὁ μὴ μετ' ἐγκρατείας διηνεχοῦς καὶ θεήσεως φιλοπόνου τὸν Θεόν ἐκζητήσας; Πῶς μετ' ἐκάστου τῶν ἁγίων, ὁ μὴ τοῖς ἔχουσιν αὐτῶν περιπατήσας; Τίς οὕτως ἀκρίτος ἀθλοθέτης, ὡς τῶν (28) ἴσων ἀξιῶται στεφάνων τὸν νικητὴν καὶ τὸν μὴδὲν ἡγωνισμένον; Τίς στρατηγός εἰς τὴν μερίδα τῶν σκύλων ἐξίσου ποτὲ τοῖς νενικηκόσι τοὺς μὴδὲ φανέντας ἐπὶ τῆς μάχης ἐκάλεσεν; Ἀγαθὸς ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ δίκαιος. Δικαίως δὲ, ἢ πρὸς ἀξίαν ἀντιδόσεις, καθὼς γέγραπται· Ἀγάθυνον, Κύριε, τοῖς ἀγαθοῖς καὶ τοῖς εὐθέσι τῆ καρδίας. Τοὺς δὲ ἐκκλίνοντας εἰς τὰς στραγγαλίς ἀπάξει Κύριος μετὰ τῶν ἐργαζομένων τὴν ἀνομίαν. Ἐλεήμων, ἀλλὰ (29) καὶ κριτής. Ἀγαπᾷ γὰρ, φησὶν, ἐλεημοσύνην καὶ κρίσιν ὁ Κύριος. Δὲ λέγει· Ἐλεον καὶ κρίσιν ἄσομαι σοι, Κύριε. Ἐμάθομεν, ἐπὶ (30) τίνας τὸ ἔλεος· Μακάριοι γὰρ, φησὶν, οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται. Ὅρας πῶς κεκριμένως κέχρηται τῷ ἔλεῳ; οὔτε ἀκρίτως ἐλεῶν, οὔτε ἀνυπερέως κρίνων. Ἐλεήμων γὰρ ὁ Κύριος, καὶ δίκαιος. Μὴ οὖν ἐξ ἡμισείας τὸν Θεόν γνωρίζωμεν (31), μὴδὲ ἀπροσβλήν βραθυμίας τὴν αὐτοῦ φιλοφροσύνην λαμβάνωμεν. Διὰ τοῦτο βρονταί, διὰ τοῦτο κεραυνοί, ἵνα μὴ καταφρονῆται ἡ ἀγαθότης. Ὁ τὸν ἥλιον ἀνατέλλων, καὶ ἀβύσσον καταδικάζει (32) Ὁ τὸν ὄμβρον διδοῦς,

²¹ Ephes. iv, 30. ²² Malac. i, 6. ²³ Psal. cxl, 1. 5. ²⁷ Psal. c, 1. ²⁸ Matth. v, 7. ²⁹ Psal. cxiv, 5.

(23) Codex Colb. πλέον τοῦ Ἀποστόλου μεμνημένοι. Statim idem mss. ἐσφραγίσθητε εἰς ἡμέραν ἀπολυτρόσεως.

(24) Voculam ὡς addidimus ex antiquis quatuor libris et ex editione Veneta.

(25) Codex Voss. et Reg. primus Εἰ γὰρ Πατὴρ ἐγὼ εἰμι, φησὶ, ποῦ ἐστὶν ὁ φόβος μου; καὶ εἰ Κύριός εἰμι, ποῦ ἐστὶν ἡ δόξα μου;

(26) Codex Colb. ἴσων πολιτείαν. Reg. tertius ἰσοτιμίαν, *parem cum sanctis dignitatem*.

(27) Codex Colb. νηπίων ὄντως φρενῶν.

A filius, cujus is scopus sit, ut complaceat patri, ipsum in rebus majoribus exhilaratum, tristitia ob rei minoris momenti afficere volet? Quod etiam multo magis præstabit, si meminerit Apostoli, qui dicit: *Et nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis*²¹.

4. Qui igitur maximam violant mandatorum partem, quo in numero collocari cupiunt? qui neque Deum ut Patrem obsequiis colant, neque ei tanquam magna pollicenti habeant fidem, neque ut Domino serviant. *Si enim*, inquit, *Pater sum ego, ubi est gloria mea? et si Dominus sum ego, ubi est timor meus*²²? *Qui enim timet Dominum, in mandatis ejus volet nimis*²³. Ait vero, *Per prævaricationem legis Deum inhonoras*²⁴. Quomodo igitur si vitam voluptariam vitæ quæ juxta mandata degitur anteponamus, vitæ beatitudinem, et civitatis cum sanctis jus æquale et cum angelis gaudia in Christi conspectu nobis pollicemur? Est animi vere stolidi, talia comminisci. Quomodo cum Job ero, qui ne levissimam quidem calamitatem cum gratiarum actione pertulerim? Quomodo cum Davide, qui leniter me non gesserim cum adversario? Quomodo cum Daniele, qui assidua abstinence et sedula prece Deum non exquisierim? Quomodo cum singulis quibusvis sanctis, qui illorum vestigia secutus non sim? Quis certaminum arbiter ita iudicii expertus est, ut victorem et eum qui non decertavit, paribus coronis dignos esse censeat? Quis imperator iis qui vicerint, et iis qui ne comparuerint quidem in pugna, distribuit unquam æqualem spoliolorum partem? Deus quidem bonus est, sed est quoque justus. Remunerat autem justus pro merito, sicut scriptum est: *Benefac, Domine, bonis et rectis corde. Declinantes autem in obligationes, adducet Dominus* **331** *cum operantibus iniquitatem*²⁵. Misericors quidem est, sed et iudex. *Liligit enim*, inquit, *miseri cordiam et iudicium Dominus*²⁶. Eam ob causam dicit: *Miseri cordiam et iudicium cantabo tibi Domine*²⁷. Didicimus quinam sint, quorum misereatur. *Beati enim*, inquit, *miseri cordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur*²⁸. Vides quam considerate utatur misericordia? Neque citra iudicium misericors est, neque iudicat citra misericordiam *Miseri cors enim Dominus, et justus*²⁹. Ne igitur dimidia ex parte Deum cognoscamus, neque ipsius benignitas ignavia nobis occasio sit. Ideo tonitrua, ideo fulmina, ut ne contemnatur bonitas. Qui efficit ut sol oria-

²⁵ Rom. ii, 23. ²⁶ Psal. cxxiv, 4, 5. ²⁷ Psal. xxxii,

(28) Editiones veteres ὡς τῶν. Antiqui quatuor libri ὡς τῶν.

(29) Codex Colb. ἐλεήμων ὁ Θεός, ἀλλὰ.

(30) Editi et duo mss. Ἐμάθομεν ἐπὶ. Reg. primus Ἐμαθες ἐπὶ. Codex Colb. Ἐμαθες δε ἐπὶ. Qui duo codices habent notam interrogationis post vocem ἔλεος.

(31) Reg. primus ἐξ ἡμισείας τὸν Κύριον γνωρίζωμεν.

(32) Codex Colb. καταδικάζων... πῶς βρέχων.

tur³⁰, ipse etiam cæcitate multat³¹. Qui imbrem dat³² A etiam ignem pluit³³. Illa clementiam, hæc severitatem indicant: aut propter illa diligamus, aut propter hæc timeamus, ne nobis quoque dicatur: *An divitias bonitatis ejus, et patientiæ, et longanimitatis contemnis, ignorans quod benignitas Dei ac penitentiam te ducit? Secundum autem duritiam tuam, et impænitens cor, thesaurisas tibi iram in die iræ*³⁴. Quoniam igitur neque salvi esse possunt, qui opera ex Dei præcepto conficienda non egerint, neque absque periculo quidquam eorum quæ imperata fuerint, prætermittitur (ingens enim arrogantia est constitui nos legislatoris iudices, et alias quidem leges comprobare, alias vero rejicere), agendum nos qui in pietatis palæstram venimus, quique vitam quietam et a negotiis remotam, tanquam ad custodienda Evangelii dogmata adjutricem sumus amplexi, communem curam consiliumve adhibeamus, ne quod præceptum nos effugiat. Etenim si Dei hominem oportet perfectum esse, sicut scriptum est, et uti doctrina superius tradita locuit, prorsus necesse est eum in quovis mandato perfici et absolvi ad mensuram ætatis plenitudinis Christi³⁵, quando etiam ex divina lege animal quod mutilatum sit etiamsi fuerit mundum, Deo ad sacrificium acceptum non est. Quamobrem quod sibi quisque deesse putarit, id in communi examinandum proponito. Nam quod latet, adhibita ex pluribus diligenti perscrutatione, facilius inveniri poterit, Deo videlicet, uti pollicitus est Dominus noster Jesus Christus³⁶, nobis rei quæ quæritur inveniendæ auctore, ex sancti Spiritus doctrina atque admonitione. Quem admodum igitur mihi necessitas incumbit, et vix mihi est, si non evangelizavero³⁷: ita et vobis æquale impendit periculum, si segniter inquisiveritis, aut ad ea quæ tradita sunt observanda et reipsa conficienda languidius ac remissius affecti fueritis. Quapropter Dominus dicit: **332** *Sermo quem locutus sum, ille judicabit eum novissimo die*³⁸. Item: *Servus qui non cognovit voluntatem Domini sui, et fecit digna plagis, vapulabit paucis: qui vero novit, et non fecit, neque paravit se ad voluntatem ejus, vapulabit multis*³⁹. Precemur igitur, ut ego inculcate dispensem sermonem: vos vero utiliter doctrinam excipiat. Tanquam ergo, qui sciamus divinæ Scripturæ verba in nostro conspectu ante Christi tribunal sistenda esse (*Arguam enim te inquit, et sta-*

καὶ τὸ πῦρ βρέχει. Ἐκεῖνα τῆς χρηστότητος, ταῦτα τῆς ἀποτομίας· ἡ δὲ ἐκεῖνα ἀγαπήσωμεν, ἡ διὰ ταῦτα φοβηθῶμεν, ἵνα μὴ ῥηθῆ καὶ ἡμῖν· Ἦ τοῦ πλοῦτου τῆς χρηστότητος αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀνοχῆς, καὶ τῆς μακροθυμίας καταρροαῖς, ἀγνοοῦν, ὅτι τὸ χρηστόν τοῦ Θεοῦ εἰς μετάνοιαν σε ἄγει; Κατὰ δὲ τὴν σκληρότητα σου, καὶ ἀμετανόητον καρδίαν, θησαυρίζεις ἐαυτῷ ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς. Ἐπεὶ τοίνυν οὔτε δυνατόν σωθῆναι, μὴ ποιοῦντας τὰ κατ' ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ἔργα, οὔτε τὸ παριδεῖν τι τῶν προστεταγμένων ἀκίνδυνον (δεινὴ γὰρ ἡ ἑπαρσις κριτῆς ἡμᾶς τοῦ νομοθέτου καθέξεισθαι, καὶ τοὺς μὲν ἐγκρίνειν τῶν νόμων, τοὺς δὲ παραπέμπεισθαι), φέρε δὴ οἱ τῆς εὐσεβείας ἀγωνισταί, οἱ τὸν ἐσύχιον καὶ ἀπράγμονα βίον, ὡς συνεργὸν τῆς φυλακῆς τῶν εὐαγγελικῶν δογμάτων τιμῆσαντες, κοινὴν φροντίδα καὶ βουλὴν προθύμεσθα, ὅπως ἂν μηδὲν ἡμᾶς διαφύγη (33) τῶν ἐντεταλμένων. Εἰ γὰρ θεῖ τέλειον εἶναι τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον (καθὼς γέγραπται, καὶ ὁ λόγος ἐν τοῖς πρὸ τούτων ἀπέδειξεν), ἀνάγκη πάντα διὰ πάσης ἐντολῆς καθαρῶσθαι εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, ἐπεὶ καὶ (34) κατὰ τὸν θεῖον νόμον, κἂν καθαρὸν ἢ τὸ λελωθῆμενον, ἀπόρροιστον εἰς θυσίαν τῷ Θεῷ. Οὐπερ ἂν οὖν ἕκαστος ἐνδεῶς ἔχειν ἠγῆται, τοῦτο εἰς κοινὴν προτιθέτω διάσκεψιν. Ἦρον γὰρ ἂν ἐν τῇ φιλοπόνη τῶν πλειόνων διερευνώσει τὸ λαυθάνον ἐξευρεθῆι, Θεοῦ, δηλονότι, κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, χαριζομένου ἡμῖν τοῦ ζητουμένου τὴν εὐρεσιν διδασκαλίᾳ καὶ ὑπομνήσει τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὡσπερ οὖν ἐμοὶ ἀνάγκη ἐπίκειται, καὶ οὐαί μοι ἐστίν, ἂν μὴ εὐαγγελίζωμαι· οὕτω καὶ ὑμῖν ἴσος ἀγὼν (35) ἀπορρήθυμήσασι πρὸς τὴν ἐξέτασιν, ἢ ἀτόμως καὶ ἐκλελυμένως πρὸς τε τὴν φυλακὴν τῶν παραδεδομένων καὶ τὴν διὰ τῶν ἔργων πληρωσιν διατεθεῖσιν. Διότι φησὶν ὁ Κύριος· Ὁ λόγος ἐν ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ· καὶ, Δούλος ὁ μὲν μὴ γνοὺς τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου ἑαυτοῦ (36), ποιήσας δὲ ἄξια πληγῶν, θαρήσεται ὀλίγας· ὁ δὲ γνοὺς, καὶ μὴ ποιήσας, μηδὲ ἐτοιμάσας ἑαυτὸν πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ, θαρήσεται πολλάς. Εὐξώμεθα οὖν ἐμοὶ τὴν οἰκονομίαν τοῦ (37) λόγου ἀμεμπτον, καὶ ὑμῖν ἔγκαρπον τὴν διδασκαλίαν γενέσθαι. Ὡς οὖν εἰδότες, ὅτι ἀντιπρόσωποι ἡμῖν οἱ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς λόγοι στήσονται ἐπὶ τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ (Ἐλέγξω γὰρ σε, φησὶ, καὶ παραστήσω κατὰ πρόσωπόν σου τὰς ἁμαρτίας σου),

³⁰ Matth. v, 45. ³¹ IV Reg. vi, 18. ³² Zach. x, 1. ³³ Gen. xix, 24. ³⁴ Rom. ii, 4, 5. ³⁵ Ephes. iv, 13. ³⁶ Joan. xiv, 26. ³⁷ I Cor. ix, 16. ³⁸ Joan. xii, 48. ³⁹ Luc. xii, 47.

(33) Codex Colb. ἡμᾶς διαφύγοι. Mox idem ms. λόγος ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἀπέδειξεν. Reg. primus in cæteris quidem consentit cum eo quem mox indicavi libro: sed pro ἀπέδειξεν habet ἀπέδειξεν.

(34) Editi Ἐπεὶ δὲ καί. Sed vocula δὲ in veteribus quatuor libris non legitur. Statim editiones veteres et duo mss. Οὐπερ ἂν οὖν. Alii duo mss. ὅπερ ἂν. Subinde Reg. primus εἰς κοινὴν διάσκεψιν προθέτω.

(35) Reg. primus ὑμῖν ὁ ἀγὼν ἴσος. Mox editi et

duo mss. τῶν παραδεδομένων. Alii duo τῶν παραδεδομένων.

(36) Vox ἑαυτοῦ addita est ex codice Vossii et ex Reg. primo. Ex iisdem codicibus addidimus vocem ἑαυτὸν, post illud, ἐτοιμάσας.

(37) Codex Voss. et Colb. τὴν διακονίαν τοῦ, sensu haud absimili. Statim editi et Reg. secundus ἀντιπρόσωπον ἡμῖν. Alii tres mss. ἀντιπρόσωποι ἡμῖν, rectius.

οὕτω καὶ πρόσχωμεν νηφόντοις τοῖς λεγομένοις, καὶ εἰς ἔργον προαγαγῆν τὰ θεῖα διδάγματα(38) σπουδαίως ἐπειχθώμεν, ὅτι οὐκ οἶδαμεν ποῖα ἡμέρα ἢ ὥρα ὁ Κύριος ἡμῶν ἔρχεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΠΛΑΤΟΣ ὉΡΩΝ (39).

α' Περὶ τάξεως καὶ ἀκολουθίας τῆς ἐν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Κυρίου.

β' Περὶ τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης, καὶ ὅτι κατὰ φύσιν ἐν ἀνθρώποις ἢ πρὸς τὰς ἐντολάς τοῦ Κυρίου ῥοπή καὶ δύνამεις

γ' Περὶ τῆς τῶν πλησίων ἀγάπης.

δ' Περὶ φόβου Θεοῦ.

ε' Περὶ τοῦ κατὰ διάνοιαν ἀμετεωρίστου.

ς' Ὅτι ἀναγκαῖον τὸ ἰδιάζειν.

ζ' Περὶ τοῦ δεῖν τοῖς ὁμόφροσι πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως συζῆν· καὶ ὅτι δύσκολον ὁμοῦ καὶ ἐπικίνδυνον τὸ μονάζειν.

η' Περὶ ἀποταγῆς.

θ' Περὶ τοῦ μὴ δεῖν τοῖς κατὰ σάρκα οἰκείοις προσαφιέναι τὰ ἑαυτῶ διαφέροντα.

ι' Περὶ τοῦ τίνας δεῖ τῶν προσιόντων τῇ κατὰ Θεὸν ζωῇ προσδέχεσθαι, καὶ πότε, ἢ πῶς.

ια' Περὶ δούλων.

ιβ' Ὅπως χρῆ τοὺς ἐν συζυγίᾳ προσδέχεσθαι.

ιγ' Ὅτι χρήσιμον τοῖς εἰσαγομένοις καὶ τὸ διὰ σιωπῆς γυμνάσιον.

ιδ' Περὶ τῶν ἑαυτοὺς τῷ Θεῷ καθολογησαμένων, C εἶτα τὴν ὁμολογίαν ἀθετεῖν ἐπιχειρούντων.

ιε' Περὶ παιδῶν προσλήψεως καὶ ἀγωγῆς, καὶ περὶ ὁμολογίας παρθένων.

ις' Περὶ ἐγκρατείας.

ις' Ὅτι δεῖ καὶ γέλωτος ἐγκρατῶς ἔχειν.

ιθ' Ὅτι δεῖ πάντων τῶν παρατιθεμένων ἡμῖν ἀπογεύεσθαι.

ιβ' Τί τὸ μέτρον τῆς ἐγκρατείας.

κ' Τίς ὁ τρόπος τῆς ἐν βρώμασι δεξιότητος.

κα' Πῶς δεῖ περὶ τὰς καθέδρας καὶ τὰς κατακλίσεις ἐν τῷ καιρῷ τῶν ἀρίστων ἢ θείκνων ἔχειν.

κβ' Τί τὸ πρέπον ἐνδυμα Χριστιανῶ.

κγ' Περὶ τῆς ζώνης.

κδ' Περὶ τοῦ τρόπου τῆς μετ' ἀλλήλων διαγωγῆς.

κε' Ὅτι φοβερόν τὸ κριμα τῷ προεστῶτι μὴ ἐλέγχοντι τοὺς ἀμαρτάνοντας.

⁴⁰ Psal. XLIX, 21. ⁴¹ Matth. XXIV, 42.

(38) Editiones veteres θεῖα δόγματα. Codex Voss. et alii quatuor θεῖα διδάγματα. Mox Reg. primus καὶ ὥρα.

(39) Editiones veteres κεφάλαια τῶν κατὰ πλάτος ὄρων, ἢ ἐπερωτημάτων ἀσκητῶν, καὶ ἀποκρίσεων τοῦ ἁγίου Βασιλείου. *Capita regularum fusius tractatarum, sive quæstionum ab ascetis propositarum, una cum responsionibus sancti Basilii.* Reg. primus πίναξ τῶν ἀσκητικῶν ἐρωτημάτων, *Tabula asceticarum interrogationum.* Codex Colb. ἐρωτήματα ἀσκητῶν,

A tuam contra faciem tuam peccata tua ⁴⁰), ita et iis quæ dicuntur attendamus diligenter, et sedulam divinis monitis exsequendis operam demus, quandoquidem ignoramus qua die aut hora Dominus noster venturus sit ⁴¹.

CAPITA REGULARUM FUSIUS TRACTATARUM.

1 De ordine et serie mandatorum Domini.

2 De charitate adversus Deum, et quod propensio et vis secundum naturam insint hominibus ad exsequenda Domini præcepta.

3 De charitate erga proximos.

4 De timore Dei.

B 5 De continua mentis attentione.

6 Quod necesse sit in secessu vitam degere.

7 Quod vita agenda sit cum iis qui eodem animo impulsio Deo placere sibi proponunt: et quod difficile simulque periculosum fuerit solitarium vivere.

8 De renuntiatione.

9 Quod non oporteat quemquam suis consanguineis suas facultates relinquere.

10 Quinam ex iis qui ad vitam secundum Deum agendam accedunt sint amittendi, et quando, aut quomodo.

11 De servis.

12 Quomodo oporteat conjugatos admittere.

13 Quod etiam utilis est iis qui introducuntur silentii exercitatio.

C 14 De iis qui seipsos Deo voverunt, et deinde professionem suam irritam facere conantur.

15 De pueris suscipiendis et instituendis: item de virginum professione.

16 De continentia

17 Quod oportet etiam a risu abstinere.

18 Quod omnia quæ nobis apponuntur, sunt degustanda.

19 Qui modus sit in continentia servandus.

20 Quis sit modus excipiendi ad cibum sumendum.

21 Quomodo oporteat se gerere inter sedendum et accumbendum in tempore prandiorum aut cœnarum.

22 **333** Quodnam vestimentum conveniat Christiano.

D 23 De zona.

24 De modo, quo vivere debeant inter se.

25 Quod præfectus qui peccantes non arguit, horrendum subiturus est iudicium.

ἀποκρίσεις τοῦ ἁγίου Βασιλείου, *Interrogationes ascetarum, et responsiones sancti Basilii*: quo in libro ommissa est tabula. Regii primus et tertius κεφάλαια τῶν κατὰ πλάτος ὄρων, *Capita regularum fusius tractatarum.* Coisl. primus simplicissime ἐπερωτήματα ἀσκητῶν, *interrogationes ascetarum.* Alter τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου ἀρχὴ τῶν διὰ πλάτους ἐπερωτήσεων, *Sancti Patris nostri Basilii initium interrogationum fusius propositarum*: quo in codice perinde ut in Colbertino nulla est tabula.

- 26 Quod omnia, etiam cordis arcana, sint præposito detegenda.
- 27 Quod ipse quoque præfectus, si quando aberret, ab iis qui inter fratres primas obtinent, sit admonendus.
- 28 Quomodo oporteat affici omnes erga immorigerum, et inobsequentem.
- 29 De eo qui cum elatione animi aut murmuratione laborat.
- 30 Cujusmodi affectu debeat præpositus curam fratrum suscipere.
- 31 Quod accipiendum est ministerium a præposito impositum.
- 32 Quomodo oporteat affici erga eos qui nobis sanguine conjunguntur.
- 33 Quis sit modus colloquendi cum sororibus.
- 34 Quales illos esse par sit, qui inter fratres res necessarias dispensant.
- 35 Num in eodem pago constituendi sint plures fratrum conventus.
- 36 De iis qui a fratrum cœtu secedunt.
- 37 Si precum et psalmodiæ obtentu et nomine negligenda sint opera: item quæ tempora precationi sint apta, et primo an operandum sit.
- 38 Cujusmodi artes professioni nostræ congruant.
- 39 Quæ ratio tenenda sit in operibus dividendis, quæve in peregrinando.
- 40 De negotiationibus quæ fieri solent in celebrationibus.
- 41 De imperio et de obedientia.
- 42 Quo animo, et quo affectu operari debeant qui operantur.
- 43 Quales conveniat esse præfectos, et quomodo conventum gubernare debeant.
- 44 Quibus permittendæ sunt peregrinationes, et quomodo ipsi posteaquam reversi sunt, interrogandi sint et examinandi.
- 45 Quod post præfectum etiam aliquis alius constituendus est qui, eo absente aut occupato, fratrum curam possit suscipere.
- 46 Quod quisquam neque fratris peccatum, neque suum ipsius celare debeat.
- 47 De iis qui non comprobant quæ a præposito assignata sunt.
- 48 Quod curiose inquirendum non est in præfecti administrationem ac gubernationem: sed oportet suo quemque operi attendere.
- 49 De controversiis quæ interdum oriuntur **334** inter fratres.
- 50 Quænam debeat esse præpositi objurgatio.
- 51 Quomodo corrigendum sit delinquentis peccatum.
- 52 Quo animo pœnæ quæ imponuntur, sint perferendæ.
- A κς Περὶ τοῦ πάντα καὶ τὰ κρυπτά τῆς καρδίας ἀνατίθεσθαι τῷ προεστῶτι.
- κζ Ὅτι δεῖ καὶ τὸν προεστῶτα ὑπομιμνήσκεσθαι παρὰ τῶν προεχόντων ἐν τῇ ἀδελφότητι, εἴ ποτε (40) σφαλῆ.
- κδ Πῶς χρὴ διακείσθαι τοὺς πάντας περὶ τὸν ἀπειθῆ.
- κε Περὶ τοῦ μετα ἐπάρσεως ἢ γογγυσμοῦ ἐργαζομένου.
- κς Ποταπῇ διαθέσει χρὴ τῶν ἀδελφῶν ἐπιμελίσθαι τὸν προεστῶτα.
- κα Ὅτι δεῖ καταδέχεσθαι τὴν παρὰ τοῦ προεστῶτος ὑπαρεσίαν.
- κβ Πῶς δεῖ πρὸς τοὺς κατα σάρκα οἰκείους διακείσθαι.
- B λγ Τίς ὁ τρόπος τῆς πρὸς ἀδελφῶν συντυχίας.
- λδ Ποταποὺς χρὴ εἶναι τοὺς τὰ πρὸς τὴν χορείαν οἰκονομοῦντας ἐν τῇ ἀδελφότητι.
- λε Εἰ χρὴ ἐν τῇ αὐτῇ κώμῃ πλείονας ἀδελφότητας συγκροτεῖσθαι.
- λς Περὶ τῶν ἀναχωρούντων ἀπὸ ἀδελφότητος.
- λζ Εἰ δεῖ προφάσει τῶν προσευχῶν καὶ τῆς ψαλμοδίας ἀμελεῖν τῶν ἔργων, καὶ ποῖοι καιροὶ τῆς προσευχῆς ἐπιτέθειται, καὶ πρῶτον εἰ χρὴ ἐργάζεσθαι.
- λη Ποῖαι τέχναι τῷ ἐπαγγέλματι ἡμῶν ἀρμόζουσιν.
- λθ Πῶς χρὴ ποιεῖσθαι τῶν ἐκ τῆς ἐργασίας τὴν διάπραξιν, καὶ πῶς ἀποδοτέιν.
- μ Περὶ τῶν ἐν ταῖς συνόδοις πραγματειῶν.
- μα Περὶ αὐθεντίας καὶ ὑπακοῆς.
- C μβ Ποῖοι σκοπῶ καὶ ποῖα διαθέσει ἐργάζεσθαι δεῖ τοὺς ἐργαζομένους.
- μγ Ὅποιους εἶναι χρὴ τοὺς προεστῶτας, καὶ πῶς ἄγειν τοὺς συνόντας.
- μδ Τίσιν ἐπιτρέπειν χρὴ τὰς ἀποδημίας, καὶ πῶς ἐπανιόντας αὐτοὺς ἀνακρίνειν.
- με Ὅτι χρὴ μετὰ τὸν προεστῶτα καὶ ἄλλον εἶναι τινα τὸν θυνάμενον ἐν ἀπουσίᾳ ἢ ἀσχολίᾳ ἐκείνου τῶν ἀδελφῶν ἐπιμελεῖσθαι.
- μς Περὶ τοῦ μὴ συγκρύπτειν ἀμάρτημα ἀδελφῷ, ἢ ἑαυτῷ.
- μζ Περὶ τῶν μὴ καταδεχομένων τὰ παρὰ τοῦ προεστῶτος τυκόμενα.
- μδ Ὅτι οὐ δεῖ περιεργάζεσθαι τὰς οἰκονομίας τοῦ προεστῶτος, τῷ δὲ ἰδίῳ προστέχειν ἔργα.
- D μθ Περὶ τῶν ἀμφισβητούμενων ἐν τῇ ἀδελφότητι.
- ν Πῶς χρὴ ἐπιτιμᾶν τὸν προεστῶτα.
- να Πῶς δεῖ διορθοῦσθαι τὸ πλημμέλημα τοῦ ἡμαρτηκότος.
- νβ Μετὰ ποίας διαθέσεως καταδέχεσθαι δεῖ τὴν ἐπιτίμια.

(40) Reg. tertius προεχόντων ἐν τῇ συνόδῳ, εἴ ποτ.

- γ' Πῶς οἱ τῶν τεχνῶν διδάσκαλοι διορθῶσονται τοὺς A 52 Quomodo artium magistri correcturi sint de-
 παῖδας παιδόντας (41). linquentes pueros.
 δ' Περὶ τοῦ τοὺς προεστῶτας τῆς ἀδελφότητος ἀλλή- 54 Quod conventui præfecti negotia ad se spe-
 λοις τὰ καθ, ἑαυτοὺς ἀνατίθεσθαι. ciantia debeant aliis communicare.
 ε' Εἰ τοῖς ἐκ τῆς ἰατρικῆς κεχρησθῆαι κατὰ σκοπὸν 55 An sit consentaneum pietatis proposito, medi-
 ἐστὶ τῆς εὐσεβείας. cina uti.
 (41) Vox παιδόντας deest in editione Veneta et in Reg. secundo.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΒΑΖΙΛΕΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ

ΟΡΟΙ ΚΑΤΑ ΠΛΑΤΟΣ

ΚΑΤ' ΕΡΩΤΗΣΙΝ ΚΑΙ ΑΠΟΚΡΙΣΙΝ (42).

S. P. N. BASILII

CÆSARÆ CAPPADOCIÆ ARCHIEPISCOPI

REGULÆ FUSIUS TRACTATÆ

PER INTERROGATIONES ET RESPONSIONES TRADITÆ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Α'

Περὶ τάξεως καὶ ἀκολουθίας τῆς ἐν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ
 Κυρίου (43).

Ἐπειδὴ ἔδωκεν ἡμῖν ὁ λόγος (44) ἐξουσίαν τοῦ
 ἐπερωτῆν, πρῶτον πάντων διδαχθῆναι δεόμεθα, εἰ
 τάξις τίς ἐστὶ καὶ ἀκολουθία ἐν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ
 Θεοῦ, ὥστε τὴν μὲν εἶναι πρώτην, τὴν δὲ δευτέρα, καὶ
 καθεξῆς ἢ πᾶσαι ἀλλήλων ἔχονται, καὶ πᾶσαι ἀλλή-
 λαις ὁμότιμοι πρὸς τὸν τῆς ἀρχῆς λόγον τυγχάνουσιν,
 ὡς ἄδειαν εἶναι (45) τῷ βουλομένῳ, καθάπερ ἐν κύ-
 κλῳ, ἀρχὴν λαμβάνειν ἐπόθεν βούλεται,

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὸ ἐρώτημα ὑμῶν ἀρχαῖον ἐστὶ, καὶ πάλαι
 προεκδεδωμένον ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις, ἡνίκα προσεῖλ-

(42) Titulus nullus est in Regiis secundo et ter-
 tio. Reg. primus ἐπερωτήματα ἀσκητῶν, *interroga-*
tiones ascetarum. Ibidem Coisl. primus ἐπερωτή-
 σεις ἀσκητῶν.

(43) Hic quasi titulus: Περὶ τάξεως καὶ ἀκολου-
 θίας, etc., aliique similes, non reperiuntur qui-
 dem in veteribus libris: quoniam tamen ea edita
 invenimus, nihil censuimus mutandum; eo ma-
 gis, quod rebus lucem aliquam afferre videantur.

(44) Quod ait Combefisius, vocem λόγος obscu-
 ram esse, de eo mihi longe aliter videtur. Aperte
 enim significat sacram Scripturam. Basiliius igi-

PATROL. GR. XXXI

B

335 INTERROGATIO I.

De ordine et serie mandatorum Domini.

Quandoquidem interrogandi potestatem dedit
 nobis Scriptura, ante omnia edoceri postulamus,
 num ordo aliquis sit et series in Dei mandatis, ita
 ut aliud sit primum, aliud secundum, et sic dein-
 ceptis: aut omnia inter se cohæreant, omniaque
 quantum ad principatus rationem attinet, inter se
 sint æqualia, sic ut secure possit quivis auspicari,
 unde velit, tanquam in circulo aliquo.

RESPONSIO.

Vetus est quæstio vestra, et jam olim in Evan-
 geliis proposita, cum legisperitus qui ad Dominum

tur, cum ita scriberet, procul dubio respexit ad
 aliquem Scripturæ locum, exempli causa ad caput
 xxxi Deuteronomii, ubi ita legitur versu 7: *Inter-*
roga patrem tuum, et annuntiabit tibi: majores
tuos, et dicent tibi. Mox codex Voss. et Reg pri-
 mus πάντων διαλεχθῆναι. — Ἐπειδὴ ἔδωκεν ἡμῖν ὁ λόγος
 ἐξουσίαν τοῦ ἐπερωτῆν. Verte: *Quandoquidem dedit*
nobis sermo tuus interrogandi potestatem. Supra
 enim eos hortatur Basiliius ut id faciant, nempe
 sub finem Prologi. MARAN.

(45) Editi et unus ms. ἄδειας εἶναι. Alii tres mss.
 præter Voss. ἄδειαν εἶναι.

accesserat, dixit: *Magister, quod est mandatum primum in lege? et Dominus respondit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex totis viribus tuis, et ex tota mente tua. Hoc est primum et magnum mandatum. Secundum autem simile illud est: Diliges proximum tuum sicut teipsum* ⁴². Ipse igitur Dominus in ordinem sua distribuit mandata. Primum quidem et maximum mandatum ad Dei dilectionem spectare **336** pronuntiavit; illud vero quod pertinet ad proximi dilectionem, primo illi simile, seu potius quod expleat primum, et ab eo dependeat, secundum ordine posuit. Quamobrem ex dictis, et ex aliis similibus, quæ in divinis Scripturis proferuntur, ordo ac series omnium Domini mandatorum deprehendi ac intelligi potest.

INTERROGATIO II.

De charitate adversus Deum, et quod propensio et vis secundum naturam insint hominibus ad exsequenda Domini præcepta.

Itaque de Dei dilectione primum ad nos loquere. Nam audivimus quidem Deum esse diligendum, sed quomodo id præstari possit, discere exoptamus.

RESPONSIO.

1. Sane Dei dilectio non in doctrinæ præceptis posita est. Neque enim ab alio didicimus luce gaudere, et vitam desiderare, neque parentes diligere, aut nutritores. Sic igitur, aut etiam multo magis, non in externa disciplina situs est Dei amor: sed simul atque constitit animal illud (hominem dico), vis quædam rationis in seminis modum insita nobis fuit, quæ intra se amandi facultatem atque necessitudinem continet. Quam vim ubi schola divinorum præceptorum excepit, eam excolere diligenter, et scite nutrire, atque Deo juvante ad perfectionem perducere consuevit. Quamobrem et nos studium vestrum tanquam scopo attingendo necessarium comprobantes, Deo largiente, vobisque per preces vestras nos adjuvantibus, scintillam divini amoris intra vos reconditam pro data nobis a Spiritu sancto facultate, suscitare conabimur. Sciendum autem est hanc unam quidem virtutem esse, sed tamen ejus vi et efficacia mandatum quodvis perfici ac comprehendi. *Qui enim diligit me, inquit Dominus, mandata mea servabit* ⁴³ Et rursus: *In his duobus mandatis universa lex et prophetæ pen-*

⁴² Matth. xxii, 36-39. ⁴³ Joan. xiv, 23.

(46) Codex Voss. et Colb. et Reg. primus Κύριος ἀποκρίνεται.

(47) Editio Paris. τῆς δυνάμεώς σου. Editio Ven. et codex Combef. cum aliis tribus τῆς ἰσχύος σου. Nec ita multo post editi et tres mss. ὁμοία αὐτῆς. Coisl. secundus ὁμοία ταύτης. Coisl. primus ὁμοία αὐτῆ. Reg. primus ὁμοία αὐτῆ. Subinde Colb. καὶ ὁμοίαν ἐκείνης.

(48) Editi μαθεῖν. Codex Voss. et alii duo καταμαθεῖν.

A θῶν τῷ Κυρίῳ ὁ νομικὸς, Διδάσκαλε, φησὶ, ποία πρώτη ἐν τῷ νόμῳ ἐστὶν ἐντολή; Καὶ ὁ Κύριος ἀπεκρίνατο (46). Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου (47), καὶ ἐξ ὅλης τῆς διακονίας σου. Αὕτη ἐστὶ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή. Δευτέρα δὲ ὁμοία αὕτη. Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν. Αὐτὸς οὖν ἐπέθηκε ταῖς ἐαυτοῦ ἐντολαῖς τὴν τάξιν ὁ Κύριος: πρώτην μὲν καὶ μεγίστην περὶ τῆς εἰς τὸν Θεὸν ἀγάπης τὴν ἐντολὴν ὀριστάμενος: δευτέρου δὲ τῆ τάξει, καὶ ὁμοίαν ἐκείνης, μᾶλλον δὲ συμπληρωτικὴν τῆς προτέρας, καὶ ἐξ αὐτῆς ἠρτημένην, τὴν περὶ τοῦ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον ὥστε ἐκ τῶν εἰρημένων, καὶ ἐξ ἐτέρων δὲ τοιούτων, ἐν ταῖς θεοπνεύστοις B Γραφαῖς φερομένων, τὴν ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Κυρίου τάξιν τε καὶ ἀκολουθίαν ἐστὶ καταμαθεῖν (48).

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Β΄.

Περὶ τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης, καὶ ὅτι κατὰ φύσιν ἐν ἀνθρώποις ἢ πρὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου ῥοπὴ καὶ δύναμις.

Οὐκοῦν περὶ τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης πρῶτον ἡμῖν διαλέχθητι. Ὅτι μὲν γὰρ χρὴ ἀγαπᾶν, ἀκκήσαμεν πῶς δ' ἂν τοῦτο κατορθωθείη, μαθεῖν ἐπιζητούμεν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

1. Ἀδίδακτος μὲν ἢ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη. Οὔτε γὰρ φωτὶ χαιρεῖν, καὶ ζωῆς ἀντιποιεῖσθαι παρ' ἄλλου μεμαθήκαμεν, οὔτε τὸ ἀγαπᾶν τοὺς τεκόντας ἢ θροψαμένους ἕτερος ἐδίδαξεν, οὕτως οὖν, ἢ καὶ πολὺ (40) μᾶλλον τοῦ θείου πόθου οὐκ ἐξωθεν ἐστὶν ἢ μάθησις. ἀλλ' ὁμοῦ τῇ συστάσει τοῦ ζώου τοῦ ἀνθρώπου φημί (50), σπερματικὸς τις λόγος ἡμῖν ἐγκαταβέβληται, οἰκοθεν ἔχων τὰς ἀφορμὰς τῆς πρὸς τὸ ἀγαπᾶν οἰκειώσεως. Ὅνπερ τὸ διδασκαλεῖον τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ παραλαβὸν (51), γεωργεῖν μετ' ἐπιμελείας, καὶ ἐκτρέφειν μετ' ἐπιστήμης, καὶ εἰς τελείωσιν ἄγειν Θεοῦ χάριτι πέφυκεν. Διὸ καὶ ἡμεῖς, τὴν σπουδὴν ὑμῶν ὡς ἀναγκαίαν τῷ σκοπῷ ἀποδείξαμενοι, Θεοῦ διδόντος, καὶ ὑμῶν ἐν ταῖς προσευχαῖς συναντιλαμβανομένων ἡμῖν, τὸν ἐγκεκρυμμένον ὑμῖν σπινθηρα τοῦ θείου πόθου κατὰ τὴν ἐνδεδομένην (52) ἡμῖν διὰ τοῦ Πνεύματος δύναμιν διεγείραι σπουδάσομεν. Εἰδέναι μὲντοι χρὴ, ὅτι τοῦτο ἐν μὲν ἐστὶ τὸ κατορθώμα: δύναμει δὲ πάσης ἐνεργητικὸν καὶ περιεκτικὸν (53) ἐστὶν ἐντολῆς. Ὁ γὰρ ἀγαπῶν με, φησὶν ὁ Κύριος, τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσει καὶ πάλιν, ὅτι Ἐν ταύταις ταῖς δυσὶ ἐντολαῖς

(49) Vocem πολὺ ex mss. multis addidimus.

(50) Antiqui duo libri φημί δὴ. Ibidem codex Voss. λόγος τις. Codex Colb. τις ὁ λόγος.

(51) Editiones Basil. et Paris. Θεοῦ παραλαβὸν, corrupte. Editio Ven. et tres mss. παραλαβὸν, emendate. Ibidem codex Colb. παραλαβὸν, οὐδὲν ἕτερον ἢ γεωργεῖν.

(52) Codex Voss. et Colb. τὴν δεδομένην. Hoc ipso in loco iidem mss. παρὰ τοῦ Πνεύματος.

(53) Codex Colb. ἐνεργητικὸν καὶ ποιητικὸν.

ὅλος ὁ νόμος καὶ ἰοὶ προφήται κρέμανται. Καὶ οὐχὶ νῦν θεὸς ἀκριβείας ἐφοδεύειν τὸν λόγον ἐπιχειροῦμεν (οὕτω γὰρ ἂν λάθοιμεν πάντα τὸν περὶ ἐντολῶν λόγον ἐπικυκλοῦντες τῷ μέρει), ἀλλ' ὅσον σύμμετρον ἡμῖν καὶ οἰκεῖον τῷ παρόντι σκοπῷ, ὑπομνήσομεν ὑμᾶς περὶ τῆς ὀφειλομένης τῷ Θεῷ παρ' ἡμῶν ἀγάπης, ἐκεῖνο πρότερον εἰπόντες, ὅτι πασῶν τῶν δοθεισῶν ἡμῖν ἐντολῶν παρὰ Θεοῦ, τούτων καὶ τὰς δυνάμεις παρ' αὐτοῦ προειλήφαμεν, ἵνα μᾶτε δυσχεραίνωμεν, ὡς τι καινότερον ἀπαιτούμενοι, μᾶτε ἐπαιρώμεθα, ὡς πλέον τι τοῦ δεδομένου συνεισφερόμενοι. Καὶ διὰ τούτων τῶν δυνάμεων, ὀρθῶς μὲν καὶ προσηκόντως ἐνεργοῦντες, τὸν κατ' ἀρετὴν εὐσεβῶς συμπληροῦμεν βίον· παραφθείροντες δὲ αὐτῶν τὴν ἐνέργειαν, πρὸς τὴν κακίαν ὑποφερόμεθα. Καὶ ἔστιν οὗτος κακίας ὄρος, ἡ πονηρὰ, καὶ παρ' ἐντολὴν τοῦ Κυρίου (54) χρῆσις τῶν ἐπ' ἀγαθῷ παρὰ τοῦ Θεοῦ δεδομένων ἡμῖν· ὡσπερ οὖν, τῆς παρὰ Θεοῦ ἐπιζητουμένης ἀρετῆς, ἡ ἐξ ἀγαθοῦ τοῦ συνειδότης κατ' ἐντολὴν τοῦ Κυρίου χρῆσις αὐτῶν. Τούτου δὲ οὕτως ἔχοντος, τὸ αὐτὸ καὶ (55) περὶ τῆς ἀγάπης ἐροῦμεν. Ἐντολὴν τοίνυν λαβόντες ἀγαπᾶν τὸν Θεόν, τὴν ἀγαπητικὴν δύναμιν εὐθὺς τῇ πρώτῃ κατασκευῇ συγκαταβληθεῖσαν κεκτήμεθα· καὶ ἡ ἀπόδειξις οὐκ ἔξωθεν, ἀλλ' αὐτὸς ἂν τις τοῦτο παρ' ἑαυτοῦ καὶ ἐν ἑαυτῷ καταμάθοι. Τῶν τε γὰρ καλῶν ἐσμεν ἐπιθυμητικοὶ φυσικῶς (56), εἰ καὶ ὅτι μάλιστα ἄλλω ἄλλο φαίνεται καλόν· καὶ στοργὴν πρὸς τὸ οἰκεῖον καὶ συγγενὲς ἔχομεν ἀδιδάκτως, καὶ τοῖς εὐεργέταις ἐκουσίως πᾶσαν εὐνοίαν ἐκπληροῦμεν (57). Τί οὖν κάλλους θεοῦ θαυμασιώτερον; Τίς εὐνοία τῆς τοῦ Θεοῦ μεγαλοπρεπείας χαριεστέρα; Ποῖος πόθος ψυχῆς οὕτω ὀριμὸς καὶ ἀφόρητος, ὡς ὁ ἀπὸ Θεοῦ ἐγγινόμενος τῇ ἀπὸ πάσης κακίας κεκαθαρμένη ψυχῇ, καὶ ἀπὸ ἀληθινῆς διαθέσεως λεγούσῃ, ὅτι Τετρωμένη ἀγάπης ἐγὼ εἰμι; Ἄρρητοι παντελῶς καὶ ἀνεκδιήγητοι τοῦ θεοῦ κάλλους αἱ ἀστραπαὶ· οὐ παρίστασι λόγος, οὐ δέχεται ἀκοή· Κἂν ἑωσφόρου ἀγῆς εἴπῃς, κἂν σελήνης λαμπρότητα, κἂν ἡλίου φῶς, πάντα ἄτιμα πρὸς εἰκασίαν τῆς θόξης, καὶ πλέον ἀπολειπόμενα (58) πρὸς τὴν τοῦ ἀληθινοῦ φωτός σύγκρισιν, ἢ καθόσον βαθεῖα νύξ, καὶ στυγνὴ σκοτομήνη μεσημβρίας καθαρωτάτης. Τοῦτο τὸ κάλλος σαρκίνοις μὲν ὀφθαλμοῖς ἀθεώρητον, ψυχῇ δὲ μόνῃ καὶ διανοίᾳ καταληπτόν (59), εἶπου τινα περιέλαμψε τῶν ἁγίων, καὶ ἀφόρητον τοῦ πόθου τὸ κέντρον αὐτοῖς ἐγκατέλιπεν, οἱ ἀλύοντες πρὸς τὴν ἐνταῦθα ζωὴν ἔλεγον

*A dent*⁴⁴. Nunc autem accuratum sermonem instruere non aggrediemur, cum ita imprudentes omnem sermonem ad mandata spectantem in parte concluderemus, sed pro modulo nostro, et quantum proposito præsenti convenit, vos de ea quam Deo debemus charitate commonebimus; si prius illud dixerimus, nos omnium mandatorum quæ a Deo nobis tradita sunt, conficiendorum vim et facultatem ab eo in antecessum accepisse, ut neque ægre feramus, perinde quasi insolens aliquid a nobis exigatur, neque efferamur, tanquam qui aliquid amplius quam quod datum est rependamus. Et cum his viribus recte et apte utimur, vitam virtutibus ornata pie traducimus: **337** corrupto vero illarum usu, in vitium delabimur. Atque hæc est vitii definitio, facultatum, quæ ad bonum perficiendum nobis a Deo datæ sunt, usus malus, et a Domini præceptis alienus: quemadmodum contra, virtutis quam Deus requirit, usus earundem ex bona conscientia proficiscens secundum Domini mandatum. Quod cum ita sit, idem de charitate dicturi sumus. Cum igitur de diligendo Deo mandatum acceperimus, statim a prima nostra constitutione insitam possedimus diligendi vim ac facultatem: neque ejus rei demonstratio ab externis argumentis petitur, sed quivis ipse a seipso et in seipso illud ediscere potest. Quippe bonas res ac pulchras naturaliter appetimus, quanquam ut primum aliud alii videtur pulchrum et bonum; itemque necessitudine et propinquitate conjunctum amamus licet indocti, et nostra sponte beneficos omni benevolentia complectimur. Ecquid, quæso, divina pulchritudine admirabilius? Quæ cogitatio magnificentia Dei gratior est et suavior? Quale animi desiderium tam vehemens est et violentum, quam illud quod a Deo ingeneratur animæ vitio omni purgatæ, et dicenti ex vero affectu: *Vulnerata charitatis ego sum*⁴⁵? Ineffabiles omnino sunt et inenarrabiles divinæ pulchritudinis fulgores: non eas detegit oratio, non excipit auris. Etsi luciferi splendores dixeris, et lunæ claritatem, et solis lumen, omnia præ illius gloria vilia sunt et obscura, atque cum vera luce comparata, magis distant ab illa, quam profunda tristisque ac illunis nox a clarissima meridie dissidet. Pulchritudo hæc carneis quidem oculis conspici non potest, sed a sola anima ac mente apprehenditur. Ea si quando quempiam sanctorum illustravit, statim intolerandum in ipsis reliquit desiderii stimulum: quippe qui præsentis vitæ pertæsi dicebant: *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est*⁴⁶. Quando veniam et apparebo ante faciem Dei⁴⁷? Item illud: *Dissolvi et esse cum*

⁴⁴ Matth. xxii. 40. ⁴⁵ Cant. ii, 5. ⁴⁶ Psal. cxix, 5.

⁴⁷ Psal. xli, 3.

(54) Editi et duo mss. ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ. Alii duo ἐντολὴν τοῦ Κυρίου.

(55) Vocula καὶ addita est ex veteribus quatuor libris.

(56) Reg. primus ἐσμεν ἐπιθυμηταὶ φυσικῶς.

(57) Codex Colb. εὐνοίαν ἀποπληροῦμεν. Haud

longe idem liber ὀριμὸς καὶ φορητός.

(58) Codex Colb. καὶ πλέον ἀπολιμπανόμενα. Mox Reg. tertius ἢ ὅσον.

(59) Codex Voss. et Colb. et Reg. primus διανοίᾳ θεωρητόν, eadem plane sententia. Mox duo mss κέντρον αὐτῷ.

*Christo multo longeque melius*⁴⁸. Illud quoque: *Sitit anima mea ad Deum fortem vivum*⁴⁹. Et: *Nunc dimittis servum tuum, Domine*⁵⁰. Cum enim hanc vitam veluti carcerem ægre ferrent, ita demum eorum impetus contineri vix poterat, quorum scilicet animas divinum desiderium attigisset. Qui cum inexplebili contemplandæ divinæ pulchritudinis cupiditate flagrarent, illud precabantur, ut contemplatio jucunditatis Domini ad æternam omnem vitam sese extenderet. Sic igitur concupiscunt naturaliter homines res bonas ac honestas. Quod autem proprie pulchrum est et amabile, bonum est. Jam vero bonus est Deus: bonum autem appetunt omnia: Deum igitur omnia appetunt.

2. Quare quidquid voluntate nostra recte perficitur, inest nobis etiam naturaliter, si saltem cogitationes nostras non perverterit nequitia. Itaque Dei amor ceu necessarium debitum a nobis repositur, cujus privatio animæ est malorum omnium gravissimum. Nam ab alienatio **338** et aversio a Deo malum est futuris etiam gehennæ suppliciis intolerabilius, eique cui contingit, gravius, non secus ac oculo luminis privatio, etiamsi dolor non adsit, et animali, ademptio vitæ. Quod si liberi amant naturaliter parentes, declaret autem hoc et brutorum animalium habitus, et hominum in prima ætate erga matres affectus, non videamur rationis magis expertes quam parvuli, neque bestiis agrestiores, quasi sine ullo amore erga Conditorum nostrum, et ab ipso abalienati: quem etiamsi ex ejus bonitate non nosceremus qualis sit, tamen ob id solum quod ab eo conditi sumus, diligere et amare quam maxime deberemus, perpetuoque de ejus memoria non aliter pendere quam de matrum suarum ulnis pueruli soleant. Inter eos autem qui nature ductu diliguntur, primas tenet qui bene de nobis meritis est. Atque hæc affectio non hominum modo propria est, sed eis etiam cum omnibus fere animantibus communis est, ut videlicet boni cujusvis accepti auctores benevolentia prosequantur. *Cognovit, inquit, bos possessorem, et asinus præsepe domini sui*⁵¹. Absit autem ut de nobis dicantur quæ sequuntur, nimirum. *Israel autem me non cognovit, et populus me non intellexit*⁵². Nam de cane compluribusque ejusmodi aliis animalibus, quid attinet dicere quantam ostendant suis nutritoribus benevolentiam? Quod si erga eos

⁴⁸ Philipp. 1, 23. ⁴⁹ Psal. xli, 3. ⁵⁰ Luc. II, 29.

(60) Codex Voss. et alii duo τὴν ἐνταυθα ζωὴν βαρυνόμενοι.

(61) Illud, φυσικῶς ἐπιθυμητικοί, etc., intelligendum est hoc modo: ita natura hominum comparata est, ut ex se quidem feratur ad bonum concupiscendum: sed tamen ne hoc quidem fit sine auxilio Dei. Mox codex Colb. καὶ ἀγαπητικὸν τὸ ἀγαθόν.

(62) Codex Voss. et Reg. primus του λογισμοῦ διαστραφεῖσιν.

(63) Reg. primus ἐνυπάρχει.

(64) Illud, ὁποῖός ἐστι, additum est ex antiquis duobus libris.

(65) Codex Combef. Κοσίτων οὖν.

(66) Sic codex Voss. et alii duo. Vocula δέ in vul-

γὰς τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα. Ὡς δεσποτικῶς τὴν ζωὴν ταύτην βαρυνόμενοι (60), οὕτω δυσκείμενοι ἦσαν ταῖς ὁρμαῖς, ὧν ὁ θεὸς πάθος τῶν ψυχῶν ἤφατο. Οἱ γὰρ, διὰ τὸ ἀκορεστῶς ἔχειν τῆς θεωρίας τοῦ θεοῦ κάλλους, εὐχρῆν ἐποιοῦντο πάσῃ τῇ αἰωνίᾳ ζωῇ συμπαρακτείνεσθαι τὴν θεωρίαν τῆς τερπνότητος τοῦ Κυρίου. Οὕτω μὲν οὖν φυσικῶς ἐπιθυμητικοί (61) τῶν καλῶν οἱ ἄνθρωποι. Κυρίως δὲ καλὸν καὶ ἀγαπητὸν τὸ ἀγαθόν. Ἀγαθός δὲ ὁ θεός· ἀγαθὸν δὲ πάντα ἐφίεται· Θεοῦ ἄρα πάντα ἐφίεται.

2. Ὡστε τὸ ἐκ προαιπέσεως κατορθούμενον καὶ φυσικῶς ἡμῖν ἐνυπάρχει, τοῖς γὰρ μὴ ἐκ πονηρίας τοὺς λογισμοὺς διαστραφεῖσιν (62) Ἀναγκαῖον οὖν ὄφλημα τὴν εἰς Θεὸν ἀγάπην ἀπαιτούμεθα, ὃ τῇ ἐλλειπούσῃ ψυχῇ πάντων κακῶν ἐστὶν ἀφορητότατον. Θεοῦ γὰρ ἀλλοτριώσεις καὶ ἀποστροφή καὶ τῶν ἐν γέννη προσδοκωμένων κολάσεων ἀφορητότερον ἐστὶ, καὶ βαρύτερον τῷ παθόντι, ὡς ὀφθαλμῷ φωτὸς στέρσις, κἄν μὴ ὀδύνη προσῆ, καὶ τῷ ζῶντι τοῦ ζῆν. Εἰ δὲ καὶ τοῖς γεννήσασιν φυσικῆ στωργῇ παρὰ τῶν γεννηθέντων ὑπάρχει (63), καὶ δηλοῖ τοῦτό τε ἡ τῶν ἀλόγων σχέσις, καὶ ἡ τῶν ἀνθρώπων παρὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν πρὸς τὰς μητέρας διάθεσις, μὴ φανῶμεν ἀλογώτεροι τῶν νηπίων, μηδὲ τῶν θηρίων ἀγριώτεροι, ἀστωργῶς καὶ ἀλλοτριῶς πρὸς τὸν ποιήσαντα ἡμᾶς διακείμενοι· ὃν εἰ καὶ μὴ ἐκ τῆς ἀγαθότητος ὁποῖός ἐστιν (64) ἠπιστάμεθα, ἐξ αὐτοῦ μόνου τοῦ παρ' αὐτοῦ γεγενῆσθαι ἀγαπᾶν καὶ στέργειν ὑπερβαλλόντως ὀφείλομεν, καὶ ἀποκρίμασθαι τῆς μνήμης αὐτοῦ δικνεκῶς, καθάπερ τῶν μητρῶν τὰ νήπια. Κοσίτων δὲ (65) τῶν φυσικῶς ἀγαπωμένων ὁ εὐεργέτης. Καὶ τοῦτο οὐκ ἀνθρώπων ἴδιον ἐστὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντων σχεδὸν ζῶων πάθος, ἢ πρὸς τοὺς ἀγαθόν τι δεδωκότας οἰκειώσεις. Ἔγνω, φησὶ, βούς τὸν κτεσάμενον, καὶ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ. Ἀπειὴ δὲ λεχθῆναι περὶ ἡμῶν τὰ ἐξῆς· ὅτι Ἰσραὴλ δὲ (66) με οὐκ ἔγνω, καὶ ὁ λαὸς με οὐ συνῆκε. Περὶ γὰρ κυνός, καὶ πολλῶν ἄλλων τοιούτων, τί χρὴ καὶ λέγειν, ὅσην πρὸς τοὺς τρέφοντας τὴν εὐνοίαν ἐπιδείκνυνται. Εἰ δὲ τὴν πρὸς τοὺς εὐεργέτας εὐνοίαν καὶ τὸ φίλτρον φυσικῶς αἰρούμεθα, καὶ πάντα πόνον εἰς ἀντίδοσιν τῶν προγενομένων ἡμῖν ὑπομένομεν (67), τίς λόγος ἀξίως ἐρικέ-

gatis deerat.

⁵¹ Isa. 1, 3. ⁵² ibid.

(67) Editi perinde ut Reg. tertius et Coisl. secundus τῶν προγενομένων ἡμῖν ὑπομένομεν. Reg. primus et Coisl. itidem primus et Colb. τῶν προσγενομένων ἡμῖν καλῶν ὑπομένομεν. Codex Voss. pro καλῶν corrupte habet κάλόν. Codex Combef. secunda manu προσγενομένων ἡμῖν ὑπομένομεν. Mihi autem magis placet scriptura vulgata. Cum enim sermo sit de grati animi significatione, videtur ea lectio seligenda esse, quæ per se beneficia prius in nos collata significet. Pro his enim proprie gratiam referimus. Hæc est causa, cur vocem προγενομένων retinendam arbitremur. Exprimi vocem κάλῶν nihil necesse est.

σθαι τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ δύναται ; αἱ τοσαῦται A
 μὲν εἰσι τὸ πλῆθος, ὡς καὶ ἀριθμὸν διαφεύγειν
 τηλικαῦται δὲ τὸ μέγεθος καὶ τοιαῦται, ὥστε ἐξαρ-
 κεῖν καὶ μίαν εἰς τὸ ὑπευθύνους ἡμᾶς εἰς πᾶσαν
 χάριν τῷ δεδωκότι ποιῆσαι. Τὰς μὲν οὖν ἄλλας παρ-
 ἥσω, αἱ, εἰ καὶ καθ' ἑαυτὰς ὑπερβάλλουσι μεγέθει
 καὶ χάριτι, ἀλλ' ὑπὸ τῶν μειζόνων, ὡσπερ ἀστέρες
 ἠλιακαῖς ἀκτίσιν, ὑπερλαμπόμεναι, τὴν καθ' ἑαυτὰς
 χάριν ἀμυδροτέρα παρέχονται. Οὐ γὰρ σχολὴ κα-
 ταλιπόντι τὰ ὑπερβάλλοντα, ἐκ τῶν ἐλαττόνων μετρεῖν
 τοῦ εὐεργέτου τὴν ἀγαθότητα.

radiis, per se in dignitate obscuriora et tenuiora apparent. Nec enim vacat, beneficiis præstantiori-
 bus prætermissis, ex minoribus benefici Dei bonitatem admetiri.

3. Σιωπάσθωσαν τοίνυν ἡλίου ἀνατολαί, καὶ σελή-
 νης περίοδοι, κράσεις ἀέρων, ὠρῶν ἐναλλαγὰ ὑδαρ
 ἀπὸ νεφῶν, καὶ ἀπὸ γῆς ἕτερον, αὐτὴ ἡ θάλασσα, B
 ἢ γῆ σύμπασα, τὰ (68) ἐκ γῆς φύόμενα, τὰ ἐν τοῖς
 ὑδασι δεδιωμένα, τὰ ἐν ἀέρι γένη, αἱ μυρία τῶν
 ζώων διαφοραὶ, πάντα τὰ πρὸς ὑπηρεσίαν τῆς ζωῆς
 ἡμῶν τεταγμένα. Ἄλλ' ἐκεῖνο οὐδὲ (69) βουλομένοις
 παρελθεῖν δυνατὸν, καὶ σιωπῆσαι μὲν τὴν χάριν
 τῷ γε νοῦν ὑγιᾶ καὶ λόγον ἔχοντι παντελῶς ἀμήχα-
 ρον, εἰπεῖν δὲ τι πρὸς ἀξίαν πλέον ἀδυνατώτερον,
 ὅτι κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν ποιήσας τὸν ἀν-
 θρωπον ὁ Θεός, καὶ τῆς ἑαυτοῦ γνώσεως ἀξιώσας,
 καὶ λόγῳ παρὰ πάντα τὰ ζῶα κατακοσμήσας, καὶ
 ταῖς ἀμηχάνοις τοῦ παραδείσου κάλλεσιν ἐντροφῆν
 παρασχόμενος, καὶ τῶν ἐπὶ γῆς ἀπάντων ἀρχόντα
 καταστήσας, εἶτα κατασοφισθέντα ὑπὸ τοῦ ὄφρου (70),
 καὶ καταπεσόντα εἰς τὴν ἀμαρτίαν, καὶ διὰ τῆς ἀμαρ-
 τίας εἰς τὸν θάνατον, καὶ τὰ τοῦτου ἀξία, οὐ περιεῖ- C
 δεν· ἀλλὰ τὰ μὲν πρῶτα νόμον ἔδωκεν εἰς βοήθειαν
 ἀγγέλους ἐπέστειλεν εἰς φυλακὴν καὶ ἐπιμέλειαν,
 προφῆτας ἀπέστειλεν εἰς ἔλεγχον κακίας καὶ διδα-
 σκαλίαν ἀρετῆς, τὰς ὁρμὰς τῆς κακίας ταῖς ἀπειλαῖς
 ἐνέκοψε, τῶν ἀγαθῶν τὴν προθυμίαν ἐπαγγελίαις
 διήγειρε, τὸ πέρας (71) ἑκατέρου πολλάκις ἐν διαγύροις
 προσώποις εἰς νοθεσίαν τῶν ἄλλων προλαβὼν ἐφανέ-
 ρωσε, καὶ ἐπὶ τούτοις καὶ τοῖς τοιοῦτοις ἅπασιν ἐπιμέ-
 νοντας τῇ ἀπειθείᾳ οὐκ ἀπεστράφη. Οὐ γὰρ ἀφείθη-
 μεν ὑπὸ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Δεσπότη, οὐδὲ ἐνεκώψαμεν
 αὐτοῦ τὴν εἰς ἡμᾶς ἀγάπην, ἀναισθησία τῶν τιμῶν
 τὸν εὐεργέτην παρυθρίσαντες (72)· ἀλλὰ ἀνεκλήθη-
 μεν ἐκ τοῦ θανάτου, καὶ ἐξωσοποιήθημεν πάλιν ὑπ'
 αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐν ᾧ καὶ
 ὁ τρόπος τῆς εὐεργεσίας μεῖζον ἔχει τὸ θαῦμα. Ἐν
 μορφῇ γὰρ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγῆ-
 σατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφῆν
 δούλου λαβὼν.

(68) Codex Colb. καὶ ἡ γῆ σύμπασα καὶ τὰ. Mox
 idem ms. cum Reg. primo τὰ ἐναέρια γένη.

(66) Codex Voss. et alii duo ἐκεῖνο ὁ οὐδὲ· sed
 vocula ὁ videtur redundare.

(70) Editi et duo mss. διὰ τοῦ ὄφρου. Codex
 Voss. et alii duo ὑπὸ τοῦ. Haud longe codex Voss.
 et alii duo οὐχ ὑπερεῖδεν. Ibidem liber Voss. ἀλλὰ
 καὶ νόμον.

(71) Hoc dicit Basilius : jam multis locis decla-
 ratum fuisse exitum utriusque classis qua conti-

qui de nobis bene meriti sunt benevolentiam mo-
 remque naturalem habemus, nullumque non subi-
 mus laborem, ut beneficia prius in nos collata re-
 muneremur, quisnam sermo Dei dona pro merito
 explicare possit ? Tanta quidem est horum multi-
 tudo, ut etiam numerum effugiant : item magni-
 tudine tanta sunt et talia, ut vel unicum satis ad id
 sit, ut omnimodam largitori gratiam rependere de-
 beamus. Alia igitur omittam, quæ tametsi per se
 ipsa excellunt magnitudine et dignitate, tamen a
 majoribus non secus obscurata quam stellæ a solis

radiis, per se in dignitate obscuriora et tenuiora apparent. Nec enim vacat, beneficiis præstantiori-
 bus prætermissis, ex minoribus benefici Dei bonitatem admetiri.

3. Sileantur igitur solis ortus, lunæ conversio-
 nes, temperies aeris, vicissitudines temporum,
 aquæ ex nubibus lapsæ, aliæ e terra erumpentes,
 mare ipsum, tota terra, quæ ex terra nascuntur,
 quæ in aquis degunt, genera in aere versantia, in-
 numeræ animalium differentiæ, omnia denique
 quæ destinantur ad vitæ nostræ ministerium. Sed
 ne volentes quidem illud præterire possumus, nec
 fieri potest ullo modo, ut is certe qui sana mente
 præditus est et rationis compos, id beneficii taceat,
 quanquam multo minus de eo pro merito aliquid
 dici possit, quod cum hominem condidisset ad
 imaginem et similitudinem suam, eumque coho-
 nestasset sui ipsius cognitione, et ratione exornas-
 set præ cæteris **339** animantibus, ipsique de-
 disset facultatem ut se incredibili paradisi pulchri-
 tudine oblectaret, ac tandem illum constituisset
 omnium terrestrium principem, deinde a serpente
 deceptum, et collapsum in peccatum, et per pec-
 catum in mortem, et in ærumnas ea dignas, non
 propterea tamen ipsum neglexit : sed lege quæ ei
 adjumento esset, primum tradita, custodiæ ejus et
 curæ præfecit angelos, misit prophetas ad redar-
 guenda vitia et ad virtutem docendam, impetum
 nequitiae per minas excidit et repressit, pollicita-
 tionibus excitavit bonorum alacritatem, utriusque
 generis finem non raro, in diversis personis ad
 alios commonendos in antecessum declaravit, et
 tamen post hæc et talia, nos in contumacia perse-
 verantes non est aversatus. Non enim nos dese-
 ruit bonitas Domini, neque per stupiditatem qua
 delatos ab ipso honores habebamus despiciatui,
 abolevimus ejus in nos amorem, etiamsi in bene-
 facientem contumeliosi essemus : imo vero revo-
 cati sumus a morte, et vitæ rursus ab ipso Domino
 nostro Jesu Christo restituti. Qua in re etiam be-

nentur et boni et mali.

(72) Editio Paris. et Basil. ἡ ἀναισθησία τῶν
 τιμῶν τὸν εὐεργέτην παρυθρίσασα. Editio Ven. æque
 ac codex Combef. et alii tres ἀγάπην ἀναισθησία
 τῶν τιμῶν, τὸν εὐεργέτην παρυθρίσαντες. Totum
 hunc locum ita edendum curavimus, uti in Coisl.
 secundo et in Colb. legitur, nisi quod in Coisl.
 scriptum sit περιυθρίσαντες. Aliquibus in libris
 legitur ἐνέκοψε.

neficientiæ ratio majorem movet admirationem : *Cum enim in forma Dei esset non rapinam arbitratus est esse æqualem Deo : sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens* ⁵³.

4. Atque etiam infirmitates nostras suscepit, A portavit languores, pro nobis vulneratus est, ut nos livore ejus sanaremur ⁵⁴ : item redemit a maledicto, factus pro nobis maledictum ⁵⁵, mortemque, pertulit ignominiosissimam, ut nos ad gloriosam vitam reduceret. Nec satis habuit mortuos duntaxat ad vitam revocare, verum etiam largitus est divinitatis suæ dignitatem, atque æternam requiem humanum omne cogitatum lætitiæ magnitudine superantem præparavit. Quid igitur retribuemus Domino pro omnibus quæ retribuit nobis ⁵⁶ ? Est autem adeo bonus, ut neque remunerationem exigat, sed sat habet, si solum pro iis quæ tribuit, diligatur. Quæ omnia ubi mente recolo, ut meum affectum prodam, in horrorem quemdam et terrificum stuporem incido, nequando ob animi inconsiderantiam, aut propter meam circa res vanas occupationem a Dei dilectione excidens, Christo sim dedecori ac opprobrio. Qui enim nunc decipit nos, et per mundanas illecebras nos omni arte in benefici largitoris oblivionem inducere conatur, is in animarum nostrarum perniciem nobis insultans, et in nos invadens, tunc coram Domino contemptum nostrum probro vertet, atque de contumacia et de defectione nostra gloriabitur : qui cum nec creaverit nos, nec pro nobis subierit mortem, tamen suæ contumaciæ, suæque in observandis Dei mandatis negligentiae socios nos ac comites habuerit. Illud quod Domino **340** infertur probrum, et illa adversarii jactantia mihi supplicii gehennæ gravior videtur, quod Christi inimico præbeamus materiam adversus eum qui pro nobis mortuus est, et resurrexit, jactandi se et efferendi : cui tamen ea de causa, sicut scriptum est, majorem gratiam debemus. Sed hactenus de dilectione Dei. Neque enim fuit animus, uti jam dixi, omnia dicere, nec enim fieri potest : sed summam parvum monumentum quo divinum desiderium semper excitetur, animo vestro relinquere.

INTERROGATIO III.

De charitate erga proximum.

Sane consequens jam fuerit, ut de mandato et ordine et vi secundo disseratur.

RESPONSIO.

1. Superius quidem diximus legem earum quæ D

⁵³ Philipp. II, 6, 7. ⁵⁴ Isa. LIII, 4. ⁵⁵ Galat. III, 13. ⁵⁶ Psal. CXV, 12.

(73) Editi et codex Combef. *ἔλαβε*. Liber Voss. et alii duo *ἀνέλαβε*.

(74) Codex Colb. solus *ἡμεῖς πάντες*, *ut nos omnes sanaremur*. Aliquanto post duo mss. *ἠτοιμάσεν αἰωνίας*.

(75) Ita Reg. primus et Coisl. secundus ; nec Ruffinus aliter legisse putandus est, cum ea quæ addidimus verba Latine reddiderit. Editi et mss. non pauci *ὑπερβαινούσας*. Ὁ δὲ.

(76) Codex Colb. *λήθην ἐμποίων*. Mox unus Combef. conjuncte *σπουδάζων ἐπ' ὀλέθρῳ*, *operam dat ut nos inducat in benefici largitoris oblivionem ad animas nostras perdendas*.

4. Καὶ τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἀνέλαβε (73), καὶ τὰς νόσου ἐθάστασε, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἐτραυματίσθη, ἵνα τῷ μύλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰαθῶμεν (74)· καὶ τῆς κατάρτας ἡμᾶς ἐξηγόρασε, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρτα, καὶ τὸν ἀτιμώτατον ὑπέστη θάνατον, ἵνα ἡμᾶς εἰς τὴν εὐδοξον ζωὴν ἐπαναγάγῃ. Καὶ οὐκ ἠρκέσθη μόνον νεκροὺς ὄντας ζωοποιῆσαι, ἀλλὰ καὶ θεότητος ἀξίωμα ἐχαρίσατο, καὶ ἀναπαύσεις ἠτοιμάσεν αἰωνίου, πᾶσαν ἐννοίαν ἀνθρωπίνην τῷ μεγέθει τῆς εὐφροσύνης ὑπερβαινούσας (75). Τί οὖν ἀνταποδώμεν τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων ὧν ἀνταπέδωκεν ἡμῖν ; Ὁ δὲ οὕτως ἐστὶν ἀγαθός, ὥστε οὔτε ἀντίδοσιν ἀπαιτεῖ, ἀλλ' ἀρκεῖται μόνον ἀγαπώμενος ἐφ' οἷς ἔδωκεν. Ὡς ἀπάντων ὅταν εἰς ἐννοίαν ἔλθω (ἵνα τὸ ἐμὸν πάθος ἐξείπω), εἰς φρίκην τινὰ καὶ ἔκστασιν φόβερὰν καταπίπτω, μήποτε ἐξ ἀπροσεξίας τοῦ νοῦ, ἢ τῆς περὶ τὰ μάταια ἀσχολίας, τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ ἐκπεσὼν ὄνειδος γένωμαι τῷ Χριστῷ. Ὁ γὰρ νῦν ἀπατῶν ἡμᾶς, καὶ διὰ τῶν κοσμικῶν δελεασμάτων λήθην ἐμποιεῖν (76) ἡμῖν τοῦ εὐεργέτου μηχανῆ πάσῃ σπουδάζων, ἐπ' ὀλέθρῳ τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἐναλλόμενος ἡμῖν, καὶ ἐπεμβαίνων, εἰς ὀνειδισμόν τότε προσοίσει τῷ Κυρίῳ τὴν ἡμετέραν καταρρόνησιν, καὶ ἐγκαυχῆσεται τῇ ἀπειθείᾳ καὶ ἀποστασίᾳ ἡμῶν· ὅς γε οὔτε (77) κτίσας ἡμᾶς, οὔτε ἀποθανῶν ὑπὲρ ἡμῶν, ἀλλ' ὁμως ἔσχεν ἡμᾶς ἀκολουθοῦντας αὐτῷ ἐν τῇ ἀπειθείᾳ καὶ ἐν τῇ ἀμελείᾳ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο τὸ ὄνειδος, τὸ κατὰ τοῦ Κυρίου, καὶ τοῦτο τὸ καύχημα τοῦ ἐχθροῦ, βαρύτερον ἐμοὶ τῶν ἐν τῇ γεένῃ κολάσεων φαίνεται, τῷ ἐχθρῷ τοῦ χριστοῦ ὕλην γενέσθαι καυχήματος καὶ ἀφορμὴν ἐπάρσεως κατ' αὐτοῦ τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντος, καὶ ἐγεθέντος, ὃ καὶ διὰ τοῦτο περισσοτέρως ὀφείλεται ἔσμεν, κατωσ γέγραπται. Καὶ περὶ μὲν τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης τοσαῦτα· Σκεπὸς γάρ, ὡς προεῖπον, οὐχὶ πάντα εἰπεῖν. ἀδύνατον γάρ· ἀλλ' ἐπὶ κεφαλαίων (78) σύντομον ὑπόμνησιν ἀνακινούσων ἀεὶ τὸν θεῖον πόθον ταῖς ψυχαῖς ἐμποιεῖσαι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Γ'

Περὶ τῆς εἰς τὸν πλησίον ἀγάπης (79).

Ἀκόλουθον δ' ἂν εἴη περὶ τῆς δευτέρας καὶ τάξεως καὶ δυνάμει ἐντολῆς διελθεῖν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

1. Ὅτι μὲν οὖν ὁ νόμος τῶν σπερματικῶς ἐνυπαρ

(77) Editi ὥστε οὔτε. Codex Combef. et alii tres ὅς γε οὔτε. Mox codex Voss. et alii tres ἀλλ' ὁμως. Editi ἡμῶν, ὁμως. Subinde mss. tres καὶ ἐν τῇ ἀμελείᾳ. Editi καὶ ἀμελείᾳ.

(78) Codex Colb. ἐπὶ κεφαλαίῳ. Mox editio Paris. perinde ut Basil. ὑπόμνησιν ἀνακινούσων, *monitum quo renovetur divinum desiderium*. Editio Ven. et Colb. et Combef. et Reg. tertius ὑπόμνησιν ἀνακινούσων, et ita quoque legitur in Reg. primo secunda manu : sed hic codex videtur prima manu habuisse ἀνακινούσων.

(79) Codex Voss. Ἐρώτ. γ' εἰς τὸν πλησίον. Mox Colb. ἐν ἡμῖν.

χουσῶν ἡμῖν δυνάμεων γεωργός ἐστι καὶ τροφεύς, εἶραται ἡμῖν ἐν ταῖς ἐμπροσθεν λόγοις· ἐπειδὴ δὲ ἀγαπᾶν προστετάμεθα τὸν πλησίον ὡς ἑαυτούς, καταμάθωμεν, εἰ καὶ δύναμιν πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἐντολῆς ταύτης ἔχομεν παρὰ τοῦ Θεοῦ. Τίς οὖν οὐκ οἶδεν, ὅτι ἡμερον καὶ κοινωνικὸν ζῶον ὁ (80) ἄνθρωπος, καὶ οὐχὶ μοναστικόν, οὐδὲ ἄγριον; Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἴδιον τῆς φύσεως ἡμῶν, ὡς τὸ κοινωνεῖν ἀλλήλοις, καὶ χρῆζειν ἀλλήλων, καὶ ἀγαπᾶν τὸ ὁμόφυλον. Ὡς οὖν αὐτὸς ἔδωκεν ὁ Κύριος ἡμῖν προλαβῶν τὰ σπέρματα, τούτων ἀκολουθῶν καὶ τοὺς καρπούς ἐπιζητεῖ (81), λέγων· Ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. Καὶ πρὸς ταύτην τὴν ἐντολὴν διεγειραὶ βουλόμενος ἡμῶν τὴν ψυχὴν, ἀπόδειξιν τῶν αὐτοῦ μαθητῶν, οὐ σημεία καὶ δυνάμεις παραδόξους ἀπῆτησεν (καίτοι καὶ τούτων ἐν Πνεύματι ἁγίῳ χαρῖσάμενος τὴν ἐνέργειαν)· ἀλλὰ τί φησιν; Ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες, ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις (82). Καὶ οὕτω πανταχοῦ τὰς ἐντολὰς ταύτας συνάπτει, ὥστε τὴν εἰς τὸν πλησίον εὐποιάν εἰς ἑαυτὸν μετατίθησιν. Ἐπεινάσα γὰρ, φησὶ, καὶ ἔδωκατέ μοι φαγεῖν, καὶ τὰ ἐξῆς. Εἶτα ἐπάγει, ὅτι Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐν τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε.

2. Οὐχοῦν διὰ μὲν τῆς πρώτης ἔστι κατορθῶσαι καὶ τὴν δευτέραν· διὰ δὲ τῆς δευτέρας ἐπανελθεῖν αὐθις ἐπὶ τὴν πρώτην· καὶ ἀγαπῶντά μὲν τὸν Κύριον, ἀγαπᾶν ἀκολουθῶν καὶ τὸν πλησίον, Ὁ γὰρ ἀγαπῶν με, εἶπεν ὁ Κύριος, τὰς ἐντολὰς μου τηρήσει (83). Αὕτη δὲ ἐστὶ, φησὶν, ἡ ἐντολὴ ἡ ἐμὴ, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἐγὼ ἠγάπησα ὑμᾶς· ἀγαπῶντ' δὲ πάλιν τὸν πλησίον, τὴν εἰς τὸν Θεὸν ἀγάπην ἀποπληροῦν, αὐτοῦ εἰς ἑαυτὸν ὑποδεχομένου (84) τὴν χάριν. Διόπερ ὁ μὲν πιστὸς θεράπων τοῦ Θεοῦ Μωσῆς τσαύτην ἐπαδείκνυτο τὴν εἰς τοὺς ἀδελφούς ἀγάπην, ὥστε καὶ ἐξαλειφθῆναι ἤρεϊτο ἐκ τῆς βίβλου τοῦ Θεοῦ, εἰς ἣν ἐγγράπτο, εἰ μὴ συγχωρηθεῖται τῷ λαῷ τὸ ἀμάρτημα. Παῦλος δὲ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ τῶν συγγενῶν κατὰ σάρκα ἀπετόλμησεν εὐξασθαι, τῆς πάντων σωτηρίας ἑαυτὸν ἀντάλλαγμα, κατὰ μίμησιν τοῦ Κυρίου (85), γενέσθαι βουλόμενος· ἅμα δὲ καὶ εἰδώς, ὅτι ἀμήχανον ἦν ἀλλοτριωθῆναι Θεοῦ τὸν διὰ τὴν εἰς αὐτὸν ἀγάπην ὑπὲρ τῆς μεγίστης τῶν ἐντολῶν τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ χάριν προιέμενον, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο (86) πολυπλασίονα ἔμελλεν ὧν ἔδωκεν ἀντιλήψεσθαι. Πλὴν γε ὅτε μέχρι τούτου τοῦ μέτρου τῆς πρὸς πλησίον ἀγάπης ἔφθασαν οἱ ἅγιοι, ἱκανὴν ἀπόδειξιν ἔχει τὰ εἰρημένα.

⁵⁷ Joan. xiii, 34. ⁵⁸ ibid. 35. ⁵⁹ Matth. xxv, 35. ⁶⁰ ibid. 40. ⁶¹ Joan. xiv, 23. ⁶² Joan. xv, 12.

⁶³ Exod. xxxiii, 32. ⁶⁴ Rom. ix, 3.

(80) Codex Colb. ζῶον ἐστὶν ὁ. Statim idem ms. ἢ ἄγριον.

(81) Codex Colb. καρπούς ἀπαιτεῖ. Statim idem ms, αὐτὴν τὴν.

(82) Legitur in codice Voss. et in Colb, μετ' ἀλλήλων.

(83) Reg. primus Ἐὰν γὰρ ἀγαπᾶτε με, εἶπεν ὁ Κύριος, τὰς ἐντολὰς μου τηρήσατε. Si diligitis me,

A nobis seminis in modum insitæ fuerunt facultatum cultricem esse et altricem: verum quoniam proximum juxta ac nosmetipsos diligere jussi sumus, consideremus num etiam a Deo hujusce mandati conficiendi facultatem acceperimus. Quis, quæso, ignorat, hominem animal esse mansuetum et sociabile, non autem solitarium et ferum? Nihil enim tam proprium est nostræ naturæ, quam ut mutuo consociemur, et alii aliorum indigeamus, eosque qui ejusdem sunt generis diligamus. Quorum igitur semina Dominus ipse prius nobis contulit, eorum etiam fructus postea reposit, dicens: *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem*⁵⁷. Cum autem ad exsequendum illud mandatum animum nostrum excitare vellet, discipulorum suorum characterem et notam non in prodigiis et miraculis inauditis constituit, quanquam horum patratorum eis vim et potestatem per Spiritum sanctum largitus fuisset: sed quid dicit? *In hoc cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem*⁵⁸. Et sic ubique connectit hæc præcepta, ut beneficia in proximum collata in seipsum transferat. *Esurivi enim, inquit, et deditis mihi manducare*⁵⁹, etc. Deinde subjungit: *Quatenus fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis*⁶⁰.

2. Itaque per primum licet secundum etiam exsequi, ac rursus per secundum reverti ad primum; et qui Dominum amat consequens est ut proximum quoque diligat. *Qui enim diligit me, inquit Dominus, mandata mea servabit*⁶¹. Ait autem: *Hoc est præceptum meum ut diligatis invicem, sicut ego dilexi vos*⁶². Ac rursus qui amat proximum, ei ipsi quæ Deo debetur charitati satisfacit, cum ipse recipiat in se hanc beneficentiam. Quapropter fidelis Dei servus Moyses tantum erga fratres ostendit amorem, ut etiam ex Dei libro in quo fuerat inscriptus, deleri voluerit, si peccati venia populo non concederetur⁶³. **341** Paulus vero pro fratribus suis cognatis secundum carnem anathema esse a Christo optare ausus fuit⁶⁴: quippe qui Domini exemplo fieri se salutis omnium pretium cuperet, simulque nosset fieri non posse, ut a Deo abalienaretur qui ob ejus amorem gratiam Dei abjecisset servandi maximi mandati causa, imo ob id multo plura quam quæ dedisset recepturum esse. Cæterum ad hanc usque mensuram pervenisse sanctorum erga proximum charitatem, ex dictis abunde demonstratum est.

inquit Dominus, mandata mea servate.

(84) Reg. primus εἰς ἑαυτὸν ὑποδεχομένου. Mox codex Voss. ὁ μὲν πιστὸς ἄνθρωπος.

(85) Unus Reg. μίμησιν τοῦ Χριστοῦ.

(86) Editi et duo mss. διὰ τούτου. Alii duo διὰ τοῦτο. Nec ita multo infra codex Voss. ἔχει προειρημένα.

INTERROGATIO IV.

De timore Dei.

RESPONSIO.

Atque iis quidem qui recens introducuntur ad pietatem, institutio ea quæ fit per timorem, utilior est, sapientissimo Salomone admonente ac dicente: *Principium sapientiæ, timor Domini*⁶⁵: sed vobis veluti jam ex Christi infantia egressis, nec amplius lacte indigentibus, sed qui solido dogmatum alimento secundum internum hominem ad perfectionem deduci potestis, præceptis sublimioribus opus est, in quibus tota ejus quæ in Christo est dilectionis veritas perficitur. Nimirum cavendum est vobis, ne forte uberiora Dei dona graviori multæ obnoxios vos reddant, si in beneficium largitorem ingrati exstiteritis. *Cui enim, inquit*⁶⁶, *commendaverunt multum, plus repetent ab eo.*

INTERROGATIO V.

De cavenda mentis evagatione.

RESPONSIO.

1. Illud certe sciendum est, nos non posse aliud quodvis mandatum servare, neque Deum aut proximum diligere, si huc et illuc mente divagemur. Neque enim artem aut scientiam probe calere potest, qui ab alia ad aliam transit: neque unam etiam comparare, qui ea quæ propria finis sunt, ignorat. Par namque est actiones ad scopum et fidem quadrare: siquidem nihil quod rectum sit, via inepta et incongruenti peragitur. Nam neque artis ærariæ finis per figlinæ opera acquiri solet: neque per sedulum tibiæ cantum parantur athleticæ coronæ, sed unicuique fini peculiaris ac idoneus labor requiritur. Quare exercitatio etiam quæ fit juxta Christi Evangelium ad placendum Deo, in eo posita est, si curis mundi amandatis, omnem mentis avocationem propellamus. Quamobrem Apostolus, etsi alioquin permissæ sint nuptiæ, fuerintque habitæ benedictione dignæ, tamen eas quæ ex his nascuntur occupationes curis pro Deo gerendis opposuit, perinde quasi hæc inter se cohærere non **342** possent, his verbis: *Qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placiturus sit Deo: qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placiturus sit uxori*⁶⁷. Ita et Dominus suis discipulis animo sincero et ab omni aberratione vacuo prædicitur testimonium reddidit dicens: *Vos de mundo hoc non estis*⁶⁸. Et contra, fieri non posse testatus est, ut mundus reciperet Dei cognitionem, et Spiritum sanctum caperet: *Pater enim juste, inquit,*

A

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Δ.

Περὶ φόβου Θεοῦ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῖς μὲν οὖν ἄρτι εἰσαγομένοις εἰς τὴν εὐσέβειαν ἢ διὰ τοῦ φόβου στοιχειώσις χρησιμωτέρα, κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ σοφωτάτου Σολομῶντος, εἰπόντος· Ἄρχὴ σοφίας, φόβος Κυρίου· ὑμῖν δὲ, ὡς διαβεβηκόσι τὴν ἐν Χριστῷ νηπιότητα, καὶ (87) οὐκέτι θεομένοις γάλακτος, ἀλλὰ δυναμένοις τῇ στερεῇ τῶν δογμάτων τροφῇ τὸν ἔσω ἄνθρωπον τελειοῦσθαι, τῶν κεφαλαιωδέστερων ἐντολῶν χρεία, ἐν αἷς πάντα ἀλήθεια τῆς ἐν Χριστῷ ἀγάπης κατορθοῦται, φυλασσομένοις δηλονότι, μήποτε ἡ περιουσία τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ βαρυτέρας αἰτία ὑμῖν (88) κατακρίσεως γένηται, ἀχαρίστως πρὸς τὸν εὐεργέτην διατεθεῖσιν. Ὡ γὰρ παρέθεντο, φησὶ, πολὺ, περισσότερον ἀπαιτήσουσιν αὐτόν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ε΄.

Περὶ τοῦ κατὰ διάνοιαν ἀμετεωρίστου.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

1. Ἐκεῖνο μέντοι γε γινώσκειν χρὴ, ὅτε οὔτε ἄλλης τινὸς ἐντολῆς τήρησιν, οὔτε αὐτὴν τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην, οὔτε τὴν πρὸς τοὺς πλησίον δυνάμεθα κατορθῶσαι, ἄλλοτε περὶ ἄλλα ταῖς διανοίαις ἀποπλανώμενοι. Οὔτε γὰρ τέχνην ἢ ἐπιστήμην ἀκριβῶσαι δυνατόν, ἄλλοτε ἐπ' ἄλλην μετακαίνοντα· μήτε μὲν (89) μιᾶς περιγενέσθαι, μὴ τὰ οἰκεία τοῦ τέλους γνωρίσαντα. Δεῖ γὰρ ἀκολουθοῦς εἶναι τῷ σκοπῷ τὰς πράξεις, ὡς οὐθενὸς τῶν κατὰ λόγον διὰ τῶν ἀνοικείων κατορθουμένου. Ἐπεὶ οὔτε τὸ χαλκευτικῆς τέλος διὰ τῶν ἔργων τῆς κεραμείας περιγενέσθαι (90) πέφυκεν, οὔτε ἀθλητικοὶ στέφανοι ἐκ τῆς περὶ τὸ αὐλεῖν σπουδῆς κατορθοῦνται· ἀλλὰ ἐκάστῳ τελειοῦσθαι ὁ πόνος καὶ συναρμόζων ἐπιζητεῖται (91). Ὡστε καὶ ἡ ἀσκησις τὰς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ πρὸς Θεὸν εὐαρεστῆσεως ἐν τῇ ἀναχωρήσει τῶν μεριμνῶν τοῦ κόσμου καὶ τῇ παντελεῖ ἄλλοτριώσει τῶν περισπασμῶν ἡμῖν κατορθοῦται. Διόπερ ὁ Ἀπόστολος, καὶ ταῦτα συγκεχωρημένου τοῦ γάμου, καὶ εὐλογίας ἡξιωμένου, τὰς ἀπ' αὐτοῦ ἀσχολίας ταῖς περὶ Θεόν (92) μερίμναις ἀντέθηκεν, ὡς οὐ δυναμένων τούτων ἀλλήλοις συμβῆναι, εἰπὼν· Ὁ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, πῶς ἀρέσει τῷ Κυρίῳ· ὁ δὲ γαμήσας μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, πῶς ἀρέσει τῇ γυναικί. Οὕτω καὶ τοῖς μαθηταῖς ὁ Κύριος μετὰ τὴν εὐκρινῆ καὶ ἀμετεωρίστον διάθεσιν ἐμαρτύρει, λέγων· Ὑμεῖς οὐκ ἐστὲ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. Καὶ ἀπὸ τοῦ ἐναντίου, τὴν τοῦ Θεοῦ ἐπίγνωσιν τὸν κόσμον ἀδύνατον εἶναι δεῖξασθαι, μηδὲ Πνεῦμα ἅγιον χωρῆσαι διεμαρτύρατο· Πάτερ γὰρ,

⁶⁵ Prov. i, 7. ⁶⁶ Luc. xii, 48. ⁶⁷ I Cor. vii, 32, 33. ⁶⁸ Joan. xv, 19.

(87) Voculam καὶ addidimus ex antiquis tribus libris. Haud longe codex Voss. ἐν ἧ πάσα.

(88) Editi αἰτία ὑμῖν. Antiqui quatuor libri ἡμῖν.

(89) Codex Voss. et alii duo οὔτε μὲν. Mox codex Voss. τῶν σκοπῶν, καὶ τὰς πράξεις. At Colb. καὶ τῶν σκοπῶν τὰς.

(90) Antiqui duo libri περιγίνεσθαι.

(91) Reg. tertius συναρμόζων ἐπινοεῖται τε καὶ ἐπιζητεῖται, excogitatur et requiritur. Codex Colb. συναρμόζων ἐπιτελεῖται.

(92) Codex Voss. et alii nonnulli περὶ Θεοῦ.

φησι, δίκαιος καὶ ὁ κόσμος σε οὐκ ἔγνω· καὶ, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν.

2. Λυθῆναι οὖν δεῖ τῶν δεσμῶν τῆς προσπαθείας τοῦ βίου τὸν γε ἀληθινῶς τῷ Θεῷ ἀκολουθήσειν (93) μέλλουτα· τοῦτο δὲ διὰ παντελοῦς ἀναχωρήσεως καὶ λήθης τῶν παλαιῶν ἐθῶν κατορθοῦται· Ὡς εἰ μὴ γε ἀποξενώσοιμεν (94) ἑαυτοὺς, καὶ συγγενείας σαρκικῆς, καὶ κοινωνίας βίου, οἷον εἰ πρὸς ἕτερον κόσμον διὰ τῆς σχέσεως μεταβαίνοντες, κατὰ τὸν εἰπόντα. Ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει (95), ἀμήχανον ἡμᾶς περιγενέσθαι τοῦ σκοποῦ τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως, τοῦ Κυρίου ὀριστικῶς εἰπόντος, ὅτι Οὕτω πᾶς ἐξ ὑμῶν, ὃς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν ἑαυτοῦ, οὐ δύναται εἶναι μου μαθητής. Τοῦτο δὲ ποιήσαντας, πάση φυλακῇ τηρεῖν προσήκει τὴν ἑαυτῶν καρδίαν, ὡς μήποτε τὴν περὶ Θεοῦ ἔννοιαν ἐκβαλεῖν (96), ἢ τὴν μνήμην τῶν θαυμασιῶν αὐτοῦ φαντασίαις τῶν ματαίων καταδρῦ-παίνειν· ἀλλὰ διὰ τῆς διηγενοῦς καὶ καθαρᾶς μνήμης ἐντετυπωμένην ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, ὡσπερ σφραγιδα ἀνεξάλειπτον, τὴν ὁσίαν τοῦ Θεοῦ ἔννοιαν περιφέρειν. Οὕτω γὰρ ἡμῖν περιγίνεται ἡ πρὸς Θεὸν ἀγάπη (97), ἅμα τε διεγείρουσα πρὸς τὴν ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου, καὶ ὑπ' αὐτῶν πάλιν αὐτὴ συντηρουμένη πρὸς τὸ διαρκές καὶ ἀδιάπτωτον. Καὶ τοῦτο δεῖκνυσιν ὁ Κύριος, ποτὲ μὲν λέγων· Ἐάν ἀγαπάτε με, τὰς ἐντολάς μου τηρήσατε, ποτὲ δὲ, ὅτι Ἐάν τὰς ἐντολάς μου (98) τηρήσητε, μενεῖτε ἐν τῇ ἀγάπῃ μου, καὶ ἐτι δυσωπητικώτερον· Καθὼς ἐγὼ τὰς ἐντολάς τοῦ Πατρὸς μου τηρήρηκα, καὶ μένω αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγάπῃ.

3. Ἐξ ὧν παιδεύει ἡμᾶς, ἀεὶ τοῦ προκειμένου ἔργου τὸ θέλημα τοῦ προστάξαντος ὡσπερ σκοπὸν προτιθεμένους, πρὸς αὐτὸν (99) τὰ τῆς σπουδῆς κατευθύνειν, καθὰ καὶ ἀλλαχοῦ φησιν, ὅτι Καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρὸς. Ὅσπερ γὰρ αἱ κατὰ τὸν βίον τέχναι, σκοποὺς τινὰς οἰκείους ἑαυταῖς προστησάμεναι, ἀκολουθῶντες ἐκεῖνοις τὰς κατὰ μέρος συναρμόζουσιν ἐνεργείας· οὕτω καὶ τοῖς ἡμετέροις ἔργοις ἐνός ὅρου καὶ κανόνος ἐπιχειρούμενου, τοῦ εὐαρέστως τῷ Θεῷ ποιῆσαι τὰς ἐντολάς, ἀδύνατον (1) ἄλλως τὸ ἀκριβές τοῦ ἔργου κατορθοῦσθαι μὴ κατὰ τὸ βούλημα τοῦ ἐκδεδωκότος ἐπιτελούμενον. Ἐν δὲ τῇ ἀκριβεῖ πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ περὶ τὸ ἔργον σπουδῆ συνάπτεσθαι τῷ Θεῷ διὰ τῆς μνήμης ὑπάρξει. Ὅσπερ γὰρ ὁ χαλκεὺς ἐν τῇ ἐργασίᾳ, εἰ τύχοι, τῆς ἀξίνης, τοῦ ἐκδεδωκότος αὐτῷ μεμνημένος, καὶ ἐν τῇ διανοίᾳ φέρων αὐτόν, καὶ σχῆμα ἐκεῖνο καὶ μέγεθος ἔννοεῖ, καὶ πρὸς τὸ

⁶⁹ Joan. xvii, 25. ⁷⁰ Joan. xix, 17. ⁷¹ Philipp. iii, 20. ⁷² Luc. xiv, 33. ⁷³ Prov. iv, 23. ⁷⁴ Joan. xiv, 15. ⁷⁵ Joan. xv, 10. ⁷⁶ ibid. ⁷⁷ Joan. vi, 38.

(93) Codex Voss. et Reg. primus ἀκολουθεῖν. Codex Colb. pro Θεῷ habet Κυρίῳ.

(84) Veteres duo libri ἀποξενώσοιμεν.

(95) Editiones veteres οὐρανοῖς ὑπάρχει. Antiqui tres libri præter Voss. ὑπάρχει. Mox Reg. primus ἡμᾶς περιγενέσθαι.

(96) Reg. primus ἔννοιαν ἐκβάλλειν.

etiam mundus te cognovit⁶⁹; et: Spiritus veritatis, quem mundus non potest accipere⁷⁰.

2. Quisquis igitur vere Deum sequi vult, vinculis affectionum vitæ hujus solvatur necesse est: quod per integrum secessum morumque veterum oblivionem perficitur. Quare nisi nos ipsi et a cognatione carnali et a societate vitæ removerimus, veluti ad alterum mundum per animi habitudinem transmigrantes, juxta eum qui dixit: *Nostra enim conversatio in cælis est*⁷¹, scopum nostrum attingere non possumus, Deo videlicet ut placeamus, cum Dominus verbis decretoriis dixerit: *Sic omnis ex vobis qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus*⁷². His autem peractis, cor nostrum omni custodia servandum est⁷³, ne unquam amittatur Dei cogitatio, neve rerum mirabilium ab eo gestarum memoria vanis phantasmatibus coinquinetur: sed circumferenda est sancta Dei cogitatio, sic ut quasi sigillum indelebile ex perpetua et pura recordatione in animis nostris imprimatur. Ita enim a nobis comparatur Dei dilectio, quæ simul excitat ad conficienda Dei mandata, et ipsa ab ipsis vicissim perpetuo et constanter servatur. Atque hoc Dominus ostendit, qui nunc quidem ait: *Si diligitis me, mandata mea servate*⁷⁴: nunc vero, *Si præcepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea*⁷⁵; et, quod efficacius etiam possit commovere: *Sicut et ego Patris mei præcepta servavi, et maneo in ejus dilectione*⁷⁶.

3. Quibus illud nos docet, semper in opere quod faciendum constituerimus, præcipientis voluntatem tanquam scopum nobis proponere debere, ad eumque studium nostrum dirigere, uti etiam alio loco dicit: *Descendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me, Patris*⁷⁷. Ut enim artes quæ ad parandum victum excogitatae sunt, ubi proposuerint sibi scopos quosdam peculiare, congruenter illis convenienterque singula opera sua accommodant: ita etiam cum opera nostra finem unum ac regulam habeant, mirum ut mandata modis Deo acceptis exsequamur, opus accurate peragi aliter non potest nisi ad jubentis voluntatem efficiatur. Futurum est autem ut, si in quovis opere diligens studium ad voluntatem Dei faciendam conferamus, Deo per hanc recordationem conjungamur. Quemadmodum enim **343** faber ferrarius, cum securim, exempli causa, cudit, ejus qui id sibi operis locavit,

(97) Codex Colb. ἡ τοῦ Θεοῦ ἀγάπη. Mox Reg. primus ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὑπ' αὐτῶν πάλιν αὐτὴ.

(98) Antiqui duo libri τὰς ἐντολάς τῆς ἐμᾶς.

(99) Editio Paris. æque ac Basil. et Reg. tertius πρὸς αὐτὸν, ad voluntatem. Editio Ven. et mss. tres πρὸς αὐτόν, ad scopum.

(1) Codex Colb. ἀδύνατον γὰρ.

memor est, ipsumque fert in animo, ac formam hanc quæ sibi ab eo prescripta est et magnitudinem attendit, atque suum opus ad voluntatem ejus qui illud injunxit, dirigit (si enim hunc ceperit oblivio, aut quidpiam aliud, aut longe dissimile efficiet ejus, quod facere instituerat) : ita et Christianus omni actione tum parvatum magna ad Dei voluntatem directa, simul et opus suum diligenter conficit, et memoriam præcipientis servat, ac implet quod dictum est : *Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam a dextris est mihi, ne commovear*⁷⁸. Quin et perficit præceptum illud : *Sive manducatis, sive bibitis, sive quid facitis, omnia in gloriam Dei facite*⁷⁹. Si quis autem agendo depravat præcepti integritatem, eum languide Dei meminisse planum est. Memores igitur vocis illius qui dixit : *Nonne cælum et terram ego impleo? dicit Dominus*⁸⁰ ; et : *Deus appropinquans ego sum, et non Deus de longe*⁸¹ ; et : *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum*⁸² ; omnia facere debemus, ut fieri decet quæ in oculis Domini efficiuntur, et omnia cogitare, ut cogitari decet quæ ab ipso cernuntur. Sic enim et perpetuus futurus est timor odio habens iniquitatem, sicut scriptum est⁸³, et contumeliam, et superbiam, et vias malorum, atque charitas perficitur, impletque quod dictum fuit a Domino : *Non quero voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me, Patris*⁸⁴, cum anima continuo sibi plane persuadeat et bonas actiones judici et vitæ nostræ arbitro acceptas esse, et malas ab eo condemnari. Puto autem una cum hoc etiam illud contingere, ut ne ipsa quidem Domini mandata conficiantur ad captandam hominum benevolentiam. Nemo est enim qui se ad inferiorem convertat, si persuasum habeat adesse præstantiorem. Quin potius si contigerit, ut quæ fiunt cuiquam homini clariori et illustriori grata sint et accepta, alteri vero viliori invisita et reprehensione digna videantur; contempta hac inferioris reprehensione, pluris facit præstantioris approbationem. Quod si inter homines res ita se habeant, quænam, quæso, anima vere prudens et sana, quæ Deum præsentem esse sibi penitus persuaserit, iis omissis quibus Deo placere possit, modo se ad aucupandam humanam gloriam conversura est, modo vero neglectis Dei mandatis, inserviet humanæ consuetudini, aut a communi et anticipata opinione vincetur, aut flectetur a dignitatibus? Sic erat animatus qui dixit : *Narraverunt mihi iniqui fabulationes, sed non ut lex tua, Domine*⁸⁵. Et rursus : *Et loquebar in testimoniis tuis in conspectu regum, et non confundebar*⁸⁶.

⁷⁸ Psal. xv, 8. ⁷⁹ I Cor. x, 31. ⁸⁰ Jerem. xxii, 24. ⁸¹ ibid. 23. ⁸² Matth. xviii, 20. ⁸³ Psal. cxviii, 163. ⁸⁴ Joan. v, 30. ⁸⁵ Psal. cxviii, 85. ⁸⁶ ibid. 46.

(2) Reg. primus καὶ πρὸς τὸ θέλημα τοῦ ποθομένου τὴν, *ad voluntatem ejus qui id opus desiderat.* Paulo ante codex Colb. σχῆμα ἐκείνου.

(3) Reg. unus πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

(4) Editiones veteres Εἴτε ἐσθίετε. Codex Voss. et alii duo Εἴτε οὐ ἐσθίετε.

(5) Antiquæ editiones ὕβριν τε καὶ περιφάνειαν,

βούλημα τοῦ ὑποθεμένου τὴν (2) ἐργασίαν εὐθύνει (ἐὰν γὰρ ἐπιλάβηται, ἄλλο τι, ἢ ἄλλοῖον ποιήσει παρ' ὃ προέθετο). οὕτω καὶ ὁ Χριστιανός, πᾶσαν ἐνέργειαν καὶ μικρὰν καὶ μείζονα πρὸς τὸ βούλημα τοῦ Θεοῦ (3) κατευθύνων, ὁμοῦ τε τὴν πράξιν τῇ ἀκριβείᾳ κατακοσμεῖ, καὶ τὴν τοῦ προστάξαντος ἐννοιαν διασώζει, καὶ πληροῖ τὸ εἰρημένον. Προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διαπαντός, ὅτι ἐν δεξιῶν μου ἐστίν, ἵνα μὴ σαλευθῶ. Καὶ κατορθοῖ τὸ προστεταγμένον ἐκεῖνο. Εἴτε ἐσθίετε (4), εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε. Παραφθείρων δὲ ἐν τῇ ἐργασίᾳ τὴν ἀκριβείαν τῆς ἐντολῆς, δῆλός ἐστι περὶ τὴν μὴμην τοῦ Θεοῦ ἀσθενῶν. Μεμνημένους οὖν τῆς φωνῆς τοῦ εἰπόντος. Οὐχὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ; λέγει Κύριος. καὶ τὸ, Θεὸς ἐγγίζων ἐγὼ εἰμι, καὶ οὐ Θεὸς πόρρωθεν. καὶ τὸ, Ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν. πᾶσαν ἐνέργειαν, ὡς ὑπὸ ταῖς ὄψεσι τοῦ Κυρίου γινομένην, καὶ πᾶσαν ἐννοιαν, ὡς παρ' αὐτοῦ ἐποπτευομένην, ἐπιτελεῖν χρῆ. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ φόβος διαρκῆς ἐνυπάρξει, μισῶν ἀδικίαν, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὕβριν τε καὶ ὑπερηφανίαν (5) καὶ ὁδοὺς πονηρῶν, καὶ ἡ ἀγάπη τελειοῦται, πληροῦσα τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰρημένον, ὅτι Οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρὸς, ἐν πληροφορίᾳ διηνεκεῖ τῆς ψυχῆς οὔσης τοῦ καὶ τὰς ἀγαθὰς πράξεις ἀποδεκτὰς εἶναι τῷ κριτῇ καὶ ἀθλοθέτῃ τοῦ ἡμετέρου βίου, καὶ τὰς ἐναντίως ἐχούσας αὐτόθεν δέχσασθαι τὴν κατακρίσιν. Οἶμαι δὲ τούτῳ συγκατορθοῦσθαι (6) καὶ τὸ μὴδὲ αὐτὰς τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου πρὸς ἀνθρωπάρεσκειαν γίνεσθαι. Οὐδεὶς γὰρ ἐν πληροφορίᾳ τῆς παρουσίας τοῦ κρείττονος πρὸς τὸν ἐλάττονα ἐπιστρέφεται. ἀλλὰ, κἂν συμβῇ τὸ γινόμενον τῷ μὲν ἐνδοξοτέρῳ προσώπῳ ἀπόδεκτον καὶ εὐάρεστον εἶναι, τῷ δὲ ὑποδεεστέρῳ ἀβούλητον καὶ ψεκτὸν καταφάνεσθαι, πλείονος ἀξίαν τιθέμενος τὴν τοῦ ὑπερέχοντος ἀποδοχὴν, καταφρονεῖ τῆς τοῦ ἐλάττονος μέμψεως. Εἰ δὲ ἐπ' ἀνθρώπων οὕτως, ἢ γε ὡς ἀληθῶς νήφουσα καὶ ὑγιαίνουσα ψυχὴ ἐν πληροφορίᾳ τῆς τοῦ Θεοῦ παρουσίας, ποτὲ ἀφεμένη τοῦ πρὸς εὐαρέστησιν Θεοῦ ποιεῖν τι, πρὸς τὰς παρὰ τῶν ἀνθρώπων δόξας (7) ἐπιστραφήσεται. ποτὲ δὲ ἀμελήσασα τῶν τοῦ Θεοῦ προσταγμάτων, ἀνθρωπίνῳ ἔθει δουλεύσει, ἢ ὑπὸ κοινῆς προλήψεως κρατηθήσεται, ἢ καὶ ὑπὸ ἀξιωματῶν δυσωπηθήσεται. Τοιαύτη διάθεσις ἦν τοῦ εἰπόντος. Διαγῆσαντό μοι παράνομοι ἀδολεσχίας, ἀλλ' οὐχ ὡς ὁ νόμος σου, Κύριε. καὶ πάλιν. Καὶ ἐλάλουν ἐν τοῖς μαρτυρίαις σου ἐάντιον βασιλέων, καὶ οὐχ ἡσχυνόμεν.

corrupte. Codex Combef. et alii tres καὶ ὑπερηφανίαν.

(6) Codex Col. Οἶμαι δὲ καὶ τοῦτο συγκατορθοῦσθαι, τὸ μὴδὲ. Reg. tertius Οἶμαι δὲ, ὅτι τούτῳ συγκατορθοῦται καὶ τὸ.

(7) Reg. primus et Voss. τὰς τῶν ἀνθρώπων δόξας. Statim duo mss. ἢ καὶ ὑπὸ κοινῆς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ζ΄.

A

344 INTERROGATIO VI.

"Οτι ἀναγκαῖον τὸ ἰδιάζειν.

Quod necesse sit in secessu vitam degere.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

RESPONSIO.

1. Συντελεῖ δὲ πρὸς τὸ ἀμετεώριστον τῆ ψυχῆ καὶ τὸ ἰδιάζειν κατὰ τὴν οἰκησιν. Τὸ γὰρ ἀναμεμιγμένην ἔχειν τὴν ζωὴν τοῖς ἀφόβως καὶ καταφρονητικῶς πρὸς τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τῶν ἐντολῶν διακειμένοις βλαβερὸν καὶ ὁ τοῦ Σολομῶντος ἀποδείκνυσι λόγος, διδάσκοντος ἡμᾶς, ὅτι Μὴ ἴσθι ἐταῖρος ἀνδρὶ θυμῶδει. φίλῳ δὲ ὀργίλῳ μὴ συναυλίζου, μήποτε μάθης τῶν ὁδῶν αὐτοῦ (8), καὶ λάθης βρόχους τῆ σῆ ψυχῆ, καὶ τὸ, Ἐξέλθετε ἐκ μέσου αὐτῶν, καὶ ἀφορίσθητε, λέγει Κύριος, κρὸς τὸ αὐτὸ φέρει. Οὐκοῦν ἵνα μήτε διὰ ὀφθαλαλμῶν μήτε διὰ ὠτῶν ἐρεθισμοὺς εἰς ἁμαρτίαν δεχώμεθα, καὶ κατὰ τὸ λαυθάνου προσεθισθῶμεν αὐτῆ, καὶ ὡσπερὶ τύποι τινὲς καὶ χαρακτῆρες τῶν ὁρωμένων καὶ ἀκουομένων ἐναπομείνωσι (9) τῆ ψυχῆ εἰς ὄλεθρον καὶ ἀπώλειαν καὶ ἵνα δυνηθῶμεν ἐπιμένειν τῆ προσευχῆ, ἀφιδιάζωμεν πρῶτον κατὰ τὴν οἰκησιν. Οὕτω γὰρ ἂν καὶ τοῦ προλαβόντος ἔθους περιγενοίμεθα, ἐν ᾧ ἄλλοτριῶς ἐξήσάμεν τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ (10) (οὐ μικρὸς δὲ οὗτος ἀγὼν, τῆς ἑαυτοῦ συνηθείας περιγενέσθαι ἔθος γὰρ διὰ μακροῦ χρόνου βεβαιωθὲν φύσεως ἰσχύον λαμβάνει), καὶ τοὺς ἐξ ἁμαρτίας δὲ σπύλους ἐκτριψαί δυνησόμεθα τῆ τε φιλοπόνοι προσευχῆ (11) καὶ τῆ ἐπιμόνω μελέτῃ τῶν τοῦ Θεοῦ θελημάτων. ἧς μελέτης καὶ προσευχῆς ἐν πολλοῖς τοῖς περιέλκουσι τὴν ψυχὴν, καὶ ἀσχολίας βιωτικῆς ἐμποιοῦσι, περιγενέσθαι ἀμήχανον. Καὶ τὸ, Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν (12), πότε ἂν τις ἐν τούτοις ὦν πληρῶσαι δυνηθεῖ; Χρὴ γὰρ ἡμᾶς, ἀπαρνησαμένους ἑαυτοὺς, καὶ ἄραντας τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ, οὕτως ἀκολουθεῖν αὐτῷ. Ἄρνησις δὲ ἐστὶν ἑαυτοῦ ἢ παντελῆς τῶν παρελθόντων λήθη, καὶ ἢ τῶν θελημάτων ἑαυτοῦ (13) ἀναχώρησις, ἢ ἐν τῆ ἀδιαφόρῳ συνηθείᾳ ζῶντα κατορθῶσαι δυσκολώτατον, ἵνα μὴ λέγω, ὅτι παντελῶς ἀνεπίδεκτον. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ ἄραι τὸν σταυρὸν ἑαυτοῦ καὶ ἀκολουθεῖν τῷ Χριστῷ ἐμπόδιόν ἐστὶν ἢ πρὸς τὸν τοιοῦτον βίον ἐπιμιξία. Ἡ γὰρ ἐτοιμασία πρὸς (14) τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ θάνατον, καὶ ἡ νέκρωσις τῶν μελῶν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τὸ παρατεταγμένως πρὸς πάντα κίν-

B

C

D

1. Atque etiam ad cavendam mentis evagationem conducit remota ac solitaria habitatio. Vitam siquidem, quæ promiscue agitur cum iis qui secure perfectam præceptorum observationem contempnunt, perniciosam esse ac exitiosam ipse etiam Salomon ostendit, qui nos ita docet: *Noli esse sodalis viro furioso, neque una cum amico iracundo habites: ne forte discas vias ejus, et sumas laqueos animæ tuæ*⁸⁷. Et illud: *Exite de medio eorum, et separamini, dicit Dominus*⁸⁸, eodem pertinet. Ne igitur per oculos auresve subeant peccati irritamenta, eique imprudentes assuescamus: *neve rerum quas viderimus et audierimus quasi formæ quædam ac imagines, in anima permaneant ad exitium interitumque nostrum; et ut in precatione insistere possimus, primum habitatio eligatur solitaria et ab hominum consortio remota. Sic enim licebit et priores mores vincere, per quos vitam egimus a Christi præceptis alienam (non mediocre autem est hoc certamen, suam ipsius consuetudinem superare: nam consuetudo per longum tempus corroborata, naturæ vim ac robur obtinet), et poterimus quoque peccati maculas abstergere, tam diligenti precatione, tum meditatione assidua voluntatum Dei: cui meditationi precationique, inter multos qui animum distrahant, eumque in vitæ hujus negotiis occupatum teneant, vacare non possumus. Et illud: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum*⁸⁹, quis unquam inter hos degens explere poterit? Nos enim oportet, si nosmetipsos abnegemus, et crucem Christi tollemus, sic ipsum sequi. Abnegare autem semetipsum est præteritorum prorsus oblivisci, atque a voluntatibus suis secedere: quem secessum in promiscua hominum consuetudine servare difficillimum fuerit, ne dicam viribus omnino impar. Atque etiam ne quis tollat crucem suam, Christumque sequatur, impedimento est ejusmodi vitæ societas. Nam præparare se ad mortem pro Christo perferendam, mortificare membra quæ sunt super*

⁸⁷ Prov. xxii, 24, 25. ⁸⁸ II Cor. vi, 17. ⁸⁹ Luc. ix, 23.

(8) Codex Voss. τὴν ὁδὸν αὐτοῦ. Haud longe codex Colb. βρόχους τῆ σεαυτοῦ. Subinde editi et Reg. secundus πρὸς τούτο αὐτό. At mss. tres πρὸς τὸ αὐτό.

(9) Reg. primus ἐναπομείνωσι. Codex Colb. ἀπομείνωσι.

(10) Codex Colb. ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ.

(11) Idem ms. τῆ τε φιλοπόνοι σχολάζειν προσευχῆ. Reg. primusemendatus habet σχολάζοντες. Sed illud σχολάζειν, sive σχολάζοντες, habeo pro additamento librariorum, quippe quod non obscure redundet. Quæ statim sequuntur, ἐν πολλοῖς τοῖς, etc., ea non nego intelligi posse de rebus, quæ distrahant animum: sed mihi verisimilius fit, intelligenda esse de personis. Basilii enim is est scopus, ut nos ad vi-

tandam hominum frequentiam exhortetur.—Verte *inter multa animam distrahentia*. MABAN.

(12) Codex Voss. perinde ut Regii secundus et tertius Εἴ τις ἔρχεται πρὸς με, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν. *si quis venit ad me, abneget semetipsum*. Codex Colb. uberius Εἴ τις ἔρχεται πρὸς με, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἄρατω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖτω μοι.

(13) Editi et Combef. αὐτοῦ. Alii tres mss. præter Voss. ἑαυτοῦ. Haud longe codex Colb. ἀδιαφόρῳ συνοδίᾳ, *in promiscuo hominum cætu*. Lectio non inepta.

(14) Legitur in Colb. Ἡ γὰρ ἐπιθυμία πρὸς, *desiderium mortis*.

terram, accingi quasi in instructa acie ad periculum A
omne subeundum, quod nobis pro Christi nomine
impendeat, vitæque præsentis non affici, hoc est ru-
cem suam tollere: ad quod magna nobis impedimen-
ta a communi vitæ consuetudine accedere videmus.

2. Et præter alia omnia quæ multa sunt, respi-
ciens animus in delinquentium multitudinem, pri-
mum quidem non habet spatium peccata sua sen-
tiendi, seque ob delicta conterendi per pœnitentiam;
345 imo deterioribus secum collatis, etiam
quamdam sibi vindicat virtutis speciem: deinde
præ tumultibus et negotiis quæ vita communis
parere solet, a pretiosissima Dei memoria abstra-
ctus, non id duntaxat detrimenti accipit ut nec
gaudeat, nec delectetur in Deo, nec perfruatur Do-
mini deliciis, nec verborum ejus dulcedinem degu-
stet, ita ut dicere queat: *Memor fui Dei, et dele-*
*ctatus sum*⁹⁰; et: *Quam dulcia faucibus meis elo-*
*quia tua, super mel ori meo*⁹¹; sed etiam judicia
ipsius aspernari ac prorsus oblivisci assuescit,
quo nullum majus aut perniciosius malum ei acci-
dere potest.

INTERROGATIO VII

*Quod vita agenda sit cum iis qui eodem animo
impulsi, Deo placere sibi proponunt, et quod
difficile simulque periculosum sit, solitarium
vivere.*

Quoniam igitur ex verbis tuis nobis persuasis-
simum est, vitam quæ degitur cum iis qui Do-
mini præcepta contemnunt, periculosam esse, U
ex ordine discere volumus, num qui secessit a
talibus, debeat privatim et seorsum a cæteris
degere, an cum fratribus concordibus, et qui
eumdem pietatis scopum sibi constituerint, vitam
ducere.

RESPONSIO.

1. Vitam quæ simul cum pluribus agitur ad
multa utiliore esse scio. Ac primum {quidem,
quod nemo nostrum sit, qui sibi ipsi sufficiat ad
sublevandas corporis necessitates, sed in compa-
randis rebus necessariis alter alterius opera indi-
geamus. Quemadmodum enim pes aliam quidem
obtinere facultatem, alia vero caret, et neque sine
reliquorum membrorum auxilio suam ipsius vim
reperit idoneam, aut perseveranter sibi ipsi suffi-
cientem, neque in se subsidia habet, quæ quod
sibi deest, suppleant: ita quoque in solitaria vita,
et quod adest nobis, inutile redditur, et quod
deest, comparari non potest: siquidem opifex
Deus nos alterum alterius ope egere decrevit, sic-
ut scriptum est⁹², ut sic inter nos jungamur.

⁹⁰ Psal. LXXVI, 4. ⁹¹ Psal. CXVIII, 103. ⁹² Eccli. XIII, 20.

(13) Veteres duo libri τοῦτο ἐστὶ τὸ ἄραι.

(16) Scriptum invenitur in Colb. τῶν οἰκείων ἀμαστ.

(17) Reg. primus οὐ γάρων τὸ ἐναγγέλλεσθαι καὶ ἐνευφ. Legitur vero in Colb. οὐ μόνον τὸ ἐν ἀγαλλιάσει ἐνευφραίνεσθαι τῷ Θεῷ ζημιούται. Haud longe ante verbum κατατρυφᾶν voculam τὸ addidimus ex

δυνον τὸν ὑπὲρ τοῦ ἐνόματος τοῦ Χριστοῦ ἐπερχόμε-
νον ἡμῖν διακεῖσθαι, καὶ τὸ ἀπροσπαθῶς ἔχειν πρὸς
τὴν παρούσαν ζωὴν, τοῦτο ἐστὶν ἄραι (13) τὸν σταυ-
ρὸν ἑαυτοῦ. πρὸς ὃ μεγάλα ὀρώμεν τὰ ἐμπόδια ὑπὸ
τῆς τοῦ κοινου βίου συνθηθείας ἡμῖν ἐγγυόμενα.

2. Καὶ πρὸς πᾶσι τοῖς ἄλλοις πολλοῖς οὖσιν, εἰς τὸ
πλήθος τῶν παρανομοῦντων ἀποβλέπουσα ψυχὴ,
πρῶτον μὲν οὐκ ἄγει καιρὸν ἐπαισθάνεσθαι τῶν ἰδίων
ἀμαρτημάτων (16), καὶ συντρίψαι ἑαυτὴν διὰ τῆς
μετανοίας ἐπὶ τοῖς πλημμελήμασιν· ἐν δὲ τῇ συγκρί-
σει τῶν χειρόνων καὶ κατορθώματός τινα φαντασίαν
προσκιτᾶται· εἶτα ὑπὸ τῶν θορυβῶν καὶ τῶν ἀσχο-
λιῶν, ἃς ὁ κοινὸς βίος πέφυκεν ἐμποιεῖν, τῆς ἀξιολο-
γωτέρας μνήμης τοῦ Θεοῦ ἀποσπώμενη, οὐ μόνον τὸ
ἐναγγαλλιάσθαι καὶ ἐνευφραίνεσθαι (17) τῷ Θεῷ ζη-
μιούται, καὶ τὸ κατατρυφᾶν τοῦ Κυρίου, καὶ τὸ
καταγλυκαίνεσθαι τοῖς ῥήμασιν αὐτοῦ, ὥστε δύνασθαι
εἰπεῖν· Ἐμνήσθην τοῦ Θεοῦ, καὶ ἠύφραάνθην· καὶ,
Ὡς γλυκεῖα (18) τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγιά σου,
ὑπὲρ μέλι τῷ στόματί μου· ἀλλὰ καὶ εἰς καταφρό-
νησιν καὶ λήθην τῶν κριμάτων αὐτοῦ παντελῆ συν-
εθίζεται, οὐ μείζον κακὸν οὐδὲν ἂν οὐδὲ ὀλεθριώτερον
πάθει.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ζ.

Περὶ τοῦ δεῖν τοῖς ὁμόφροσι πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς
πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως συζῆν· καὶ ὅτι δύσκολόν
ἔσται καὶ ἐπικίνδυνον τὸ μονάζειν.

Ἐπεὶ οὖν ἐπληροφόρησεν ἡμᾶς ὁ λόγος, ἐπικίν-
δυνον εἶναι τὴν μετὰ τῶν καταφρονητικῶς ἐχόντων
περὶ τὰς ἐντολάς τοῦ Κυρίου ζωὴν, ἀκολούθως μαθεῖν
ἀξιούμεν, εἰ χρὴ τὸν ἀναχωρήσαντα τούτων ἰδιάξειν
καθ' ἑαυτὸν, ἢ ὁμόφροσιν ἀδελφοῖς καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν
τῆς εὐσεβείας προελομένοις συζῆν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

1. Πρὸς πολλὰ χρησιμώτεραν καταμανθάνω τὴν
ἐπὶ τὸ αὐτὸ τῶν πλειόνων διαγωγὴν. Πρῶτον μὲν,
ὅτι οὐδὲ πρὸς τὰς τοῦ σώματος χρείας ἕκαστος ἡμῶν
ἑαυτῷ αὐτάρκης, ἀλλ' ἐν τῷ πορισμῷ τῶν ἀναγκαίων
ἀλλήλων χρῆζομεν. Ὡσπερ γὰρ ὁ πους τὴν μὲν ἔχει
δύναμιν, τῆς δὲ ἐπιθεῆς ἐστὶ, καὶ ἄνευ τῆς τῶν λοι-
πῶν μελῶν συλλήψεως οὔτε τὴν ἑαυτοῦ (19) ἐνέργειαν
δυνατὴν ἢ αὐτάρκη ἑαυτῷ πρὸς διαμονὴν εὕρισκει,
οὔτε παραμυθίαν ἔχει τοῦ λείποντος· οὕτω καὶ ἐν
τῇ μονήρει ζωῇ καὶ τὸ παρὸν ἡμῖν ἄχρηστον γίνεται,
καὶ τὸ ἐλλεῖπον ἀπαραμύθητον, τοῦ δημιουργοῦ Θεοῦ
ὀρίσαντος χρῆζειν ἡμᾶς ἀλλήλων, καθὼς γέγραπται,
ἵνα καὶ συναπτώμεθα ἀλλήλοις. Ἄνευ δὲ τούτου καὶ
ὁ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ λόγος οὐκ ἐπιτρέπει το
ἴδιον σκοπεῖν ἕκαστον. Ἡ ἀγάπη γὰρ, φησὶν, οὐ

mss. multis.

(18) Editi γλυκεῖα. At Voss. et alii duo γλυκεῖα. Ibidem Colb. στόματί μου, καὶ κηρίον, et super fa-
vum. Hoc ipso in loco duo mss. ἢ καὶ λήθην.

(19) Reg. primus οὐδὲ τὴν ἑαυτοῦ. Statim Voss. οὕτως οὖν ἐν τῇ μονήρει.

ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς. Ὁ δὲ ἀφιδιαστικός (20) βίος ἕνα σκοπὸν ἔχει, τὴν οἰκίαν ἐκάστου τῶν χρειῶν θεραπείαν. Τοῦτο δὲ προδήλως μαχόμενόν ἐστι τῷ τῆς ἀγάπης νόμῳ, ὃν ὁ Ἀπόστολος ἐπλήρου, μὴ ζητῶν τὸ ἑαυτοῦ συμφέρον, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσιν. Ἐπειτα ἐν τῷ καταχωρισμῷ (21) οὐδὲ τὸ ἐλαττωμα ῥαδίως ἕκαστος τὸ ἑαυτοῦ ἐπιγνώσκειται, οὐκ ἔχων τὸν ἐλέγχοντα αὐτόν, καὶ ἐν πρόοτετι καὶ εὐσπλαγγίᾳ ἐπανορθούμενον. Ἐλεγχος μὲν γὰρ καὶ παρὰ ἐχθροῦ πολλάκις ἂν γένοιτο θεραπείας ἐπιθυμίαν ἐμποιῶν τῷ εὐγνώμονι. Θεραπεία δὲ ἀμαρτήματος ἐπιστημόνως παρὰ τοῦ εὐλικρινῶς ἀγαπήσαντος κατορθοῦται. Ὁ γὰρ ἀγαπῶν, φησὶν, ἐπιμελῶς παιδεύει. Ὁν ἐπὶ τῆς μονώσεως εὐρεῖν ἀπορον, μὴ προσευθέντα κατὰ τὸν βίον. ὥστε συμβαίνει αὐτῷ τὸ εἰρημένον ἐκεῖνο. Οὐαὶ τῷ ἐνι, ὅτι ἐὰν πέσῃ, οὐκ ἐστὶν ὁ ἐγείρων αὐτόν. Καὶ αἱ ἐντολαὶ δὲ ὑπὸ μὲν τῶν πλειόνων ἐπὶ τὸ αὐτὸ ῥαδίως γίνονται πλείους, ὑπὸ δὲ τοῦ ἐνός οὐκέτι. ἐν γὰρ τῇ ἐργασίᾳ τῆς μιᾶς ἐμποδίζεται ἢ ἄλλη. Οἶον, ἐν τῇ ἐπισκέψει τοῦ ἀσθενούντος ἢ ὑποδοχῇ τοῦ ξένου, καὶ ἐν τῇ μεταδόσει καὶ κοινωνίᾳ τῶν χρειῶν (22) (καὶ μάλιστα, ὅταν διὰ μακροῦ αἱ διακονίαι γίνονται), ἢ περὶ τὰ ἔργα σπουδῆ. ὥστε ἐκ τούτου τὴν μεγίστην καὶ σύντονον πρὸς σωτηρίαν ἐντολὴν ἐλλειπᾶνεσθαι. μήτε τοῦ πεινῶντος τρεφομένου, μήτε τοῦ γυμνοῦ περιβαλλομένου. Τίς ἂν οὖν ἔλοιτο τὴν ἀργὴν καὶ ἀκαρπὸν ζωὴν τῆς ἐγκάρπου καὶ κατ' ἐντολὴν τοῦ Κυρίου ἐπιτελουμένης προτιμῆσαι;

et maxime salutis conducibile: siquidem neque Quis igitur inertem et infructuosam vitam ei, quæ

2. Εἰ δὲ καὶ πάντες, οἱ ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως προσληφθέντες, ἐν σώμα ἕσμεν, κεφαλὴν ἔχοντες τὸν Χριστόν. ὁ δὲ καθεὶς ἀλλήλων μέλη, ἐὰν μὴ ἐκ συμφωνίας πρὸς ἐνὸς σώματος ἀρμοσθίαν ἐν Πνεύματι ἀγίῳ συναρμοσθῶμεν. ἕκαστος δὲ ἡμῶν τὴν μόνωσιν αἰρῆται (23), μὴ κατὰ τὸ εὐάρεστον τῷ Θεῷ πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον τῇ οἰκονομίᾳ δούλευων, ἀλλὰ τὸ ἴδιον τῆς αὐταρεσκείας πάθος πληροφωρῶν. πῶς δυναμέθα ἀπεσχισμένοι καὶ διηρημένοι σώζειν τὴν τῶν μελῶν πρὸς ἀλλήλα σχέσιν τε καὶ ὑπηρεσίαν, ἢ τὴν ὑποταγὴν πρὸς τὴν κεφαλὴν ἡμῶν, ἣτις ἐστὶν ὁ Χριστός; Οὔτε γὰρ τῷ δοξαζομένῳ συγχαίρειν, οὔτε συμπάσχειν δυνατόν τῷ πάσχοντι, ἐν τῇ διαστάσει τοῦ βίου, οὐ δυναμένου κατὰ τὸ εἶκος ἐκάστου γινώσκειν τὰ τοῦ πλησίον. Εἶται καὶ ἐνός μὴ ἐξαρκούντος

⁹³ I Cor. xiii, 5. ⁹⁴ I Cor. x, 33. ⁹⁵ Prov. xiii, 12. ⁹⁶ Eccle. iv, 10. ⁹⁷ Ephes. iv, 4. ⁹⁸ I Cor.

(20) Codex Combef. emendatus habet ἀφιδιαστικός non solum hoc loco, sed ubicunque vox ἀφιδιαστικός invenitur. Basilius cum ita invehitur in solitariam vitam, nihil aliud sibi proponit, nisi ut ostendat hoc vivendi genus periculis multis, iisque maximis, obnoxium esse. Hujus interpretationis auctorem habeo Basilius ipsum, qui paulo post ita scripsit: Ὅπερ ἡλίχιον ἔχει κίνδυνον, ἵστε πάντες οἱ ἀνεγνωκότες τὰ Εὐαγγέλια. Quod quanto periculo obnoxium sit, scitis quotquot Evangelia legistis. Haud longe apertius loquitur. Ejus hæc sunt verba, κίνδυνος δὲ παρέπεται τῇ μοναστικῇ ζωῇ πρὸς τοὺς εἰρη-

A Sed præterea diligendi Christi ratio et modus unumquemque quod proprium sibi fuerit, spectare non sinit *Charitas enim, inquit, non quærit quæ sua sunt* ⁹³. Vita autem solitaria et seorsum a cæteris omnibus acta scopum unicum habet, ut suis quisque utilitatibus inserviat. Hoc autem aperte adversatur charitatis legi, quam implevit Apostolus, qui non sua, sed multorum commoda quærebat, ut salvi fierent ⁹⁴. Adhæc in hujusmodi secessu unusquisque ne **346** delictum quidem suum facile cognoscet, cum non habeat a quo redarguatur, et mansuete ac clementer corrigatur. Reprehensio enim quæ ab inimico etiam fit, sæpe in viro probo et æquo sanitatis quærendæ desiderium parit: peccatum vero ab eo qui sincere diligit, scienter curatur. *Qui enim, inquit, diligit, diligenter erudit* ⁹⁵. Talem autem in solitudine reperire difficillimum est, si prius in vitæ societatem adjunctus non fuerit. Quare accidit ei quod dictum est: *Væ uni, quia si ceciderit, non est qui erigat eum* ⁹⁶. Adhæc præcepta plura a pluribus simul congregatis facile perficiuntur, ab uno non item: quandoquidem dum unum fit, impeditur alterum. Exempli causa, infirmi visitatio facit ut hospes non excipiat, et rerum ad vitam necessariarum largitio et distributio (maxime quando in his ministeriis multum insumendum est temporis) in causa est cur ad facienda opera studium conferri

C non possit, sic ut deseratur mandatum maximum, nutritur qui esurit, neque amicitur qui nudus est. fructuosa sit et Domini præcepto consentanea, velit

2 Quod si etiam omnes, qui fuimus in una vocationis spe assumpti ⁹⁷, unum corpus sumus, ac caput Christum habemus, sumusque singuli alii aliorum membra ⁹⁸, nisi per concordiam in sancto Spiritu coagmentemur in unius corporis compagem; contra, si quisque nostrum eligat vitam solitariam, neque in rebus dispensandis communi utilitati, ut Deo acceptus sit, inserviat, sed illi suæ cupiditati in qua sibi placet, obsequatur qui fieri poterit, ut divisi ac disjuncti mutuam membrorum inter se habitudinem, obsequiaque et obedientiam nostro capiti, qui Christus est, servemus ac tueamur? Neque enim possumus, si vitæ genere separemur, una cum eo qui gloria afficitur, gaudere: neque cum eo qui patitur, simul pati ⁹⁹, cum

μένοις, quin etiam præter ea quæ dicta sunt, periculum comitatur vitam solitariam.

(21) Pro καταχωρισμῷ legitur in Colb. χωρισμῶ. Mox Reg. primus ἕκαστος τὸ ἑαυτοῦ. Vocula τὸ in editis deerat.

(22) Antiquæ editiones κοινωνία τῶν χειρῶν. At mss. tres præter Voss. τῶν χρειῶν, et ita legerat interpres. Mox editio Paris. perinde ut Basil. διακονίαι γίνονται. Editio Ven. et quatuor mss. γίνονται. Subinde codex Voss. πρὸς σωτηρίαν ἐντολὴν ἐλλειπᾶνεσθαι. Codex Colb. εἰς σωτηρίαν.

(32) Antiqui duo libri αἰρεῖται.

unusquisque non valeat, ut credibile est, proximi A statum cognoscere. Adhæc cum nemo unus idoneus sit, qui dona spiritualia omnia suscipiat, sed juxta rationem fidei¹, quæ est in unoquoque, datur Spiritus, in vitæ societate proprium cujusque donum fit contubernium commune. *Alteri enim datur sermo sapientiæ, alteri vero sermo scientiæ, alteri fides, alii prophetia, alii dona sanationum*², etc. : quæ singula qui accipit, is ipsa non sua magis quam aliorum causa habet. Quare in vitæ communitate, Spiritus sancti vis et efficacia uni tributa simul ad omnes transeat necesse est. Qui igitur vivit ab omni hominum cætu sejunctus, fortasse unum donum habet : sed cum illud in seipso defossum detineat, ipsum per inertiam inutile reddit : quod quanti sit periculi nostis quotquot legistis Evangelia. Contra, in plurium contubernio et suo quisque dono fruitur, ipsumque multiplicat communicando, et ex alienis tanquam ex suis fructum capit.

3. Prætereaque plura commoda, quæ enumerare omnia non facile sit, complectitur vitæ societas : siquidem et ad bona quæ a Deo nobis **347** data sunt conservanda, utilior est quam solitudo, et ad cavendas externas inimici insidias tutior est expergefatio illa, quæ a vigilantibus fit, siquando contingat, ut unus aliquis obdormiscat eo mortis somno, quem ut deprecaremur a nobis, docuit nos David his verbis³ : *Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte* : et peccanti, si condemnationem concorditer a pluribus prolatam vereatur, facilius est secedere a peccato, sic ut convenire possit in eum illud : *Sufficit illi qui ejusmodi est, objurgatio hæc quæ fit a pluribus*⁴ : et ei qui recte agit, satis est magna illa ac firma persuasio, quæ sibi multis approbantibus, atque operi assentientibus, innascitur. Si enim in ore duorum aut trium testium stabit omne verbum⁵, profecto qui bonum opus peregerit cum plurium testimonio, longe solidius firmabitur. Cæterum pericula præter ea quæ diximus, vitam solitariam comitantur. Primum quidem et maximum in eo situm est quod sibi quisque placet. Cum enim neminem habeat qui ipsius opus probare possit, ad præcepti perfectionem jam pervenisse se arbitrabitur : deinde animi habitudinem semper inexercitam includens, neque vitia sua, neque profectum quem in quibusvis operibus

ὑποδέξασθαι πάντα τὰ πνευματικὰ χαρίσματα, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἐν ἐκάστῳ πίστεως (24), τῆς ἐπιχορηγίας τοῦ Πνεύματος γενομένης, ἐν τῇ τῆς ζωῆς κοινωνίᾳ, τὸ ἐκάστου ἴδιον χάρισμα κοινὸν τῶν συμπολιτευομένων γίνεται ὡς μὲν γὰρ δίδοται λόγος σοφίας, ἑτέρῳ δὲ λόγος γνώσεως, ἄλλῳ πίστις, ἄλλῳ προφητεία, ἄλλῳ χαρίσματα ἰαμάτων, καὶ τὰ ἐξῆς ὡς ἐκαστον οὐ μᾶλλον δι' ἑαυτὸν ἢ διὰ τοὺς ἄλλους ὁ λαμβάνων ἔχει. Ὡστε ἀνάγκη ἐν τῷ κοινωνικῇ βίῳ τὴν ἐν τῷ ἐνὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνέργειαν εἰς πάντας ὅπου διαβαίνειν. Ὁ μὲν οὖν καθ' ἑαυτὸν ζῶν ἐν τυχόν ἔχει χάρισμα, καὶ τοῦτο ἄχρηστον ποιεῖ διὰ τῆς ἀργίας, κατορύξας ἐν ἑαυτῷ ὅπερ ἡλίκον ἔχει κίνδυνον, ἵστε πάντες οἱ ἀνεγνωκότες (25) τὰ Εὐαγγέλια ἔν δὲ τῇ τῶν πλειόνων συμβιώσει καὶ τοῦ ἰδίου ἀπολαύει, πολυπλασιάζων αὐτὸ τῇ μεταδόσει (26), καὶ τὰ τῶν, ἄλλων ὡς ἑαυτοῦ καρποῦται.

3. Ἐχει δὲ καὶ πλείονα ἢ ἐπὶ τὸ αὐτὸ ζῶν ἀγαθὰ, ὅπερ οὐ ῥῆδιον ἐξαριθμῆσθαι πάντα. Πρὸς τε γὰρ τὴν τήρησιν τῶν δεδομένων ἡμῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀγαθῶν τῆς μονώσεως ἐστὶ χρησιμωτέρα (27), καὶ πρὸς τὴν φυλακὴν τῆς ἐξωθεν ἐπιβουλῆς τοῦ ἐχθροῦ ἀσφαλέστερος ὁ παρὰ τῶν ἐργηγορότων ἐξυπνισμὸς, εἴποτε ἄρα τῷ ἐνὶ ἀπουσιάζει συμβαίη (28) ὑπνὸν ἐκεῖνον τὸν εἰς θάνατον, ἐν ἐδιδάχθημεν παρὰ τοῦ Δαβὶδ ἀπεύχεσθαι ἡμῖν συμβῆναι, λέγοντος ὁ Φωτιστοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς μου, μήποτε ὑπνώσω εἰς θάνατον ὡς καὶ τῷ μὲν ἁμαρτάνοντι τῆς ἁμαρτίας ἢ ἀναχώρησις ῥῆων μᾶλλον, ἐντροπομένῳ τὴν παρὰ τῶν πλειόνων, ἐν συμφωνίᾳ γενομένην κατάγνωσιν, ὡστ' ἂν ἀρμόσαι αὐτῷ τὸ (29), Ἄρκετόν τῷ τοιοῦτῳ ἢ ἐπιτιμία αὐτῆ, ἢ ὑπὸ τῶν πλειόνων ὡς κατ' ὀρθοῦντι ἢ πληροφῶρῃ πολλῇ ἐν τε (30) τῇ τῶν πολλῶν δοκιμασίᾳ καὶ συγκαταθέσει τοῦ ἔργου. Εἰ γὰρ ἐπὶ στόματος δύο καὶ τριῶν μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ῥῆμα, πολλῶν δὲ δηλονότι παγιώτερον ὁ τὸ ἀγαθὸν ἔργον ἐπιτελῶν ἐν τῇ τῶν πλειόνων μαρτυρίᾳ βεβαιωθήσεται. Κίνδυνος δὲ παρέπεται τῇ μοναστικῇ ζωῇ πρὸς τοῖς εἰρημένοις. Πρῶτος μὲν καὶ μέγιστος ὁ τῆς αὐταρεσκείας. Οὐδένα γὰρ ἔχων, ὅς δυνήσεται δοκιμάσαι αὐτοῦ τὸ ἔργον, εἰς τὸ τέλειον οἰήσεται τῆς ἐντολῆς ἐφθακέναι ὡς εἴτα ἀγύμναστον ἀεὶ τὴν ἔξιν κατακλείσας, οὔτε τὰ ὑστερήματα (31) ἑαυτοῦ γνωρίζει, οὔτε τὴν ἐν τοῖς ἔργοις προκοπὴν ἐπιγε-

¹ Rom. xii, 6. ² I Cor. xii, 8-10. ³ Psal. xii, 4.

⁴ II Cor. ii, 6. ⁵ Matth. xviii, 6.

(24) Scriptum invenitur in Colb. τῆς ἐν ἐκάστῳ φύσεως.

(25) Editi ἵστε πάντως ἀνεγνωκότες. Reg. primus πάντως οἱ ἀνεγνωκότες. Alii duo mss. πάντες οἱ ἀνεγνωκότες.

(26) Antiqui duo libri ἐν τῇ μεταδόσει. Mox codex Voss. et alter ἐξαριθμῆσασθαι. Codex Colb. ἀριθμῆσασθαι.

(27) Editiones veteres et duo mss. χρησιμωτέρα. Codex Voss. et alii duo προτιμωτέρα, solitudinī ἀντεπονέντα.

(28) Legitur et in Voss. et in Reg. primo ἀπουσιάζει συμβῆ.

(29) Codex Colb. ὡς ἂν ἀρμόση αὐτῷ ἢ ἐπιτιμία αὐτῆ ἢ, etc. Ibidem in codice Voss. pro ἄρκετόν corrupte legitur ἀρέσκον.

(30) Sic antiqui duo libri Vocula τέ deest in vulgatis.

(31) Vox ὑστερήματα usitate quidem sumitur pro defectu, pro penuria : sed tamen vitia et pravos mores hoc loco significare mihi videtur.

νώσκει, τῷ πάσαι ὕλην τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν περιηρηχέναι (32).

4. Ἐν τίνι γὰρ τὴν ταπεινοφροσύνην ἐπιδείξεται μηδένα ἔχων, οὗ ταπεινότερον ἑαυτὸν ἀποδείξει; Ἐν τίνι τὴν εὐσπλαγχνίαν, ἀποτετμημένος τῆς κοινωνίας τῶν πλειόνων; Ἡρὸς μακροθυμίαν δὲ πῶς ἑαυτὸν γυμνάσει, μηδενὸς ἀνθισταμένου αὐτοῦ τοῖς θελήμασιν; Εἰ δὲ τις λέγει ἀρκεῖσθαι τῇ τῶν θεῶν (33) Γραφῶν διδασκαλίᾳ πρὸς τὴν κατόρθωσιν τῶν ἠθῶν, ὅμοιον ποιεῖ τῷ μαθάνοντι μὲν τεκταίνειν, μηδέποτε δὲ τεκταίνοντι, καὶ διδασκόμενῳ μὲν χαλκευτικὴν, εἰς ἔργον δὲ προάγειν τὰ διδάγματα μὴ αἰρουμένῳ (34). Ἡρὸς ὃν εἶποι ἂν ὁ Ἀπόστολος· Οὐχ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιωθήσονται. Ἴδού γὰρ ὁ Κύριος δι' ὑπερβολὴν φιλανθρωπίας οὐκ ἤρξασθη τῇ ἐκ τοῦ λόγου διδασκαλίᾳ μόνον, ἀλλ' ὥστε ἀκριβῶς καὶ ἐναργῶς ἡμῖν παραδοῦνται τὸ ὑπόδειγμα τῆς ταπεινοφροσύνης ἐν τῇ τελειότητι τῆς ἀγάπης, αὐτὸς περιζωσάμενος ἐνίψε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν. Τίνα οὖν ἀπονίψεις; τίνα θεραπεύσεις; τίνας ἔσχατος ἔσθῃ, αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν διάγων; Τὸ δὲ καλὸν καὶ τερπνόν, ἢ τῶν ἀδελφῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατοικήσεις, ἢν μύρω (35) τῆς τοῦ ἀρχιερέως κεφαλῆς ἀποπνέοντι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον παρεικάζει, πῶς ἐν τῇ καταμόνας οἰκήσει συμπληρωθήσεται; Στάδιον οὖν ἀθλήσεως, καὶ προκοπῆς εὐδοκία (36), καὶ διηνεκῆς γυμνασία, καὶ μελέτη τῶν τοῦ Κυρίου ἐντολῶν, καὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατοικήσις ἐστὶ τῶν ἀδελφῶν· σκοπὸν μὲν ἔχουσα τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ κατ' ἐντολὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰπόντος· Οὕτω λάμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς· χαρακτῆρα δὲ σώζουσα τῶν ἐν ταῖς Πράξεσιν ἱστορουμένων ἁγίων, περὶ ὧν γέγραπται· Πάντες δὲ οἱ πιστεύοντες (37) ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ εἶχον ἅπαντα κοινά· καὶ πάλιν· Τοῦ δὲ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία· καὶ οὐδὲ εἷς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι, ἀλλ' ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Η΄.

Περὶ ἀποταγῆς.

Εἰ χρὴ πρῶτον ἀποτάσσεσθαι πάσι, καὶ οὕτως προσιέναι τῇ κατὰ Θεὸν πολιτείᾳ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

1. Τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πολλῆν

⁶ Rom. II 13. ⁷ Psal. cxxxii, 1, 2. ⁸ Matth. v, 16. ⁹ Act. II, 44. ¹⁰ Act. IV, 32.

(32) Reg. tertius ἐντολῶν προηρηχέναι. Mox Reg. primus ἑαυτὸν ἐπιδείξει.

(33) Sic codex Voss. et Reg. primus. Vox θεῶν in vulgatis deerat.

(34) Reg. primus προαγαγεῖν τὰ διδασκόμενα μὴ προαιρουμένῳ. Codex Voss. loco προάγειν habet quoque προαγαγεῖν.

(35) Codex Colb. Τὸ δὲ ἰδού δὴ τί καλόν, ἢ τί τερπνόν, ἀλλ' ἢ τὸ κατοικεῖν ἀδελφοὺς ἐπὶ τὸ αὐτό, ἢν

A fecerit, cognoscit, cum materia omnis et occasio mandatorum conficiendorum reseceatur.

4. In quo enim humilitatem ostendit, qui neminem habet, quo seipsum declaret humiliorem? In quo commiserationem, amputata et abscissa plurium societate? Quomodo autem exercebit se ad patientiam, nemine voluntatibus ipsius obsistente? Quod si quispiam dicat Scripturarum doctrinam satis sibi esse ad mores emendandos, perinde facit atque is qui discit quidem ædificare, nec unquam tamen ædificat, aut eodem modo atque is qui edoctus est artem ærariam, sed qui data sibi documenta ad actum redigere non vult. Ad quem Apostolus possit dicere: *Non auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur*⁶.

B Ecce enim Dominus ob benignitatis suæ magnitudinem non sola doctrina quæ in verbis sita est, contentus fuit, sed ut expresse evidenterque in dilectionis perfectione nobis traderet humilitatis exemplum, cinxit se ipse, et discipulorum pedes lavit. Quem igitur tu lavabis? in quem officiosus eris? præ quo futurus es ultimus, si ipse tecum solus degas? Bonum autem et jucundum illud, fratrum videlicet eodem in loco habitatio, quam unguento odorem ex summi pontificis capite emitenti Spiritus sanctus comparat⁷, qua tandem ratione et solitaria habitatione implebitur? Itaque certaminis stadium, et expedita proficiendi via, et perpetuum exercitium, et mandatorum Domini **348** meditatio, fratrum est eodem in loco habitatio: quæ et pro scopo habet Dei gloriam ex præcepto Domini nostri Jesu Christi, qui dicit: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in cælis est*⁸, et ritum ac formam sanctorum servat, quorum fit in Actis mentio, et de quibus scriptum est: *Omnes autem qui credebant erant simul in eodem loco, et habebant omnia communia*⁹. Et rursus; *Multitudinis autem credentium erat cor unum, et anima una: nec quisquam, eorum quæ possidebat aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia*¹⁰.

INTERROGATIO VIII.

De renuntiatione.

D Num oporteat primum renuntiare omnibus, et ita demum ad vitæ genus quod secundum Deum sit, accedere.

RESPONSIO.

1. Cum Dominus noster Jesus Christus post Do-

μύρω, ecce nunc quid bonum, vel quid jucundum, nisi habitare fratres in unum.

(36) Reg. primus et Colb. προκοπῆς εὐδοκία, voluntas ad proficiendum propensa. Alii duo mss. et editi εὐδοκία.

(37) Antiqui duo libri cum Voss. οἱ πιστεύσαντες. Mox mss. duo ἢ καρδία καὶ ἢ ψυχὴ. Deerrant articuli in vulgatis.

cumenta multa, eaque ex multis operibus valide comprobata, dicat omnibus : *Si quis venit ad me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me*¹¹; et iterum : *Sic ergo omnis ex vobis, qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus*¹²; arbitramur hoc præceptum ad plura a quibus abalienari oportet, pertinere. Nam et diabolo ante omnia et carnis affectibus renuntiamus, qui nuntium remisimus occultis turpitudinibus, cognationibus corporeis, hominum amicitias et vitæ consuetudini, quæ integritati Evangelii salutis adversetur. Et quod his magis necessarium est, sibi ipse renuntiat qui exiit veterem hominem cum actibus ipsius¹³, qui corrumpitur secundum desideria erroris¹⁴. Ac etiam renuntiat omnibus mundanis affectibus, qui pietatis scopo impedimento esse possunt. Itaque qui ejusmodi est, veros parentes eos esse existimabit, qui ipsum in Christo Jesu per Evangelium genuerint¹⁵; fratres vero eos, qui acceperint eundem adoptionis Spiritum, prætereaque omnibus divitiis tanquam rebus alienis, ut re ipsa sunt, intendet. Uno verbo, is cui propter Christum mundus totus crucifixus est, et ipse mundo¹⁶, quomodo adhuc potest curarum mundanarum particeps esse? cum Dominus noster Jesus Christus et animæ odium et sui ipsius abnegationem ad summum perducatur his verbis : *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam*: tumque subjungit : *Et sequatur me*¹⁷. Et rursus : *Si quis venit ad me, et non odit patrem suum, et matrem et uxorem, et filios, et fratres, et sorores, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus*¹⁸. Quamobrem in eo sita est perfecta renuntiatio, si quem nec ipsius vitæ amor moveat, sed habeat sententiam mortis, sic ut nihil sibi confidat¹⁹. Inde autem initium sumit, si videlicet alienemur a rebus externis, **349** exempli causa, a possessionibus, ab inani gloria, a vitæ consuetudine, a rerum inutilium studio, uti docuerunt nos sancti Domini discipuli, Jacobus et Joannes, qui patrem suum Zebedæum, ipsumque, a quo tota illorum victus ratio pendebat, navigium reliquere : Matthæus vero, cum ab ipso telonio surrexit, Dominumque secutus est : qui non telonii solum emolumenta reliquit, sed pericula etiam contempsit, quæ a magistratibus tum sibi tum consanguineis suis impendebant, quod vectigalium rationes reliquisset infectas. Paulo denique totus etiam mundus crucifixus erat, et ipse mundo²⁰.

¹¹ Matth., xvi, 24. ¹² Luc. xiv, 33. ¹³ Coloss. iii, 14. ¹⁷ Matth. xvi, 24. ¹⁸ Luc. xiv, 26. ¹⁹ II Cor. i, 9.

(38) Codex Colb. ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν ἀπὸ τοῦ κόσμου, καὶ ἀράτω.

(39) Veteres duo libri ταῖς προσπαθείαις. Mox editi μὲν οὖν. Illud οὖν in nostris mss. non legitur.

(40) Regii secundus et tertius æque ac editiones veteres δούλος εἶναι τῶν μερῶν τοῦ κόσμου, quomodo potest adhuc servus esse partium mundi Reg. psi-

καὶ διὰ πλειόνων πραγμάτων ἰσχυρὰν ἀπόδειξιν λέγοντος πρὸς πάντας· Εἴ τις ἔρχεται πρὸς μέ, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν, καὶ ἀράτω (38) τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖτω μοι· καὶ πάλιν· Οὕτως οὖν πᾶς ἐξ ὑμῶν, ὅς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ἑαυτοῦ ὑπάρχουσιν, οὐ δύναται μου εἶναι μαθητῆς· ἠγαύμεθα τὸ παράγγελμα ἐπὶ πλείονα διατείνειν, ὧν ἡ ἀλλοτριώσις ἀναγκαία. Καὶ γὰρ τῷ διαβόλῳ πρὸ πάντων ἀποτασσόμεθα, καὶ τοῖς πάθεσι τῆς σαρκὸς, οἱ ἀπειπάμενοι τὰ κρυπτά τῆς αἰσχύνης, καὶ συγγενεῖαις σωματικαῖς, καὶ ἑταιρείαις ἀνθρώπων, καὶ ἔθει βίου μαχομένῳ πρὸς τὴν ἀκρίβειαν τοῦ Εὐαγγελίου τῆς σωτηρίας. Καὶ τὸ τούτων ἀναγκαιότερον, αὐτὸς ἑαυτῷ ἀποτάσσεται ὁ ἀποδυσάμενος τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ, τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης. Ἀποτάσσεται δὲ καὶ πάσαις προσπαθείαις (39) τοῦ κόσμου, ἐμποδίζεσθαι τῷ σκοπῷ τῆς εὐσεβείας δυναμέναις. Γονεῖς μὲν οὖν ὁ τοιοῦτος τοὺς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου γεννησάντας αὐτὸν ἀληθινοὺς ἠγήσεται, ἀδελφοὺς δὲ τοὺς τὸ αὐτὸ Πνεῦμα τῆς υἰοθεσίας λαβόντας, κτήμασι δὲ πᾶσιν ὡς ἀλλοτρίαις, ὅπερ ἐστὶ, προσέξει. Ἐνὶ δὲ λόγῳ, ὃ διὰ Χριστοῦ ὅλος ὁ κόσμος ἐσταύρωται, καὶ αὐτὸς τῷ κόσμῳ, πῶς ἐτι δύναται εἶναι μέτοχος τῶν μεριμνῶν τοῦ κόσμου (40); τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ἄκρον προάγοντος τὸ τε μῖσος τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ἑαυτοῦ ἀρνησιν δι' ὧν φησιν· Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ· καὶ τότε ἐπαγαγόντος· Καὶ ἀκολουθεῖτω μοι· καὶ πάλιν· Εἴ τις ἔρχεται πρὸς μέ, καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ τὴν μητέρα, καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ τὰς ἀδελφάς, ἐτι δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, οὐ δύναται μου εἶναι μαθητῆς. Ὡστε ἡ μὲν τελεία ἀποταγή (41) ἐστὶν ἐν τῷ τὸ ἀπροσπαθῆς κατορθῶσαι καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ ζῆν, καὶ τὸ ἀπέκριμα τοῦ θανάτου ἔχειν, ὥστε μὴ ἐφ' ἑαυτῷ πεποιθῆναι· ἄρχεται δὲ ἀπὸ τῆς τῶν ἐξωθεν (42) ἀλλοτριώσεως, οἶον, κτημάτων, δόξης ματαιίας, συνθεῖας βίου, προσπαθείας τῶν ἀνωφελῶν, καθὰ καὶ οἱ ἅγιοι μαθηταὶ τοῦ Κυρίου ὑπέδειξαν ἡμῖν, Ἰάκωβος μὲν καὶ Ἰωάννης, καταλιπόντες τὸν πατέρα αὐτῶν Ζεβεδαίου, καὶ αὐτὸ τὸ πλοῖον τὴν πᾶσαν ἀφορμὴν τοῦ βίου· Ματθαῖος δὲ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ τελωνείου ἐξαναστὰς, καὶ ἀκολουθήσας τῷ Κυρίῳ, οὐ τὰ κέρδη μόνον τὰ ἐν τῷ τελωνεῖῳ καταλιπὼν, ἀλλὰ καὶ τῶν κινδύνων ὑπεριδὼν, οἱ ἐπακολουθεῖν ἡμελλόν αὐτῷ τε καὶ τοῖς οἰκείοις παρὰ τῆς ἐξουσίας, ἀτελεῖς τοὺς λόγους τοῦ τελωνείου καταλιμπάνοντι. Παύλῳ δὲ καὶ ὁ σύμπας κόσμος ἐσταύρωτο, καὶ αὐτὸς τῷ κόσμῳ.

¹⁴ Ephes. iv, 22. ¹⁵ I Cor. iv, 13. ¹⁶ Galat. vi, 9. ²⁰ Galat. vi, 14.

mus et Voss. εἶναι μέτοχος τῶν, etc. qui fieri potest, ut particeps sit partium mundi. Codex Colb. δύναται εἶναι μέτοχος τῶν μεριμνῶν τοῦ κόσμου; et ita, ut mihi quidem videtur, legi præstat.

(41) Codex Voss. ἀγάπη, perfecta charitas.

(42) Veteres duo libri cum Voss, ἐκ τῆς ἐξωθεν. Mox Regii primus et Colb. ἡ δόξης.

2. Οὕτως ὁ σφόδρα τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ ὀκολοῦθαι Ἀ Χριστῷ κατεχόμενος πρὸς οὐδέν ἐτι τῆς ζωῆς ταύτης ἐπιστραφῆναι δύναται, οὐ πρὸς γονέων ἢ οἰκείων φίλτρον, ὅταν ἐναντιούμενον ἢ τοῖς τοῦ Κυρίου προστάγμασι (τότε γὰρ καιρὸν ἔχει καὶ τό· Εἴ τις ἔρχεται πρὸς μέ, καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ τὴν μητέρα, καὶ τὰ λοιπὰ)· οὐ πρὸς ἀνθρώπινον φόβον, ὥστε δι' αὐτὸν ὑποσταλῆναι τι τῶν συμφερόντων, ὅπερ κατώρθωσαν οἱ ἅγιοι, εἰπόντες· Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις· οὐ πρὸς τὸν ἐπὶ τοῖς καλοῖς (43) παρὰ τῶν ἐξώθεν γέλωτα, ὥστε τῷ φαυλισμῷ αὐτῶν ἠττηθῆναι. Εἰ δέ τις βούλοιο ἀκριβέστερον καὶ τρανότερον γνωρίσαι τὸν συνεξευγμένον τόνον τῇ ἐπιθυμίᾳ τῶν ἀκολοῦθόντων τῷ Κυρίῳ, μνημονεύσάτω τοῦ Ἀποστόλου διηγουμένου τὰ καθ' ἑαυτὸν εἰς διδασκαλίαν ἡμετέραν, καὶ λέγοντος· Εἴ τις δοκεῖ πεποιθέναι ἐν σαρκί, ἐγὼ μᾶλλον· περιτομῇ ὀκταήμερος, ἐκ γένους Ἰσραὴλ, φυλῆς Βενιαμὴν, Ἑβραῖος ἐξ Ἑβραίων, κατὰ νόμον Φαρισαῖος, κατὰ ζῆλον διώκων τὴν Ἐκκλησίαν, κατὰ δικαιοσύνην τὴν ἐν νόμῳ γενομένου ἀμαρτίας· ἀλλ' ἄτινα (44) ἦν μοι κέρδη, ταῦτα ἠγῆμαι διὰ τὸν Χριστὸν ζημίαν. Ἀλλὰ μὲν οὖν καὶ ἠγοῦμαι πάντα ζημίαν εἶναι διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, δι' ὃν τὰ πάντα ἐζημιώθη, καὶ ἠγοῦμαι σκύβαλα εἶναι, ἵνα Χριστὸν κερδήσω. Εἰ γὰρ (ἵνα τι καὶ εἶπω τολμηρὸν μὲν, ἀληθές δέ), εἰ τοῖς ἐκθλητοτάτοις τοῦ σώματος, καὶ ἀποπτύστοις, καὶ ὧν μάλιστα πρὸς τὴν ἀλλοτριώσιν ἐπιγόμεθα, τούτοις προσείκασεν αὐτὰ τὰ παρὰ Θεοῦ πρὸς καιρὸν δεδομένα νομικὰ προτερήματα, ὡς ἐμπόδια τῆς τοῦ Χριστοῦ γνώσεως, καὶ τῆς ἐν αὐτῷ δικαιοσύνης, καὶ τῆς πρὸς θάνατον αὐτοῦ συμμορφώσεως, τί ἂν τις εἶποι περὶ τῶν ἀνθρώπων (45) νενομισμένων; Καὶ τί χρὴ λογιμοῖς ἡμετέροις καὶ τοῖς τῶν ἁγίων ὑποδείγμασι τὸν λόγον πισταῦσθαι; ἐξόν αὐτὰ παραθεῖσθαι τοῦ Κυρίου τὰ ῥήματα, καὶ δι' αὐτῶν τὴν ἐμφοβὸν ψυχὴν δυσωπῆσαι, σαφῶς καὶ ἀνατιρρήτως διαμαρτυρομένου ἐν τῷ λέγειν· Οὕτως οὖν πᾶς ἐξ ὑμῶν, ὃς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ἑαυτοῦ (46) ὑπάρχουσιν, οὐ δύναται μοι εἶναι μαθητῆς· καὶ ἀλλαχοῦ μετὰ τό, Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, προτερον εἰπόντος· Ὑπάγε, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς· καὶ τότε ἐπαγαγόντος τό, Δεῦρο, ἀκολούθει μοι. Καὶ ἡ παραβολὴ δὲ τοῦ ἐμπορίου παντὶ σαφῆς (47) ἐστὶ τῷ εὐγνώμονι πρὸς τοῦτο φέρουσα. Ὁμοία γὰρ ἐστὶ, φησὶν, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ ἐμπόρῳ, ζητοῦντι καλοὺς μαργαρίτας, ὃς εὐρῶν ἕνα πολύτιμον μαργαρίτην, ἀπέλθων ἐπώλησε πάντα ὅσα εἶχε, καὶ ἠγόρασεν αὐτόν. Δῆλον γὰρ, ὅτι ὁ πολύτιμος παργαρίτης πρὸς τὴν ὁμοίωσιν

²¹ Luc. xiv, 26. ²² Act. v, 29. ²³ Philipp. iii, 4-8. ²⁴ Luc. xiv, 33. ²⁵ Matth. xix, 21. ²⁶ Matth.

(43) Editio Basil. perinde ut Paris. ἐπὶ τοῖς κακοῖς, quo nihil alienus aut ineptius. Editio Ven. et codex Voss. et Combef. et alii duo Regii καλοῖς. bene.

(44) Editiones veteres ἀλλὰ τινα. Codex Combef. et alii duo ἀλλ' ἄτινα. Statim Reg. tertius Ἀλλὰ μενοῦνγε καί. Ibidem tres mss. τὰ πάντα. Mox Reg.

2. Sic qui vehementer Christum sequi desiderat, nihil, quod ad hanc vitam attineat, curare amplius potest, non ipsum parentum aut propinquorum amorem, si Domini præceptis adversetur (tunc enim locum etiam habet illud: *Si quis venit ad me, et non odit patrem suum et matrem*²¹, et cætera): non humanum timorem, ita ut illius causa aliquid utilium subtrahatur: quod præstitere sancti, qui dicebant: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus*²²: non hominum profanorum risum quem bona opera concitarint, sic ut eorum contemptui cedat. Quod si quispiam velit eorum qui Dominum sequuntur, vim ac robur, cum desiderio conjunctum, accuratius ac dilucidius cognoscere, meminerit Apostoli, qui ad docendos nos narrat quæ ad se spectabant, ac dicit: *Si quis videtur confidere in carne, ego magis: circumcisis octavo die, ex genere Israel, de tribu Benjamin, Hebræus ex Hebræis, secundum legem Pharisæus: secundum æmulationem persequens Ecclesiam, secundum justitiam quæ in lege est, conversatus sine reprehensione: sed quæ mihi erant lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta. Verumtamen existimo omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam Jesu Christi Domini nostri: propter quem omnia detrimentum feci, et arbitror stercora esse ut Christum lucrifaciam*²³. Etenim (ut non nihil audacter, at verè tamen eloquar) si Apostolus ipsa legis privilegia quæ ad tempus tradita erant, comparavit cum spurcissimis corporis sordibus, quas et aversamur, et a nobis citissime removemus, quod videlicet obessent Christi cognitioni, eique quæ in ipso est justitiæ, et nostræ ad ipsius mortem conformationi, quid quis dixerit de hominum institutis? Et quid opus est nostris ratiocinationibus et sanctorum exemplis confirmare sermonem? cum ipsa liceat afferre Domini verba, iisque timentem animam convincere: quibus hæc aperte ac evidenter testatur, ubi dicit: *Sic ergo omnis ex vobis, qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus*²⁴. Et alibi post illud, *Si vis perfectus esse, prius dixerat: Vade, vende quæ habes, et da pauperibus*, tumque subjunxit: *Veni, sequere me*²⁵. Atque etiam mercatoris parabola huc **350** spectare cuivis æquo rerum æstimatori videbitur. *Simile est enim, inquit, regnum cælorum homini negotiatori, quærenti bonas margaritas; inventa autem una pretiosa margarita, abiit, et vendidit omnia quæ habuit, et emit eam*²⁶. Planum est enim regnum cæleste per pretiosam margaritam adumbrari:

primus Κυρίου μου, *Domini mei*.

(45) Reg. primus περὶ τῶν ἐν ἀνθρώποις.

(46) Idem ms τοῖς ἑαυτῶ.

(47) Editio Basil. æque ac Paris. παντὶ σαφῶς. Codex Combef. et alii tres σαφῆς. Ibidem antiquæ editiones et duo mss. τῶν εὐγνώμωνων. Reg. primus et Voss. et Colb. τῷ εὐγνώμονι.

quod nos assequi non posse declarant Domini verba, nisi omnia simul quæ habemus, et divitias, et gloriam, et genus, et si quid aliud est, cujus studio desiderioque plerique teneantur, pro eo comparando deseramus.

3. Deinde fieri quoque non posse ut recte agatur quod cupitur studiosius, si mens in varias curas diducta sit, idem Dominus affirmavit, cum dixit: *Nemo potest duobus dominis servire*²⁷; et rursus: *Non potestis Deo servire et mammonæ*²⁸. Quamobrem thesaurus cælestis a nobis eligendus est solus, ut in eo cor habeamus. *Ubi enim, inquit, est thesaurus tuus, ibi et cor tuum erit*²⁹. Si igitur nobis ipsis aliquam possessionem terrenam aliquasque opes corruptioni obnoxias servaverimus, necesse est, mente hic quasi in quodam cæno defossa, animam ad Dei contemplationem nunquam pertinere, nec ullo unquam cælestis pulchritudinis bonorumque nobis promissorum desiderio commoveri: quæ adipisci non possumus, nisi assiduum ac vehemens desiderium nos ad ea petenda impellat, suscipiendumque eorum causa laborem levem reddat. Est igitur renuntiatio, ut ex dictis constat, dissolutio simul vinculorum terrenæ hujus ac temporariæ vitæ, et humanorum officiorum liberatio: quæ nos efficit magis idoneos, qui iter ad Deum deducens inceptemus. Est et occasio impedimenti expers, qua obtinetur possessio ususque rerum pretiosarum *Super aurum et lapidem pretiosum multum*³⁰. Et, ut in summa dicam, est cordis humani ad cælestem conversationem translatio, sic ut dicere possimus: *Nostra enim conversatio in cælis est*³¹. Et, quod maximum est, similitudinis ejus quam cum Christo habere debemus, initium est: qui propter nos egenus factus est, cum esset dives³²: quam nisi prius consequamur, vivendi rationem Christi Evangelio consentaneam attingere non possumus. Quando enim aut cordis contritio, aut mentis humilitas, aut iræ, tristitiæ, sollicitudinum, et, ne longum faciam, exitiosorum animi motuum liberatio in divitiis hujusque vitæ curis et aliarum rerum affectu atque consuetudine comparari potest? Uno verbo, cui ne de ipsis quidem

τῆς ἐπουρανίου βασιλείας (48) παρῆληπται, ἢ ἀδύνατον ἡμῖν προσγενέσθαι ὁ τοῦ Κυρίου δείκνυσι λόγος, μὴ πάντα ὅμου τὰ προσόντα ἡμῖν, καὶ πλοῦτον, καὶ δόξαν, καὶ γένος, καὶ εἴ τι ἄλλο τῶν πολλοῖς (49) περισπουδάστων, πρὸς τὴν ἀνταλλαγὴν αὐτῆς προεμένοις.

3. Εἶτα μέντοι καὶ ἀδύνατον πρὸς διαφόρους φροντίδας τοῦ νοῦ μεριζομένου κατορθοῦσθαι τὸ σπουδαζόμενον ὁ Κύριος ἀπεφήνατο, εἰπὼν· Οὐδεὶς δύναται δυοῖς κυρίοις δουλεύειν· καὶ πάλιν· Οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμμωνᾷ. Ἐνα οὖν θησαυρὸν τὸν ἐπουράνιον ἡμῖν ἐκλεκτέον, ἵνα ἐν αὐτῷ ἔχωμεν τὴν καρδίαν. Ὅπου γὰρ, φησὶν, ἐστὶν ὁ θησαυρὸς σου, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία σου ἐστίν. Ἐὰν οὖν τι ὑπολείπωμεθα (50) ἑαυτοῖς κτήμα γῆινον καὶ περιουσίαν τινὰ φθαρτὴν, ἐνταυθα τοῦ νοῦ οἶον ἐν τινι βορβόρῳ κατορυγέτος, ἀνάγκη τὴν ψυχὴν ἀθέατον εἶναι Θεοῦ (51), καὶ πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ἐπουρανίων καλῶν καὶ τῶν ἀποκειμένων ἡμῖν ἀγαθῶν ἐν ἐπαγγελίαις ἀκίνητον· ὧν τὴν κτήσιν περιγίνεσθαι ἡμῖν ἀμήχανον, μὴ ἀπερίσπαστου καὶ σφοδρότερου πόθου ἄγοντος ἡμᾶς πρὸς τὴν αὐτῶν αἴτησιν, καὶ τὸν ἐπ' αὐταῖς πόνον ἐπικουφίζοντος. Ἔστιν οὖν ἡ ἀποταγὴ, ὡς ὁ λόγος ὑπέδειξε, λύσις μὲν τῶν δεσμῶν τῆς ὕλικῆς ταύτης καὶ προσκαιροῦ ζωῆς, ἐλευθερία δὲ τῶν ἀνθρωπίνων καθηκόντων, ἐπιτηδειότερους κατασκευάζουσα πρὸς τὸ ἀπάρξασθαι τῆς πρὸς Θεὸν ὁδοῦ. Τῆς τῶν πολυτιμῶν κτήσεως τε καὶ χρήσεως ἀκώλυτος ἀφορμὴ τῶν ὑπὲρ χρυσίου (52) καὶ λίθου τίμιον πολύν. Καὶ, συνελόντα εἰπεῖν, καρδίας ἀνθρωπίνης πρὸς τὴν ἐν οὐρανῷ πολιτείαν μετάθεσις, ὥστε δύνασθαι λέγειν· Ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει. Καὶ, τὸ μέγιστον, ἀρχὴ τῆς πρὸς Χριστὸν ὁμοιώσεως, ὅς (53) δι' ἡμᾶς ἐπτώχευσε, πλοῦσις ὧν· ἢ εἰ μὴ κατορθώσωμεν (54), ἀδύνατον ἡμᾶς τῆς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ πολιτείας ἐφάψασθαι. Πότε γὰρ ἡ καρδίας συντριμμός, ἢ ταπεινώσις φρονήματος, ἢ θυμοῦ, καὶ λύπης, καὶ φροντίδων, καὶ, συνελόντα εἰπεῖν, τῶν ὀλεθρίων παθῶν τῆς ψυχῆς ἀπαλλαγὴ, ἐν πλούτῳ καὶ μερίμναις βιωτικαῖς, προσπαθεῖν τε καὶ συνηθεῖα τῶν ἄλλων κατορθωθῆναι δύναται (55); Ὅλως δὲ, ὃ μὴδὲ περὶ αὐτῶν τῶν ἀναγκαιῶν μεριμνᾶν

²⁷ Matth. vi, 24. ²⁸ ibid. ²⁹ ibid. 21 ³⁰ Psal. cxviii, 11. ³¹ Philipp. iii, 20. ³² II Cor. viii, 9.

(48) Antiqui tres libri τῆς ἐν οὐρανῷ βασιλείας.

(49) Editi et mss. tres τῶν τοῖς πολλοῖς Reg. primus τῶν πολλοῖς, rectius. Codex Colb. ἄλλο τὸ πολλοῖς περισπούδαστον. Subinde codex Voss. et Colb. προεμένοις. Ait Combesius, videri auctorem e regno cælorum excludere eos, qui non renuntiant omnibus, nec paupertatem evangelicam amplexantur: sed videtur ipse hujus loci sententiam assecutus non fuisse. Non enim auctor universe ait necesse esse, ut omnes, qui salvi esse volunt, renuntient omnibus: sed ait duntaxat, eos qui semel vitam monasticam professi sunt, omnibus renuntiare debere, si salutem æternam consequi velint.

(50) Veteres duo libri ὑπολείπωμεθα. Statim duo

mss. κτήμα γῆινον.

(51) Unus Reg. emendatus ἀθελκτον εἶναι Θεοῦ, necesse est animam nullis Dei illecebris moveri. Aliquanto post Reg. primus κτήσιν περιγενέσθαι.

(52) Veteres duo libri cum Voss. χρυσίου. Editiones antiquæ et unus ms. χρυσόν. Haud longe Reg. primus τὴν ἐν οὐρανοῖς.

(53) Ita in Colb legitur, καὶ τὸ μέγιστον καύχημα τῆς πρὸς Θεὸν ὁμοιώσεως, ὅς.

(54) Codex Colb. κατορθώσωμεν. Mox idem ms. ἢ καὶ ταπεινώσις.

(55) Pro δύναται legitur in Colb. δυνήσεται. Statim codex Voss. et Colb. μερίμνα συγχωρεῖται Alii tres mss. συγχωρῆται.

συγχωρεῖται, οἷον τροφῆς, καὶ ἐνδύματος, τούτῳ τίς ἐπιτρέπει λόγος, οἷον ἀκάνθαις συνέχεσθαι πονηραῖς ταῖς μερίμναις τοῦ πλοῦτου, τῆς παρὰ τοῦ γεωργοῦ τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἐγκαταβαλλομένης σπορᾶς τὴν καρποφορίαν ἐμποδιζούσαις; τοῦ Κυρίου ἡμῶν (56) εἰπόντος· Οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ εἰς τὰς ἀκάνθας σπαρέντες, οἱ ὑπὸ μερίμνῶν καὶ πλοῦτου καὶ ἡδονῶν τοῦ βίου συμπνίγονται, καὶ οὐ τελεσφοροῦσιν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Θ'.

Εἰ χρὴ τὸν συναπτόμενον ταῖς τῷ Κυρίῳ ἀνακειμένοις προσαφιέναι ἀδιαφόρως τοῖς ἀγνώμοσι τῶν οἰκείων τὰ αὐτῶν διαφέροντα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

1. Τοῦ Κυρίου εἰπόντος, Πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δός πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ, καὶ δεῦρο, ἀκολούθει μου· καὶ πάλιν· Πωλήσατε τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν, καὶ δότε ἐλεημοσύνην· λογίζομαι, ὅτι τὸν ἐξερχόμενον ἀπὸ τῶν ἰδίων, σκοπῶ τοιούτῳ, οὐ χρὴ καταφρονητικῶς περὶ τῶν διαφερόντων αὐτῶ διακείσθαι, ἀλλὰ πειρᾶσθαι πάντα μετὰ ἀκριβείας λαβόντα, ὡς τῷ Κυρίῳ λοιπὸν ἀφιερωμένα, μετὰ πάσης εὐλαβείας οἰκονομεῖν, ἢ δι' ἑαυτοῦ, ἢ ἐὰν δυνατῶς καὶ ἐμπείρως ἔχη, ἢ διὰ τῶν μετὰ δοκιμασίας πολλῆς ἐπιλεγέντων, καὶ ἀπόδειξιν δεδωκότων τοῦ δύνασθαι πιστῶς καὶ φρονίμως οἰκονομεῖν· εἰδόντα, ὅτι οὐκ ἀκίνδυνόν ἐστιν οὔτε τὸ προσαφιέναι τοῖς οἰκείοις, οὔτε τὸ διὰ τοῦ τυχόντος οἰκονομεῖν. Εἰ γὰρ ὁ φροντίδα βασιλικῶν κτημάτων (57) ἐγχειρισθεῖς, κἂν μὴ νοσφίσῃται πολλάκις ἐν τῶν ἐτοίμων, ἀμελεία δὲ τι καταπροδῶ τὰ προσκτηθῆναι δυνάμενα, οὐκ ἀπολύεται (58) τοῦ ἐγκλήματος, τίνα ἀχρὴ προσδοκᾶν ἐπὶ τῶν ἤδη κατονομασθέντων τῷ Κυρίῳ τὴν κατάκρισιν ὑποστήσασθαι, χάνων καὶ ἡμελημένως διατεθέντας (59) πρὸς τὴν διοίκησιν; Οὐχ ὑποδίκους εἶναι τοῦ κρίματος τῶν ἀμελούντων; κατὰ τὸ γεγραμμένον· Ἐπικατάρατος πᾶς ὁ ποιῶν τὰ ἔργα Κυρίου ἀμελῶς.

2. Πανταχοῦ δὲ φυλακτέον ἡμῖν, μὴ, προφάσει μιᾶς ἐντολῆς, ἑτέραν φανῶμεν καταλύοντες. Οὔτε γὰρ μάχεσθαι, οὔτε συνδιαπληκτικῆσθαι (60) τοῖς ἀγνωμονοῦσιν εὐπρεπὲς ἡμῖν· ἐπεὶ περ δούλον Κυρίου οὐ δεῖ μάχεσθαι, ἀλλὰ τὸν ἀγνωμονοούμενον παρὰ τῶν κατὰ σάρκα συγγενῶν μνημονεύειν χρὴ τοῦ Κυρίου εἰπόντος, ὅτι Οὐκ ἔστιν ὅστις ἀφῆκεν οἰκίαν, ἢ ἀδελφούς, ἢ ἀδελφάς, ἢ πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ γυναῖκα (61), ἢ τέκνα, ἢ ἀγροῦς, οὐχ

⁵⁶ Luc. viii, 14. ⁵⁷ Matth. xix, 21. ⁵⁸ Luc. xii, 33. ⁵⁹ Jerem. xlviii, 10. ⁶⁰ II Tim. ii, 24.

(56) Veteres duo libri Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

(57) Reg primus βασιλικῶν χρημάτων, *regiarum pecuniarum*.

(58) Codex Voss. οὐκ ἀπόλλυται, male. Mox Reg. primus τῶν ἤδη κατονομασμένων.

(59) Editi διατεθέντας. Veteres quatuor libri διατεθέντας. Ibidem editio Basil. perinde ut Paris. πρὸς τὴν ἐκτίσιν. Editio Ven. et uterque Combef. et codex Voss. et alii tres πρὸς τὴν ἐκδίχῃσιν. Sed cum neutra harum vocum mihi probaretur, con-

A rebus necessariis sollicito esse licet, veluti victu et vestitu, huic, quæso, quænam ratio **351** permittet, ut malis divitiarum curis tanquam spinis delineatur, quæ quin jactum ab animarum nostrarum agricola semen ferat fructum, impediunt? Domino nostro dicente: *Hi sunt qui in spinis seminati fuerunt, qui a curis et divitiis et voluptatibus vitæ suffocantur, et non referunt fructum* ⁵⁶.

INTERROGATIO IX.

Qui adjungitur iis qui Domino consecrantur, debetne facultates suas cognatis improbis citra delectum concedere?

RESPONSIO.

B 1. Cum Dominus dicat: *Vende quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cælo: et veni, sequere me* ⁵⁶; et iterum: *Vendite quæ possidetis, et date eleemosynam* ⁵⁷; puto eum qui hujusmodi consilio ductus a suis discedit, opes suas non oportere negligere, sed illud curare, ut omnia accurate accepta jam tanquam Domino consecrata cum omni pietate distribuat, aut per seipsum, si potest, eique licet per experientiam, aut per alios, qui multo cum examine delecti sint; quique facto de se periculo, ostenderint se eas fideliter prudenterque dispensare posse, cum scire debeat ipsas non sine periculo, aut propinquis relinqui, aut a quovis obvio distribui. Etenim si is cujus curæ regia bona concredita sunt, etiamsi sæpe nihil ex iis quæ jam parta fuere, rapuerit, si tamen quæ acquiri poterant, negligentia sua non compararit, a crimine non absolvitur; quodnam judicium censere debemus ferendum ab iis qui res Domino jam dicatas ignave ac negligenter dispensarint? Nonne negligentium multæ futuri sunt obnoxii? uti scriptum est: *Maledictus quisquis facit opera Domini negligenter* ⁵⁸.

2. Ubique autem nobis cavendum est, ne, unius mandati obtentu et nomine, alterum dissolvere videamur. Neque enim pugnare, aut cum iniquis contendere nobis decorum fuerit (siquidem servum Domini non oportet litigare ⁵⁹): sed qui a carnalibus propinquis iniquius tractatus est, debet meminisse Domini, qui ait: *Nemo est qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut liberos, aut*

jectura ductus, ut verum fatear, emendavi. Itaque pro ἐκδίχῃσιν edendum curari διοίκησιν, *in bonorum dispensatione*: qua de re judicabunt eruditi. Hoc ipso in loco codex Voss. et alii mss. et editio Ven. καὶ οὐχ, aut καὶ οὐχί. Vocula καὶ in editione Paris deerat.

(60) Codex Voss. οὔτε συνδικάζεσθαι, non male. Codex Colb. οὔτε συνδιατείνεσθαι. Statim duo mss. ἡμῖν· δούλον γάρ.

(61) Veteres aliquot libri præter Voss. ἢ γυναῖκα. Vocula ἢ in editis desiderabatur.

*agros non simpliciter, sed propter me et Evangelium, qui non accipiat centies tantum in tempore hoc, et in sæculo venturo vitam æternam*³⁸. Certe quidem hisce improbis declarari oportet, ipsos sacrilegii scelere obstringi, idque ex præcepto Domini, qui ait: *Si peccaverit frater tuus, vade, corripe eum*³⁹, etc. Sed cum ipsis pro tribunali externo litigare vetat pietatis sermo, his verbis: *Ei qui vult tecum iudicio contendere, et tunicam tuam tollere, dimitte ei et pallium*⁴⁰; et, *Audet aliquis vestrum, habens negotium adversus alterum, 352 iudicari, apud iniquos, et non apud sanctos*⁴¹? Illos autem coram his in iudicium vocemus, majore habita ratione salutis fratris, quam copiae divitiarum. Postquam enim Dominus dixit: *Si te audierit*, subjunxit: *Lucratus es, non pecunias, sed fratrem tuum*⁴². Est tamen cum explanandæ veritatis causa, ipso injuriæ auctore nos non raro ad communium arbitratorum iudicium provocante, ad examen devenimus, nequaquam ipsi aggressi, sed eos qui provocaverant secuti non nostrum iræ aut contentionis motum in apertum proferentes, sed veritatem declarantes. Sic enim et illum a malis eximemus vel invitum, et ipsi mandata Dei non violabimus, tanquam Dei ministri, non pugnaces, nec avari constanter veritati patefaciendæ insistentes, et nusquam concessum studii modum excedentes.

INTERROGATIO X.

Num omnes qui accedunt, recipiendi sint, vel quanam: et utrum statim sint admittendi, an cum probatione, et cum quali probatione.

RESPONSIO.

1. Cum benignus Deus, idemque Salvator noster Jesus Christus prædicet, ac dicat: *Venite ad me, omnes qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos*⁴³; periculosum est repellere eos qui nostra opera accedunt ad Dominum, ejusque jugum suave, ac præceptorum onus, quo ad cælum attollimur, subire volunt. Nec tamen permittendum est, ut ullus illotis pedibus ad sancta documenta veniat, sed quemadmodum Dominus noster Jesus Christus adolescentem qui ad se accesserat de ejus vita anteacta percontatus est, cumque eam recte fuisse actam comperisset, præterea ut com-

³⁸ Marc. x, 29, 30. ³⁹ Matth. xviii, 15. ⁴⁰ Matth. v, 40. ⁴¹ I Cor. vi, 1. ⁴² Matth. xviii, 15. ⁴³ Matth. xi, 28.

(62) Illud *δικάζεσθαι* δὲ περὶ αὐτῶν, etc., ita Latine reddidit vetus interpres: *Porro de his rebus experiri apud iudices extrarios, vetat nos idem Dominus*: sed qui hunc locum paulo attentius legerit, facile, opinor, fatebitur intelligendum eum esse non de rebus, sed de personis.

(63) Alii mss. *προσκαλεσόμεθα*. Alii *προσκαλεσόμεθα*. Mox Reg. primus *τῆς τῶν κτημάτων περιουσίας*. Statim duo mss. *οὐ τὰ χρήματα*.

(64) Regii duo mss. *ἡμᾶς τοῦ τῆς*. Editi *ἡμᾶς τῆς*. Mox Reg. primus et Colb. *εἰς κοινὴν διάσκεψιν, in communem considerationem, vel potius, ad com-*

ἀπλῶς, ἀλλ' ἐνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ὅς οὐ μὴ λάβῃ ἑκατονταπλασίονα ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ ζῶν αἰῶνιον. Τοῖς γε μὴν ἀγνωμονοῦσι διαμαρτύρασθαι χρὴ τὴν τῆς ἱεροσυλίας ἀμαρτίαν, κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου εἰπόντος· Ἐάν ἀμάρτη ὁ ἀδελφός σου, ὑπάγε, ἐλεγξον αὐτόν, καὶ τὰ ἐξῆς. Δικάζεσθαι (62) δὲ περὶ αὐτῶν ἐπὶ δικαστηρίων ἐξωτικῶν ἀπηγόρευσε ὁ τῆς θεοσεβείας λόγος δι' ὧν φησι· Τῷ θέλοντί σε κριθῆναι, καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον· τὸν ὅτι Τολμαῖ τις ὑμῶν, πρᾶγμα ἔχων πρὸς τὸν ἕτερον, κρίνεσθαι ἐπὶ τῶν ἀδίκων, καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἀγίων; Καὶ ἐπὶ τούτων δὲ εἰς κρίσιν προσκαλεσόμεθα (63), πλείονα λόγον ἔχοντες τῆς τοῦ ἀδελφοῦ σωτηρίας, ἢ τῆς τῶν χρημάτων περιουσίας. Καὶ γὰρ ὁ Κύριος εἰπὼν, Ἐάν σου ἀκούσῃ, ἐπήγαγεν. Ἐκέρδησας, οὐχὶ τὰ χρήματα, ἀλλὰ τὸν ἀδελφόν σου. Ἔστι δὲ ὅτε ὑπὲρ τοῦ τρανωθῆναι τὴν ἀλήθειαν, αὐτοῦ πολλάκις ἡμᾶς τοῦ τῆς (64) ἀγνωμοσύνης κατάρχοντος εἰς κοινὴν δίκαιαν προκαλουμένου, συγκαταβαίνομεν πρὸς τὸν ἐλεγχον, οὐκ αὐτοὶ κατάρξαντες, ἀλλὰ τοῖς προσκαλεσαμένοις ἀκολουθοῦντες, οὐκ ἴδιον πάθος ὀργῆς ἢ φιλονεικίας πληροφοροῦντες (65), ἀλλὰ τὴν ἀλήθειαν φανεροῦντες. Οὕτω γὰρ κάκεινον καὶ ἄκοντα τῶν κακῶν ἐξαίρομεν, καὶ αὐτοὶ τὰς ἐντολάς οὐ παρελευσόμεθα (66), ὡς Θεοῦ διάκονοι ἄμαχοι καὶ ἀφιλάργυροι, τῇ φανερώσει τῆς ἀληθείας εὐσταθῶς συνιστάμενοι, καὶ οὐδαμοῦ τὸ δεδομένον μέτρον τῆς σπουδῆς ὑπερβαίνοντες.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ι΄.

C Πότερον χρὴ πάντας τοὺς προσιόντας δέχεσθαι, ἢ τίνας; καὶ εὐθὺς αὐτοὺς προσίεσθαι, ἢ μεταδοκιμασίας, καὶ ποίας ταύτης;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

1. Τοῦ φιλοθρώπου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κηρύσσοντος καὶ λέγοντος· Δεῦτε πρὸς με, πάντες οἱ κοπιῶντες, καὶ περροτισμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς· οὐκ ἀκίνδυνον ἀπωθεῖσθαι τοὺς τῷ Κυρίῳ δι' ἡμῶν προσιόντας, καὶ ὑπέλθειν αὐτοῦ τὸν χρηστὸν ζυγόν, καὶ τὸ τῶν ἐντολῶν φορτίον, τὸ πρὸς οὐρανὸν ἡμᾶς ἀνακουφίζον, βουλομένους. Οὐ μὴν οὐδὲ ἀνίπτοις ποσὶν ἐπιτρέπειν χρὴ τῆς σεμνότητος ἐπιβαίνειν τῶν διδασκαλιῶν· ἀλλ' ὡσπερ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὸν προσεληθόντα νεανίσκον ἐπηρώτησε περὶ τοῦ προτέρου βίου, καὶ μαθὼν, ὅτι κατῴρθωται, τὸ πρὸς τὴν

mune arbitrium: sed non dubito quin præferenda sit scriptura vulgata; eoque magis, quod veterum quorundam librorum testimonio confirmetur. Ibidem codex Colb. *προσκαλουμένου*. Aliquando infra Reg. primus emendatus *προσκαλεσόμενοις*.

(65) Reg. primus et Voss. *φιλονεικίας κινουντες*. Codex Combef. et alii cum editis *πληροφοροῦντες*: quod non inepte ita forte verti poterit, *motum contentionis non explentes*.

(66) Codex Colb. *οὐ παρασελευσόμεθα, non evertemus mandata*.

ετελίωσιν ἔλλειπον ἔτι πληρῶσαι (67) προσέταξε, A και τότε ἐπέτρεψεν ἀκολουθεῖν· οὕτω δηλονότι και ἡμᾶς προσήκει τὸν παρελθόντα βίον τῶν προσιόντων καταμαυθάνειν· και οἷς μὲν ἤδη τι προκατάρθωται, τὰ τελειότερα τῶν διδασμάτων παραδιδόναι, τοὺς δὲ ἢ ἐκ βίου πονηροῦ μετατιθεμένους (68), ἢ ἐκ τῆς ἀδιαφορίας πρὸς τὸν ἀκριδῆ βίον τῆς θεογνωσίας ὀρμήσαντας ἀνακρίνειν χρῆ, ὅποιοι τὸ ἠθὸς εἰσι· μὴ ἄστατοι και πρὸς τὰς κρίσεις εὐκίνητοι.

2. Ὑποπτον γὰρ τῶν τοιούτων τὸ εὐμετάθετον, οἷ, πρὸς τὸ μηδὲν ἑαυτοῦς ὠφελῆσαι, ἔτι και ἰτέροις αἰτίοι βλάβης γίνονται, ὀνειδῆ και ψεύδη, και βλασφημίας πονηρὰς τοῦ ἔργου ἡμῶν κατέχοντες. Ἐπεὶ δὲ (69) πάντα ἐπιμελεία κατορθοῦται, και φόβος Θεοῦ παντοίων ἐλαττωμάτων ψυχῆς περιγίνεται, B οὐδὲ τούτων ἀπογνωστῶν εὐθύς, ἀλλὰ ἄγειν αὐτοῦς εἰς τὰ προσήκοντα γυμνάσια δεῖ, χρόνῳ και ἐπιπόνοις ἀγωνίσμασι πείραν τῆς κρίσεως αὐτῶν λαμβάνοντας (70), ὡς, εἴαν τι βέβαιον παρ' αὐτοῖς εὐρωμεν, ἀκινδύνως αὐτοῦς προσίσταται· εἰ δὲ μὴ, ἔξω ὄντας, ἀποπέμπεσθαι ὥστε ἀξήμιον (71) τὴν πείραν τῆ ἀδελφότητι γίνεσθαι· δοκιμάζειν δὲ χρῆ και εἰ τις, ἐν ἁμαρτήμασι προληφθεὶς, ἀνεπαισχύντως ἐξαγορεύει τὰ κρυπτὰ τῆς αἰσχύνης, και κατήγορος ἑαυτοῦ γίνεται ὁμοῦ τε καταισχύνων (72) και ἀποποιούμενος τοὺς τῶν πονηρῶν ἔργων ἑαυτοῦ συνεργοὺς, κατὰ τὸν εἰπόντα· Ἀπόστητε ἀπ' ἐμοῦ, πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν· και ἀσφάλειαν ἑαυτῶ εἰς τὸν ἐξῆς βίον κτῶμενος, πρὸς τὸ μηκέτι τοῖς ὁμοίοις πάθῃσι περιπέσειν· Κοινὸς δὲ ἐπὶ πάντων δοκιμασίας τρόπος, εἰ πρὸς πᾶσαν ταπεινοφροσύνην ἀνεπαισχύντως διάκεινται (73), ὡς και τὰς εὐτελεστάτας δέχεσθαι τέχνας, εἴαν τὴν ἐκείνων ἐργασίαν χρήσιμον εἶναι ὁ λόγος ἐγκρίνη· Και ἐπειδὴν διὰ πάσης ἐξετάσεως ἕκαστος παρὰ (74) τῶν ἐπιστημόνως ἐρευνᾶν τὰ τοιαῦτα δυναμένων, ὡσπερ τι ἐκεῖνος εὐχρηστον τῷ Δεσπότῃ, και πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἔτοιμον ἀποδειχθῆ, συναριθμείσθω τοῖς ἀνατεθεικόσιν ἑαυτοῦς τῷ Κυρίῳ. Μάλιστα δὲ τῷ ἀπὸ τινος περιφανεστέρου βίου πρὸς τὴν καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ταπεινοφροσύνην ἐπειγομένῳ (75), ὀρίζειν χρῆ τινα τῶν ἐπονειδίστων εἶναι δοκούντων παρὰ τοῖς ἔξωθεν, και

⁴⁴ Psal. vi, 9.

(67) Idem ms, ἔλλειπον ἐπιπληρῶσαι.

(68) Reg. primus et Voss. et Colb. μετατιθεμένους. Alii duo mss. et editi μεταθεμένους. Mox Reg. primus βίον τῆς θεοσεβείας ὀρμ... *ad vitam divinæ pietati excolendæ idoneam*. Lectio non mala. Nec ita multo post codex Colb. τῷ μηδὲν. Ibidem codex Voss. ἑαυτοῖς ὠφελῆσαι.

(69) Codex Colb. Ἐπειδὴ δὲ. Statim idem ms. et Reg. primus φόβος Κυρίου, *timor Domini*.

(70) Editi et duo mss. λαμβάνοντας. Codex Voss. et Colb. λαμβάνοντες. Nec ita multo infra editi et duo mss. περὶ αὐτοῦς εὐρωμεν. Reg. primus et Voss. παρ' αὐτοῖς, rectius. Codex Colb. παρ' αὐτοῦς.

(71) Reg. primus et Colb. ὡστε ἀξήμιωτον.

(72) Reg. primus ὁμοῦ τε και αἰσχύνων. Haud

pararet quod ad perfectionem deerat, præcepit, et tunc ei se sequendi copiam fecit: ita profecto et a nobis præterita accedentium vita est expendenda, et iis qui quid recte jam gesserint, documenta perfectiora tradenda sunt, qui vero vel ex prava vita convertuntur, vel ex indifferenti statu ad perfectam vitam in Dei cognitione sitam transeunt, hos perscrutari par est, nimirum qualibus præditi sint moribus, num instabiles, num ad iudicia ferenda proni.

2. Enimvero qui sunt hujusmodi, inconstantiae sunt suspecti. Hi nempe, præterquam quod ipsi nihil utilitatis capiunt, præterea sunt etiam cæteris detrimenti auctores, sparsis in opus nostrum probris, mendaciisque, et blasphemis. Cum autem cura atque diligentia nihil non corrigatur, vincatque omnigena animæ vitia Dei timor, isti non sunt statim desperandi, sed ducendi ad idoneas exercitationes, sic ut **353** temporis progressu ac laboriosis exercitiis periculum facientes eorum sententiæ atque propositi, si modo firmi aliquid in ipsis invenerimus, illos tuto admittamus: sin minus, dum adhuc extra sunt, dimittamus, ne experimentum fratribus afferat damni aliquid et exitii. Atque etiam explorare operæ pretium est, num quis prius peccatis implicitus, abjecta omni verecundia prodatur occultam turpitudinem, seque ipse accuset, simulque malorum suorum operum socios pudore afficiat, illosque a se ableget, juxta eum qui dixit: *Discedite a me, omnes qui operamini iniquitatem*⁴⁴; num etiam munit se ad posteram vitam, ut ne amplius in similia vitia dilabatur. Cæterum communis cujusque probandi modus est, utrum scilicet citra pudorem paratus sit ad omnem humilitatem, sic ut artes suscipiat vel vilissimas, si illarum opus utile esse ratio comprobavit. Postquam autem unusquisque quasi vas quoddam Domino commodum, et ad quodvis bonum opus paratum omnitentatione adhibita declaratus fuerit ab iis qui talia scite scrutari possunt, ita demum inter eos qui se Domino dedicarunt, annumeretur. Maxime autem ei, qui ab illustriore quodam vitæ genere juxta Domini nostri Jesu Christi exemplum ad humilitatem festinat, aliqua quæ probrosa admodum apud ex-

D longe tres mss. ἔργων ἐ. Editi et unus ms. αὐτοῦ.

(73) Reg. primus et Voss. διάκειται. Aliquanto post duo mss. præter Voss. ἐργασίαν χρήσιμον.

(74) Reg. primus ἐξετάσεως ἐξετασθῆ παρὰ. Codex Colb et Coisl. primus ἐξετάσεως ἐτασθῆ. Regii secundus et tertius et Coisl. alter æque ac editiones veteres ut in contextu. Combefisius asseveranter dicit pro ἕκαστος legi oportere ἐξετασθῆ· sed vir doctus non videtur totam periodum legisse. Etenim si legisset, facile animadvertisset periodi hujus hanc esse constructionem: Και ἐπειδὴν διὰ πάσης ἐξετάσεως ἕκαστος παρὰ τῶν ἐπιστημόνως ἐρευνᾶν τὰ τοιαῦτα δυναμένων ἀποδειχθῆ ὡσπερ τι, etc. Sed si legas ἐξετασθῆ, loci hujus nulla bona constructio fieri potest.

(75) Reg. primus et Voss, τὸν ἀπὸ... ἐπειγομένον.

ternos esse videantur, præscribenda sunt, observandumque, num sine ulla dubitatione seipsum ceu operarium pudoris expertem Deo exhibeat.

INTERROGATIO XI.

De servis.

RESPONSIO.

Porro quicumque servi sub jugo detenti, ad fratrum conventum confugiunt, admoniti et meliores effecti, ad dominos suos remittendi sunt: in quo imitandus est beatus Paulus, qui cum genuisset Onesimum per Evangelium, eum ad Philemonem remisit⁴⁵, sic ut alteri quidem persuaserit, ut si servitutis jugum modo Domino placenti perferretur, dignum eum regno cælorum redderet, alterum vero exhortatus est non minas modo quas huic intenderat, remitteret, memor verbi Domini, qui dixit: *Si dimiseritis peccata eorum, dimittet et Pater vester cælestis delicta vestra*⁴⁶, sed ut animo etiam æquiore erga ipsum afficeretur, sic scribens: *Forsitan enim ideo discessit ad horam, ut æternum illum reciperes: jam non ut servum, sed pro servo charissimum fratrem*⁴⁷. Sed tamen si dominus improbus sit, qui aliqua contra legem præscribat, vimque servo inferat ad mandata veri heri Domini nostri Jesu Christi violanda, operam dare debemus, ut ne nomen Dei **354** blasphemetur propter servum illum, qui quidpiam egerit non acceptum Deo. Adhibetur autem ejusmodi sollicitudo, aut cum servus ille præparatur ad eas ærumnas quibus afficiendus est tolerandas, ut, quemadmodum scriptum est⁴⁸, Deo magis quam homini obediat, aut cum qui servum recepere, tentationes quæ sibi ipsius causa imminet, perferunt eo qui Deo acceptus sit modo.

INTERROGATIO XII.

Quomodo recipiendi sint qui connubio junguntur.

RESPONSIO.

Atque ii etiam qui, matrimonio conjuncti, ad hujusmodi vitæ genus accedunt, interrogandi sunt, an mutuo consensu id efficiant ex Apostoli præcepto (*Nam, inquit, sui corporis potestatem non habet*⁴⁹); sicque qui accedit, coram pluribus testibus recipiendus est. Nam obedientiæ Deo debitæ nihil est præferendum. Quod si dissentiat altera

A ἐπιτηρεῖν εἰ μετὰ πάσης πληροφορίας ἐργάτην ἀνεπαίσχυντον τῷ Θεῷ ἑαυτὸν παρίστησιν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΑ΄.

Περὶ δούλων.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἄλλοι δὲ ὑπὸ ζυγὸν ὄντες δούλοι ταῖς ἀδελφότητι προσφύγουσι, νοουθετηθέντας αὐτοὺς, καὶ βελτιωθέντας ἀποπέμπεσθαι χρὴ τοῖς δεσπόταις, καθ' ὁμοίωσιν τοῦ μακαρίου Παύλου, ὅς, τὸν Ὀνήσιμον γεννήσας διὰ τοῦ Εὐαγγελίου, ἀπέπεμψε (76) τῷ Φιλήμονι, τὸν μὲν πληροφορήσας, ὅτι ὁ ζυγὸς τῆς δουλείας εὐαρέστως τῷ Κυρίῳ κατορθούμενος βασιλείας οὐρανῶν ἀξιὸν συνίστησι· τὸν δὲ παρακαλέσας οὐ μόνον (77) ἀνεῖναι τὴν κατ' οὐτοῦ ἀπειλήν, μεμνημένον τοῦ ἀληθινοῦ Κυρίου εἰπόντος, Ἐάν ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τὰ παραπτώματα ὑμῶν, ἀλλὰ καὶ χρηστοτέραι ἐχειν πρὸς αὐτὸν τὴν διάθεσιν, τῷ γράψαι. Τάχα γὰρ διὰ τοῦτο ἰχωρίσθη πρὸς ὦραν, ἵνα αἰώνιον αὐτὸν ἀπέχθης, οὐκέτι ὡς δούλον, ἀλλ' ὑπὲρ δούλον ἀδελφὸν ἀγαπητόν. Εἰ μὲντοι κακὸς ὁ δεσπότης τύχοι, παράνομά τινα ἐπιτάσσων, καὶ πρὸς παράβασιν ἐντολῆς τοῦ ἀληθινοῦ (78) δεσπότου τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὸν δούλον βιαζόμενος, ἀγωνίζεσθαι χρὴ, ὅπως μὴ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ βλασφημηθῇ (79) διὰ τὸν δούλον ἐκεῖνον ποιήσαντά τι (80), ὃ μὴ ἀρέσκει Θεῷ. Κατορθοῦται δὲ ὁ ἀγὼν, ἢ ἐν τῷ τὸν δούλον ἐκεῖνον καταρτισθῆναι πρὸς ὑπομονὴν τῶν ἐπιφερομένων αὐτῷ παθημάτων, ὑπὲρ τοῦ πειθαρχῆσαι, Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώπῳ (81), καθὼς γέγραπται, ἢ ἐν τῷ τοὺς ὑποδεξαμένους ἀναδέξασθαι ὡς ἀρέσκων Θεῷ τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπαγομένους αὐτοῖς πειρασμούς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΒ΄.

Ὅπως χρὴ τοὺς ἐν συζυγίᾳ προσδέχεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Καὶ τοὺς ἐν συζυγίᾳ δὲ γάμου τοιοῦτῳ βίῳ προσερχομένους ἀνακρίνεσθαι δεῖ, εἰ ἐκ συμφώνου (82) τοῦτο ποιῶσι κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ Ἀποστόλου (Του γὰρ ἰδίον σώματος, φησὶν, οὐκ ἐξουσιάζει)· καὶ αὕτως ἐπὶ πλειόνων μαρτύρων δέχεσθαι τὸν προσερχόμενον. Τῆς γὰρ πρὸς Θεὸν ὑπακοῆς οὐδὲν (83) προτιμότερον. Εἰ δὲ διαστασιάζοι το ἕτερον

⁴⁵ Philem. 10, 12. ⁴⁶ Matth. vi, 14. ⁴⁷ Philem. 15, 16. ⁴⁸ Act. v, 29. ⁴⁹ I Cor. vii, 4.

(76) Unus Reg. ἀπέπεμψε.

(77) Reg. primus et Voss. μὴ μόνον. Ibidem codex Colb. ἀνεῖναι τὴν. Statim veteres duo libri et editi τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Alii tres mss. τοῦ ἀληθινοῦ Κυρίου.

(78) Reg. primus et Colb. ἐντολῆς Θεοῦ τοῦ ἀληθινοῦ.

(79) Si servus herum improbum fugiens, et contraria divinæ legi imperantem, ad monasterium confugiat; dandam esse ait operam, ut ne nomen Dei blasphemetur, διὰ τὸν δούλον ἐκεῖνον ποιήσαντά τι, ὃ μὴ ἀρέσκει Θεῷ, propter servum illum, si quid fecerit non acceptum Deo, manere scilicet apud herum coactus, et a monasterio repulsus. MABAN.

(80) Combefisius putat legi potius debere ποιῆ

σουτα, quam ποιήσαντα: sed conjecturæ ipsius non favent libri antiqui. Ibidem codex Voss. ἀρέσκει Θεῷ. Statim idem liber et alii duo δούλον ἐκεῖνον καταρτισθῆναι. Vox ἐκεῖνον in vulgatis deeat.

(81) Sic codex Voss. et alii non pauci. Editiones veteres πειθαρχῆσαι... ἢ ἀνθρώποις. Mox Reg. primus et Voss. τοὺς ὑποδεχομένους. Subinde codex Voss. αὐτοὺς πειρασμούς.

(82) Reg. primus et Voss. et Colb. ἐκ συμφωνίας, sensu non dissimili. Ibidem codex Colb. ποιῶσι.

(83) Reg. primus πρὸς Θεὸν ὑποταγῆς οὐδὲν. Mox codex Voss. Εἰ δὲ διαστασιάζοι, Reg. primus διαστάζοι.

μέρος, καὶ διαμάχοιτο, ἔλαττον φροντίζον τῆς πρὸς Ἀ Θεὸν εὐαρεστήσεως, μνημονευέσθω ὁ Ἀπόστολος λέγων· Ἐν δὲ εἰρήνῃ κέκληκεν ἡμᾶς ὁ Θεός· καὶ πληρούσθω τὸ πρόσταγμα τοῦ Κυρίου εἰπόντος· Ἐἴ τις ἔρχεται πρὸς με, καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ τὴν μητέρα (84), καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τὰ λοιπὰ, οὐ δύναται μου εἶναι μαθητής. Τῆς γὰρ πρὸς Θεὸν ὑπακοῆς οὐδὲν προτιμότερον. Ἡμεῖς δὲ ἐγνωμεν ἐν πολλοῖς πολλάκις καὶ διὰ συντόνου προσευχῆς καὶ νηστείας ἀνευδύτου τὸν σκοπὸν τῆς ἐν ἀγνείᾳ ζωῆς περιγενόμενον, τοῦ Κυρίου τοὺς μέχρι παντὸς ἀπειθοῦντας καὶ δι' ἀνάγκης (85) πολλάκις σωματικῆς τῆ συγκαταθέσει τῆς ὀρθῆς κρίσεως ὑπάγοντος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΓ'.

Ὅτι χρήσιμον τοῖς εἰσαγομένοις καὶ τὸ διὰ σιωπῆς γυμνάσιον. B

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἀγαθὸν δὲ τοῖς εἰσαγομένοις καὶ τὸ διὰ σιωπῆς γυμνάσιον. Ὁμοῦ τε γὰρ ἀπόδειξιν τῆς ἐγκρατείας ἱκανὴν παρέξονται, γλώσσης κρατοῦντες, καὶ ἐν ἡσυχίᾳ συντόνως καὶ ἀμετεωρίστως μαθήσονται (86) παρὰ τῶν ἐπιστημάνως κεχρημένων τῷ λόγῳ, πῶς δεῖ καὶ ἐρωτᾶν, καὶ ἐνὶ ἐκάστῳ ἀποκρίνεσθαι. Ἔστι γὰρ καὶ τόνος φωνῆς, καὶ συμμετρία λόγου, καὶ καιροῦ ἐπιτηδειότης, καὶ ῥημάτων ἰδιότης, οἰκεία καὶ διαφέρουσα τοῖς εὐσεβέσιν, ἣν οὐχ οἶόν τε διδασθῆναι, μὴ τὰ ἐκ τῆς συνηθείας ἀπομαθόντα· τῆς σιωπῆς ὁμοῦ τε λήθην τῶν προτέρων διὰ τῆς ἀργίας ἐμποιοῦσης, καὶ σχολὴν πρὸς τὴν τῶν ἀγαθῶν μάθησιν παρεχομένης. Ὡστε, ἐὰν μὴ τις ἢ οἰκεία χρεῖα πρὸς τε τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς, καὶ πρὸς τὴν ἀπαραίτητον τοῦ ἐν χερσὶν ἔργου ἀνάγκην, ἢ ἐπερώτημά τι τοιοῦτον προσ-
αγόμενον κατεπεῖρη, ἐν σιωπῇ διάγειν, ἐκτὸς δηλονότι ψαλμωδίας (87)

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΔ'.

Περὶ τῶν ἑαυτοὺς τῷ Θεῷ καθομολογησαμένων, εἶτα τὴν ὁμολογίαν ἀθετεῖν ἐπιχειρούντων.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Παραδεχθέντα μέντοι εἰς τὴν ἀδελφότητα τούτων ἕκαστον, εἶτα τὴν ὁμολογίαν ἀθετήσαντα, οὕτω χρῆ ὀρᾶσθαι, ὡς εἰς Θεὸν ἐξαμαρτόντα, ἐφ' οὗ καὶ εἰς ὃν τὴν ὁμολογίαν τῶν συνθηκῶν κατέθετο. Ἐὰν δὲ εἰς Θεὸν τις, φησὶν, ἀμάρτη, καὶ τίς προσεύξεται (88) περὶ αὐτοῦ; Ὁ γὰρ ἀναθεὶς ἑαυτὸν τῷ Θεῷ, εἶτα πρὸς ἄλλον βίον ἀπόπηθήσας, ἱερόσυλος γέγονεν, αὐτὸς ἑαυτὸν διακλέψας, καὶ ἀφελόμενος

A pars, repugnetque, quod minus sollicita sit, quomodo placeat Deo, in mentem veniat Apostoli, qui dicit: *In pace autem vocavit nos Deus*⁵⁰; atque impleatur præceptum Domini, qui dixit: *Si quis venit ad me, et non odit patrem suum, et matrem, et uxorem et filios, etc., non potest meus esse discipulus*⁵¹. Nihil enim obedientiæ Deo debitæ est anteponendum. Cæterum nos castæ vitæ agendæ consilium non raro tum vehementium precum, tum assidui jejunii ope in multis prævaluisse novimus, Domino eos qui prorsus obstinati erant, sæpe etiam per corporalem necessitatem ad rectum iudicium comprobandum inducente.

INTERROGATIO XIII.

Quod etiam utilis est novitiis silentii exercitatio.

RESPONSIO.

Atqui novitiis utilis est etiam silentii exercitatio. Etenim si linguam doment, simul et daturi sunt magnum continentiæ argumentum, et in silentio studiosissime atque attentissime discent ab iis qui scienter sermone utuntur, quando et interrogare et unicuique respondere oporteat. Est enim et vocis contentio, et sermonis modus, et opportunitas temporis, et verborum proprietas, quæ pietatis cultoribus propria sit et peculiaris: quam fieri non potest ut discat qui consuetam non dedit. Silentium autem simul et priorum oblivionem ex intermissione parit, et otium ad discenda bona suppeditat. Quamobrem, nisi aut peculiare aliquod negotium, **355** et ad animæ suæ curam, et ad inevitabilem operis alicujus, quod in manibus sit, necessitatem pertinens, aut instituta quæstio aliqua urgeat, in silentio degendum est, excepta videlicet psalmorum modulatione.

INTERROGATIO XIV.

De iis qui seipsos Deo voverunt, et deinde professionem suam irritam facere conantur.

RESPONSIO.

Utique horum; unusquisque, qui inter fratres admissus fuerit, posteaque professionem suam resciderit, perinde aspici debet, ut qui in Deum peccaverit, coram quo et in quo pactorum confessionem deposuit. *Si vero, inquit, in Deum quis peccaverit, et quis orabit pro eo*⁵²? Qui enim seipsum dicavit Deo, et deinde ad aliud vitæ genus transiit, factus est sacrilegus, cum ipse sui ipsius fur fuerit,

⁵⁰ I Cor. vii, 15. ⁵¹ Luc. xiv, 26. ⁵² I Reg. ii, 25.

(84) Unus ms. μητέρα αὐτοῦ.

(85) Codex Colb. δι' ἀνάγκην. Basilus ultimis suæ responsionis verbis rationem reddit, cur permiserit viro monasterium ingredi, invita uxore, et vice versa. Nam, inquit, non raro vidimus, partem dissentientem, per preces et jejunia adductam tandem fuisse ad assentiendum. Sed si altera pars nunquam consensisset, procul dubio Basilus virum aut mulierem ante professionem e monasterio egredi debere dixisset.

(86) Reg. primus et Colb. et Voss. παρέξονται, καὶ ἐν ἡσυχίᾳ συντόνως καὶ ἀμετεωρίστως γλώσσης κρατοῦντες μαθήσονται.

(87) Reg. primus et Colb. ψαλμωδίας Παραδεχθέντα, etc., sine ullo titulo intermedio. Nec valde admodum dubito, quin ita legi præstet; quoniam tamen invenitur titulus et in vulgatis et in antiquis quibusdam libris, nihil mutavimus.

(88) Reg. primus εὐξεται. Mox idem ms. βίον ἀποδημήσας.

donariumque Deo consecratum abstulerit. Quibus æquum est non amplius fores fratrum aperiri, ne si in brevi quidem transitu ad poscendum tectum accederent. Perspicua est enim Apostoli regula, qua jubemur subducere nos ab omni inordinato, neque commisceri cum illo, ut confundatur ⁵³.

INTERROGATIO XV.

Qua ætate permittendum sit ut Deo se ipsos voveant: qua item ætate virginitatis professio rata habenda sit et firma.

RESPONSIO.

1. Cum Dominus dicat: *Sinite pueros venire ad me* ⁵⁴, et Apostolus eum laudet, qui ab infantia sacras litteras didicit ⁵⁵, rursusque præcipiat liberos educari in disciplina et correptione Domini ⁵⁶, omne tempus, primæ etiam ætatis, iis qui accedunt excipiendis idoneum esse censemus, eos quidem qui parentibus orbatii sunt, nostrapte sponte assumentes, ut ad Jobi exemplum orphanorum parentes efficiamur ⁵⁷; eos vero, qui sub parentibus sunt, ab ipsis adductos, coram multis testibus suscipientes, ne occasionem demus volentibus occasionem, sed eorum qui adversum nos blasphemiam loquuntur, os omne injustum obstruatur. Excipiendi igitur sunt ad hunc modum, nec ipsi tamen statim in fratrum corpore aut annumerandi sunt, aut recensendi, ne si illi a fine proposito aberrarent, ipsorum probra in pium vitæ institutum refunderentur: sed educandi illi quidem sunt in omni pietate, tanquam communes fratrum liberi, prætereaque puerorum, sive mares sint, sive feminae, separari oportet et domos et diætan, **356** ut erga seniores neque licentiam majorem, neque fiduciam immodicam habeant, sed congressus raritate erga antiquiores reverentiam servant, neque ex pœnis quæ perfectioribus ob neglecta officia irrogantur (si quando eos ab his discessisse contigerit), peccandi facilitas, aut sæpe animi elatio latenter eis innascatur, dum in iis quæ ipsi recte faciunt, sæpenumero antiquiores delinquentes vident. Qui enim puer est mente, ab eo qui ætate puer est, nihil differt. Quare nihil mirum si in utrisque eadem etiam vitia sæpenumero reperiantur. Neque vero in quibus antiquiores decorum servant ob suam ætatem, ea juniores ante tempus et præter de-

⁵³ II Thess. III, 14. ⁵⁴ Marc. X, 14. ⁵⁵ II Tim. III, 15. ⁵⁶ Ephes. VI, 4. ⁵⁷ Job. XXIX, 12.

(89) Editio Basil. æque ac Paris κατά ψυχους ποτε πάροδον, *frigoris tempore transeuntes*, male. Editio Ven. κατά ψυχόν ποτε πάροδον non melius. Veteres quatuor libri cum Voss. ut in contextu, nisi quod vox ποτε in aliquibus mss. desit. Mox Reg. primus κανών φανερώς κελεύει, *regula apostolica manifesto jubet*, haud male.

(90) Reg. primus ἐαυτούς τῷ Κυρίῳ καί. Mox idem ms. βεβαίαν ποιῆσθαι.

(91) Reg. primus et Voss. et Colb. ἀλλὰ πᾶσαν βλασφημίαν τῶν πονηρευομένων καθ' ἡμῶν ἐν τῷ μέρει τούτῳ περικοπῆναι. Δέχεσθαι, *sed omnis malignorum hac in parte adversum nos obtretractatio aufertur*.

(92) Antiqui duo libri cum Voss. προσήκει τῆς

αὐτοῦ Θεοῦ τὸ ἀνάθημα. Οἷς εὐλογόν ἐστι, μηκέτι θύραν τῶν ἀδελφῶν ἀνοίγεσθαι, μηδὲ εἰ κατὰ ψιλὴν ποτε πάροδον (89) σκέπης ἐνεκεν ἐπιδημήσειαν. Ὁ γὰρ ἀποστολικὸς κανὼν φανερώς κελεύων ἡμᾶς στέλλεσθαι ἀπὸ πανθὸς ἀτάκτου, καὶ μὴ συναναμίγνυσθαι αὐτῷ, ἵνα ἐντραπῆ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΕ'.

Ἀπὸ ποίας ἡλικίας ἐπιτρέπεται χρῆ καθομολογεῖν ἑαυτοῦ τῷ Θεῷ, καὶ (90) τὴν τῆς παρθενίας ὁμολογίαν ποτε βεβαίαν ἡγεῖσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

1. Τοῦ Κυρίου λέγοντος· Ἄφετε τὰ παιδία ἔρχεσθαι πρὸς μέ, καὶ τοῦ Ἀποστόλου ἐπαινοῦντος τὸν ἀπὸ βρέφους τὰ ἱερὰ γράμματα μεμαθηκότα, καὶ πάλιν παραγγέλλοντος ἐκτρέφειν τὰ τέκνα ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου, πάντα καιρὸν, καὶ τὸν τῆς πρώτης ἡλικίας εὐθετον εἶναι πρὸς τὴν τῶν προσιόντων παραδοχὴν δοκιμάζομεν, τὰ μὲν ἔρημα γονέων ἀφ' ἑαυτῶν προσλαμβάνομενοι, ὥστε γενέσθαι κατὰ τὸν ζῆλον τοῦ Ἰωβ ὀρφανῶν πατέρας· τὰ δὲ ὑπὸ γονεῖς ὄντα, παρ' αὐτῶν ἐκείνων προσαγόμενα, ἐπὶ πολλῶν μαρτύρων δεχόμενοι, ὥστε μὴ δοῦναι ἀφορμὴν τοῖς θέλουσιν ἀφορμὴν ἀλλὰ πᾶν ἀδίκον στόμα τῶν λαλοῦντων καθ' ἡμῶν βλασφημίαν ἐπισχεθῆναι (91). Δέχεσθαι μὲν οὖν χρῆ, κατὰ τοῦτον τὸν λόγον, οὐ μὴν εὐθύς αὐτὰ, καὶ συναριθμεῖσθαι καὶ συγκαταλέγεσθαι τῷ σώματι προσήκει τῶν ἀδελφῶν (92), ὥστε μὴ τὰ ἐκ τῆς ἀποτυχίας αὐτῶν ὀνειδῆ ἐπὶ τὸν βίον τὸν κατ' εὐσέβειαν ἀναφέρεσθαι· ἀλλ' ἐκτρέφεσθαι μὲν αὐτὰ ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ ὡς κοινὰ τέκνα τῆς ἀδελφότητος, ἀφωρίσθαι δὲ καὶ οἶκους καὶ διαίταν τοῖς τε ἄρσεσι τῶν παίδων, καὶ ταῖς θηλείαις, ὡς μήτε (93) παρῶρησιαν, μήτε θάρσος ἀμετρον πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους αὐτοῖς ἐγγίνεσθαι, τῷ δὲ σπανίῳ τῆς συντυχίας τὸ πρὸς τοὺς προάγοντας (94) αἰδέσιμον σώζεσθαι· μήτε ἐκ τῶν ἐπιτιμίων τῶν προσαγομένων τοῖς τελειοτέροις ἐν τοῖς παροράμασι τῶν καθηκόντων, εἴποτε ἄρα μετewρισθῆναι συμβαίῃ, εὐχέρειαν αὐτοῖς τῶν ἀμαρτημάτων, ἢ ἔπαρσιν πολλάκις κατὰ τὸ λεληθὸς ἐντικτεσθαι, ὅταν ἐν οἷς αὐτοὶ κατορθοῦσι, πολλάκις τοὺς πρεσβυτέρους ἴδωσι διαπταίοντας. Διαφέρει γὰρ οὐδὲν τοῦ νηπίου καθ' ἡλικίαν ὁ ταῖς φρεσὶ νηπιάζων. Ὡστε οὐδὲν θαυμαστὸν καὶ τὰ αὐτὰ πάθη πολλάκις ἐν ἀμφοτέροις εὐρίσκεισθαι.

⁵³ II Thess. III, 14. ⁵⁴ Marc. X, 14. ⁵⁵ II Tim. III, 15. ⁵⁶ Ephes. VI, 4. ⁵⁷ Job. XXIX, 12.

ἀδελφότητος. Mox editio Basil. perinde ut Paris. τὸν βίον κατ' εὐσ. Editio Ven. et mss. non pauci τὸν βίον τὸν κατ' εὐσ. Ibidem Reg. primus ἀλλὰ τρέφεσθαι. Rursus hoc ipso in loco veteres duo libri præter Voss. ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ, *in omni pietate*. Editi et mss. nonnulli ἐν πάσῃ ἀγάπῃ, *in omni dilectione*.

(93) Reg. primus et Colb. οἶκον καὶ διαίταν τοῖς παισίν, ὥστε μήτε. Codex Voss. οἶκους καὶ διαίταν τοῖς παισίν, ὡς· quod ut brevius, ita fortasse et melius quoque esse judicabitur. Alii quidam mss. et editi ut in contextu.

(94) Editi πρὸς προάγοντας. At. mss. tres πρὸς τοὺς προά.

Μήτε μὴν ἐν οἷς διὰ τὴν ἡλικίαν τὸ πρέπον τοῖς πρεσβυτέροις σώζεται, πρὸς ταῦτα τοὺς νέους διὰ τῆς συναναστροφῆς πρὸ καιροῦ ἀπρεπῶς προπετευσθαι.

2. Ταύτης τε οὖν τῆς οἰκονομίας ἐνεκεν καὶ τῆς λοιπῆς σεμνότητος διωρίσθαι χρὴ τῶν παιδῶν καὶ τῶν τελειότερων τὴν οἰκῆσιν. Καὶ ἅμα οὐδὲ θόρυβον ἐξεῖ οἶκος τῶν ἀσκητῶν ἐν τῇ μελέτῃ τῶν διδασκαλῶν ἀναγκαῖα οὔση (65) τοῖς νέοις. Ἀλλὰ προσευχαὶ μὲν κοιναὶ καὶ παισὶ καὶ πρεσβυτέροις ἔστωσαν, αἱ κατὰ τὴν ἡμέραν διατετυπωμέναι· τοῖς τε γὰρ παιδίοις ἐθισμὸς ἐκ τοῦ ζήλου τῶν τελειότερων πρὸς κατάνυξιν (96), καὶ τοῖς προάγουσιν οὐ μικρὰ ἐν προσευχαῖς ἢ παρὰ νηπίων βοήθεια· μελέται δὲ ἰδιάζουσαι, καὶ δίαίται (97) κατὰ τε ὕπνον καὶ ἐγρηγορσιν, καὶ τροφῆς καιρὸν, καὶ μέτρον καὶ ποιότητα παιδίοις πρεπόντως ἀφωρίσθω. Ἐπιτετάχθω δὲ τοῖς τοιούτοις ὁ καθ' ἡλικίαν προήκων, καὶ τὴν ἐμπειρίαν ὑπὲρ τοὺς ἄλλους ὢν, καὶ μαρτυρίαν ἔχων ἐπὶ μακροθυμίᾳ· ὥστε πατρικῇ μὲν εὐσπλαγχνίᾳ, λόγῳ δὲ ἐπιστημονικῶ τὰ ἁμαρτήματα τῶν νέων ἐπανορθοῦσθαι, οἰκείας ἐκάστῳ πταισμάτι τὰς θεραπειὰς προσάγοντα, ὥστε (98) τὸ αὐτὸ καὶ ἐπιτήρησιν ἔχειν τοῦ ἁμαρτήματος, καὶ γυμνάσιον ἀπαθείας (99) τῇ ψυχῇ γίνεσθαι. Οἶον, ὠργίσθη πρὸς τὸν ὁμήλικα ; τοῦτον θεραπεῦσαι, καὶ ὑπηρετῆσαι αὐτῷ κατὰ ἀναλογίαν τοῦ τολμήματος ἀναγκασθῆτω. Ὁ γὰρ πρὸς τὴν ταπείνωσιν ἐθισμὸς οἶον ἐκτέμνει (1) τῆς ψυχῆς τὸ θυμούμενον, τῆς ἐπάρσεως ὡς τὰ πολλὰ ἡμῖν τὴν ὀργὴν ἐμποιοῦσης. Ἡψατο βρωμάτων παρὰ καιρὸν ; ἐπὶ πλεῖστον τῆς ἡμέρας ἀπόσιτος ἔστω. Ἀμέτρως ἢ ἀσχημόνως στούμενος κατεγνώσθη ; κατὰ τον καιρὸν τῆς τροφῆς εἰργόμενος τῶν σιτίων, ὄραν τοὺς ἄλλους κατ' ἐπιστήμην ἐσθιοντας ἀναγκαζέσθω, ὥστε καὶ κολάζεσθαι τῇ ἀποχῇ, καὶ διδάσχεσθαι τὴν σεμνότητα. Λόγον ἀφῆκεν ἀργόν, ὕβριν εἰς τὸν πλησίον, ψεῦδος, ἄλλο τι τῶν ἀπηγορευμένων ; Τῇ τε γαστροὶ καὶ τῇ σιωπῇ σωφρονιζέσθω.

3. Δεῖ δὲ καὶ τὴν τῶν γραμμάτων μελέτην οἰκείαν εἶναι τῷ σκοπῷ· ὥστε καὶ ὀνόμασιν αὐτοῦς τοῖς ἐκ τῶν Γραφῶν (2) κεχρηῆσθαι, καὶ ἀντὶ μύθων τὰς τῶν παραδόξων ἔργων ἱστορίας αὐτοῖς διηγεῖσθαι, καὶ γνώμας παιδεύειν ταῖς ἐκ τῶν Παροιμιῶν, καὶ ἄθλα μνήμης ὀνομάτων τε καὶ πραγμάτων αὐτοῖς προτιθέναι, ὥστε μετὰ τερπνότητος καὶ ἀνέσεως ἀλύπως αὐτοῖς καὶ ἀπροσκόπως τὸν σκοπὸν διανύεσθαι. Καὶ ἡ προσοχὴ δὲ τῆς διανοίας (3), καὶ ὁ

A corum temere agant ob frequentem cum ipsis consuetudinem.

2. Quapropter cum hujus œconomiae, tum reliquæ etiam servandæ disciplinæ ac sanctimonie causa distinctam esse oportet puerorum et natu majorum habitationem. Prætereaque, dum necessaria illa juvenibus exercitatio fiet, non turbabitur monachorum domus. Precationes autem quæ per diem institutæ sunt, et pueris et antiquioribus sint communes. Nam pueri majorum exemplo compungi consuescunt : antiquiores vero in precationibus a pueris haud parum adjuvantur. Cæterum quod ad somnum, ad vigiliam, ad tempus, mensuramque et qualitatem alimentorum attinet, convenienter pueris decernantur exercitationes et dietæ peculiare. Præficiatur autem talibus quispiam ætate provectior, cæterisque experientia præstantior, qui etiam lenitatis testimonium habeat : ut paterna clementia ac perito sermone corrigat juvenum peccata, atque peculiaria remedia singulis deliciis afferat ; simulque et reprehendatur peccatum, et anima ad imperturbatum quemdam statum exerceatur. Exempli causa, iratus est quispiam suo coæquali ? Eum placare, ipsique pro facinoris ratione subservire cogatur. Nam humilitatis assuetudo iracundiam animi quasi excindit : cum contra ejusdem elatio plerumque nobis iram ingeneret. Sumpsit cibos præter tempus ? Maxima diei parte jejunet. Immodice aut indecore cibum cepisse deprehensus est ? Ipse refectionis tempore a cibo abactus, alios rite edentes intueri cogatur, ut et abstinentia plectatur, et honestatem discat. Protulit verbum otiosum, contumeliam in proximum, mendacium, aliquid aliud quod interdictum sit ? Et ventre et silentio castigetur.

3. Atque etiam litterarum studium eorum instituto accommodatum esse oportet, et vocabulis e Scriptura sumptis utantur, et ipsis narrentur admirabilium factorum historiarum loco fabularum, et edoceantur sententias Proverbiorum, et memoriæ præmia eisdem proponantur tam pro nominibus quam pro rebus, ut jucunde, et quasi animum relaxantes, nulla cum molestia, nullaque offensione, ad scopum pertingant. **357** Prætereaque qui sunt

(95) Reg. primus et Voss. ἀναγκαῖας οὔσης.

(96) Reg. primus emendatus πρὸς κατάνυξιν. Mox codex Voss. οὐ μικρόν. Statim editio Basil. βοήθεια προσγίνεται, et ita quoque legitur in editione Parisiensi. Illud προσγίνεται neque in editione Ven., neque in codice Voss. neque in aliis quatuor mss. invenitur.

(97) Reg. primus καὶ δίαίται Mox unus mss. πρεπόντως ἀφωρίζεσθω.

(98) Codex Voss. ἐπανορθοῦσθαι οἰκείως ἐκάστῳ πταισμάτι, ὥστε, brevius quidem, sed sensu non dissimili. Reg. primus emendatus ἐπάγοντα.

(99) Reg. primus et Voss. et Colb. γυμνάσιον εὐ-

πειθείας, obedientiæ exercitatio. Editiones veteres et Combef. et Reg. tertius ἀπειθείας.

(1) Legitur in Colb. οἶονεὶ ἐκτέμνει. Mox antiquæ editiones et Reg. secundus τῆς ἐπάρσεως πολλάκις ἡμῖν τὴν ὀργὴν ἐμποιοῦσης. Alii tres mss. cum Voss. ut in contextu. Utrum autem modo legatur, non multum interest. Nam ex utraque lectione eadem plane sententia efficitur.

(2) Codex Voss. τῶν πραγμάτων, corrupte.

(3) Reg. primus Ἡ προσευχὴ δὲ τῆς, mentis precatio. Haud longe idem ms. ἐγγίνοιτο. Alter ἐγγίνοιτο.

ejusmodi, recte educati, attentionem animi facile assequuntur, atque mentis aberrationem vitare assuescent, si a magistris assidue interrogentur, ubi sit eorum animus, et quid in mente versent. Et enim illa ætas, utpote simplex, fraudis nescia, et ad mendacium inepta, nullo negotio animi arcana prodit: accedit etiam, quod qui talis est, ne perpetuo vetitis commentis immorari deprehendatur fugiet absurdas cogitationes, atque objurgationum dedecus reveritus, semetipsum assidue ab ineptis revocabit.

4. Animus igitur dum adhuc facile conformari potest, dumque tener est, ac instar mollis ceræ, rerum oblatarum formas nullo negotio induit, ad omnia bona statim ab initio exercendus est: ut ubi adfuerit ratio, habitusque discernendi accesserit, a jactis initio elementis, et a traditis pietatis formis cursus instituat, ratione id quod utile et suggerente, consuetudine vero facilitatem ad recte agendum præbente. Tunc autem admittenda est virginitatis professio, tanquam quæ jam firma sit, et quæ ab ipsorum sententia ac judicio proficiscatur jam perfecta et absoluta ratione: post quod tempus et præmia et pœnæ peccantibus aut recte facientibus ab æquo iudice pro operum merito discernuntur. Testes autem hujusce propositi adhibendi sunt ecclesiarum præfecti, ut ipsorum opera et corporis sanctimonia veluti res quædam sacra Deo dedicetur, et firma sit hæc actio per testimonium. Nam, inquit, in ore duorum aut trium testium stabit omne verbum⁵⁸. Sic enim et fratrum agendi ratio nec male audiet, et eis qui se ipsos Deo desponderunt, ac deinde professionem irritam facere conantur, nulla impudentiæ occasio relinquetur. Sed qui in virginitate vitam agere non vult, is, tanquam qui res Domini curare non valeat, coram iisdem testibus dimittatur. Cæterum qui professus fuerit post multam indagacionem ac deliberacionem, quam ei licere debet privatim facere dierum plurimum spatio, ne quid per raptum a nobis fieri videatur, ita demum suscipiendus est, et inter fratres annumerandus, eandem deinceps et domum et diætam habiturus cum majoribus. Sed quod dicere nos fugit, et nunc addere non abs re fuerit, nos, quos quibusdam artibus statim a puero danda opera sit, ubi jam pueri aliqui ad eas discendas visi fuerint esse idonei, nequaquam prohibere, quominus cum artis magistris interdum maneat. Sed noctu eos necessario ad æquales suos trans-

α τοῦ μὴ μετεωρίζεσθαι ἐθισμός, εὐκόλως ἂν διὰ τῆς ὀρθῆς ἀγωγῆς τοῖς τοιοῦτοις ἐγγένοιτο, εἰ παρὰ τῶν ἐπιστατούντων συνεχῶς ἀνακρίνοιτο, κοῦ ἔχουσι τὴν διάνοιαν, καὶ τί στρέφουσιν ἐν τοῖς λογισμοῖς. Τὸ γὰρ ἀπλοῦν τῆς ἡλικίας καὶ ἄδολον, καὶ πρὸς τὸ ψεῦδος ἀνεπιτήδειον, ἐξαγορεύει μὲν εὐκόλως τὰ ἀπόρρητα τῆς ψυχῆς· ὑπὲρ δὲ τοῦ μὴ συνεχῶς ἐγκαταλαμβάνεσθαι τοῖς ἀπηγορευμένοις, ὁ τοιοῦτος φεύγει ἂν τὰς τῶν ἀτόπων ἐννοίας, καὶ συνεχῶς ἑαυτὸν ἐκ τῶν ἀτόπων ἀνακαλέσεται, τὴν ἐκ τῶν ἐλέγχων αἰσχύνην φοβούμενος.

4. Εὐπλαστον οὖν ἔτι οὔσαν καὶ ἀπαλὴν τὴν ψυχὴν, καὶ ὡς κηρὸν εὐεικτον, ταῖς τῶν ἐπιβαλλομένων μορφαῖς ῥαδίως ἐκτυπουμένην, πρὸς πᾶσαν ἀγαθῶν ἀσκήσιν εὐθὺς καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐνάγεσθαι (4) χρή· ὥστε τοῦ λόγου προσγενομένου, καὶ τῆς διακριτικῆς ἐξεως προσελθούσης, ὁρόμον ὑπάρχειν ἐκ τῶν ἐξ ἀρχῆς στοιχείων, καὶ τῶν παραδοθέντων τῆς εὐσεβείας τύπων, τοῦ μὲν λόγου τὸ χρήσιμον ὑποβάλλοντος, τοῦ δὲ ἔθους εὐμάρειαν πρὸς τὸ κατορθοῦν ἐμποιοῦντος. Τότε καὶ τὴν ὁμολογίαν τῆς παρθενίας προσίεσθαι δεῖ, ὡς ἤδη βεβαίαν, καὶ ἀπὸ γνώμης οἰκείας καὶ κρίσεως γινομένην μετὰ τὴν τοῦ λόγου (5) συμπλήρωσιν· μεθ' ὧν καὶ τιμαῖ, καὶ τιμωρίαι τοῖς ἀμαρτάνουσιν, ἢ τοῖς κατορθοῦσι παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ κατὰ τὴν τῶν ἔργων ἀξίαν δίδονται (6). Μάρτυρας δὲ τῆς γνώμης τοὺς προεστῶτας τῶν ἐκκλησιῶν παραλαμβάνειν, ὥστε δι' αὐτῶν καὶ τὸν ἀγιασμόν τοῦ σώματος ὡσπερ τι ἀνάθημα τῷ Θεῷ καθιερούσθαι (7) καὶ βεβαίωσιν εἶναι τοῦ γινομένου διὰ τῆς μαρτυρίας. Ἐπὶ στόματος γάρ, φησὶ, δύο ἢ τριῶν μαρτύρων σταθήσεται πᾶν ῥῆμα. Οὕτω γὰρ καὶ ἡ σπουδὴ τῶν ἀδελφῶν τὸ ἀβλασφῆμητον ἔξει, καὶ τοῖς ἑαυτοὺς καθομολογησάμενοις Θεῷ, εἴτα ἀθετεῖν ἐπιχειροῦσιν, ἀφορμὴ πρὸς ἀναισχυντιαν οὐχ ὑπολειφθήσεται. Ὁ δὲ μὴ καταδεχόμενος τὸν ἐν παρθενίᾳ βίον, ὡς οὐ δύναμενος μεριμνᾶν τὰ τοῦ Κυρίου, ἐπὶ τῶν αὐτῶν μαρτύρων ἀπολυέσθω. Τὸν γε μὴν καθομολογησάμενον (8) μετὰ πολλὴν ἀνάκρισιν καὶ ἐπίσκεψιν, ἣν ἐν πλείοσιν ἡμέραις ἐπιτρέπειν αὐτῷ ποιῆσθαι καθ' ἑαυτὸν προσήκει, ὡς μὴ δόξαι τι καθ' ὑπαρπαγὴν παρ' ἡμῶν γίνεσθαι, οὕτως ἤδη παραδέχεσθαι δεῖ, καὶ ἐναριθμῖον ποιῆσθαι τῇ ἀδελφότητι (9), καὶ οἴκου καὶ διαίτης τῆς αὐτῆς τοῖς τελειότεροις μεθέξοντα. Ὁ δὲ παρέλαθεν ἡμᾶς εἰπεῖν, οὐδὲ νῦν προσθεῖναι ἄκαιρον, ὅτι διὰ τὸ τινας τῶν τεχνῶν εὐθὺς ἐκ νηπίου ἐπιτηδεύεσθαι δεῖν, ἐπειδὴν ἤδη τινὲς τῶν παιδῶν ἐπιτηδεύειν ἔχοντες φανῶσι πρὸς τὴν

⁵⁸ Matth. xviii, 16.

(4) Codex Colb. ἀναγαγῆσθαι. Mox idem ms. εὐδρομον ὑπάρχειν.

(5) Editio Basil. æque ac Paris. κατὰ τὴν τοῦ λόγου. Editio Ven. et tres. mss. μετὰ τὴν, recte. Statim Colb. μεθ' ὧν καὶ. Alii duo mss. et editi μεθ' ὧν, postquam emissa est professio.

(6) Veteres duo libri cum Voss. ἀνταποδίδονται.

(7) Codex Colb Θεῷ ἀφιερῶσθαι.

(8) Editio Paris, pariter ac Basil. καθομολογησά-

μενον, qui professionem est factururus, obligaturus se votis. Editio Ven. et codex Combef. cum aliis tribus καθομολογησάμενον. Mox Reg. primus et Voss. ἐπὶ πλείοσιν. Subinde impressi libri ποιῆσαι. At quatuor mss. ποιῆσθαι.

(9) Veteres duo libri τῆς ἀδελφότητος. Ibidem editio Basil. perinde ut Paris. καὶ οἶνον. Editio Ven. et mss. non pauci καὶ οἴκου.

μάθησιν, τὸ μὲν συνδίημε ρεύειν αὐτοὺς τοῖς διδά-
σκάλοις τῆς τέχνης οὐκ ἀπαγορεύομεν· νύκτωρ δὲ
ἀναγκαίως πρὸς τοὺς ὀμηλικὰς μεθιστῶμεν, μεθ' ὧν καὶ τῆς τροφῆς αὐτοῖς ἀναγκαῖον μεταλαμβάνειν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΓ'.

Εἰ ἀναγκαῖον τῷ μέλλοντι εὐσεβῶς ζῆν τὸ ἐγκρατεῦσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

1. Ὅτι μὲν ἀναγκαῖος ὁ τῆς ἐγκρατείας λόγος, δῆλον. πρῶτον μὲν ἐκ τοῦ τὸν Ἀπόστολον ἐν τοῖς καρποῖς τοῦ Πνεύματος τὴν ἐγκράτειαν ἀριθμῆσαι (10), ἔπειτα δὲ ἐκ τοῦ τὸ ἄμωμον τῆς διακονίας καὶ ἐκ ταύτης εἰπεῖν κατορθοῦσθαι, ἐν οἷς φησιν· Ἐν κόποις, ἐν ἀγρυπνίαις, ἐν νηστείαις, ἐν ἀγνότητι· καὶ ἐτέρωθεν· Ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις· ἐν λιμῷ καὶ δίψει· ἐν νηστείαις πολλάκις (11)· καὶ πάλιν· Πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται. Καὶ ὁ ὑποπιασμὸς δὲ τοῦ σώματος, καὶ ἡ δουραγωγία, ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου τοσοῦτον, ὡς ὑπὸ τῆς ἐγκρατείας κατορθοῦται. Τὸ γὰρ βράζον τῆς νεότητος, καὶ πρὸς τὰς ἑρμὰς δυσκᾶθεκτον, οἷον χαλινῷ τινι (12) τῇ ἐγκρατεία καθεῖργεται. Οὐ γὰρ συμφέρει ἀφρονι τρυφή, κατὰ τὸν Σολομῶντα. Τί δὲ σαρκὸς εὐπαθούσης καὶ νεότητος (13) περιφερομένης ἀφρονέστερον; Διὸ φησιν ὁ Ἀπόστολος· Καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιῆσθε εἰς ἐπιθυμίας· καὶ, Ἡ σπαταλῶσα, ζῶσα τέθνηκεν. Καὶ τὸ ὑπόδειγμα δὲ τῆς τοῦ πλουσίου τρυφῆς ἀναγκαῖον ἡμῖν τὴν ἐγκράτειαν παρίστησι, μήποτε ἀκούσωμεν ὃ ἤκουσεν, ὁ πλούσιος, ὅτι Ἀπέλαβες (14) τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου.

2. Ὅπως δὲ φοβερόν ἡ ἀκρασία, καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐδειξεν, ἐν τοῖς ἰδιώμασι τῆς ἀποστασίας καταριθμησας αὐτήν, καὶ εἰπὼν· Ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἐνστήσονται καιροὶ χαλεποί. Ἔσονται γὰρ ἄνθρωποι φίλαυτοι. Καὶ πλείονα ἀπαριθμησάμενος τῆς κακίας εἶδη, ἐπήγαγε (15)· Διάβολοι, ἀκρατεῖς· Καὶ ὁ Ἡσαῦ δὲ τὸ μέγιστον τῶν κακῶν τὴν ἀκρασίαν κατηγορήθη, ὡς ἀντὶ βρώσεως μιᾶς ἀποδόμενος τὰ πρωτοτόκια. Καὶ ἡ πρώτη παρακοὴ δι' ἀκρασίας ἐπέπεσε τῷ ἀνθρώπῳ· Ἐν ἐγκρατεία δὲ οἱ ἄγιοι πάντες ἐμαρτυρήθησαν. Καὶ πᾶσα δὲ ἡ τῶν ἁγίων καὶ μακαρίων ζωὴ, καὶ τὸ παρ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἐν τῇ ἐπιδημίᾳ τῇ διὰ σαρκὸς (16) ὑπόδειγμα πρὸς

A mittimus, quibuscum cibum etiam capiant necesse est.

358 INTERROGATIO XVI.

An ei qui pie vivere vult, necessaria sit temperantia.

RESPONSIO.

1. Liqueet necessariam esse temperantiæ exercitationem: primum quidem, quoniam temperantia ab Apostolo inter fructus Spiritus recensetur⁵⁹; deinde vero quoniam dicit nostrum ministerium etiam per illam inculpatum fieri, his verbis utens: *In laboribus, in vigiliis, in jejuniis, in castitate*⁶⁰; et alibi: *In labore et ærumna, in vigiliis sæpe; in fame et siti, in jejuniis sæpe*⁶¹; et rursus: *Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere*⁶². Nulla autem res alia tam corpus castigat quam temperantia, aut illud æque in servitutem redigit. Nam juventutis fervor, et libidinum reprimendarum difficultas temperantia quasi freno quodam cohibetur. *Non enim prosunt stulto deliciae, juxta Salomonem*⁶³. Ecquid autem carne in deliciis degente, et juventute sese quoquoersum ferente stultius fingi potest? Quapropter Apostolus dicit: *Et carnis curam ne faciatis ad concupiscentias*⁶⁴; item: *Quæ in deliciis est, vivens mortua est*⁶⁵. Adde quod exemplum deliciarum quibus dives fruebatur, temperantiam nobis necessariam esse ostendat, ne forte audiamus quod dives audivit, nimirum: *Recepisti bona tua in vita tua*⁶⁶.

2. Quam vero metuenda, intemperantia sit, etiam Apostolus docuit, cum illam numeravit inter defectionis proprietates, ac dixit: *In novissimis diebus instabunt tempora periculosa. Erunt enim homines seipsos amantes*⁶⁷. Ac pluribus nequitiae generibus recensitis, subjunxit: *Criminatores, intemperantes*⁶⁸. Atque Esau etiam intemperantia ceu malo maximo accusatus est, tanquam qui prioris ortus jura pro uno edulio vendidisset⁶⁹. Præterea per intemperantiam cæpit homo non obtemperare. At sancti omnes temperantiæ laude fuerunt spectati. Imo potius omnis sanctorum ac beatorum vita, ipsiusque Domini in carne præ-

⁵⁹ Galat. v, 23. ⁶⁰ II Cor. vi, 5. ⁶¹ II Cor. xi, 27. ⁶² I Cor. ix, 25. ⁶³ Prov. xix, 10. ⁶⁴ Rom. xiii, 14. ⁶⁵ I Tim. v, 6. ⁶⁶ Luc. xvi, 25. ⁶⁷ II Tim. iii, 4, 2. ⁶⁸ ibid. 3. ⁶⁹ Gen. xxv, 33.

(10) Reg. tertius ἐναριθμῆσαι. Vox ἐγκράτεια multis modis Latine reddi potest. Fortasse non male interpretabitur, qui eam hoc loco pro *cibi abstinentia* sumet. Aliquanto post Reg. primus τὸ ἄμωμον τῆς.

(11) Totum illud, ἐν λιμῷ καὶ δίψει, ἐν νηστείαις πολλάκις, additum est ex codice Voss. et ex aliis duobus Regiis. Haud longe codex Colb. καὶ ὁ ὑποπιασμὸς, *corporis afflictatio*.

(12) Antiqui duo libri cum Voss. χαλινῷ τινι ἄρχειν καὶ πιέζειν τῇ ἐγκρατεία προσήκειν, *temperantia velut freno quodam stringi ac premi debet*.

(13) Editiones veteres καὶ νεότητι. At Reg. tertius et Colb. καὶ νεότητος.

(14) Antiqui duo libri πλούσιος· τὸ, Ἀπέλαβες

Haud longe Reg. primus et Voss. et Colb. Ἀπόστολος ἐδίδαξεν. Subinde tres mss. καταριθμησας αὐτήν, εἰπὼν.

(15) Veteres duo libri τελευταῖον ἐπήγαγε. Nec ita multo post editi et duo mss. ὡς ἀντὶ βρώσεως μιᾶς ἀπέδοτο τὰ πρωτοτόκια. Reg. primus et Colb. ita ut edidimus.

(16) Editio ἐπιδημία τῆς σαρκὸς. Reg. primus et Colb. τῇ διὰ σαρκὸς. Statim Reg. primus εἰς τοῦτο. Ibid. antiqui duo libri ὠφέλει. Editi ὠφέλησεν. Rursus hoc ipso in loco codex Voss. et alii duo: Τοῦτο μὲν Μωϋσέως διὰ τῆς παρατεταμένης ἐκείνης νηστείας προσεδρεύσαντος τῷ Θεῷ καὶ τυχόντος τῆς διακονίας, τοῦτο δὲ Ἠλία τότε τῆς ὀπτασίας τοῦ Θεοῦ καταξιώθεντος, ὅτε καὶ αὐτὸς τῷ ἴσῳ μέτρῳ τῆς ἀποχῆς τῶν

sentis exemplum ad hoc suggerendum nobis prod- A
est. Moyses per longam in jejunio et precatione
perseverantiam legem accepit ⁷⁰, Deique verba au-
divit, *Tanquam si quis*, inquit, *loqueretur cum*
amico suo ⁷¹. Elias Dei visione dignus tunc est
habitus, cum ipse quoque pari modo abstinentia
usus est ⁷². Quid autem Daniel? Quo pacto con-
spexit mira? An non post vicesimam jejunii
diem ⁷³? Quomodo vero tres **359** pueri vim ignis
extinxerunt? Nonne per abstinentiam ⁷⁴? Ac
etiam Joannis tota vivendi ratio ab abstinentia
sumpsit exordium ⁷⁵? Ab hac Dominus quoque se
ipse ostendere coepit ⁷⁶. Temperantiam autem dici-
mus non universam prorsus ciborum abstinentiam
(hoc enim violenta quaedam vitæ dissolutio est),
sed eam, qua a rebus jucundis abstinemus, quæ B
ad pertinaciam carnis frangendam et ad attingen-
dum pietatis scopum instituta sit.

3. Et in summa, quibus rebus frui desiderant
qui libidinoze vivunt, earum abstinentia nobis qui
ad pietatem informamur, necessaria est. Neque
vero in sola escarum voluptate moderanda exerce-
tur temperantia, sed sese ad omnem etiam rei
cujusque adversantis privationem extendit. Quare
qui perfecte temperans est, non ita ventrem do-
mabit, ut vincatur ab humana gloria; non ita tur-
pem cupiditatem superabit, ut non amplius superet
divitias, aut alium quemvis probrosum affectum,
veluti iram, aut tristitiam, aut reliqua vitia, quæ
animas disciplinæ inexpertes in servitutem re-
digere solent. Fere enim, quod in omnibus præ- C
ceptis cernimus, illa inter se connexa esse, neque
fieri posse, ut alterum separatim ab altero implea-
tur, id maxime in temperantia cernitur. Etenim et
humilis est qui circa gloriam temperans est, et
evangelicam inopiæ mensuram explet qui erga di-
vitiis temperanter afficitur, et iræ expers qui

⁷⁰ Deut. ix, 2. ⁷¹ Exod. xxxiii, 11. ⁷² III Reg. xix, 8. ⁷³ Dan. x, 3. ⁷⁴ Dan. i, 8. ⁷⁵ Matth. iii, 4;
Luc. i, 15. ⁷⁶ Matth. iv, 2.

βρωμάτων ἐγένετο. Τοῦ Δαυιδῆ δὲ καὶ ἡ τῶν τριῶν
παίδων πρὸς Θεοῦ εὐαρέστησις καὶ τὸ πάντων κατα-
κρατῆσαι τῶν ἐχθρῶν δι' ἐγκρατείας κατορθώθη, καὶ
Ἰωάννου. Eadem fere aliis verbis. Regii secundus
et tertius ὁ Μωϋσῆς διὰ τῆς, etc., ita ut in contextu
legere cuique licet.

(17) Editiones veteres λαλήσει. At duo mss. Regii D
λαλήσαι. Ibidem editio Paris. pariter ac Basil. τῷ
ἑαυτῷ φίλῳ. Editio Ven. et duo mss. ἑαυτοῦ.

(18) Editi τὴν εἰς τὸ παντελὲς ἀποχὴν. Reg. primus
et Voss. et Colb. ita ut edidimus.

(19) Antiqui tres libri ἐπιτηθεύμενον. Ibidem
Reg. primus et Voss. fusius τῶν ἡδῶν · σκοπὸν δὲ
ἔχουσαν τὴν τῆς χρείας ἐκπλήρωσιν, *cujus scopus sit,*
ut necessitati fiat satis. Hoc ipso in loco legitur
in Voss. Καὶ ἀπλῶς. Et Colb. quoque uberius ἡδῶν
ἢ καὶ αὐτῶν πολλάκις τῶν ἀναγκαιῶν, *loquimur de ab-*
stinentia rerum jucundarum, aut etiam de earum
abstinentia, quæ sæpe necessariæ sunt.

(20) Vocem ἡμῶν et ex codice Voss. addidimus,
et ex aliis duobus.

(21) Codex Voss. εὐσέβειαν. Ὡστε μὴ.... τὴν ἀσκη-
σιν κατορθοῦσθαι.... βλάπτουτος ἀποχὴν.... ὁ ἀκρι-
βής. Reg. primus et Colb. Ὡστε μὴ περὶ τὴν ἡδῶ-
ν τῶν βρωμάτων μόνον τὴν τῆς ἐγκρατείας ἀσκησιν

τοῦτο ἡμᾶς ὠφελεῖ. Ὁ Μωϋσῆς διὰ τῆς μακρᾶς ἐν
νηστεία καὶ προσευχῇ προσεδρίας τὸν νόμον ἔλαβε,
καὶ Θεοῦ λόγων ἤκουσεν, Ὡς ἂν εἴ τις λαλήσαι (17);
φησὶ, τῷ ἑαυτοῦ φίλῳ. Ὁ Ἡλίας τότε τῆς ὀπτα-
σίας τοῦ Θεοῦ κατηξιώθη, ὅτε καὶ αὐτὸς ἐν τῷ ἴσῳ
μέτρῳ τῆς ἐγκρατείας γέγονε. Τί δὲ ὁ Δαυιδῆ; Πῶς
ἐν τῇ ὀπτασίᾳ τῶν παραδόξων ἐγένετο; Οὐ μετὰ τὴν
εἰκοστὴν τὴν νηστείας ἡμέραν; Πῶς δὲ οἱ τρεῖς παῖ-
δες τὴν δύναμιν ἐσθῆσαν τοῦ πυρός; Οὐ διὰ τῆς
ἐγκρατείας; Καὶ Ἰωάννου δὲ ἡ πᾶσα τοῦ βίου ἐνστα-
σις ἀπὸ τῆς ἐγκρατείας ὤρμητο. Ἀπὸ ταύτης καὶ
ὁ Κύριος τῆς φανερώσεως αὐτοῦ ἤρξατο. Ἐγκρά-
τειαν δὲ λέγομεν οὐ πάντως τὴν παντελῆ ἀποχὴν (18)
τῶν βρωμάτων (τοῦτο γὰρ βιαία τίς ἐστὶ διάλυσις τῆς
ζωῆς), ἀλλὰ τὴν ἐπὶ καθαιρέσει τοῦ φρονήματος τῆς
σαρκὸς πρὸς τὸν τῆς εὐσεβείας σκοπὸν ἐπιτετηθευ-
μένην (19) ἀποχὴν τῶν ἡδῶν.

3. Καὶ ἀπαξ ἀπλῶς, ὡν αἱ ἀπολαύσεις ἐπιθυμηταὶ
τοῖς κατὰ πάθος ζῶσι, τούτων ἡμῶν (20) ἡ ἐγκράτεια
ἀναγκαία τοῖς ῥυθμιζομένοις πρὸς τὴν εὐσέβειαν (21).
Οὐ μὲν περὶ τὴν ἡδονὴν τῶν βρωμάτων μόνον ἡ τῆς
ἐγκρατείας ἀσκησις κατορθοῦται, ἀλλὰ διατείνει καὶ
ἐπὶ πᾶσαν τοῦ ἐμποδιζόντος ἀποχὴν. Ὡστε ὁ ἀκριβῶς
ἐγκρατής οὐ γαστρός μὲν κρατήσῃ, δόξῃ δὲ ἀνθρω-
πίνῃ ἠττηθήσεται · οὐκ ἐπιθυμίας (22) μὲν αἰσχροῦς
περιγενήσεται, πλοῦτου δὲ οὐκέτι, οὐδὲ ἄλλης τιμῆς
ἀγεννοῦς διαθέσεως, οἴνου ὀργῆς, ἢ λύπης, ἢ τῶν ὅσα
τὰς ἀπαιδεύτους ψυχὰς καταδουλοῦσθαι πέφυκε.
Σχεδὸν γὰρ, ὃ ἐπὶ πασῶν θεωροῦμεν τῶν ἐντολῶν,
ὅτι ἀλλήλων ἔχονται, καὶ ἀπεσχισμένως ἄλληλῃ ἀπ'
ἄλλης κατορθοῦσθαι ἀμήχανον, τοῦτο μάλιστα περὶ
τὴν ἐγκράτειαν θεωρεῖται. Ταπεινῶφρων τε (23) γὰρ,
ἐστὶν ὁ περὶ δόξαν ἐγκρατής · καὶ τῆς ἀκτημασύνης
τὸ εὐαγγελικὸν ἐκπληροῖ μέτρον ὁ περὶ χρήματα
ἐγκρατῶς διακείμενος · καὶ ἀόργητος ὁ θυμοῦ καὶ
ὀργῆς ἐπικρατῶν (24). Καὶ γλώσση δὲ μέτρα, καὶ

κατορθοῦσθαι, ἀλλὰ διατείνει ἐπὶ πᾶσαν τοῦ βλά-
πτουτος ἀποχὴν. Ὡστε ὁ ἀκριβής. Deinde quæ le-
guntur in editis, scripta quoque inveniuntur et
in Colbertino. Sic autem Reg. primus prosequi-
tur, Ὡστε ὁ ἀκριβῆς ἐγκρατής οὐ δόξης ἀνθρωπίνης,
οὐκ ἐπιθυμίας, οὐ πλοῦτου, οὐκ ἄλλης τιμῆς ἀπροεπούς
ἡδονῆς, οὐκ ὀργῆς, οὐ λύπης, οὐδενὸς τῶν κατακρατεῖν
εἰωθότων ἀπαιδεύτου ψυχῆς ἠττηθήσεται. Καὶ σχεδὸν
ὁ. Itaque qui perfecte temperans est, non humanæ
gloriæ, non cupiditati, non alteri cuiquam inde-
coræ voluptati, non iræ, non tristitiæ, nec vitio
ulli quoda nimum disciplinæ expertem vincere
soleat, succumbet. Nec aliter legitur in codice Vos-
sii, nisi quod pro ἀπαιδεύτου habeat ἀποδέκτου ·
in quibus omnibus videntur librarii plus justo
sibi indulsisse. Regii primus et secundus uti in
vulgatis.

(22) Colb. οὐδὲ ἐπιθυμίας. Aliquanto post idem
ms. Καὶ σχεδὸν ὁ.

(23) Vocula τε in antiquis tribus libris non legi-
tur. Mox mss. tres πληροῖ μέτρον.

(24) Reg. primus ὀργῆς κρατῶν. Ibidem editi et
duo mss. γλώσσης δὲ. Reg. tertius γλώσση, et ita
quoque secunda manu legitur in Reg. primo.

ὀφθαλμοῖς ὄρους, καὶ ὡς ἰν ἀπεριεργον ἀκοὴν ὁ ἀκρι-
βῆς τῆς ἐγκρατείας ὀρίζει λόγος (25) · οἷς ὁ μὴ ἐμ-
μένων ἀκρατῆς καὶ ἀκόλαστος. Ὁρᾷς πως περὶ μίαν
ἐντολὴν ταύτην αἰ πᾶσαι ὡς ἐν χορῶ ἀλλήλων ἔχου-
ται;

quemadmodum circum hoc unum præceptum, reliqua omnia tanquam in choro inter se conjuncta
cohæreant?

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΖ΄.

Ὅτι δεῖ καὶ γέλωτος ἐγκρατῶς ἔχειν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

1. Καὶ τὸ παρὰ τοῖς πολλοῖς δὲ παρορώμενον οἱ
μετρίως γυλακῆς τοῖς ἀσκουμένοις ἄξιον. Τὸ φᾶρ
γέλωτι ἀκρατεῖ καὶ ἀσχετῶ κατέχεσθαι, ἀκρασίας
σημεῖον, καὶ τοῦ μὴ κατεσταλμένα ἔχειν τὰ κινήμα-
τα (26), καὶ τοῦ μὴ ἀκριβεῖ λόγῳ τῆς ψυχῆς τὸ χαῦνον
καταπιέζεσθαι. Ἄχρι μὲν γὰρ μειδιάματος παιδρῶ
τὴν διάχυσιν τῆς ψυχῆς ὑποφαίνειν οὐκ ἀπρεπές, ὅσον
δεῖξαι μόνον τὸ γεγραμμένον · Καρδίας εὐφραϊνομέ-
νης, πρόσωπον θάλλει · ἐγκαγχάζειν δὲ τῇ φωνῇ,
καὶ ἀναδράζεσθαι ἀπροαιρέτως (27) τὸ σῶμα, οὐ τοῦ
κατεσταλμένου τὴν ψυχὴν, οὐδὲ τοῦ δοκίμου, οὐδὲ
τοῦ περικρατῶς ἔχοντος ἑαυτοῦ (28). Τοῦτο εἶδος
τοῦ γέλωτος καὶ ὁ Ἐκκλησιαστῆς παραιτούμενος, ὡς
περιτρέπον μάλιστα τὸ σταθερὸν τῆς ψυχῆς, φησὶ ·
Τῷ γέλωτι εἶπα περιφορᾶν · καὶ · Ὡς φωνὴ (29)
τῶν ἀκανθῶν ὑπὸ τὸν λέβητα, οὕτως ὁ γέλωσ
τῶν ἀφρόνων. Καὶ ὁ Κύριος τὰ μὲν ἀναγκαῖα πάθη
τῆς σαρκὸς ὑπομείνας φαίνεται, καὶ ὅσα ἀρετῆς μαρ-
τυρίαν φέρει · οἷον κόπον, καὶ τὸν ἐπὶ τοῖς θλιβομένοις
ἐλεον · γέλωτι δὲ μηδαμοῦ χρησάμενος · ὅσον ἐκ τῆς
τῶν Εὐαγγελίων ἱστορίας, ἀλλὰ καὶ ταλανίζων τοὺς
κατεχομένους ὑπ’ αὐτοῦ. Μὴ παρακρουέσθω δὲ ἡμᾶς
ἢ ὁμωνυμία τοῦ γέλωτος. Σύνηθεσ γὰρ τῇ Γραφῇ
πολλάκις τὴν χαρὰν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν παιδρᾶν
ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς διαθέσιν γέλωτα ὀνομάζειν, ὡς ἡ
Σάρρα φησὶ · Γέλωτά μοι ἐποίησεν ὁ Θεός · καὶ τὸ,
Μακάριοι οἱ κλαίοντες νῦν, ὅτι γελάσετε (30)
καὶ τὸ ἐν τῷ Ἰώβ δὲ κείμενον · Ἀληθινὸν δὲ στόμα
ἐμπλήσει γέλωτος. Ταῦτα γὰρ πάντα ἀντὶ ἰλαρότη-
τος ἐπὶ τῆς κατὰ ψυχὴν ἀγαλλιάσεως εἰληπται τὰ ὀνό-
ματα. Ὡστε ὁ παντὸς πάθους ἀνώτερος, καὶ μηδένα

A indignationem et iracundiam continet et officio.
Imo etiam perfecta temperantiæ ratio linguæ præ-
finit terminos, et oculis limites, et auribus audi-
tionem non curiosam : in quibus si quis non im-
moratur, intemperans est et protervus. Vides

reliqua omnia tanquam in choro inter se conjuncta

INTERROGATIO XVII.

Quod oportet etiam risum continere.

RESPONSIO.

1. Atque etiam quod a plerisque negligitur, id
diligenter pietatis studiosis cavendum est. Nam
intemperanti ac immodico risu detineri, indicio
est grassari intemperantiam, nec sedari motus,
nec a severa ratione comprimi laxitatem animi.
Risum quidem leni et hilari effusionem animi dete-
gere indecorum non est, quantum scilicet necesse
fuerit ut solum indicetur quod scriptum est, *Cor-
dis læti facies floret*⁷⁷ : sed cachinnis vocem sustol-
lere, et corpore præter voluntatem concuti non
ejus est qui mente quieta sit, aut **360** probus,
aut sui ipsius compos. Hoc risus genus Ecclesia-
stes quoque reprobans, tanquam quod animi con-
stantiam maxime labefactet, ait : *Risui dixi circum-
lationem*⁷⁸ ; et : *Sicut vox spinarum sub olla, ita
risus stultorum*⁷⁹ ; et Dominus eos quidem affectus,
qui necessario corpus comitantur, et reliquos
alios qui virtutis testimonium præ se ferunt, veluti
lassitudinem et commiserationem erga afflictos,
ipse suscepisse perhibetur : sed, quantum ex
Evangeliorum historia constat, risu nunquam usus
est, imo vero eos qui risu tenentur, miseros
pronuntiat⁸⁰. Neque vero fallat nos ambiguum
risus nomen. Est enim Scripturæ familiare, sæpe-
numero animi gaudium et hilarem affectum ex
bonis ortum, risum appellare, quemadmodum ait
Sara : *Risum mihi fecit Deus*⁸¹ ; et illud ; *Beati
qui nunc fletis, quia ridebitis*⁸². Item illud Jobi :
*Os autem verax implebit risu*⁸³. Nam omnia hæc
nomina pro hilaritate ob animi gaudium usurpata
sunt. Quamobrem qui affectu omni superior est.

⁷⁷ Prov. xv, 13. ⁷⁸ Eccle. ii, 2. ⁷⁹ Eccle. vii, 7. ⁸⁰ Luc. vi, 25. ⁸¹ Gen. xxi, 6. ⁸² Luc. vi, 24
⁸³ Job. viii, 21.

(25) Reg. primus τῆς ἐγκρατείας κατορθοῖ λόγος, non ita recte. Mox duo mss. ὀρᾷς ὅπως. Titulus, qui statim sequitur, non legitur neque in Reg. primo, neque in codice Colbertino.

(26) Reg. primus τὰ κινήματα τῆς... ἀλλ’ ἄχρι μὲν μειδιάματος. Codex Colb. σημεῖον καὶ τοῦ μὴ ἀκριβεῖ λόγῳ κατεσταλμένα ἔχειν τὰ κινήματα τῆς ψυχῆς ἄχρι, etc.

(27) Vocem ἀπροαιρέτως addidimus ex mss. multis.

(28) Post illud, ἔχοντον ἑαυτοῦ, ita in vulgatis legitur, Βεδαισιὶ δὲ τὸν λόγον ὁ σοφώτατος Σολομῶν, φήσας · Μωρὸς ἐν γέλωτι ἀνυψοῖ τὴν φωνὴν αὐτοῦ · ἀνὴρ δὲ σοφὸς μόλις ἢ ψυχῇ μειδιάσει, confirmat autem hunc sermonem sapientissimus Salomon his verbis : *Fatius in risu exaltat vocem suam; vir autem sapiens vix tactite subridebit* : quæ verba delevimus, utriusque codicis Coisliniani et Reg. primi

et Colb. fidem secuti. Et vero videntur addita primum fuisse in libri ora ab aliquo, qui monere vellet ea quæ a Basilio dicebantur, ex Salomone confirmari posse : aut potius ex Ecclesiastico xxi, 23. Sed quod non raro contigit, hæc quæ retuli verba postmodum in ipsum contextum fluxere.

(29) Editi et nonnulli καὶ παροιμιαστῆς · ὡς φωνή. At Coisl. primus καὶ, ὡς φωνή, rectius. Non enim quæ proferuntur verba, leguntur in Proverbiorum libro, sed apud Eccles. vii, 7. Nec ita multo post Reg. primus et Colb. et uterque Coisl. γέλωτι δὲ μηδαμου χρησάμενος, ὅσον. Alii duo mss. et editi γέλωτα δὲ μηδαμου παραδεξάμενος, sensu non dissimili. Subinde editio Basil. simul. et Paris. παρακρουέσθω δὲ ὑμᾶς. Editio Ven. et tes mss. pater Combef. ἡμᾶς.

(30) Codex Voss. et Colb. ὅτι γελάσονται, quia ridebunt. Haud longe unus ms. καὶ ἐπὶ τῆς κατὰ.

quique nullum patitur voluptatis incitamentum, aut certe qui nullum prodit, sed gerit se constanter ac fortiter adversus omnem noxiam delectationem, is perfectus est continens; qui autem ejusmodi est, utique liber est ab omni peccato. Imo vero aliquando ab ipsis etiam rebus, quæ permittuntur, quæque necessariæ sunt ad vitam, abstinendum est, cum scilicet ob fratrum nostrorum utilitatem abstinencia instituitur. Sic Apostolus: *Si esca, inquit: scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum*⁸⁴. Qui etiam cum haberet potestatem vivendi ex Evangelio, non usus est hac potestate, ne quod offendiculum daret Evangelio Christi⁸⁵.

2. Temperantia igitur tollit peccata, turbulentos motus amandat, mortificat corpus ad ipsas etiam usque naturales affectiones ac cupiditates, initium est spiritualis vitæ, conciliat æterna bona, stimulum voluptatis in seipsa exstinguit. Voluptas enim magna illa est mali illecebra, qua nos homines ad peccatum valde admodum proclives sumus: a qua anima omnis velut ab hamo ad interitum pertrahitur. Quare qui ab ipsa non effeminatur, nec frangitur, per temperantiam peccata omnia vitat. Quod si quispiam, vitatis plurimis, ab uno superatur, is continens non est: quemadmodum neque sanus est, qui uno corporali morbo laborat; neque liber, qui imperio subicitur unius, quicumque tandem ille sit, vilisque et plebeius. Ac reliquæ quidem **361** virtutes cum in occulto exerceantur, raro veniunt in hominum conspectum: continentia vero eum a quo possidetur, vel ipso congressu notum efficit. Ut enim obesitas et bonus color athletam notat ita corporis macies et pallor, qui ex continentia emergit, indicio est, Christianum vere athletam esse præceptorum Christi: qui inimicum suum in corporis infirmitate vincat, viresque suas in pietatis certaminibus ostendat, convenienter verbis illis: *Cum infirmior, tunc potens sum*⁸⁶. Quantum ex eo lucri est, si solum continentem videamus, vix et parce rebus necessariis utentem, et veluti onerosum naturæ ministerium persolventem, tempusque quo iis immoratur, ægro animo ferentem, et cito a mensa ad opera peragenda surgentem. Arbitror enim

εξ ἡδονῆς ἐρεθισμὸν πάσων, ἢ καὶ προϊέμενος (31), ἀλλ' ἐγκρατῶς καὶ ἀνευδότης πρὸς πᾶσαν ἀπόλαυσιν βλαβερὰν διακείμενος, ὁ τέλειός ἐστιν ἐγκρατής· ὁ δὲ τοιοῦτος δηλονότι καὶ πάσης ἀπήλλακται ἀμαρτίας. Ἔστι δὲ ὅτε καὶ αὐτῶν τῶν συγκεχωρημένων καὶ ἀναγκαίων πρὸς τὸ ζῆν ἀφεκτέον, ὅταν ἐπ' ὠφελεία τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν ἢ ἀποχὴ οἰκονομῆται (32). Ὡς ὁ Ἀπόστολος· Εἰ βρῶμα σκανδαλίζει τὸν ἀδελφόν μου, φησὶν, οὐ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα. Καὶ ἔχων ἐξουσίαν ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ζῆν, οὐκ ἐχρήσατο τῇ ἐξουσίᾳ, ἵνα μὴ ἐγκοπὴν τινα δῶ τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ.

2. Ἔστιν οὖν ἡ ἐγκράτεια ἀμαρτίας ἀναίρεσις, παθῶν ἀπαλλοτριώσεις, σώματος νέκρωσις μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν φυσικῶν παθημάτων τε καὶ ἐπιθυμιῶν, ζωῆς πνευματικῆς ἀρχὴ, τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν πρόξενος, ἐν ἑαυτῇ τὸ κέντρον τῆς ἡδονῆς ἀφανίζουσα. Ἡδονὴ γὰρ ἐστὶ τὸ μέγα τοῦ κακοῦ δέλεαρ, δι' ἣν εὐέμπτοι (33) μαλιστα πρὸς ἀμαρτίαν ἐσμὲν οἱ ἄνθρωποι· ὑφ' ἧς πᾶσα ψυχὴ ὡς ὑπ' ἀγκίστρου πρὸς τὸν θάνατον ἔλκεται. Ὡς ὁ γε μὴ ἐκθηλυνόμενος, μηδὲ κατακαμπτόμενος ὑπ' αὐτῆς (34), διὰ τῆς ἐγκρατείας πᾶσαν φυγὴν ἀμαρτημάτων κατώρθωσεν. Εἰ δὲ τὰ μὲν πλεῖστα ἔφυγεν, ὑφ' ἐνός δὲ κρατεῖται, οὐκ ἐγκρατής ὁ τοιοῦτος· ὡσπερ καὶ ὁ ὑφ' ἐνός πάθους σωματικοῦ ἐνοχλούμενος οὐχ ὑγιής· καὶ ὑφ' ἐνός καὶ τοῦ τυχόντος κυριεύμενος (35) οὐκ ἐλεύθερος. Αἱ μὲν οὖν λοιπαὶ ἀρεταί, ἐν τῷ κρυπτῷ κατορθούμεναι, ὀλιγάκις διαφαίνονται τοῖς ἀνθρώποις· ἡ δὲ ἐγκράτεια ἀπ' αὐτῆς τῆς συντυχίας γνώριμον ποιεῖ τὸν ἔχοντα. Ὡς γὰρ τὸν ἀθλητὴν ἢ πολυσαρκία καὶ ἡ εὐχροία χαρακτηρίζει, οὕτω τὸν Χριστιανὸν τὸ κατεσκληρὸς τοῦ σώματος, καὶ ἡ ἐκ τῆς τῆς ἐγκρατείας ἐπανθούσα ὠχρία (36) κείκνυσιν, ὅτι ἀθλητῆς ὄντως ἐστὶ τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ· ἐν τῇ ἀσθενείᾳ τοῦ σώματος καταπαλαίων ἑαυτοῦ τὸν ἐχθρόν, καὶ τὸ δυνατόν ἐν τοῖς τῆς εὐσεβείας ἀθλοῖς ἐπιδεικνύμενος, κατὰ τὸ εἰρημένον, ὅτι Ὅταν ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι. Ὅσον τὸ κέρδος, ὀφθῆναι μόνον τὸν ἐγκρατῆ, μόλις καὶ κατὰ μικρὸν τῶν ἀναγκαίων ἀπτόμενον, καὶ ὡς λειτουργίαν ἐπαχθῆ ὑποτελούντα τῇ φύσει, καὶ δυσχεραίνοντα μὲν τῷ καιρῷ τῆς περὶ

⁸⁴ I Cor. viii, 13. ⁸⁵ I Cor. ix, 12. ⁸⁶ II Cor. xii, 10.

(31) Reg. primus et Voss. et Colb. et Coisl. primus ἐρεθισμὸν πάσων ἢ καὶ προϊέμενος, quique nullum voluptatis incitamentum patitur, aut certe qui nullum prodit. Editi et tres mss. καὶ μηδένα ἐξ ἡδονῆς ἐρεθισμὸν προσιέμενος, quique nullum voluptatis incitamentum admittit: quæ scriptura falsa simul et manca fecit, ut Combefisius auctorem Stoicæ cujusdam apathicæ immerito accusarit. Et ut magis suam opinionem confirmaret, in suo Maz. seu Reg. primo legere voluit προσιέμενος, admittit: quo in codice tamen legitur προϊέμενος, prodit, declarat. Mox Reg. primus et Voss. et Colb. διακείμενος, ὁ τέλειός ἐστιν ἐγκρατής. Editi et Reg. secundus οὗτος ἂν ἢ ἐγκρατής. Reg. tertius οὗτος ἂν εἴη ἐγκρατής.

(32) Codex Colb. οἰκονομῆται. Ibidem idem liber

cum Reg. primo Ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος· Ἐὰν ὁ ἀδελφός μου σκανδαλίζηται, οὐ. Haud longe legitur in Colb. καίπερ ἔχων ἐκ τοῦ.

(33) Reg. primus et Voss. et Colb. δέλεαρ, καὶ δι' αὐτὴν εὐέμπτοι.

(24) Sic codex Voss. et Colb. et Reg. primus. Alii duo mss. et editi. ἐκθηλυνόμενος ὑπ' αὐτῆς, brevius quam par erat.

(35) Reg. primus et Voss. et Colb. ὁ τοιοῦτος· ὡς οὐτε ὑγιής ὁ ἐνὶ σωματικῷ πάθει παρενοχλούμενος, οὐτε ἐλεύθερος ὁ ὑφ' ἐνός καὶ τοῦ τυχόντος κυριεύμενος.

(36) Editi et mss. nonnulli ἐπανθούσα χροιά, color. Reg. primus et Voss. ὠχρία, pallor, quod melius judicavi et verius.

ταῦτα διατριβῆς, ταχὺ δὲ τῆς τραπέζης ἀποκηδῶντα πρὸς τὴν τῶν ἔργων σπουδὴν. Οἶμαι γὰρ ἂν καὶ τοῦ ἀκολάστου περὶ γαστέρα μηδένα λόγον τοσοῦτον τῆς ψυχῆς καθάψασθαι, καὶ πρὸς μεταβολὴν ἐναγαγεῖν (37), ὅσον καὶ μόνην τὴν συντυχίαν τοῦ ἐγκρατοῦς. Καὶ τοῦτό ἐστιν, ὡς εἶοικε, τὸ εἰς δόξαν Θεοῦ ἐσθίειν καὶ πίνειν· ὥστε καὶ ἐπὶ τῆς τραπέζης (38) λάμπειν τὰ καλὰ ἡμῶν ἔργα πρὸς τὸ δοξασθῆναι τὸν Πατέρα ἡμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΗ΄.

Ὅτι δεῖ πάντων τῶν παρατιθεμένων ἡμῖν ἀπογεύεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἀναγκαίως μέντοι κάκεινο προσδιωρισθῶ, ὅτι πρὸς τὸν (39) ὑπωπιασμόν τοῦ σώματος ἀπαραίτητον τοῖς τῆς εὐσεβείας ἀγωνισταῖς ἢ ἐγκράτεια· Πᾶς γὰρ ὁ ἀγωνιζόμενος, πάντα ἐγκρατεύεται. Πρὸς δὲ τὸ μὴ συνεπιπίπτειν τοῖς ἐχθροῖς τοῦ Θεοῦ τοῖς κεκαυτηριασμένοις τὴν ἰδίαν συνείδησιν, καὶ διὰ τοῦτο ἀπεχομένοις βρωμάτων, ἃ ὁ Θεὸς ἐκτίσεν εἰς μετὰλήψιν μετ' εὐχαριστίας τοῖς πιστοῖς, ἀπτεσθαι μὲν ἐκάστου χρόνῳ, καιροῦ ποτε συνεμπεσόντος, ὅσον ἐνδείκνυσθαι τοῖς ὁρώσιν, ὅτι πάντα καθαρὰ τοῖς καθαροῖς καὶ ὅτι πᾶν κτίσμα Θεοῦ καλόν, καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον μετ' εὐχαριστίας λαμβανόμενον· Ἀγιάζεται γὰρ διὰ λόγου Θεοῦ, καὶ ἐντεύξεως· φυλάσσειν δὲ καὶ οὕτω τὸν τῆς ἐγκρατείας σκοπόν· τοῖς μὲν εὐτελεστέροις καὶ ἀναγκαίοις πρὸς τὸ ζῆν μέχρι τῆς χρείας προσδιατρίβοντα, καὶ ἐν τούτοις τοῦ κόρου το βλαβερὸν ἐκκλίνοντα, τῶν δὲ πρὸς ἡδονὴν καθόλου ἀπεχόμενον. Οὕτω γὰρ καὶ τῶν φιληδόνων τὸ πάθος ἐκκόψομεν, καὶ τοὺς κεκαυτηριασμένους τὴν ἰδίαν συνείδησιν, τὸ γε ἐφ' ἡμῖν, θεραπεύσομεν, καὶ ἑαυτοὺς δὲ τῆς ἐν ἑκατέρῳ (40) ὑπονοίας ἐλευθερώσομεν. Ἴνα τί γὰρ, φησὶν, ἢ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπο ἄλλης συνειδήσεως; Ἐγκράτεια δείκνυσι τὸν συναποθανόντα Χριστῶ, καὶ νεκρώσαντα ἑαυτοῦ τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. Ταύτην οἶδαμεν σωφροσύνης μητέρα, ὑγείας πρόξενον (41), τῆς τῶν ἀγαθῶν ἐν Χριστῶ καρποφορίας ἱκανῶς ὑπεξαιρούσαν τὰ ἐμπόδια· εἴπερ, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνὴν, αἱ μέριμναι τῆς αἰῶνος τούτου, καὶ αἱ ἡδοναὶ τοῦ βίου, καὶ αἱ περὶ τὰ λοιπὰ ἐπιθυμίαι συμπνίγουσι τὸν λόγον, καὶ ἀκαρπος γίνεται. Ταύτην καὶ δαίμονες ἀποφεύγουσιν, αὐτοῦ τοῦ Κυρίου διδάξαντος ἡμᾶς, ὅτι τοῦτο τὸ γένος οὐκ ἐκπορεύεται (42), εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ.

A *animum ejus qui circa ventrem intemperans est, nullo sermone æque ac temperantis occursum vel solo commoveri, aut immutari. Atque hoc est, uti videtur, ad Dei gloriam edere, et bibere, ut in mensa etiam luceant bona nostra opera, ut Pater noster qui in cœlis est, gloria afficiatur.*

INTERROGATIO XVIII.

Quod omnia quæ nobis apponuntur sunt degustanda

RESPONSIO.

Et illud quoque necessario statuatur, temperantiam iis qui pro pietate certant, prorsus ad corpus macerandum necessariam esse: *Omnis enim qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet*⁸⁷. Sed tamen, ne una cum Dei inimicis corruamus, qui suam ipsorum conscientiam habent cauterio inustam, ob idque abstinentia cibis, quos Deus creavit, ut a fidelibus cum gratiarum actione sumantur⁸⁸, omnia, si quando occasio se dederit, degustanda nobis sunt, ut videntibus compertum sit et exploratum, cuncta mundis munda esse⁸⁹, omnemque Dei creaturam esse bonam, nec quidquam quod cum gratiarum actione assumatur, rejiciendum esse: *Sanctificatur enim per verbum Dei et orationem*⁹⁰. Sic autem servanda est temperantiæ ratio, ut alimentis vilioribus, et ad vitam necessariis, quantum necessitas postulat, utamur, in eisque capiendis satietatis damnum vitemus, et ab his quæ ad voluptatem parata sunt, prorsus abstinemus. Ita enim et voluptariorum libidinem excidemus, et eos quorum conscientia cauterio notata est, certe quantum in nobis erit, curabimus, et nosmetipsos a suspitione utrinque liberabimus. **362** *Ut quid enim, inquit, libertas mea judicatur ab aliena conscientia*⁹¹? Temperantia hominem indicat, qui una cum Christo mortuus sit, ac terrestria sua membra mortificarit. Hanc novimus matrem esse castimonie, sanitatis conciliatricem, atque impedimentorum quibus eorum quæ in Christo sunt operum fecunditas præpeditur, maxime expultricem esse; siquidem, juxta Domini vocem, curæ hujus sæculi, voluptates vitæ, reliquarumque rerum cupiditates verbum suffocant⁹², atque adeo infructuosum redditur. Ab hac etiam aufugiunt dæmones, cum Dominus ipse nos docuerit, genus illud nisi precatione et jejunio nequaquam exire⁹³.

⁸⁷ I Cor. ix, 25. ⁸⁸ I Tim. iv, 2, 3. ⁸⁹ Tit. 1, 15.

⁹³ Matth. xvii, 20.

⁹⁰ I Tim. iv, 4, 5. ⁹¹ I Cor. x, 29. ⁹² Matth. xiii, 22.

(37) Reg. primus μεταβολὴν ἀγαγεῖν.

(38) Idem liber cum Voss. ἐπὶ τῆς τραπέζης. Deest articulus in vulgatis. Titulus qui mox sequitur, omissus est in Colb. et in Reg. primo.

(39) Veteres duo libri πρὸς μὲν τὸν.

(40) Veteres duo libri τῆς ἐν ἑκατέρῳ, nosmetipsos utrinque a suspitione liberabimus, hoc est, neque

gulæ, neque erroris Manichæorum suspecti erimus.

(41) Unus ms. ὑγείας πρόξενον, νηφαλαιότητος καὶ τοῦ ἀμετεωρίστως ἔχειν πρὸς Θεὸν σύμμαχον, hanc novimus adjutricem esse ad parandam sobrietatem, et ad perpetuam cum Deo conjunctionem servandam.

(42) Antiqui duo libri τοῦτο ἐν οὐδενὶ ἐξέρχεται.

INTERROGATIO XIX.

A

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΘ'.

Quis sit continentiae modus.

Τί τὸ μέτρον τῆς ἐγκρατείας.

RESPONSIO.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

1. In animi quidem vitiis unus est continentiae modus, integra scilicet a rebus ad perniciosam voluptatem ferentibus alienatio. In cibis autem quemadmodum alii aliis sunt necessarii, suntque et pro ætate et pro vitæ instituto, et pro corporis habitudine convenienter distincti: ita quoque illis utendi modus et ratio diversa sunt. Quo fit ut regula una omnes pietatis exercitatores comprehendi non possint. Iis autem qui rebus administrandis fuerunt præfecti, permittimus, ut habita ratione eorum quæ cuique accidunt, mensuram pro ascetis sanis a nobis statutam prudenter immutent. Neque enim omnia sigillatim oratio complecti potest: sed ea solum quæ a communi et generali doctrina dependent. Præfecti enim danda ægrotis per cibos solatia, aut levamentum ejus qui cæteroquin defatigatus fuerit propter operum assiduitatem, aut etiam levamen illius qui exempli gratia ad itineris aut arduæ cujusvis alterius rei laborem accingitur, pro necessitatis ratione semper præscribent, sequenturque eum, qui dicit, *Dividebatur singulis prout cuique opus erat*⁹⁴. Neque igitur idem sumendi cibi tempus, neque modus, neque mensura omnibus sanciri potest: sed sit is scopus communis, ut fiat satis necessitati. Ventrem namque supra modum impleri, atque cibis onerari, res est maledicto digna, cum Dominus dixerit: *Væ vobis quis saturati estis nunc*⁹⁵; hoc quoque et ipsum corpus ad opera inutile, et proclive ad somnum, et incommodis magis expositum reddit. Neque vero esus jucunditas finis loco habenda est, sed usus ad vitam necessarius, vitata voluptatis intemperantia, atque protervitate. Et enim servire voluptatibus nihil aliud est quam ventrem Deum suum efficere. Quoniam **363** enim corpus nostrum, utpote quod semper exinaniatur ac diffluat, expletionem indiget (quæ etiam causa est cur cibi appetitiones naturales sint), recta cibis utendi ratio repleti ad animalis conversationem jubet quod evacuatum est, sive sicco, sive humido opus fuerit alimento.

2. Quod igitur nos simpliciore apparatu a necessitate liberaturum est, id est adhibendum. Hoc

⁹⁴ Act. ii, 45. ⁹⁵ Luc. vi, 25.

(43) Reg. primus et Voss. et Colb. ἡ παντελής ἀποχή, *integra abstinentia*.

(44) Reg. primus περιλαμβάνεσθαι τοὺς ἐν τῇ ἀδελφότητι ἀδύνατον, *feri non potest, ut fratres comprehendantur omnes*. Ibidem codex Voss. et alii duo ἀφορίσαντας δέ. Haud longe Reg. primus καὶ πρὸς τὰ ἐκάστῳ συνεπιπτόντα. Subinde idem ms. Οὐ γὰρ τὰ καθέκαστον τῷ λόγῳ περιλαβεῖν δυνατόν, ἀλλ' ὅσα τῆς κοινῆς διδασκαλίας καθόλου ἤρτηται.

(45) Editiones veteres παρασκευαζομένου πρὸς κάματος, ὡς ὀδοιπορίας, ἢ τι ἄλλο. Regii duo mss. παρασκευαζομένου πρὸς ὀδοιπορίαν, ἢ τι ἄλλο. Alius Reg. et Voss. et Colb. ut in contextu. Mox iidem

1. Ἐπὶ μὲν τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν ἐν μέτρον ἐγκρατείας, ἢ παντελῆς ἀπαλλοτριώσεως (43) τῶν πρὸς τὴν ὀλεθρίαν ἡδονὴν φερόντων· ἐπὶ δὲ τῶν βρωμάτων, ὡς περ αἱ χρεῖαι ἄλλαι ἄλλων εἰσὶ, κατὰ τε ἡλικίας καὶ ἐπιτηδεύματα, καὶ πρὸς τὴν τοῦ σώματος ἕξιν οἰκείως διαιρούμεναι· οὕτω δὲ καὶ τὸ μέτρον τῆς χρήσεως διάφορον. καὶ ὁ τρόπος. Ὡστε ἐνὶ μὲν κανόνι πάντα περιλαμβάνεσθαι τοὺς ἐν τῇ γυμνασίᾳ τῆς εὐσεβείας ἀδύνατον (44)· ἀφορίσαντες δὲ τὸ περὶ τοὺς ὑγιαίνοντας τῶν ἀσκουμένων μέτρον, ἀπὸ τούτου τὴν παραλλαγὴν πρὸς τὰ ἐκάστῳ συμπίπτοντα ἐστοχασμένως γίνεσθαι παρὰ τῶν ἐπιτεταγμένων τὴν οἰκονομίαν ἀρίεμεν. Οὐδὲ γὰρ τὰ καθέκαστον τῷ λόγῳ περιλαβεῖν δυνατόν, ἀλλ' ὅσα τῆς κοινῆς καὶ καθόλου διδασκαλίας ἤρτηται. Τὴν γὰρ τῶν ἀρρώστων παραμυθίαν ἐκ τῶν βρωμάτων, ἢ τὴν τοῦ ἄλλως κεκμηκότος ἐπὶ συκτόνοις ἔργοις, ἢ καὶ τὴν τοῦ παρασκευαζομένου πρὸς κάματος (45), ὡς ὀδοιπορίας, ἢ τινος ἄλλου τῶν ἐπιπόνων, οἱ ἐφεστῶτες πρὸς λόγον ἀεὶ τῆς χρεῖας οἰκονομήσουσιν, ἐπόμενοι τῷ εἰπόντι, ὅτι Διεδίδδοτο ἐκάστῳ καθότι ἂν τις χρεῖαν εἶχεν. Οὕτε οὖν καιρὸν τροφῆς τὸν αὐτὸν πᾶσι νομοθετῆσαι δυνατόν, οὔτε τὸν τρόπον, οὔτε τὸ μέτρον· ἀλλὰ σκοπὸς μὲν κοινὸς ἔστω ἢ τῆς χρεῖας ἐκπλήρωσις (46). Τὸ γὰρ ὑπερῆμιπλάσθαι τὴν γαστέρα, καὶ καταβαρύνεσθαι ταῖς τροφαῖς, κατάρας ἀξίον, τοῦ Κυρίου εἰπόντος· Οὐαὶ ὑμῖν οἱ (47) ἐμπεπλησμένοι νῦν· καὶ αὐτὸ δὲ τὸ σῶμα δύσχρηστον πρὸς τὰς ἐνεργείας παρασκευάζει, καὶ πρὸς ὑπνοὺς εὐκατάφορον, καὶ ἐτοιμότερον πρὸς τὰς βλάβας. Οὐ μὴν οὐδὲ τὸ ἡδὺ τέλος ποιεῖσθαι τῆς βρώσεως χρῆ, ἀλλὰ τὴν πρὸς τὸ ζῆν χρεῖαν, παρακτουμένους τῆς ἡδονῆς τὸ ἀκόλαστον. Τὸ γὰρ δουλεύειν ταῖς ἡδοναῖς οὐδὲν ἕτερον ἔστιν ἢ Θεὸν ἑαυτοῦ (48) τὴν κοιλίαν ποιεῖν. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ σῶμα ἡμῶν, ἀεὶ κενούμενον καὶ ἀπορρέον, τῆς πληρώσεως ἐπιδέεται (διὸ καὶ φυσικαί εἰσιν αἱ τῆς τροφῆς ὀρέξεις), ὁ ὀρθὸς λόγος τῆς τῶν βρωμάτων χρήσεως τὴν πλήρωσιν τοῦ κενωθέντος πρὸς τὴν τοῦ ζώου σύστασιν ὑπαγορεύει, εἴτε ξηρᾶς εἴτε ὑγρᾶς τροφῆς ἢ ἐνδεια γένοιτο.

2. Ὅπερ ἂν οὖν μέλλῃ ἀπεριεργότερον ἡμᾶς ἀπαλλάσσειν (49) τῆς χρεῖας, τοῦτο προσενεχτέον. Δηλοῖ δὲ

alii quos mox dixi libri ἀεὶ τῆς χρήσεως, non ita recte. Nec ita multo post codex Colb. Διεδίδδοτο δὲ ἐκάστῳ καθ' ὃν ἂν.

(46) Reg. primus et Voss. ἔστω τὸ μὴ ἀναμένειν τὸν κόρον, *is scopus sit, ut non expectetur satietas*.

(47) Editi Οὐαὶ οἱ. At mss. duo οὐαὶ ὑμῖν οἱ. Aliquanto post Colb. Οὐ μὴν δὲ οὐδέ.

(48) Sic veteres quatuor libri. Editi αὐτοῦ. Mox codex Voss. κινούμενον καὶ ἀπορρέον ἀεὶ εἰσιν αἱ τῆς τροφῆς ἐπιθυμίαι. Reg. primus ἀπορρέον ἀεὶ τῆς... τροφῆς ἐπιθυμίαι.

(49) Reg. primus ὥστε ὅπερ ἂν γένοιτο, εὐκολώτερον ἡμᾶς ἀπαλλάσσειν. Codex Colb. ὥστε ὅπερ ἂν

τοῦτο αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν οἷς ἐδεξιούτο τὰ κεκμηκότα A πλῆθη πρὸς τὸ μὴ ἐκλυθῆναι ἐν τῇ ὁδῷ, ὡς γέγραπται. Δυνάμενος γὰρ ἐπιτείνει τὸ θαυμάσιον (50) ἐν τῇ ἐρήμῳ τῇ ἐπινοίᾳ τῆς πολυτελείας, οὕτω λιτὴν καὶ ἀπέριπτον τὴν τροφὴν αὐτοῖς παρεσκεύασεν, ὥστε ἄρτους μὲν κριθίνους (51) εἶναι, καὶ ἰχθύος δὲ μέρος ἐπὶ τῷ ἄρτῳ. Περὶ δὲ ποτοῦ οὐδὲ ἐμνημόνευσεν, ὡς αὐτοφρούς πάσι καὶ ἀρκούντος ταῖς χρεῖαις τοῦ ὕδατος προκειμένου· πλὴν εἰ μὴ τι (52) δι' ἀρρωστίαν βλαβερὸν εἶη τὸ τοιοῦτον ποτὸν, ὡς παραιτητέον κατὰ τὴν συμβουλὴν Παύλου τὴν πρὸς Τιμόθεον. Καὶ πάντα δὲ ὅσα προφανῆ τὴν βλάβην ἔχει παραιτητέα. Ἀνακόλουθον γὰρ διὰ μὲν τὴν σύστασιν τοῦ σώματος τὰς τροφὰς αἰρεῖσθαι, δι' αὐτῶν δὲ πάλιν τῶν τροφῶν προσπολεμεῖν τῷ σώματι, καὶ ἐμποδίζειν αὐτῷ πρὸς τὴν τῆς ἐντολῆς ὑπερησίαν. Τὸ B αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ ὑπόδειγμα ἡμῖν ἐστὶ τοῦ τὴν ψυχὴν ἡμῶν ἐβίξειν φεύγειν τὰ βλαβερὰ, καὶ ἡδονὴν ἔχει (53). Χρὴ μὲντοι ἐκ παντὸς τρόπου τὸ εὐποριστότερον προτιμᾶν, ὥστε μὴ προφάσει ἐγκρατείας περιεργάζεσθαι ἡμᾶς τὰ τιμιώτερα, καὶ πολυδάπανα παραρτύοντας διὰ τῶν πολυτιμῶν ἡδυσμάτων τὰ βρώματα· ἀλλὰ τὸ ἐν ἐκάστη χώρᾳ εὐληπτον καὶ εὐτελές καὶ τοῖς πολλοῖς εἰς χρῆσιν ἑτοιμον (54), τοῦτο αἰρεῖσθαι, τῶν ἐπεισάκτων μόνοις τοῖς ἀναγκαιοτάτοις πρὸς τὴν ζωὴν κεχρημένους· οἷον ἐλαίῳ, καὶ τοῖς τοιοῦτοις, καὶ εἰ τι πρὸς τὴν ἀναγκαίαν τῶν ἀσθενούντων παραμυθίαν ἐπιτήδειον, καὶ τοῦτο ἐὰν ὑπάρχη ἀνευ πολυπραγμοσύνης καὶ θορύβων καὶ περισπασμῶν περιγενέσθαι (55).

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Κ'.

Τίς ὁ τρόπος τῆς ἐν βρώμασι δεξιώσεως.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

1. Ἡ κενοδοξία, καὶ ἡ ἀνθρωπαρέσκεια, καὶ τὸ πρὸς ἐπίδειξιν τι ποιεῖν, ὅπως ἐπὶ παντὸς πράγματος Χριστιανοῖς ἀπηγόρευται· ὅπου γε καὶ αὐτὴν τὴν ἐντολὴν ὁ πρὸς τὸ θεαθῆναι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ δοξασθῆναι ποιῶν τὸν ἐπ' αὐτῇ μισθὸν ἀπόλλυσι. Τοῖς δὲ πᾶν εἶδος ταπεινώσεως διὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου καταδεξαμένοις μεθ' ὑπερβολῆς φευκτέος (56) πᾶς κενοδοξίας τρόπος. Ἐπεὶ δὲ τοὺς ἔξωθεν ὀρώμεν τὸ ταπεινὸν τῆς πενίας αἰσχυνομένους, καὶ ἐπιτηδεύοντας πᾶσαν ἀφθονίαν βρωμάτων καὶ πολυτελείαν ὅταν τινὰ τῶν ξένων δέχωνται, φοβοῦμαι μὴ καὶ ἡμῶν (57) κατὰ τὸ λανθάνον τὸ αὐτὸ πάθος ἀψήται, καὶ ἐλεγχθῶμεν ἐπαισχυνομένοι τὴν ὑπὸ Χριστοῦ μακαριζομένην πτωχείαν. Ὡσπερ οὖν σκευὴ ἀργυρᾶ,

⁹⁶ Matth. xv, 32. ⁹⁷ Joan. vi, 9. ⁹⁸ I Tim. v, 23.

μέλλοι ἀπεριεργότερον Liber Voss. ὅτε γένοιτο εὐκολώτερον· Paulo Post. Reg. primus Ἀηλοῖ δὲ καὶ ὁ Κύριος ἐν οἷς.

(50) In Colb. pro θαυμάσιον legitur θαῦμα.

(51) Antiqui duo libri cum Voss. ὥστε ἄρτους κατὰ μὲν τὸν Ἰωάννην κριθίνους. Statim codex Colb. ἐπὶ τῶν ἄρτων.

(52) Editi πλὴν μὴ τι. At mss. tres præter Combef. ut in contextu. Mox mss. nonnulli ὁ παραιτητέον.

(53) Editio Basil. pariter ac Paris. ἡδονὴν ἔχει.

PATROL. GR. XXXI.

A autem declaravit Dominus ipse, cum fatigatam multitudinem, ne in via deficeret, epulo excepit, uti scriptum est ⁹⁶. Etenim cum excogitando apparatu aliquo sumptuoso posset in deserto miraculum augere, adeo tenuem ac simplicem cibum eis paravit, ut et panes hordeacei essent, et pars piscis adhiberetur ad panem ⁹⁷. De potu autem ne mentionem quidem fecit, quod aqua quæ sponte naturæ scaturit, necessitatique sufficit, in promptu sit omnibus; nisi tamen ejusmodi potus cuiquam noceret ob infirmitatem, sic ut ex Pauli ad Timotheum consilio rejici deberet ⁹⁸. Imo vero omnia quæ manifesto nocent, rejicienda sunt. Neque enim par est escas corporis conservandi causa assumere, ac rursus per ipsas escas inferre bellum corpori, eique ad mandatum conficiendum impedimento esse. Atque hoc idem nobis exemplo est, ut ad ea quæ nocent fugienda, licet grata sint et jucunda, animum nostrum assuefaciamus. Quod igitur facilius paratur, prorsus est anteponendum, ut ne continentiae prætextu cariora ac sumptuosiora anxie inquiramus, et magno partis condimentis edulia apparemus: sed quod in unaquaque regione nullo negotio haberi potest, et vile est, et quo vulgus facile utitur, deligamus, ita ut ex quæsitis alimentis utamur iis solis quæ ad vitam sunt maxime necessaria, uti oleo, et aliis ejusmodi, et si quid ad necessarium ægrotantium levamen idoneum sit, idque si citra sollicitudinem tumultumque et negotium comparare liceat.

INTERROGATIO XX.

C *Quæ ratio tenenda sit in cibis, cum excipiuntur hospites.*

RESPONSIO.

1. Vana gloria, studium placendi hominibus, et quælibet res ad ostentationem gesta, prorsus in omni negotio Christianis interdicta sunt: quandoquidem qui et ipsum mandatum ideo perficit, ut spectetur ab hominibus, et gloria afficiatur, mercedem ob ipsum sperandam amittit. Itaque iis qui omnem humilitatis speciem propter Domini præceptum amplexi sunt, fugiendus admodum est omnis vanæ gloriæ modus. Quoniam autem videmus mundanos homines, qui cum pudore ferant paupertatis humilitatem, et ubi aliquis ipsis suscipiendus est hospes, omnem ciborum copiam ac magnificentiam studiosius apparent, timeo ne nos quoque clanculum eidem **364** vitio fiamus ob-

Editio Ven. et mss. plerique omnes ἔχει. Rursus editiones Basil. et Paris. περιεργάζεσθαι ἡμᾶς. Editio Ven. et mss. non pauci ἡμᾶς.

(54) Reg. primus et Voss. et Colb. εὐτελές καὶ πᾶσιν εἰς χρῆσιν προκειμένου, quod omnibus ad usum proponitur.

(55) Reg. primus et Voss. περιγίνεσθαι.

(56) In codice Voss. pro φευκτέος legitur φευκταῖος. Mox Reg. primus τοὺς ἔξω. Nec ita multo post. codex Colb. πενίας ἐπαισχυνομένους.

(57) Unus ms. μὴ καὶ ἡμῶν.

noxii, atque de paupertate, quæ a Christo beata A prædicata est ⁹⁹, erubescere deprehendamus. Quemadmodum igitur vasa argentea, aut vela purpurea, aut stratum molle, aut vestimenta pellucida extrinsecus comparare nobis non convenit: sic fuerit indecorum excogitare epulas a nostra vendi ratione multum abhorrentes. Nam circumcursare nos, ac investigare ea quæ non ad necessarium usum requiruntur, sed quæ ad miseram voluptatem et ad inanem exitiosamque gloriam adinventæ fuerunt, non turpe modo, et a scopo nobis proposito alienum, sed detrimentum etiam affert non leve, cum scilicet qui in deliciis vivunt, et ventris voluptatibus metiuntur beatitudinem, nos quoque eisdem curis quibus ipsi cum admiratione et stupore incumbunt, distentos vident. Et enim si malæ sunt deliciæ, et fugiendæ, nunquam eas amplecti debemus. Nihil enim eorum quæ reprobata sunt, potest ullo tempore opportunum esse. Qui laute et delicate vivunt, præstantissimisque illinuntur unguentis, et vinum percolatum bibunt, eos incusat Scriptura ¹. Et ob delicias vidua, quæ viva erat, dicitur mortua ². Dives ob hujus vitæ delicias privatus est paradiso ³. Quid igitur nobis cum apparatus sumptuosus? Accessit hospes aliquis? Si frater sit, et idem vitæ institutum sequatur, suam ipsius mensam agnoscet. Quæ enim reliquit domi, ea inventurus est apud nos. At fatigatus est ex itinere? Tantum afferimus levamenti, quantum requiritur ad lassitudinem sublevandam.

2. Advenit alius sæculo huic addictus? Ex factis C discat quæ ei sermo non persuasit, et frugalitatis in escis servandæ formam et exemplar accipiat. Maneant in ipso monumenta mensæ Christianorum et ejus paupertatis, quæ Christi causa citra verecundiam perferenda est. Quodsi his ille minime commovebitur, ac potius deridebit, rursus nobis non exhibiturus est molestiam. Nos autem, cum divites quosdam videmus, qui deliciarum usum ponunt in præcipuis bonis, eorum vicem valde dolemus, quod vita omni in vanitate insumpta, et voluptatibus suis pro Deo habitis, nescientes in vita hac recipiunt bonorum partem, ac per præsentem delicias in paratum ignem præcipitantur, et in illius ardorem: imo si quando sese nobis obtulerit occasio, ne ipsis quidem hæc dicere dubitemus. D Quod si futurum est, ut ipsi quoque simus eorundem rei, et quoad licet nobis, inquiramus etiam ea quæ pertinent ad voluptatem, et ipsa ad ostentationem apparemus, vereor ne quæ destruimus, ea ædificare videamur, et per quæ cæteros judicamus,

ἢ καταπετάσματα περιπόρφυρα, ἢ στρωμνὴν μαλακὴν, ἢ ἐπιβλήματα διαφανῆ συμπορίζεσθαι ἐξωθεν οὐκ εὐπρεπές ἡμῖν οὕτως οὐδὲ βρώματα (58) περινοεῖν παρὰ πολὺ τῆς ἡμετέρας διαίτης ἐξηλλαγμένα. Τὸ γὰρ περιτρέχειν ἡμᾶς διερευνημένους τὰ μὴ πρὸς τὸ ἀναγκαῖον τῆς χρείας (59) ἐπιζητούμενα, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀθλίαν ἡδονὴν καὶ ὀλεθρίαν κενοδοξίαν περινενοσμένα, οὐ μόνον αἰσχρὸν καὶ ἀσύμφωνον τῷ προκειμένῳ ἡμῖν σκοπῷ, ἀλλὰ καὶ βλάβην ἔχον οὐ τὴν τυχοῦσαν, ὅταν οἱ τρυφῶντες, καὶ ταῖς ἡδοναῖς τῆς γαστροῦ τὴν μακαριότητα ὀριζόμενοι, περὶ τὰς αὐτὰς φροντίδας ὀρώσι καὶ ἡμᾶς στρεφομένους, περὶ ἃς ἐκεῖνοι ἐπτόχονται. Εἰ γὰρ πονηρὸν ἢ τρυφή καὶ φευκτὸν (60), οὐδέποτε ἡμῖν αἰρετὴ. Οὐδὲν γὰρ τῶν κατεγνωσμένων δύναται εἶναι πρὸς καιρὸν ἐπιτήθειον. Οἱ σπαταλῶντες, καὶ τὰ πρῶτα μύρα χριόμενοι, καὶ τὸν διυλισμένον οἶνον πίνοντες, κατηγοροῦνται ὑπὸ τῆς Γραφῆς. Καὶ διὰ τὴν σπατάλην ἢ χήρα, ζῶσα, τεθυηκέναι λέγεται. Ὁ πλούσιος ἀπιστερήθη τοῦ παραδείσου διὰ τὴν ἐνταῦθα τρυφήν. Τί οὖν ἡμῖν καὶ ταῖς πολυτελείαις; Ἐπεδήμησέ τις τῶν ξένων; Εἰ μὲν ἀδελφός, καὶ τὸν αὐτοῦ σκοπὸν ἔχων τοῦ βίου, τὴν οἰκίαν τράπεζαν ἐπιγνώσεται. Ἄ γὰρ κατέλιπε οἶκον, ταῦτα εὐρήσει παρ' ἡμῖν. Ἀλλὰ κέκμηκεν ἐκ τῆς ὀδοπορίας; Τοσοῦτον αὐτῷ προστίθεμεν (61), ὅσον τὸν κόπον παραμυθήσασθαι.

2. Ἄλλος ἐλήλυθεν ἐκ τοῦ ἐξωθεν βίου; Μαθέτω C διὰ τῶν ἔργων, ὅσα ὁ λόγος αὐτὸν οὐκ ἔπεισε, καὶ λαβέτω τύπον καὶ ὑπογραμμὸν τῆς ἐν τροφαῖς ἀπαιτίας. Ἐναπομεινάτω αὐτῷ ὑπομνήματα (62) Χριστιανῶν τραπέζης, καὶ ἀνεπαίσχυντου διὰ Χριστὸν πτωχείας. Εἰ δὲ οὐ προσέξει, ἀλλὰ καταγελάσει, δεύτερον ἡμῖν οὐκ ἐνοχλήσει. Ἡμεῖς δὲ, ὅταν τινὰς τῶν πλουσίων ἴδωμεν, οἱ τὴν ἀπολαυσιν τῶν ἡδῶν ἐν τοῖς πρώτοις τῶν ἀγαθῶν τίθενται (63), μέγα στενάζομεν ἐπ' αὐτοῖς, ὅτι τῇ ματαιότητι πάντα τὸν βίον προαναλίσκουτες, καὶ θεοποιήσαντες ἑαυτῶν τὰς ἡδονὰς, ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ τῶν ἀγαθῶν τὸ μέρος ἀπολαμβάνοντες οὐκ αἰσθάνονται, διὰ τῆς ἐνταῦθα τρυφῆς, ἐφ' ἑτοιμον τὸ πῦρ καὶ τὸν ἐν αὐτῷ κύσωνα παρευόμενοι. Κἂν καιροῦ ποτε τύχωμεν, οὐδὲ πρὸς (64) αὐτοὺς ἐκεῖνους ταῦτα διεξελθεῖν ὀκνοῦμεν. Εἰ δὲ μέλλομεν καὶ αὐτοὶ τοῖς αὐτοῖς ἐπέξεσθαι, καὶ, κατα τὴν ὑπάρχουσαν ἡμῖν δύναμιν, καὶ τὸ πρὸς ἡδονὴν ἐπιζητεῖν, καὶ πρὸς ἐπίδειξιν παρασκευάζεσθαι, φοβοῦμαι, μὴ ἃ καταλύομεν, ταῦτα φανῶμεν οἰκοδομοῦντες, καὶ δι' ὧν ἑτέρους κρῖνο-

⁹⁹ Matth. v, 3. ¹ Amos vi, 6. ² I Tim. v, 6. ³ Luc. xvi, 22.

(58) Codex Colb. οὔτε δὲ βρώματα.

(59) Reg. primus et Voss. ἀναγκαῖον τῆς χρείας. Mox duo mss. πρὸς τὴν ὀλεθρίαν ἡδονὴν καὶ βλαβεράν κενοδοξίαν.

(60) Reg. primus καὶ φευκτέον. Codex Voss. φευκταῖον.

(61) Antiquæ editiones et Reg. secundus τοσοῦτον αὐτῷ προστίθεμεν. Alii tres mss. τοσοῦτον αὐτῷ προστίθεμεν.

(62) Reg. primus ὑπόμνημα. Mox idem ms. cum Colb. οὐ προσέξει. Alii duo mss. et editi προσέχει.

(63) Codex Colb. ἐπιτίθενται. Mox Reg. primus τὸν βίον προαναλίσσαντες.

(64) Reg. primus et Voss. μηδὲ πρὸς. Codex Colb. pro μηδὲ habet μή. Aliquanto post liber Voss. et Colb. διεξελθεῖν ἀποκνήσωμεν. Reg. primus ἀποκνοῦμεν.

μεν, ἑαυτοὺς κατακρίνωμεν, ἐσχηματισμένως (65) τῷ βίῳ κεκρημένοι, καὶ ἄλλοτε ἄλλως μεταμορφούμενοι, εἰ μὴ ἄρα καὶ τὰς ἐσθῆτας ἡμῶν διαμείψωμεν, ὅταν τοῖς ὑπερηφάνοις περιτυγχάνωμεν. Εἰ δὲ τοῦτο αἰσχρὸν, πολλῶ ἀισχρότερον (66) διὰ τοὺς τρυφῶντας τὴν τράπεζαν ἡμῶν μετασκευάζεσθαι. Μονότροπος ἐστὶν ὁ τοῦ Χριστιανοῦ βίος, ἓνα σκοπὸν ἔχων, τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. Εἴτε γὰρ ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε, φησὶν ὁ ἐν Χριστῷ λαλῶν Παῦλος. Πολύτροπος δὲ καὶ ποικίλος ὁ τῶν ἐξωθεν βίος, ἄλλοτε ἄλλως πρὸς τὴν ἀρέσκειαν τῶν ἐντυγχανόντων μεταπλασσόμενος (67).

3. Ὡστε καὶ σὺ, πλήθει βρωμάτων καὶ περιεργία πρὸς ἡδονὴν μετασκευάζων τοῦ ἀδελφοῦ σου τὴν τράπεζαν, καταγορεῖς αὐτοῦ φιληδονίαν, καὶ καταχέεις αὐτοῦ γαστριμαργίας ὄνειδῆ δι' ἧν παρασκευάζη, ἐλέγχων αὐτοῦ τὴν περὶ ταῦτα ἡδυπάθειαν. Ἡ οὐχὶ πολλάκις, τὸ εἶδος καὶ τὸν τρόπον τῆς παρασκευῆς θεωρήσαντες, ἐστοχάσμεθα τοῦ προσδοκωμένου, ὅστις ἐστίν, ἢ ὅπερ ἐστίν; Οὐκ ἐπήνεσε τὴν Μάρθαν εἰς πολλὴν διακονίαν περισπωμένην (68) ὁ Κύριος· ἀλλὰ, Μερυμνᾶς, καὶ τυρβάξῃ, φησὶ, περὶ πολλά· ὀλίγων δὲ ἐστὶ χρεία, ἢ ἐνός· ὀλίγων μὲν, δηλονότι τῶν πρὸς παρασκευὴν, ἐνός δὲ τοῦ σκοποῦ, ὥστε τὴν χρείαν ἐκπληρωθῆναι. Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος ὁποίαν παρέθηκε τοῖς πενταχισχιλίοις τροφὴν οὐκ ἄγνοεῖς. Ἡ δὲ εὐχὴ τοῦ Ἰακώβ πρὸς τὸν Θεόν· Ἐάν θῶς μοι, φησὶν, ἄρτον φαγεῖν, καὶ ἱμάτιον περιβαλέσθαι. οὐκ, Ἐάν τρυφὴν θῶς μοι καὶ πολυτέλειαν. Τί δὲ ὁ σοφώτατος Σολομών; Πλοῦτον δὲ καὶ πενίαν, φησὶ, μὴ μοι θῶς· σύνταξον δὲ μοι τὰ θεόντα, καὶ (69) αὐτάρκη, ἵνα μὴ πλησθεῖς ψευδῆς γένωμαι, καὶ εἶπω· Τίς με ὀρά; ἢ πενόμενος κλέψω, καὶ ὁμοῦ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μου· πλοῦτον μὲν εἶναι τὴν πλησμονὴν ὀριζόμενος, πενίαν δὲ τὴν παντελῆ ἀπορίαν τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων· διὰ δὲ τῆς αὐταρχείας (70) τὸ ἀνευθιῆς ὄμου καὶ ἀπερίττον τῶν πρὸς τὴν χρείαν δηλῶν. Αὐτάρκεια δὲ ἄλλη ἄλλω κατὰ τε τὴν τοῦ σώματος ἕξιν καὶ τὴν πρὸς τὸ προκείμενον χρείαν. Τῷ μὲν γὰρ πλείονος τροφῆς καὶ ἰσχυροτέρας χρείας διὰ τὸν κόπον, τῷ δὲ λεπτοτέρας καὶ κουφοτέρας, καὶ καταλλήλου τὰ πάντα διὰ τὴν ἀσθένειαν· κοινῇ δὲ πᾶσιν εὐτελεστέρας καὶ εὐποριστοτέρας. Ἐν παντὶ μέντοι τὸ ἐπιμελὲς καὶ τὸ εὐτράπεζον (71) ἀναγκαῖον, μηδ' αὐτοῦ τοῦς ὄρους

A nosmetipsos condemnemus, qui simulate vita utamur, modo in hanc, modo in illam formam mutati, nisi forte immutemus etiam vestimenta nostra tum, cum in viros claros et superbos **365** incidimus. Quod si id turpe est, longe turpius est mensam nostram ob delicatos commutare. Equabilis et constans est Christiani vita, et unicum scopum habet, Dei gloriam. *Sive enim manducatis, sive bibitis, sive quid facitis, omnia in gloriam Dei facite*, ait Paulus qui in Christo loquebatur⁴. At vero multiformis et varia est hominum mundanorum vivendi ratio, quæ scilicet aliis atque aliis modis ad conciliandam accedentium gratiam transformetur.

3. Quare tu quoque si copia ciborum atque B lautitia fratri voluptatem afferre volens, mensam tuam immutas, ejus accusas erga voluptatem studium, atque per ea quæ instruis, ipsius exprobras gulam, cum tamen ejusdem circa hæc voluptatem redarguas. Annon sæpenumero, genere et modo apparatus consideratis, conjectavimus quis sit qui exspectetur, aut quid sit? Nequaquam Dominus laudavit Martham in multiplex ministerium distractam: sed, *Sollicita es, inquit, et turbaris circa multa*⁵; atqui paucis, vel uno opus est: paucis quidem, quantum scilicet ad apparatus; uno vero, nempe fine ipso, ut videlicet necessitati fiat satis. Quale autem alimentum Dominus ipse milibus quinque apposuerit, haud ignoras. Votum autem Jacobi ad Deum hoc est: *Si dederis mihi, inquit, panem ad comedendum, et vestimentum ad induendum*⁶: non dixit, Si dederis mihi delicias et sumptuosum apparatus. Quid vero sapientissimus Salomon? *Divitias et paupertatem*, inquit, *ne dederis mihi: sed constitue mihi necessaria, et sufficientia, ut ne satiatus mendax fiam, et dicam: Quis me videt? aut pauper furer, et jurem nomen Dei mei*⁷: ita æstimans, divitias quidem satieta- tem esse, paupertatem vero penuriam integram esse rerum ad vitam necessariorum; per ea autem quæ sufficiunt, statum quemdam nec indigentem, nec rerum ad usum requisitarum copia abundan- tem indicavit. Porro aliud alii sufficit pro corporis habitudine, et pro necessitate instante. Huic enim opus est alimento uberiore ac validiore propter laborem: illi vero, tenuiore levio- reque, et in omnibus congruente, propter infirmitatem: sed gene-

⁴ Cor. x, 31. ⁵ Luc. x, 41, 42. ⁶ Gen. xxviii, 20. ⁷ Prov. xxx, 8, 9.

(65) Editio Basil. æque ac Paris. κρινόμενοι, κρινόμενοι ἐσχηματισμένως, male. Editio Ven. κρινόμενοι ἐσχημα. Regii primus et tertius ut in contextu. Subinde codex Colb. ἄλλως τῷ βίῳ μεταμορ.

(66) Veteres duo libri πολλῶ ἀισχρῶν.

(67) Reg. primus ἐντυγχανόντων μεταπλασσόμενος.

(68) Reg. primus et Voss. et Colb. εἰς πολλά περισπωμένην. Auctor, quicumque ille fuit, qui hæc scripsit, ita in suis Bibliis legisse videtur ὀλίγων δὲ ἐστὶ χρεία, ἢ ἐνός: quod permirum videri debet, cum nusquam ejus scripturæ, quod sciam, vestigium ullum exstet. Eadem leguntur pag. 263.

nota b. (col. 759, nota 84) Mox codex Voss. et Reg. primus πρὸς πᾶσαν παρασκευὴν.

(69) Voculam καὶ ex antiquis duobus libris addidimus.

(70) Illud, διὰ δὲ τῆς, etc., sic intelligas velim: Salomon his verbis neque inopiam significat neque rerum necessariorum copiam; sed statum quemdam, qui inter egestatem et copiam medius sit, ostendit. Ibidem duo mss. κατὰ τε τὴν τοῦ. Editi κατὰ τὴν.

(71) Editi καὶ εὐτράπεζον. At mss. duo καὶ τὸ εὐτρ.

ratim opus est omnibus vilior et paratu faciliore. Attamen cura et quædam mensæ decencia necessaria est in omnibus, sed ita tamen, ut extra præscriptos nobis necessitatis terminos nunquam egrediamur; imo vero hospitalitatis is finis sit, ut spectetur quod necessitas cujusque accedentium postulat. Ait enim: *Veluti utentes mundo hoc, et non abutentes*⁸. Abusus autem sumptus est ultra necessitatem. Non sunt nobis pecuniæ? Nec sint. Non sunt referta nostra horrea? Quid tum? Vivimus enim in diem, et in labore positus nobis est victus. Cur igitur escam a Deo esurientibus datam ad delicatorem voluptatem insumimus? in quo peccamus utrinque, cum et illis egestatis angustias, et his satietatis incommoda augeamus.

366 INTERROGATIO XXI.

Quomodo oporteat se gerere inter sedendum et accumbendum in tempore prandii aut cœnæ.

RESPONSIO.

Quandoquidem Domini nos ubique ad humilitatem assuefacientis præceptum est, ut et in prandiiis accumbentes postremum locum occupemus⁹, necesse est ei, qui omnia juxta mandatum peragere studet, ne hoc quidem præceptum negligere. Quamobrem si mundani aliqui nobiscum accumbant, fieri nos eis in hac etiam parte exemplum par est, ut non extollantur, neque primam sedem perquirant. Cum autem omnes pari consilio in unum coeant, ut videlicet quavis occasione aliquod suæ humilitatis specimen dent, locum quidem ultimum ex Domini mandato occupare unicuique convenit: sed tamen si ad eum tenendum contentiosus fieret impulsus, ejusmodi agendi ratio improbanda esset, tanquam quæ avertat ordinem, tumultumque afferat. Præterea si alter alteri cedere nolumus, atque de hoc pugnamus, ita iis qui de principe loco certant, similes efficiemur. Quare et hic quoque prudenter cognoscentes curantesque quod nobis decorum fuerit, accubationis ordinem permittere debemus excipientis arbitrio, quemadmodum submonuit et Dominus, cum dixit pertinere ad patremfamilias harumce rerum dispositionem¹⁰. Sic enim et nos invicem perferemus in dilectione, honeste omnia et secundum ordinem facientes: et illud demonstrabimus, nos non ad faciendam coram multis ostentationem, neque ad D popularem gratiam demerendam humilitatem sectari, ex obstinata, ac vehementi contentione: quin potius obtemperando exercebimus humilitatem. Altercari enim majus est superbiæ indicium, quam prima¹¹ sedem inter accumbendum tenere, cum jussi eam acceperimus.

⁸ I Cor. vii, 31. ⁹ Luc. xix, 10. ¹⁰ ibid.

(72) Regii duo mss. cum Colb. *μη καταχρώμενοι*. Alius ms. Regius et editiones veteres *πραχρώμενοι*, et ita legi debere fatebitur qui sequentia paulo attentius considerarit.

(73) Vocula *γάρ* deest in Colb. et in Reg. primo. Is ejus loci sensus est: Non sunt referta horrea? Quid tum? quid refert? Vivimus in diem. *Sufficit*

ἡμῶν τῆς χρείας ὑπερβαίνοντων· ἀλλὰ τοῦτο ἐστὶ τῆς δεξιότητος πέρας, τὸ παρὰ τῆς ἐκάστου χρείας τῶν ἐπιδημούντων ἐπιζητούμενον. Ὡς χρώμενοι γάρ, φησὶ, τῷ κόσμῳ τούτῳ, καὶ μὴ παραχρώμενοι (72). Παράχρησις δὲ ἐστὶν ἡ ὑπὲρ τὴν χρείαν δαπάνη. Οὐκ ἔχομεν χρήματα; μηδὲ ἔχοιμεν. Οὐ γέμουσιν ἡμῶν αἱ ἀποθῆκαι; Ἐφήμερος γάρ (73) ἡμῖν ἡ τροφή· διὰ χειρῶν ὁ βίος. Τί οὖν τὴν δεδομένην παρὰ Θεοῦ τροφήν τοῖς πεινώσιν εἰς ἡδονὰς τρυφῶντων παραναλίσκομεν; ἀμφοτέρωθεν ἀμαρτάνοντες, καὶ τούτοις ἐπιτείνοντες τὰς ἐκ τῆς ἐνδείας θλίψεις, κάκεινοις τὰς βλάβας τὰς ἐκ τοῦ κόρου.

peccamus utrinque, cum et illis egestatis angustias,

B

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΑ'.

Πῶς δεῖ περὶ τὰς καθέδρας καὶ τὰς κατακλίσεις ἐν τῷ καιρῷ τῶν ἀρίστων ἢ δειπνῶν ἔχειν (74).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐπειδὴ πρόσταγμα ἐστὶ Κυρίου πανταχοῦ πρὸς τὴν ταπεινώσιν ἐθίζοντος ἡμᾶς τὸ καὶ ἐν τοῖς ἀρίστοις κατακλινομένους τὸν ἔσχατον τόπον προκαταλαμβάνειν, ἀνάγκη τὸν πάντα κατ' ἐντολήν ποιεῖν ἐσπουδακότα μηδὲ τοῦτο παρορᾶν τὸ πρόσταγμα. Ἄν μὲν οὖν κοσμικοὶ τινες ἡμῖν συγκατακλίνωνται (75), ὑπόδειγμα αὐτοῖς πρὸς τὸ μὴ ὑπεραίρεσθαι, μηδὲ τὸ φιλόπρωτον ἐπιζητεῖν, καὶ ἐκ τούτου τοῦ μέρους γίνεσθαι ἡμᾶς προσήκει. Ὅπου δὲ πάντες κατὰ τὸν ἴσον σκοπὸν συνέρχονται, ὥστε ἐν παντὶ καιρῷ τὴν δοκιμὴν τῆς ταπεινοφροσύνης ἐαυτῶν διδόναι (76), τὸ μὲν προκαταλαμβάνειν τὸν ἔσχατον τόπον κατὰ τὴν ἐντολήν τοῦ Κυρίου ἐκάστῳ ἐπιβάλλον· τὴ γὰρ μὴ πάλιν φιλονεικῶς περὶ τοῦτον συνωθεῖσθαι ἀδόκιμον, ὡς ἀναιρετικὸν τῆς εὐταξίας καὶ θεοῦ αἰτίον. Καὶ τὸ πρὸς ἀλλήλους δὲ ἀνευδότως ἔχειν, καὶ ἡ περὶ τούτου μάχη, ὁμοίους ἡμᾶς ποιήσει τοῖς περὶ πρωτείων φιλονεικοῦσι. Διόπερ χρὴ καὶ ἐνταῦθα, τὸ πρέπον ἡμῖν περιεσκεμμένως γνωρίζοντας καὶ σπουδάζοντας, ἐπιτρέπειν τῷ ὑποδεχομένῳ καὶ τὴν τῆς κατακλίσεως τάξιν, καθὰ καὶ ὁ Κύριος ὑπέθετο, τῷ οἰκοδεσπότῃ προσήκειν εἰπὼν τὴν περὶ τούτων διαταγήν. Οὕτω γὰρ καὶ ἀνεξόμεθα ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ, πάντα εὐσημημένως καὶ κατὰ τάξιν ποιῶντες· καὶ οὐ πρὸς ἐνδειξιν τῶν πολλῶν, οὔτε δημοσκοπικῶς (77) τὴν ταπεινοφροσύνην ἐπιτηδεύειν διὰ τῆς ἀνευδότου καὶ σφοδρᾶς ἀντιλογίας δεῖξομεν· μᾶλλον δὲ διὰ τῆς εὐπειθείας τὸ ταπεινὸν κατορθώσομεν. Πλείων γὰρ ἐκ τῆς ἀντιλογίας ἢ τῆς ὑπερηφανίας ἔμφασις, ἢ ἐκ τῆς πρωτοκλισίας, ὅταν ἐκ προστάγματος αὐτὴν καταδεχώμεθα.

diei malitia sua. (Matth. vi, 34).

(74) Reg. primus *ἀρίστων καὶ τῶν δειπνῶν*.

(75) Veteres duo libri et editi *συγκατακλίνονται*. Alii duo mss. *συγκατακλίνονται*.

(76) Reg. primus et Colb. *καιρῷ εἰς τὴν... ἐαυτοῦς*. Vox *ἐαυτοῦς* legitur quoque in codice Vossii.

(77) Regii secundus et tert. et edit. veteres.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΒ΄.

Τί τὸ πρέπειν ἐνδύμα τῷ Χριστιανῷ (78).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

1. Προλαβὼν ὁ λόγος τὴν τε ταπεινοφροσύνην ἀναγκαίαν ἐδειξε, καὶ τὴν λιτότητα, καὶ τὸ ἐν πᾶσιν εὐτελές, καὶ ὀλιγοδάπανον, ὡς ὀλίγας ἐκ τῶν σωματικῶν χρειῶν τὰς ἀφορμὰς τῶν περισπασμῶν ἐγγίνεσθαι ἡμῖν. Ἐκείνοις οὖν τοῖς σκοποῖς ἐπεσθαι χρὴ καὶ τὸν περὶ ἐνδύματος λόγον. Εἰ γὰρ πάντων προσήκει ἡμᾶς (79) σπουδάξαι ἐσχάτους εἶναι, καὶ ἐν τούτῳ, δηλονότι, τὸ ἔσχατον προτιμότερον. Ὡσπερ γὰρ οἱ φιλόδοξοι καὶ ἐκ τῆς περιβολῆς τῶν ἐνδυμάτων τὴν δόξαν ἑαυτοῖς θηρῶνται, ἀποβλέπεσθαι καὶ ζηλοῦσθαι ἐπὶ τῇ πολυτελείᾳ τῆς ἐσθῆτος φιλοτιμούμενοι· οὕτω, δηλονότι, τὸν εἰς ἔσχατον αὐτοῦ τὴν ζωὴν (80) διὰ τῆς ταπεινώσεως καταβαλόντα αἰρεῖσθαι προσήκει καὶ ἐν τούτοις τὸ πάντων ἔσχατον. Ὡσπερ γὰρ ἐν τῷ δημοσίῳ δείπνῳ ἐγκαλοῦνται Κορινθιοί, ὡς τῇ ἑαυτῶν πολυτελείᾳ κατασχύνοντες τοὺς μὴ ἔχοντας· οὕτω, δηλονότι, καὶ ἐν τῇ κοινῇ καὶ προφανεῖ τῶν ἐνδυμάτων χρήσει ὁ ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς σχηματισμὸς οἰοῦναι διὰ τῆς συγκρίσεως κατασχύνει τὸν πένητα. Τοῦ δὲ Ἀποστόλου λέγοντος· Μὴ τὰ ὑψηλὰ φρονούντες, ἀλλὰ τοῖς ταπεινοῖς συναπαγόμενοι, ἐξεταξέτω ἕκαστος ἑαυτὸν, ἢ πρὸς τίνα ὁμοίωσις ἀρμοδιωτέρα ἐστὶ Χριστιανοῖς, τοὺς ἐν τοῖς βασιλείοις οἰκοῦντας, καὶ τὰ μαλακὰ ἡμψισμένους, ἢ ἢ πρὸς τὸν ἄγγελον καὶ κήρυκα τῆς τοῦ Κυρίου ἐπιδημίας (81), οὗ μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν οὐκ ἐγγύγεται. Ἰωάννην λέγω, τὸν τοῦ Ζαχαρίου, οὗ τὸ ἐνδύμα ἦν ἐκ τριχῶν καμήλου. Καὶ οἱ πάλαι δὲ C ἅγιοι περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασι.

2. Τὸν δὲ σκοπὸν τῆς χρήσεως ὑπέβαλεν ὁ Ἀπόστολος, διὰ μιᾶς λέξεως εἰπὼν· Ἐχοντες διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα (82), ὡς τῆς σκέπης ἡμῶν προσδεομένων μόνης. οὐκέτι μέντοι καὶ τῆς ποικιλίας, καὶ τοῦ ἀπ' αὐτῆς καλλωπισμοῦ εἰς τὴν ἀπηγορευμένην περπερίαν ἐκπιπτόντων. ἵνα μὴ τι χεῖρον λέγω. Ταῦτα γὰρ ὕστερον ἐπεισέχθη διὰ τῆς περιέργου ματαιοτεχνίας τῷ βίῳ. Δῆλη δὲ καὶ ἡ πρώτη τῶν σκεπασμάτων χρήσις, ἣν αὐτὸς ὁ Θεὸς (83) τοῖς ἐπιδηθεῖσιν ἔδωκεν. Ἐποίησε γὰρ αὐτοῖς, φησὶν, ὁ Θεὸς χιτῶνας δερματίνους. Πρὸς γὰρ τὴν τῶν ἀσχημόνων ἐπικάλυψιν ἐξέρχεται D καὶ ἡ τοιαύτη τῶν χιτῶνων χρήσις. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἕτερος σκοπὸς συνεισέρχεται (84), ὁ τοῦ θαλπεσθαι διὰ τῶν σκεπασμάτων, ἀνάγκη ἀμφοτέρων ἔστοχα-

¹¹ I Cor. xi, 22. ¹² Rom. xii, 16. ¹³ Matth. xi, 8, 11. ¹⁴ Matth. iii, 4. ¹⁵ Hebr. xi, 37. ¹⁶ I Tim. vi, 8. ¹⁷ Gen. iii, 21.

δημοκοπικῶς. Codex Colb. δημοκοπητικῶς. Reg primus δημοτικῶς. Statim codex Voss. δόξωμεν. Regii duo mss. et Colb. δόξωμεν. Alius Reg. ms. et antiquæ editiones δειξόμεν.

(78) Ante illud, Χριστιανῷ, additus est articulus ex tribus codicibus. Mox editiones veteres et Combef. εὐτελές καὶ ὀλιγοσευδάπανον. Alii duo mss. cum Voss. καὶ εὐδάπανον. Reg. tertius καὶ ὀλιγοδάπανον. recte,

A

INTERROGATIO XXII.

Quodnam vestimentum conveniat Christiano.

RESPONSIO.

1. Superius demonstratum est et humilitatem, et simplicitatem, et in omnibus vilitatem, et sumptus tenuitatem necessarias esse, ut sint nobis causæ paucæ, quibus ob corporeas necessitates distrahamur. Itaque eo animo hæc etiam ratio circa vestitum observanda est. Etenim si danda nobis est opera, ut omnium simus postremi, utique quod etiam in hoc genere infimum fuerit, summo-pere est præferendum. Quemadmodum enim viri gloriæ cupidi, sibi ipsi ex vestimentorum etiam amictu gloriam **367** aucupantur, quod spectari, et magni æstimari ob amictum splendidum et pretiosum ambiant: sic videlicet qui suam ipsius vitam per humilitatem redegit ad infimam conditionem, quod in his quoque infimum fuerit, id sumere debet. Ut enim in publica cœna Corinthiis vitio datur ¹¹, quod sumptuoso suo apparatu eos qui non habebant, pudore afficerent, ita plane communi quoque et conspicuo vestimentorum usu, is qui vulgi consuetudinem superat ornatus, ex quadam veluti comparatione, pauperi pudorem incutit. Cum autem Apostolus dicat: *Non alta sapientes, sed humilibus consentientes* ¹², scrutetur se ipsum quisque, utri magis similes esse Christianis conveniat iisne qui in regis aulis habitant, et molli-bus vestibus amicti sunt, an nuntio et præconi adventus Domini, quo major inter mulierum natos non surrexit. Joannem dico Zachariæ filium ¹³, cujus indumentum erat ex pilis cameli ¹⁴. Sed et veteres sancti in melotis, in pellibus caprinis obambulabant ¹⁵.

2. Quis autem scopus in utendo habendus sit, admonuit Apostolus unico verbo cum dixit: *Habentes alimenta, et quibus tegamur, his contenti erimus* ¹⁶, tanquam solo nobis integumento opus sit: nec jam in vetitam varietatis et jactantiæ ex ea proficiscentis vanitatem, ne quid pejus dicam, incidamus. Hæc enim deinceps ab inutilibus vanisque artibus introducta sunt in vitam. Atque etiam notus est primus tegumentorum usus, quem Deus ipse dedit indigentibus. Ait enim: *Fecit ipsis Deus tunicas pelliceas* ¹⁷. Nam ad indecora tegenda satis erat etiam ejusmodi tunicarum usus. Sed quoniam præterea alius concurret scopus, ut nempe per indumenta foveamur, necesse fuerit animum appellere ad utriusque rei usum, ut et membra nostra

(79) Reg. primus προσῆκεν ἡμᾶς.

(80) Veteres duo libri ἑαυτοῦ τὴν ζωὴν.

(81) Reg. primus τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐπιδημίας.

(82) Idem ms. τούτοις ἀρκεσθησόμεθα.

(83) Reg. secundus et editi αὐτὸς ὁ Κύριος. Alii tres mss. αὐτὸς ὁ Θεός.

(84) Editi et Reg. secundus συνέρχεται. Alii tres mss. συνεισέρχεται.

indecora contegantur et auxilio sint adversus A
aeris incommoda. Quoniam autem et in ipsis te-
gumentis alia sunt multum utilia, alia minus, ea
quæ ad plures usus accommodari possunt, par est
præferri, sic ut neque lædatur paupertatis ratio,
neque alia ad ostentationem, alia ad domesticum
usum parta habeamus, neque rursus alia vesti-
menta sint diurna, alia nocturna : sed excogitan-
dus est atque comparandus unus aliquis hujus-
modi vestitus, qui ad omnia nobis sufficere possit,
tum ad decorum ac honestum interdium amictum,
tum ad necessarium noctu operimentum. Ex hoc
autem contingit, ut inter nos et cultum communem
habeamus, et Christianus quasi peculiari quodam
charactere vel ex ipso indumento notetur. Quæ
enim ad unum et eundem finem spectant, ea ut B
plurimum eandem inter se formam servant.

3. Atque etiam in eo utilis est peculiaris hæc
amictus ratio, quod prænuntiet unumquemque,
ac vitæ secundum Deum actæ professionem in
antecessum declaret : quæ res facit ut qui nobis-
cum versantur, convenientes ac congruas 368
actiones a nobis exigant. Indecorum enim et inho-
nestum non æque in hominibus obscuris, atque
in iis qui magna profitentur, apparet. Plebeium
enim aut obscurum quempiam hominem infligen-
tem plagas, aut publice accipientem, et voces
obscenas emittentem, et in tabernis versantem, et
alia id genus indecore peragentem, nemo facile
attenderit, cum facta illa universo vitæ ipsius in-
stituto convenire intelligat : sed qui perfectum C
vitæ genus profitetur, si quid vel minimum neglexe-
rit eorum quæ officii sunt, hunc omnes observant,
ipsique id probri loco objiciunt, ac faciunt quod
dictum est : *Conversi dirumpent vos*¹⁸. Quare hac
cultus habitusque professione, tanquam documento
quodam a vitiis infirmiores arcentur vel inviti. Ut
igitur in vestitu peculiaris quidam est ornatus mi-
litis, alius senatoris, alius alterius, ex quibus ut
plurimum conjectantur ipsorum dignitates ; ita
quoque Christianum habere vel in vestitu pecu-
liare quiddam, quo traditus ab Apostolo modestus
ornatus conservetur, par est et decorum. Qui qui-
dem modo statuit episcopum ornatum esse de-
bere¹⁹, modo vero mulieres in habitu cultuque D
ornato esse jubet²⁰, ita tamen, ut ornatus vox ex pro-
prio Christianismi proposito accipiatur. Hoc idem
et de calceamentis dico, adeo ut quod minime ex-

¹⁸ Matth. vii, 9. ¹⁹ I Tim. iii, 2. ²⁰ I Tim. ii, 9.

(85) Veteres quatuor libri τοῦ τε. Vocula τε ab-
erat a vulgatis.

(86) Reg. primus εἰσι πολύχρηστα. Haud longe
editi ὥστε μηδὲ τόν. At mss. quatuor μηδέν.

(87) In Colb. pro μεθημερινά legitur καθημερινά.
Nec ita multo post editio Ven. et mss. quatuor
κτῆσι, ὁ. Aliæ editiones antiquæ κτῆσι ἢ.

(88) Voculas ὡς τε addidi ex mss. multis. Mox
editio Ven. et mss. non pauci. καὶ τὸ ἐκ τῆς. Editio
Paris. pariter ac Basil. καὶ ἐκ τῆς. Subinde Regii

σμένην εἶναι τὴν χρῆσιν, τοῦ τε (85) περιστέλλειν
ἡμῶν τὰ ἀσχήματα, καὶ τοῦ ἀλεξήματα εἶναι πρὸς
τὴν τῶν ἀέρων βλάβην. Ἐπεὶ μέντοι καὶ ἐν αὐτοῖς
τούτοις τὰ μὲν ἔστι πολύχρηστα (86), τὰ δὲ ἥττονα,
ἀκόλουθον προτιμῶν ὅσα ἐπὶ πλείονας ἔλκεσθαι χρείας
δύναται, ὥστε μηδὲν τὸν τῆς ἀκτημοσύνης παρα-
βιάπτεισθαι λόγον· καὶ μὴ ἄλλα μὲν εἶναι τὰ πρὸς
ἐπίδειξιν ἡμῖν παρεσκευασμένα, ἄλλα δὲ πρὸς τὴν
κατ' οἶκον χρείαν· καὶ ταῦτα πάλιν ἕτερα μὲν τὰ
μεθημερινά (87), ἕτερα δὲ τὰ ἐν τῇ νυκτὶ ἐπιβλή-
ματα· ἄλλα ἐπινοεῖν ἐνός τοιούτου τὴν κτῆσιν, ὁ
πρὸς πάντα ἡμῖν ἐξαρκεῖν δύναται, πρὸς τε τὴν εὐ-
σχήμονα μεθ' ἡμέραν περιβολὴν καὶ πρὸς τὴν ἀναγ-
καίαν ἐν τῇ νυκτὶ. Ἐκ δὲ τούτου συμβαίνει ἡμᾶς
καὶ τῷ σχήματι κοινωνεῖν ἀλλήλοις, καὶ οἰονεῖ χαρα-
κτῆρά τινα ἰδιάζοντα καὶ ἐκ τοῦ ἐνδύματος τῷ Χρι-
στιανῷ ἐπικεῖσθαι. Τὰ γὰρ πρὸς ἓνα σκοπὸν συν-
τείνοντα ὡς τὰ (88) πολλὰ ταυτὰ ἔστιν ἀλλήλοις.

3. Χρήσιμον δὲ καὶ τὸ ἐκ τῆς ἐσθῆτος ἰδίωμα προ-
κηρυττούσης ἕκαστον, καὶ προδιαμαρτυρομένης τὸ
ἐπάγγελμα τῆς κατὰ Θεὸν ζωῆς· ὥστε ἀκόλουθον
καὶ τὴν πρᾶξιν παρὰ τῶν συντυγχανόντων ἡμῖν
ἀπαιτεῖσθαι. Οὐ γὰρ ὁμοίως τὸ ἀπρεπὲς καὶ ἀσχη-
μον ἐν τοῖς τυχοῦσι καὶ ἐν τοῖς μεγάλα (89) ὑπισχνου-
μένοις διαφαίνεται. Δημότην μὲν γὰρ, ἢ τινα τῶν
τυχόντων διδόντα πληγὰς ἢ λαμβάνοντα δημοσίᾳ,
καὶ φωνὰς ἀπρεπεῖς ἀφιέντα, καὶ ἐν καπηλείῳς
διαιτώμενον, καὶ ἄλλα παραπλήσια τούτοις ἀσχη-
μονοῦντα, οὐκ ἂν τις ῥαδίως οὐδὲ παρατηρήσειεν,
ἀκόλουθα εἶναι τῇ ὅλῃ προαιρήσει τοῦ βίου καταδε-
χόμενος τὰ γινόμενα· τὸν δὲ ἐν ἐπαγγέλματι ἀκρι-
θείας, κἂν τὸ τυχόν παροῖθι τῶν καθηκόντων, πάντες
ἐπιτηροῦσι, καὶ αὐτ' οὐκ εὐδως αὐτῷ προφέρουσι (90),
ποιούντες τὸ εἰρημένον ὅτι, Στραφέντες ῥήξουσιν
ὑμᾶς. Ὡστε οἰονεῖ παιδαγωγία τίς ἔστι τοῖς ἀσθε-
νεστέροις, πρὸς τὸ καὶ ἀκούτας αὐτοῦ ἀπὸ τῶν φαν-
λῶν εἰργεσθαι, ἢ διὰ τοῦ σχήματος ἐπαγγελία (91),
ὡς οὖν ἔστι τι στρατιώτου ἴδιον ἐν τῷ ἐνδύματι,
καὶ ἄλλο τοῦ συγκλητικῆς, καὶ ἄλλο ἄλλου, ἀφ' ὧν
εἰκάζεται αὐτῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὰ ἀξιώματα,
οὕτως εἶναι τινα καὶ Χριστιανοῦ ἰδιότητα καὶ ἀπὸ
τῆς ἐσθῆτος εὐπρεπὲς (92) καὶ ἀκόλουθον σώζουσιν
τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου παραδεδομένην κοσμιότητα·
ποτὲ μὲν τὸν ἐπίσκοπον κόσμιον εἶναι διοριζομένου,
ποτὲ δὲ τὰς γυναῖκας ἐν καταστολῇ κοσμίῳ εἶναι
διατασσομένου, τοῦ κοσμίῳ δηλονότι κατὰ τὸν ἴδιον
τοῦ Χριστιανισμοῦ (93) σκοπὸν νοουμένου. Ὁ αὐτὸς
δὲ μοι λόγος καὶ περὶ ὑποδημάτων ἔστιν· ὥστε τὸ
ἀπερίεργον καὶ εὐποριστότερον, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν

duo mss. καὶ διαμαρτυρομένης.

(89) Reg. primus τὰ μεγάλα. Aliquanto post idem
ms. ἐν καπηλείῳ.

(90) Codex Colb. προσφέρουσι.

(91) Reg. primus εἰργεσθαι τῇ διὰ τοῦ σχήματος
ἐπαγγελία.

(92) Antiqui duo libri cum Voss. εὐπρεπῆ. Alii
duo mss. et antiquæ editiones εὐπρεπές, recte.

(93) Editi et Reg. secundus ἴδιον τοῦ Χριστιανοῦ.
Alii tres mss. et editi Χριστιανισμοῦ.

τῆς χρείας ἀρκοῦν, τοῦτο αἰρετόν εἶναι ἐν ἑκάστῳ A
καιρῷ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΓ΄.

Περὶ τῆς ζώνης (94).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὴν δὲ τῆς ζώνης χρείαν δηλοῦσιν ἀναγκαίαν οὐ-
σαν καὶ οἱ προλαβόντες ἄγιοι· Ἰωάννης μὲν δερμα-
τίνῃ ζώνῃ περισφίγγων ἑαυτοῦ τὴν ὀσφύν, καὶ Ἡλίας
ἔτι πρότερον. Γέγραπται γὰρ, ὡς περὶ ἰδίωμά τι τοῦ
ἀνδρός, τὸ, Ἄνῆρ θασύς, καὶ ζώνῃ δερματίνῃ
περὶ τὴν ὀσφύν αὐτοῦ (95). Καὶ Πέτρος δὲ ζώνῃ
κεχρημένος δείκνυται, ὡς δῆλον ἐκ τῶν τοῦ ἀγγέλου
ῥημάτων πρὸς αὐτὸν λεγοντος· Ζῶσαι, καὶ ὑπόδη-
σαι τὰ σανδάλιά σου. Καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἐκ
τῆς τοῦ Ἀγαθοῦ προφητείας τῆς εἰς αὐτὸν φαίνεται B
κεχρημένος ζώνῃ· Τὸν γὰρ ἄνδρα οὐ ἔστιν ἡ ζώνη
αὕτη οὕτως δῆσουσι, φησὶν, ἐν Ἱεροσολύμοις (96).
Καὶ ὁ Ἰωβ δὲ παρὰ τοῦ Κυρίου ζώσασθαι προσ-
τάσσεται. Ὡς γὰρ ἀνδρείας τινός, καὶ τῆς πρὸς τὰ
ἔργα ἐποιμασίας σύμβολον, Ζῶσαι, φησὶν, ὡς περὶ
ἄνῆρ τὴν ὀσφύν σου. Καὶ δῆλον, ὅτι πᾶσι τοῖς
μαθηταῖς τοῦ Κυρίου συνήθης ἦν ἡ τῆς ζώνης χρῆ-
σις (97), σὺν ἀπηγόρευτο μὴ ἔχειν χαλκὸν εἰς τὰς
ζώνας. Ἄλλως τε καὶ (98) μέλλοντα αὐτουργήσειν
ἀνάγκη εὐσταλῆ καὶ ἀνεμπόδιστον εἶναι πρὸς τὰς
κινήσεις. Ὡστε καὶ ζώνης αὐτῷ χρεία, δι' ἧς προ-
σταλήσεται τῷ σώματι ὁ χιτῶν· καὶ μᾶλλον γε αὐτὸν
θάλψει περιπτυσσόμενος πανταχόθεν, καὶ τὸ ἀκάλυ-
τον αὐτῷ πρὸς τὰς κινήσεις παρασκευάσει. Ἐπεὶ
καὶ ὁ Κύριος, ὅτε εἰς τὴν διακονίαν τῶν μαθητῶν C
παρεσκευάζετο, λαβὼν λέντιον διέζωσεν ἑαυτὸν.
Περὶ γε μὲν τοῦ πλήθους τῶν ἐνδυμάτων οὐδὲν δεό-
μεθα λέγειν, ἱκανῶς ἡμῖν ἐν τῷ περὶ ἀκτημοσύνης
λόγῳ προσεξετασμένου τούτου. Εἰ γὰρ ὁ ἔχων δύο χι-
τῶνας προστάσσεται μεταδοῦναι τῷ μὴ ἔχοντι (99),
δηλονότι ἡ τῶν πλειόνων ἑαυτοῦ ἐνεκεν κτήσις ἀπ-
ηγορευμένη ἔστιν, οἷς οὖν τὸ ἔχειν δύο χιτῶνας ἀπ-
αγορεύεται, τούτοις περὶ τῆς χρήσεως τί προσήκει
νομοθετεῖν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΔ΄.

Τούτων ἱκανῶς ἡμῖν παραδεδομένων, ἀκόλου-
θον ἂν εἴη μαθεῖν ἡμᾶς περὶ τοῦ τρόπου τῆς
μετ' ἀλλήλων διαγωγῆς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Ἀποστόλου λεγοντος, Πάντα εὐσχημόνως
καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω, ἐκείνην λογιζόμεθα εὐ- D

²¹ Matth. II, 4. ²² IV Reg. I, 8. ²³ Act. XII 8. ²⁴ Act. XXI, 11. ²⁵ Job. XXXVIII, 3. ²⁶ Matth. X. 9. ²⁷ Joan. XIII, 4. ²⁸ Luc. III, 11. ²⁹ I. Cor. XIV, 40.

§ (94) Legitur in ora Regii primi manu altera καὶ
περὶ ὑποδημάτων, deque calceamentis.

(95) Editi et Reg. secundus ζώνην δερματίνην περὶ
τὴν ὀσφύν αὐτοῦ, ubi verbum εἶχε suppleri oportet.
Reg. primus et Colb. ζώνῃ δερματίνῃ περὶ. Reg. ter-
tius τι τοῦ ἀνδρός, τὸ, Ἦν δὲ ὁ Ἰωάννης ἐνδεδυμένος
τρίχας καμήλου, καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν
ὀσφύν αὐτοῦ· καὶ Πέτρος.

(96) Reg. primus ἐν Ἱεροσολύμοις. Ibidem codex
Voss. Ἰακώβ, male. Hoc ipso in loco Reg. primus
παρὰ τοῦ Θεοῦ ζώσασθαι.

quisitum est, quodque minimo sumptu parari
potest, ac necessitatis scopo sufficit, omnitempore
præferatur.

INTERROGATIO XXIII,

De zona.

RESPONSIO.

Necessarium esse zonæ usum declarant etiam
priors sancti. Joannes quidem pellicea zona lum-
bos suos præcingebat²¹, et ante ipsum etiam Elias.
Scriptum est enim, quasi hominis proprium quid-
dam fuisset illud : *Vir pilosus, et zona pellicea circa
renes ejus*²². Et Petrus quoque zona usus fuisse per-
hibetur, ut liquet ex verbis angeli sic illum allo-
quentis : *Præcingere, et subliga soleas tuas*²³. Præ-
tereaque beatum Paulum, ex eo quod Agabus in
eum pronuntiavit vaticinio, zona usum fuisse con-
stat. *Virum enim, inquit, cujus est zona hæc, sic
alligabunt in Jerusalem*²⁴. Et Job etiam præcingi
Dominus præcipit. Etenim quasi hoc signum sit
animi cujusdam virilis, et ad rem gerendam parati,
ait : *Accingere tanquam vir lumbum tuum*²⁵. Itemque
zonæ usum omnibus Domini discipulis familiarem
fuisse ex eo intelligitur, quod interdictum ipsis fue-
rit, ne æs haberent in zonis²⁶. Et alioquin necesse
est ei, qui per se ipse aliquod **369** opus tracta-
turus sit, succinctum esse et ad motus liberum, sic
ut zona quoque ei sit opus, per quam tunica ad
corpus contrahatur : et ipsum, si undelibet sit cir-
cumplicata, magis fovebit, eundemque ad motus
expeditum præstabit. Nam et Dominus cum para-
ret se, ut ministraret discipulis, accepto linteo
cinxit se²⁷. Cæterum de indumentorum multitudine
nihil opus est dicere, cum in eo quem de pauper-
tate habuimus sermone ea res antea a nobis satis
expensa sit. Etenim si is qui duas tunicas habet,
non habenti jubetur alteram dare²⁸, sine dubio plu-
res possidere sui ipsius causa prohibetur. Quibus
igitur duas tunicas habere vetitum est, iis quid
attinet de earum usu legem sancire ?

INTERROGATIO XXIV.

*His abunde nobis explicatis, jam consequens fue-
rit, ut discamus, qua ratione debeamus inter nos
vivere.*

RESPONSIO.

Cum Apostolus dicat : *Omnia honeste et secun-
dum ordinem fiant*²⁹, honestam illam esse et ordi-

(97) Veteres duo libri δηλονότι πᾶσι τοῖς μαθηταῖς
τοῦ Κυρίου ζώσασθαι προστάσσεται, ὡς συνήθης οὐσα
τῆς ζώνης ἡ χρῆσις.

(98) Codex Colb. ζώνας. Καὶ πρόσταγμα δὲ ἔστι
τοῦ Κυρίου λεγοντος· Ἐστῶσαν ὑμῶν αἱ ὀσφύες πε-
ριεζωσμένοι, εἰ καὶ τὰ μάλιστα πρὸς τι εἴρηται ἄλλως
τε καὶ, etc.

(99) Editio Paris. ἔχοντί τι, sed voculam τι delevi,
fide veterum librorum innixus. Nec ita multo post
editi et Reg. secundus ἀπαγορεύεται. Alii mss. non
pauci ἀπηγόρευται.

natam vivendi in communi fidelium societate rationem arbitror, quam membrorum corporalium servatur ratio : ut alius quidem oculi vim obtineat, cui scilicet concredita sit communis rerum cura, quique et quæ facta fuerint probet, et facienda prævideat consideretque : alius vero aurium aut manus, ut et audiantur et agantur quæ congruunt : et ex ordine quisque cujusque loco sit. Sciendum est igitur quod quæ in modum in membris periculosum est unumquodque membrum munus suum negligere, aut non alio uti ad eam rem, cujus causa a conditore Deo factum est (sive enim manus, sive pes non obtemperet ductui oculi, illa quidem ad totius interitum res exitiosas atrectabit, hic vero offendet, aut etiam per præcipitia deferetur : sive oculus ita clausit se, ut non videat, necesse est et ipsum perire una cum reliquis membris quæ patiuntur quæ diximus) : ita neque præfecti negligentia periculo vacat, cum judicandus sit pro omnibus neque, subditi contumacia detrimento ac damno caret, imo est magis periculosa si etiam aliis offendiculo sit. Quisquis igitur in suo ipsius loco accuratum ac diligens studium ostendit, exsequiturque præceptum Apostoli qui ait : *Studio non pigri*³⁰, alacritatis laudem obtinet : si vero negligens sit, sibi contraria asciscet, videlicet miserum cognomen, et illud, væ. *Malelictus* enim, inquit, *omnis qui facit opera Domini negligenter*³¹.

370 INTERROGATIO XXV.

Quod præfectis, qui peccantes non redarguit, horrendum subiturus sit iudicium.

RESPONSIO.

1. Quamobrem cui demandata est communis cura, is ita afficiatur, quasi qui de singulis redditurus sit rationem. Quippe si inciderit in peccatum frater unus, nec tamen antea justificationem Dei ei declararit, aut si lapsus, in eo perstiterit, quod modum emendandi se ab eo non edoctus fuerit, sciatsanguinem ipsius ex suis manibus requisitum iri, uti scriptum est³² : et maxime, si quidquam eorum quæ placent Deo, non ex inscitia neglexerit, sed potius ex eo quod ob assentationem ad uniuscujusque vitia sese accommodet, disciplinæ integritatem labefactarit. *Qui enim, inquit beatos vos dicunt, decipiunt vos, et semitam pedum vestrorum turbant*³³. *Qui autem conturbat vos, portabit iudicium, quicumque est ille*³⁴. Quapropter, ne id nobis contingat, in iis quæ cum fratribus habebimus colloquiis regulam Apostolicam sequi debemus. *Neque enim, inquit, aliquando fuimus in ser-*

σχήμονα εἶναι διαγωγὴν καὶ εὐτακτον ἐν τῇ συναρείᾳ τῶν πιστῶν, ἐν ἧ ὁ τῶν μελῶν τοῦ σώματος διασώζεται λόγος· ὥστε τὸν μὲν τινὰ ὀφθαλμοῦ ἔχειν δύναμιν τὸν ἐπιμέλειαν τῆν κοινὴν πεπιστευμένον ἐν τε τῇ δοκιμασίᾳ τῶν γεγενημένων καὶ ἐν τῇ προθεωρίᾳ καὶ διασκέψει τῶν γενησομένων τὸν δὲ ἀκοῆς ἢ χειρὸς ἐν τε τῇ ἀκροάσει καὶ ἐν τῇ ἐνεργείᾳ τῶν ἐπιβαλλόντων, καὶ καθεξῆς ἕκαστον ἑκάστου. Εἰδέναι οὖν χρὴ, ὅτι, ὡσπερ ἐν τοῖς μέλεσιν οὐκ ἀκίνδυνόν ἐστιν ἑκάστῳ μέλει τὸ τῶν ἐπιβαλλόντων ἀμελεῖν, ἢ τὸ μὴ κεχρηῆσθαι τῷ ἐτέρῳ πρὸς ὃ γέγονεν ὑπὸ τοῦ δημιουργήσαντος Θεοῦ (εἴτε γὰρ ἢ χεῖρ, ἢ ὁ πούς μὴ πείθοιτο τῇ ὁδηγίᾳ τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἢ μὲν ὀφθαλμῶν ἐπὶ διαφθορᾷ τοῦ παντός ἐξ ἀνάγκης ἐφάπεται (1), ὃ δὲ προσκῶπει, ἢ καὶ κατὰ κρημνοῦς ἐνεχθήσεται· εἴτε ὁ ὀφθαλμὸς καμύσειεν, ὥστε μὴ βλέπειν, ἀνάγκη καὶ αὐτὸν συνδιαφθεῖρεσθαι τοῖς ἄλλοις μέλεσι πάσχουσι τὰ εἰρημένα)· οὕτως οὐδὲ τῷ ἐφεστῶτι ἀκίνδυνος ἢ ἀμελεία ὑπὲρ πάντων κρινομένων, οὔτε τῷ ὑπακούοντι τὸ δυσπειθὲς ἀβλαβὲς καὶ ἀζήμιον· περισσοτέρως δὲ ἐπικίνδυνον καὶ ἐτέρους σκανδαλίζοντι. Ἄλλ' ἕκαστος οὖν, ἐν τῷ ἰδίῳ τόπῳ τῆς μὲν σπουδῆς τὸ ἀσκνον ἐπιδεικνύμενος (2), καὶ πληρῶν τὸ τοῦ Ἀποστόλου παράγγελμα λέγοντος· Τῇ σπουδῇ μὴ ὀκνηροί, τῆς προθυμίας ἔχει τὸν ἔπαινον (3)· ἐπὶ δὲ τῇ ἀμελείᾳ τὰ ἐναντία, δηλονότι τὸν ταλαισμιὸν καὶ τὸ οὐαί. Ἐπικατάρατος γὰρ, φησὶ, πᾶς ὁ ποιῶν τὰ ἔργα Κυρίου ἀμελῶς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΕ'.

Οτι φοβερόν τὸ κρίμα τῷ προεστῶτι μὴ ἐλέγχοντι τοὺς ἁμαρτάνοντας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

1. Διόπερ ὁ τὴν κοινὴν φροντίδα πεπιστευμένος ὡς ὀφείλων λόγον δοῦναι περὶ ἑκάστου, οὕτω διακείσθω· εἰδὼς ὅτι, ἐὰν ἐμπέσῃ εἰς ἁμαρτίαν εἰς τῶν ἀδελφῶν, μὴ προειπόντος αὐτῷ τὸ δικαίωμα τοῦ Θεοῦ, ἢ ἐμπεσῶν ἐπιμένη, μὴ διδαχθεὶς τὸν τρόπον τῆς διορθώσεως (4), τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἐκζηθήσεται, καθὼς γέγραπται· καὶ μάλιστα, ἐὰν μὴ δι' ἄγνοιαν παριδῇ τι τῶν ἀρεσκόντων Θεῷ, ἀλλὰ διὰ κολακείαν συμπεριφερόμενος τοῖς ἑκάστου, κακοῖς, τὴν ἀκρίβειαν τῆς πολιτείας ἐκλύσῃ. Οἱ γὰρ μακαρίζοντες ὑμᾶς, φησὶ, πλανῶσιν ὑμᾶς, καὶ τὴν τρίβον τῶν ποδῶν ὑμῶν ταρασσουσιν. Ὁ δὲ ταρασσῶν ὑμᾶς, βαστάσει (5) τὸ κρίμα, ὅστις ἂν ἦ· Διόπερ, ἵνα μὴ τοῦτο πάθωμεν, ἀκολουθητέον ἡμῖν τῷ ἀποστολικῷ κανόνι ἐπὶ τῆς πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς ὁμιλίας. Οὔτε γὰρ ποτε, φησὶν, ἐν λόγῳ κολακείας ἐγενήθημεν (6), καθὼς οἴδατε· οὔτε ἐν προφάσει πλεονεξίας, Θεὸς μάρτυς· οὔτε ζη-

³⁰ Rom, xii, 11. ³¹ Jerem. xlviii, 10. ³² Ezech, iii, 20. ³³ Isa. iii, 11. ³⁴ Galat. v. 10.

(1) Reg. primus ἐξάπφεται. Alius ms. ἐξάπτεται. Haud longe duo mss. κατὰ κρημνοῦ.

(2) Codex Voss. σκανδαλίζειν. Ἄλλ' ἕκαστος οὖν μὲν τῷ Θεῷ ἐπιδεικνύμενον. Et in Colbertino quoque σκανδαλίζεῖν legitur. Ibidem quatuor mss. τῆς μὲν σπουδῆς. Vocula μὲν aberat a vulgatis. Hoc ipso in loco duo mss. ἀσκνον τῷ Θεῷ ἐπιδεικνύσθω, πληρῶν.

(3) Regii primus et tertius cum Colb. ἔχει τὸ ἔπαινον Editi ἔξει. Codex Voss. ἔχειν.

(4) Antiqui duo libri præter Voss. ἐπανορθώσεως. Alii duo mss. et editi διορθώσεως.

(5) Codex Colb. βαστάζει. Mox idem ms. ἐὰν ἦ.

(6) Rursus idem liber ἐγενήθημεν πρὸς ὑμᾶς.

τουντες ἐξ ἀνθρώπων δόξαν, οὔτε, ἀφ' ὑμῶν, οὔτε ἀπ' ἄλλων.

2. Ὁ τοίνυν τούτων τῶν παθῶν καθαρῶν, τάχ' ἀντὴν ὁδηγίαν ἀπλανῆ, ἑαυτῷ τε ἔμμισθον καὶ τοῖς ἐπομένοις σωτήριον ἐκτελέσειεν. Ὁ γὰρ μὴ διὰ τινος τιμᾶς ἀνθρωπίνης μήτε τὸ ἀπρόσκραστον τοῖς ἀμαρτάνουσιν ὑπὲρ τοῦ ἡδύς αὐτοῖς εἶναι καὶ κεχαρισμένος ἐπιτηθεύων, οὕτως ἐν ἀγάπῃ, μετὰ παρόρησις πρεσβεύσει τὸν λόγον ἀκαπηλεύτως καὶ εὐλικρινῶς, μὴ αἰρούμενος ἐν μηδενὶ δολοῦν τὴν ἀλήθειαν· ὥστε ἀρμόσαι αὐτῷ καὶ τὰ ἐξῆς εἰρημένα· Ἄλλ' ἐγενήθημεν ἡπιοὶ ἐν μέσῳ ὑμῶν, ὡς, ἐάν τροφὸς θάλπη τὰ ἑαυτῆς τέχνα, οὕτως ἰμειρόμενοι (7) ὑμῶν, εὐδοκοῦμεν μεταδοῦναι ὑμῖν οὐ μόνον τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς B ἑαυτῶν ψυχάς· Ὁ δὲ μὴ οὕτως ἔχων ὁδηγὸς ἐστὶ τυφλός, ἑαυτὸν τε κατακρημνίζων, καὶ τοὺς ἐπομένους συναπαγόμενος (8). Ὅσον μὲν οὖν ἐστὶ κακὸν ἀντὶ ὁδηγίας πλάνης αἴτιον τῷ ἀδελφῷ γενέσθαι, συνοραὴν ἔξειστιν ἐκ τῶν εἰρημένων. Σημεῖον (9) δὲ ἐστὶ τοῦτο τοῦ καὶ τὴν ἐντολὴν τῆς ἀγάπης ἀκατόρθωτον εἶναι· οὐδεὶς γὰρ πατὴρ περιορᾷ τὸ ἑαυτοῦ τέκνον μέλλον καταπίπτειν εἰς βόθυνον, ἢ ἐμπεσόν ἐναφίξει τῷ πτώματι. Πόσον δὲ δεινότερον ψυχὴν εἰς βάθος (10) κακῶν ἐμπίπτουσαν ἐναφίξει τῇ ἀπωλείᾳ, τί δεῖ καὶ λέγειν; Ὑπεύθυνος οὖν ἐστὶ τῇ ἀδελφότητι ἀγρυπνεῖν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν αὐτῶν, καὶ μεριμνᾷ τὰ πρὸς σωτηρίαν ἑκάστου, ὡς λόγον ἀποδώσων· μεριμνᾷ (11) δὲ ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς καὶ μέχρι θανάτου τὴν ὑπὲρ αὐτῶν σπουδὴν ἐπιδείκνυσθαι, οὐ μόνον κατὰ τὸν κοινὸν πρὸς πάντας τῆς ἀγάπης τοῦ Κυρίου λόγον, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῆ ὑπὲρ τῶν ὄλων αὐτοῦ, ἀλλὰ κατὰ (12) τὸν ἴδιον τοῦ εἰπόντος· Ἰμειρόμενοι ὑμῶν εὐδοκοῦμεν μεταδοῦναι ὑμῖν οὐ μόνον τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς C ἑαυτῶν ψυχάς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Κς'.

Ἐπὶ τοῦ πάντα καὶ τὰ κρυπτά τῆς καρδίας ἀνατίθεσθαι τῷ προεστῶτι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Δεῖ δὲ (13) καὶ τῶν ὑποτεταγμένων ἑκάστον, εἴ γε μέλλοι ἀξιόλογον προκοπὴν ἐπιδείκνυσθαι, καὶ ἐν ἔξει τῆς κατὰ τὰ προστάγματα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ζωῆς γενέσθαι, μηδὲν μὲν ψυχῆς D κίνημα ἀπόκρυφον φυλάσσειν παρ' ἑαυτῷ, μηδένα δὲ λόγον ἀβασανίστως προίεσθαι, ἀλλ' ἀπογυμνοῦν, τὰ κρυπτά τῆς καρδίας τοῖς πεπιστευμένοις (14) τῶν

³⁵ I Thess. II, 5, 6. ³⁶ ibid. 7, 8. ³⁷ Joan. XV, 13.

(7) Codex Voss. una cum Colb. ἰμειρόμενοι.

(8) Reg. primus ἐπομένους συναπαγόμενος. Codex Colb. ἐπομένους αὐτῷ.

(9) Editiones veteres et Reg. secundus εἰρημένων. Σημεῖον σημεῖον. At in aliis tribus mss. vox σημεῖον deest; et ita legi debere puto. Nam eam vocem παρελκεῖν obscurum non est. Reg. tertius ἔξειστιν ἐκ τῶν ὁρωμένων σημεῖον.

(10) Codex Voss. et Reg. primus εἰς βάθος.

(11) Veteres duo libri et editi ἀποδώσων· καὶ με-

A mone adulationis, sicut scitis: neque in occasione avaritiæ, Deus testis est: nec quærentes ab hominibus gloriam, neque a vobis, neque ab aliis ³⁵.

2. Qui ergo ab his vitiis purus est, forte ductum errationis expertem, sibique fructuosum, et se sequentibus salutarem præstare poterit. Quisquis enim vere in charitate agit, non autem propter humanos quosdam honores, neque ad vitandam delinquentium offensionem, ut eis jucundus fiat et gratus, is cum dicendi libertate sincere et pure prolaturus est sermonem, quippe qui in ulla re veritatem adulterare nolit. Quamobrem ei etiam conveniunt quæ subinde dicta sunt: *Sed facti sumus parvuli in medio vestrum, tamquam si nutrix foveat filios suos: ita desiderantes vos cupide, volebamus tradere vobis non solum Evangelium Dei, sed etiam animas nostras* ³⁶. Qui vero non ita sese gerit, dux est cæcus, et seipsum dat præcipitem, et sequentes simul trahit. Quantum igitur malum sit, fratri esse auctorem errandi loco recti ductus, ex dictis intelligi potest. Hoc præterea indicio est neque perfici dilectionis mandatum: siquidem nullus pater filium suum, si in foveam casurus sit, deserit, neque postquam lapsus est, eum in ruina derelinquit. Quanto autem magis horrendum sit, animam in malorum abyssum delapsam relinqui in exitio, quid jam attinet dicere? Debet igitur pro fratrum animabus vigilare, et tanquam qui rationem redditurus sit, ea quæ ad cujusque salutem faciunt, curare. Imo de his ita sollicitus esse debet, ut etiam ad mortem usque suum pro ipsis studium ostendat, **371** non modo ob ea quæ de charitate a Domino generatim omnibus dicta sunt, nempe, *Ut animam suam ponat quis pro amicis suis* ³⁷, sed etiam ob peculiarem agendi rationem illius, qui dixit: *Desiderantes vos cupide, volebamus tradere vobis non solum Evangelium Dei, sed etiam animas nostras* ³⁸.

INTERROGATIO XXVI.

Quod omnia etiam cordis arcana sint præposito detegenda.

RESPONSIO.

Unusquisque autem eorum qui subditi sunt, si modo profectum eximium velit facere, et in ejus vitæ quæ ex Domini nostri Jesu Christi præceptis transigitur, firmo et stabili statu versari, debet neque motum ullum animæ occultum apud seipsum servare, neque verbum ullum inconsiderate proferre, sed hisce fratribus, qui infirmis benigne et

ριμνᾷ. Reg. primus et Colb. ita, ut edidimus.

(12) Codex Colb. ἀλλὰ καὶ κατὰ. Ibidem idem liber ἰμειρόμεναι.

(13) Voculam δὲ addidi ex antiquis tribus libris. Nec ita multo infra duo mss. cum Voss. κατὰ τὸ πρόσταγμα. Subinde codex Voss. ζωῆς γίνεσθαι. Reg. tertius γενέσεσθαι.

(14) Editi et Reg. secundus τοῖς πιστευομένοις. Alii tres mss. πεπιστευμένοις.

humane curandis præfecti sunt, cordis arcana aperire. Ita enim quod laudabile est, stabilitur, quod vero reprobum, congruenti remedio sanabitur: atque per mutuum hujusmodi exercitium perfectio a nobis comparabitur, facta paulatim accessione.

INTERROGATIO XXVII.

Quod ipse quoque præfectus, si quando aberret ab his qui inter fratres primas obtinent, admonendus sit.

RESPONSIO.

Atque etiam quemadmodum præfectus in omnibus fratrum dux esse debet, ita quoque vicissim, si quando præfectus ipse delicti alicujus suspectus fuerit, ipsum commonefacere munus est reliquorum. Quamobrem ne exsolvatur disciplina, iis qui cum ætate tum prudentia præstant, danda est admonendi potestas. Si quid igitur fuerit, quod emendari operæ pretium sit, juvabimus et fratrem, et per illum nosmetipsos, qui hunc ipsum qui veluti vitæ nostræ regula est, suaque rectitudine perversitatem nostram redarguere debet, ad rectam viam reduxerimus: sin autem temere turbati fuerint nonnulli illius causa, ipsi iis quæ falso suspecta fuerant cognitæ, certiores facti, ab ea quam de ipso conceperant suspitione liberantur.

INTERROGATIO XXVIII.

Quomodo oporteat affici omnes erga immorigerum et inobsequentem.

RESPONSIO.

1. Sane cum quis segniter obedit Domini mandatis, primum quidem operæ pretium est omnes **372** eum tanquam membrum ægrum miserari, et præfectum suis ipsius hortamentis infirmitatis illius curationem tentare: perseverantem vero in contumacia, et emendari nolentem, acrius coram toto fratrum cœtu coarguere, eique cum omni hortatu mederi. Quod si sæpius admonitus, pudore non afficitur, neque re ipsa semetipsum sanat, eum veluti sui ipsius pestem (ut est in proverbio), non quidem sine multis lacrymis ac gemitibus, sed tamen ut membrum corruptum et penitus inutile, medicorum exemplo, a communi corpore reseccare debemus. Hi enim quodcumque tandem membrum insanabili morbo correptum repererint, ut ne latius lues serpat, vicinasque partes ob continuitatem corrumpat, secundo urendove illud tollere soliti sunt. Quod et necesse est a nobis effici in iis qui Domini mandata odio habent, aut impediunt; Domino ipso jubente ac dicente: *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, et projice abs*

(15) Veteres duo libri τιαύτης άσκήσεως. Mox editi et duo mss, περιγίνεται. Alius περιγενήσεται. Reg. primus et Voss. προσγενήσεται, recte.

(16) Antiqui duo libri εάν ποτε. Haud longe editi et unus ms. αν ποτε υποπτευθη. Alii tres mss. εάν ποτε.

(17) Vocula τ: addita est ex tribus codicibus. Adidimus quoque non longe ex mss multis vocem οντα.

αδελφών εύσπλάγγως και συμπαθώς επιμελίσθαι τών άσθενούντων. Ούτω γάρ το μὲν επαινετόν βεβαιούται, το δε άδόκιμον τής προσηκούσης θεραπείας άξιωθήσεται· εκ τε τής τιαύτης συνασκήσεως (15) δια τής κατά μικρόν προσθήκης ή τελείωσις ήμιν προσγενήσεται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΖ΄.

Ότι δεϊ και τόν προεστώτα υπομιμνήσκεισθαι παρὰ τών προεχόντων εν τή άδελφότητι, ειποτε σφαλῆ (16).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Όσπερ δε ο προεστώς υπεύθυνός εστιν οδηγείν εις πάντα τήν άδελφότητα, ούτω παλιν και τοις λοιποϊς επιβάλλει, αν ποτε υποπτευθη τι περι τόν προεστώτα πλημμέλημα, υπομιμνήσκειν αυτόν. Όσπερ δε μη λυθῆναι τήν εύταξίαν, τοις προέχουσι τήν τε ήλικίαν και τήν σύνεσιν επιτρέπει χρη τήν υπόμνησιν. Εάν μὲν ουν ή τι διορθώσεως άξιον, τόν τε (17) άδελφόν ωφελήσαμεν, και εαυτούς δι' εκείνου, τόν οιονει κανόνα του ήμετέρου βίου οντα, και τή εαυτου όρθότητι το ενδιάστροφον ήμών διελέγγχειν όφείλουτα προς το εύθυ καταρτίσαντες (18)· εάν δε μάτην τινές επ' αυτόω ταραχθώσι πληροφορηθέντες δια τής φανερώσεως τών ου μετ' άληθείας υποπτευθέντων, τής επ' αυτόω διακρίσεως απαλλάσσονται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΗ΄.

Πώς χρη διακείσθαι τους πάντας περι τόν άπειθη.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

1. Τω μέντοι όκνηρώς διακειμένω προς τήν υπακοήν τών εντολών του Κυρίου πρώτον μὲν συμπάσχειν πάντας χρη ως νενοσηκότι μέλει, και ταϊς ιδίαις παραινήσεσι τόν προεστώτα πειρασθαι αυτού τήν άόρωστίαν επανορθούσθαι· επιμένοντα δε τή άπειθεία και τήν διορθωσιν μη δεχόμενον εμπριθέστερον ελέγγχειν επι πάσης τής άδελφότητος, και μετὰ πάσης παρακλήσεως προσάγειν (19) αυτόω τας ιατρείας· μη εντροπέμενον δε μετὰ πολλήν νοουθεσίαν, μηδε ιώμενον εαυτόν εν τοις έργοις, ως αυτόν εαυτου λυμεώνα οντα (20), κατά τήν παροιμίαν, μετὰ πολλών μὲν θακρύων και θρήνων, όμως δ' ουν ως διεφθαρμένον μέλος και παντελώς άχρηστον, κατά τήν τών ιατρών μίμησιν, του κοινου σώματος αποκόπτειν. Και γάρ κάκεινοι, όπερ αν εύρωσι τών μελών ανιάτω (21) πάθει τροσιλημμένον, ως μη επι πολυ χυθῆναι βλάβην κατά το συνεχές τα παρακείμενα διαφθείρουσαν, τομαϊς και καύσεσιν εξαίρειν ειώθασιν. Όπερ και ήμιν επι τών έχθραϊνόντων ή εμποδιζόντων ταϊς εντολαις του Κυρίου ες άνάγκης εστι ποιείν, κατά το πρόσταγμα αυτού του

(18) Codex Colb. καταρτίσαντας. Aliquanto infra idem ms. διακρίσεως απαλλάγήσονται.

(19) Rursus idem liber προσάγειν.

(20) Codices duo λυμεώνα οντα. Vox οντα in editis deerat. Suadet Scottus, ut apud Hadr. Junium legatur proverbium illud: *Sibi ipsi exitus auctor, et suo capiti.* Aliquanto post suo mss. όμως γουν.

(21) Antiqui duo libri εν ανιάτω.

Κυρίου ειπόντος· Ἐάν ὁ ὀφθαλμός σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίξῃ σε, ἔξελε αὐτόν, καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ. Ἡ γὰρ ἐπὶ τῶν τοιούτων φιλανθρωπία παραπλησία ἐστὶ τῇ ἀπαιδεύτῳ χρηστότητι τοῦ Ἡλεί, ἥπερ ἐπὶ τῶν υἱῶν παρὰ τὸ ἀρέσκον τῷ Θεῷ χρησάμενος ἐλέγχεται. Προδοσία οὖν ἐστὶ τῆς ἀληθείας, καὶ ἐπιβουλὴ τοῦ κοινοῦ, καὶ ἐθισμὸς πρὸς ἀδιαφορίαν κακῶν, ἢ πρὸς τοὺς πονηρευομένους ἐσχηματισμένη χρηστότης, μηκέτι μὲν γινομένου τοῦ γεγραμμένου· Διὰ τί οὐχὶ (22) μᾶλλον ἐπενθήσατε, ἵνα ἐξαρθῇ ἐκ μέσου ὑμῶν ὁ τὸ ἔργον τοῦτο ποιήσας; συμβαίνουτος δὲ ἐξ ἀνάγκης τοῦ ἐπιφερομένου, ὅτι Μικρὰ ζύμη ὄλου τὸ φύραμα ζυμοῖ. Τοὺς δὲ ἀμαρτάνοντας, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἐνώπιον πάντων ἐλέγχε· καὶ τὴν αἰτίαν εὐθὺς ἐπάγει, λέγων· Ἴνα καὶ οἱ λοιποὶ φόβον ἔχωσιν.

2. Ὅλως δὲ ὁ μὴ καταδεχόμενος τὴν παρὰ τοῦ (23) προεστῶτος θεραπείαν προσαγομένην αὐτῷ ἀσύμφωνός ἐστι (24) καὶ αὐτὸς αὐτῷ. Εἰ γὰρ ὑποταγῆναι οὐ καταδέχεται, καὶ τὸ ἑαυτοῦ θέλημα ἐκδικεῖ, τί καὶ ἐστὶ μετ' αὐτοῦ; τί καὶ προστάτην αὐτὸν τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς ἐπιγράφεται (25); Καταδεξάμενος δὲ ἅπαξ ἐγκαταλεγεῖναι τῷ σώματι τῆς ἀδελφότητος, ἐάν κριθῇ σκευὸς γενέσθαι ὑπουργικόν (26), κἂν ὑπὲρ δύναναι τὸ ἐπιτάγμα εἶναι δοκῇ, ἐπιρρίψας τὸ κρῖμα τῷ παρὰ δύναναι (27) ἐπιτάσσοντι, τὸ εὐπειθὲς καὶ ὑπήκουον ἄχρι θανάτου ἐπιδεικνύσθω, μεμνημένος τοῦ Κυρίου, ὅτι ἐγένετο ὑπήκουος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. Τὸ δὲ ἀφηνιάζειν, καὶ ἀντιλέγειν, πολλῶν κακῶν ἀπόδειξιν ἔχει, πίστειως νόσον, ἐλπίδος ἐνδοιασμόν, ὄγκον τε καὶ ὑπερηφανίαν ἤθους. Οὔτε γὰρ ἀπειθεῖ τις μὴ πρότερον καταγνοὺς τοῦ συμβουλευσαντος, οὔτε μὴν ὁ πιστεύων ταῖς ἐπαγγελίαις τοῦ Θεοῦ, καὶ βεβαίαν ἔχων ἐπ' αὐταῖς τὴν ἐλπίδα, κἂν ἐπίκουα ἢ τὰ προστεταγμένα, ἀποκνήσει ποτὲ πρὸς αὐτά (28), εἰδώς, ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλύπτεσθαι. Καὶ ὁ πεπεισμένος, ὅτι ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται, πλείονα προθυμίαν ἐπιδεικνύεται τῆς τοῦ ἐπιτάξαντος προσδοκίας, εἰδώς ὅτι, τὸ παραυτίκα ἐξαφρόν τῆς θλίψεως καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν (29) αἰώνιου βάρους δόξης κατεργάζεται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΘ'.

Περὶ τοῦ μετὰ ἐπάρσεως ἢ γογγυσμοῦ ἐργαζομένου.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Του μέντοι γογγύσαντος ἢ ἐπὶ ἐπάρσει (30) ἐφεν-

³⁹ Matth. v, 29. ⁴⁰ (Reg. iii, 13. ⁴¹ I Cor. v, 2. ⁴² ibid. 6. ⁴³ I Tim. v, 20. ⁴⁴ Philipp. ii, 8
⁴⁵ Rom. viii, 18. ⁴⁶ Matth. xxii, 12. ⁴⁷ II Cor. iv, 17.

(22) Editi et duo mss. ὅτι οὐχί. Alii duo διὰ τί οὐχί.

(23) Antiquæ editiones et mss. quinque παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ, a fratre. Codex Colb. παρὰ τοῦ προεστῶτος, a præposito, melius, ut opinor, et verius. Ita enim orationis series postulare videtur.

(24) Reg. primus et unus Coisl. ἀσύμφωνός ἐστι, sibi ipse inutilis. Lectio in se non inepta.

(25) Veteres duo libri cum Voss. ζωῆς ὀνομάζει, vitæ ducem appellat. Statim in mss. multis pro ἅπαξ scriptum invenitur ὄλως. Ibidem Reg. primus et Voss. ἐγκαταταγῆναι.

A te³⁹. Quæ enim talibus tribuitur humanitas, insulsæ illi Heli benignitati est assimilis, qua erga filios suos præter Dei voluntatem usus, coarguitur⁴⁰. Ostendere itaque ementitam erga malignos benignitatem, est veritatem prodere, insidiari communitati, et ad mala indifferenter patranda assuefacere, cum jam non fiat quod scriptum est: *Cur non magis luclum habuistis, ut tolleretur de medio vestrum, qui hoc opus fecit*⁴¹? sed necessario accidit quod subditur: *Modicum fermentum totam massam corrumpit*⁴². Peccantes autem, inquit Apostolus⁴³, coram omnibus argue; statimque ejus rei causam affert, his verbis: *Ut et cæteri timorem habeant*.

B

2. In summa autem quisquis medelam sibi a præposito adhibitam recusat, secum ipse pugnat. Etenim si parere non vult, sed suam tuetur voluntatem, cur tandem cum eo manet? cur etiam ipsum assumit vitæ suæ moderatorem? Ubi autem quis semel in fratrum corpore numerari consensit, si judicetur vas esse ministerio idoneum, tametsi mandatum vires superare videtur, judicio in eum qui ultra vires præcepit, rejecto, docilitatem et obedientiam ad interitum usque ostendat, memor Domini, qui *Factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis*⁴⁴. Rebelio autem et contradictio plura mala arguit, fidei morbum, dubitationem de spe, fastum ac superbiam morum. Neque enim quisquam detrectat imperium, qui non prius contempserit consilii auctorem: neque qui credit Dei promissis, spemque firmam in eis reponit, etiamsi præcepta ardua sint et difficilia, unquam in ipsis observandis torpebit, cum sciat non esse condignas passiones hujus temporis ad futuram quæ revelabitur gloriam⁴⁵. Et cui persuasum est, eum qui sese humiliat, exaltatum iri⁴⁶, majorem alacritatem, quam quæ a præcipiente expectatur, **373** ostendit, quippe qui illud non ignoret, quod momentanea afflictionis levitas mira supra modum æternum pondus gloriæ pariat⁴⁷.

INTERROGATIO XXIX.

De eo qui cum animi elatione aut murmuratione agit.

D

RESPONSIO.

Sane opus ejus, qui murmuravit aut extulisse

(26) Editi et duo mss. μέλος γενέσθαι ὑπουργικόν, membrum aptum ad ministrandum. Reg. primus et Voss. et Colb. ut in contextu.

(27) Reg. primus et Voss. τῷ ὑπὲρ δύναναι. Aliquanto post codex Voss. μέχρι θανάτου ἐπιθ.

(28) Reg. primus πρὸς ταῦτα. Mox idem ms. δόξα ἀποκαλυφθῆναι, Ibidem codex Voss. et duo alii καὶ ὁ πεπιστευκός, ὅτι.

(29) Illud, εἰς ὑπερβολὴν, ex editione Veneta addidi, et ex antiquis tribus libris.

(30) Codices duo cum Voss. εἰς ἐπαρσιν.

se compertus est, cum operibus eorum qui corde humiles sunt, et spiritu contriti, nequaquam commiscendum est: imo his pii nullo modo uti debent. *Nam quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum*⁴⁸. Quin etiam aliud est præceptum Apostoli, dicentis: *Neque murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt, et perierunt ab exterminatore*⁴⁹. Item illud: *Non ex tristitia, aut ex necessitate*⁵⁰. Quare non est admittendum talium opus, æque ac vituperabile sacrificium: quod certe nefas fuerit cæterorum operi admisceri. Si enim qui obtulerunt in altari ignem alienum, tantam iram experti sunt⁵¹, qui, quæso, periculosum non est, opus quod ab animi affectione Deo invisâ profiscatur, ad mandata ipsius exsequenda adhibere? *Quæ enim, inquit, est societas justitiam inter et injustitiam? aut quæ pars fidei cum infidei*⁵²? Idcirco ait: *Iniquus qui immolat mihi vitulum, velut qui occidit canem: et qui offert similaginem, velut sanguinem suillum*⁵³. Unde pigri et rebellis opera a fratrum conventu sunt necessario removenda. Atque ea in parte diligentem operam ponere præfectos par est, ut neque ipsi violent decretum illius qui dixit: *Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat: non habitabat in medio domus meæ, qui faciebat superbiam*⁵⁴; neque auctores sint, ut qui præcepto admiscet peccatum, laborisque segnitie, aut animi tumore, qui ex majori industria oriatur, opus coinquinat, in sua pravitate permaneat, qui quod eo utantur, illum sua ipsius mala sentire non sinunt. Itaque et præposito persuasum sit oportet, se, nisi suo fratri, ut decet, præsit, sibi gravem atque inevitabilem iram asciscere. Nam sanguis illius requiretur de manibus ipsius, sicut scriptum est⁵⁵. Ac etiam ita comparatus sit subditus, ut nullum mandatum, ne difficillimum quidem, conficiat pigre ac segniter, cui scilicet persuasum esse debeat, tribuendam sibi esse in cælis multam mercedem. Exhilareret igitur subditum spes gloriæ, ut in omni gaudio et patientia opus Domini fiat.

374 INTERROGATIO XXX.

Quali animi affectione debeant præfecti fratrum curam habere.

RESPONSIO.

Vicissim præfectum non extollat dignitas, ne ipse quoque ab ea quæ humilibus promissa est⁵⁶

⁴⁸ Luc. xvi, 13. ⁴⁹ I Cor. x, 10. ⁵⁰ II Cor. ix, 7. ⁵¹ Levit. x, 1, 2. ⁵² II Cor. vi, 14, 15. ⁵³ Isa. lxvi, 3. ⁵⁴ Psal. c, 6, 7. ⁵⁵ Ezech. iii, 18. ⁵⁶ Matth. v, 3.

(31) Unus ms. Καὶ ἄλλο δὲ ἐστὶ παράγγ.

(32) Reg. primus ἀπρόσδεκτον δὲ καὶ τό. Mox editio Basil. pariter ac Paris. ἐγκαταμιγῆναι. Editio Ven. et duo mss. ἐγκαταμιγῆναι. Alii duo mss. cum Voss. ἐγκαταμιγῆναι. Subinde Reg. primus et Voss. ἀλλότριον προσαγαγόντες.

(33) Editiones veteres et Regii tres mss. Διόπερ φησὶν ὁ νόμος: quod ita verterat interpret vetus, *idcirco scriptum est in lege, qui immolat mihi, etc.* Sed ubi ita in lege scriptum sit, frustra, opinor, quæras. At Coisl. secundus et Colb. Διόπερ φησὶν ὁ ἄνομος: quam scripturam veram esse et germa-

rethéntos δεῖ τὴν ἐργασίαν μὴ καταμιγῆναι τῇ παρὰ τῶν ταπεινῶν τῇ καρδίᾳ καὶ συντετριμμένων τῷ πνεύματι γινόμενῃ ἐργασίᾳ, καὶ ὅλως μὴ ἀναλίσκεσθαι παρὰ τοῖς εὐλαβέσι. Διότι τὸ ὑψηλὸν ἐν ἀνθρώποις βδέλυγμά ἐστιν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἄλλο παράγγελμα (31) τοῦ Ἀποστόλου, λέγοντος· Μηδὲ γογγύζετε, καθάπερ τινὲς αὐτῶν ἐγόγγυσαν, καὶ ἀπώλοντο ὑπὸ τοῦ ὀλοθρευτοῦ· καὶ τὸ, Μη ἐκ λύπης, ἢ ἐξ ἀνάγκης. Ἀπρόσδεκτον οὖν τὸ (32) τῶν τοιούτων ἔργον, ὡς θυσία ἐπίμωμος· ὅπερ ἐγκαταμιγῆναι τῇ τῶν λοιπῶν ἐργασίᾳ οὐκ εὐαγές. Εἰ γὰρ οἱ πῦρ ἀλλότριον προσάγοντες τῷ θυσιαστηρίῳ τοσαύτης ὀργῆς ἐπειράθησαν, πῶς οὐκ ἐπικίνδυνον ἀπὸ ἐχθρᾶς τῷ Θεῷ διαθέσεως ἔργον εἰς τὴν οἰκονομίαν τῶν ἐντολῶν παραδέχεσθαι; Τίς γὰρ μετοχὴ, φησὶ, δικαιοσύνη καὶ ἀνομία; ἢ τίς μερίς πιστῶ μετὰ ἀπίστου; Διόπερ φησὶν (33)· Ὁ ἄνομος, ὁ θύων μοι μόσχον, ὡς ὁ ἀποκτείνων κύναν· καὶ ὁ προσφέρων σερμίδαλι, ὡς αἷμα ὕειον. Ὅθεν ἀναγκαίως τὰ τοῦ ὀκνηροῦ καὶ ἀντιλόγου (34) ἔργα ἀλλοτριωτέον τῆς ἀδελφότητος. Καὶ τούτου τοῦ μέρους ἀκριβῶς ἐπιμελεῖσθαι δεῖ τοὺς προεστῶτας, ἵνα μήτε αὐτοὶ παραφθίρωσι τὸ δόγμα τοῦ εἰπόντος· Πορευόμενος ἐν ὁδῷ ἀμώμῳ, οὗτός μοι ἐλειτούργει· οὐ κατῶκει ἐν μέσῳ τῆς οἰκίας μου, ποιῶν ὑπερηφανίαν· μήτε τὸν τῇ ἐντολῇ τὴν ἀμαρτίαν ἐπιμιγνύοντα, καὶ μολύνοντα τὴν ἐργασίαν ῥαθυμίας τοῦ κόπου, ἢ ἐπάρσει τοῦ πλεονεκτήματος, οἰκοδομῶσιν (35) ἐπιμένειν τῇ διαστροφῇ δι' ὧν αὐτοὶ προσδέχονται, οὐκ ἐῶντες αὐτὸν εἰς συναίσθησιν τῶν οἰκειῶν κακῶν ἐφικνεῖσθαι. Χρὴ οὖν καὶ τὸν προεστῶτα πεπεισθαι, ὅτι τὸ μὴ κατὰ λόγον προστῆναι τοῦ ἀδελφοῦ βαρείαν αὐτῷ καὶ ἀπαραίτητον τὴν ὀργὴν ἐπάγει. τὸ γὰρ αἷμα αὐτοῦ ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἐκζητηθήσεται, καθὼς γέγραπται (36). καὶ τὸν ὑπήκοον οὕτω παρεσκευάσθαι, ὡς πρὸς μηδὲν ἐπίταγμα, μηδὲ τὸ χαλεπώτατον, ἀποκνεῖν, πεπεισμένον, ὅτι ὁ μισθὸς πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Τὸν μὲν οὖν ὑπακούοντα εὐφραίνετω ἢ ἐλπίς τῆς δόξης, ἵνα ἐν πάσῃ χαρᾷ καὶ ὑπομονῇ τὸ ἔργον τοῦ Κυρίου γένηται (37).

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Α'.

Ποταπῇ διαθέσει χρὴ τῶν ἀδελφῶν ἐπιμελεῖσθαι τοὺς προεστῶτας (38).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὸν δὲ προεστῶτα μὴ ἐπαιρέτω τὸ ἀξίωμα, ἵνα μὴ καὶ αὐτὸς ἐκπέσῃ τοῦ μακαρισμοῦ τῆς ταπεινο-

nam non inficiabitur, qui ultimum Isaiæ caput legerit. Ibidem Codex Voss. ὡσπερ ὁ. Ibidem mss. multi ἀποκτείνων. Editio Paris. ἀποκτείνων.

(34) Veteres duo libri ὀκνηροῦ καὶ ἀντιλογικοῦ.

(35) Reg. primus manu recentiore οἰκονομῶσιν. Mox editi et mss. nonnulli δι' ὧν αὐτοὶ. Reg. primus αὐτὸν. Nec ita multo post codex Voss. et alii quidam mss. ἀφικεῖσθαι.

(36) Ex Vossii codice et ex aliis duobus additum est illud, καθὼς γέγραπται.

(37) Reg. primus γένηται.

(38) Antiqui duo libri τὸν προεστῶτα.

φροσύνης, ἢ καὶ τυρωθεὶς εἰς κρίμα ἐμπέτη τοῦ A διαβόλου (39). ἀλλ' ἐκεῖνο πεπεισθῶ, ὅτι ἡ τῶν πλειόνων ἐπιμέλεια πλειόνων ἐστὶν ὑπηρεσία. Ὡς οὖν ὁ πολλοῖς ὑπηρετῶν τετραυματισμένοις (40), καὶ ἀποξύων μὲν τοὺς ἰχθῶρας ἐνὸς κάστου ἐτραύματος, προτάγων δὲ τὰ βοηθήματα κατὰ τὴν ἰδιότητα (41) τῆς ὑποκειμένης κακώσεως, οὐχὶ ἐπάρσεως ἀφορμὴν τὴν ὑπηρεσίαν λαμβάνει, ἀλλὰ μᾶλλον ταπεινώσεως ἀγωνίας τε καὶ ἀγῶνος· οὕτω καὶ (42) πολλῶν πλέον ὁ τὰ ἀσθενήματα ἰᾶσθαι τῆς ἀδελφότητος πιστευθεὶς, ὡς πάντων ὑπηρέτης, καὶ ὑπὲρ πάντων λόγον δώσων (43), διακονεῖσθαι καὶ ἀγωνίαν ὀφείλει. Τούτῳ γὰρ τῷ τρόπῳ κατορθωθήσεται αὐτῷ ὁ σκοπὸς, τοῦ Κυρίου εἰπόντος· Εἰ τις θέλει ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔστω ἀπάντων ἔσχατος, καὶ πάντων διάκονος.

ΕΡΩΤΗΤΙΣ ΛΑ΄.

*Ὅτι δεῖ καταδέχεσθαι τὴν παρὰ τοῦ προστώτος ὑπηρεσίαν.

Χρὴ μέντοι καὶ τὴν σωματικὴν ὑπηρεσίαν παρὰ τῶν προέχειν δοκούντων ἐν τῇ ἀδελφότητι προσάγομένην τοὺς πολλοὺς καταδέχεσθαι. Ὁ γὰρ τῆς ταπεινοφροσύνης λόγος καὶ τῷ μείζονι τὸ ὑπηρετεῖν ὑποβάλλει, καὶ τῷ ἐλάττονι τὸ ὑπηρετεῖσθαι οὐκ ἀφαρμόζον δείκνυσι. Τὸ γὰρ ὑποδείγμα τοῦ Κυρίου πρὸς τοῦτο ἡμᾶς ὀδηγεῖ, τοῦ μὲν νύβαι τοὺς πόδας τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν μὴ ἀπαξιώσαντος, τῶν δὲ πρὸς τοῦτο μὴ τολμησάντων ἐνστήναι. Ἀλλὰ καὶ ὁ διὰ πολλὴν εὐλάβειαν τὰ πρῶτα μὴ καταδεξάμενος Πέτρος εὐθέως ἑαυτὸν πρὸς τὴν ὑπακοὴν μετέβαλε, τὸν ἐκ τῆς (44) ἀπειθείας κίνδυνον διδάχθεις. Οὐκ ἔστιν οὖν φόβος τῷ ὑπηκόῳ, μὴ λυθῇ αὐτῷ τῆς ταπεινοφροσύνης σκοπός, ὑπηρετουμένῳ ποτὲ παρὰ τοῦ μείζονος. Διδακτικῆς γὰρ αὐτῷ ἐνεκεν, καὶ ὑποδείγματος ἐνεργοῦς (45) μᾶλλον, ἢ καὶ χρείας πολλακίς ἀναγκαίας ἡ ὑπηρεσία προσάγεται. Ἐν οὖν τῇ ὑπακοῇ καὶ τῇ μιμῆσει τὸ ταπεινὸν ἐπιδεικνύσθω. Καὶ μὴ ἀντιδιατιθέμενος, σχήματι ταπεινοφροσύνης, ὑπερηφανίας ἔργον καὶ ἀλαζονείας ποιῶτω. Ἡ γὰρ ἀντιλογία τὸ αὐτοκρατορικὸν καὶ τὸ (46) ἀνυπότακτον δείκνυσι. Φυσιώσεως οὖν μᾶλλον καὶ καταφρονήσεως ἀπόδειξιν ἔχει, ἀλλ' οὐχὶ ταπεινότητος καὶ τῆς ἐν πᾶτιν ὑπακοῆς. Διόπερ ἀναγκαῖον πείθεσθαι τῷ εἰπόντι· Ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΛΒ΄

Πῶς δεῖ πρὸς τοὺς κατὰ σάρκα οἰκείους διακεῖσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Χρὴ μέντοι τοὺς ἀπαξ παραδεχθέντας εἰς τὴν
⁵⁷ I Tim. iii, 6. ⁵⁸ Marc. ix, 34. ⁵⁹ Ephes. iv, 2

(39) Codex Colb. ἐμπέτη καὶ παγίδα τοῦ διαβόλου, *ne incidat in iudicium et laqueum diaboli.*

(40) In Voss. et Colb pro τετραυματισμένοις legitur τετραμένοις; quibus ex codicibus vox ἐνός, quæ mox sequitur, addita est.

(41) Editi κατὰ τὰ ἰδιώματα. Regii duo et Voss. ut in contextu.

(42) Sic codex Voss. et alii duo. Vocula καὶ aberrat a vulgatis.

beatitudine excidat, aut etiam inflatus incidat in iudicium diaboli ⁵⁷: sed illud pro certo habeat, plurium curam habere esse pluribus servire. Ut igitur qui sauciis multis ministrat, detergitque singulorum vulnerum saniem, et remedia pro presentis mali natura adhibet, ex hoc ministerio nequaquam occasionem sumit elationis, sed potius humilitatis, studiique ac sollicitudinis: sic multo etiam magis cui totius fratrum societatis sanandæ provincia est delegata, is ut omnium minister, et tanquam qui de omnibus rationem redditurus sit, animum attendere et sollicitus esse debet. Hoc enim pacto assecuturus est propositum, cum Dominus dicat: *Qui vult esse inter vos primus, sit omnium novissimus, et omnium minister* ⁵⁸.

B

INTERROGATIO XXXI.

Quod exhibitum a præfecto ministerium sit suscipiendum.

RESPONSIO.

Atque officia etiam ad corpus pertinentia, quæ ab iis præstantur, qui inter fratres principatum videntur tenere, suscipienda sunt ab inferioribus. Nam humilitatis ratio et majorem, ut subserviat, admonet, et minori ostendit non ab re sibi operam dari. Nam Domini exemplum ad hoc nos deducit, qui pedes discipulorum suorum lavare dedignatus non est, nec tamen ipsi adversus id ausi sunt resistere. Sed et qui initio ob multam reverentiam recusarat Petrus, statim ipse, inobedientiæ periculum edoctus, obedivit. Non est igitur cur metuat subditus, ne ab humilitatis proposito aberret, si quando sibi subserviat major. Sæpe enim confertur officium ad eum docendum, et ad dandum efficax exemplum magis, quam quod instans ulla necessitas id postulet. Ostendat igitur in obedientia et imitatione humilitatem, non autem reluctans superbiam ac arrogantiam opus efficiat obtentu et simulatione humilitatis. Contradictio enim indicio est velle eum, qui repugnat, sui juris esse neque alteri parere. Magis ergo inflationis et contemptus specimen edit, non autem humilitatis ac obedientiæ in omnibus. Quapropter necesse fuerit obedire ei qui dixit: *Supportantes invicem in charitate* ⁵⁹.

D

375 INTERROGATIO XXXII.

Quomodo oporteat erga cognatos secundum carnem affici.

RESPONSIO

1. Iis quidem qui semel admissi sunt inter fra-

(43) Reg. primus λόγον ἀποδώσων.

(44) Editi τὸν ἐπὶ τῆς. Veteres quatuor libri ita, ut edidimus.

(45) Editiones antiquæ et duo mss. Regii ὑποδείγματος ἐνεργοῦς, *exempli manifesti*, non ita apte Alius Reg. et Colb. ἐνεργοῦς *exempli efficacis*, hoc est *exempli ad persuadendum vim maximam habentis*.

(46) Sic veteres duo libri. Deerat articulus in vulgatis. Statim, Reg. primus et Voss. φυσιώσεως

tres, permittere non debet præfectus ut ad quidquam distraherentur, aut per speciem visitandorum cognatorum secedant a fratribus, vitamque degant a testibus remotam, aut curis incumbant, suis secundum carnem propinquis patrocinatorum. Nam in summa, meum et tuum in fratribus dici vetat Scriptura: *Erat enim, inquit, omnium credentium cor unum et anima una: nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid sum esse dicebat*⁶⁰. Itaque parentes alicujus vel fratres secundum carnem, siquidem secundum Deum vivunt, ab omnibus fratribus tanquam communes patres aut cognati colantur *Quicumque enim fecerit, inquit Dominus, voluntatem Patris mei qui in cælis est, hic frater meus et soror et mater est*⁶¹. Sed tamen satius ducimus horum curam attinere ad fratrum præfectum. Quod si implicati sunt vita communi, nulla res cum eis nobis communis est, qui honestum decorumque servare et assidue Deo cohærere studemus, citra ullam mentis aberrationem. Nam præterquam quod nihil ipsis afferimus utilitatis, tumultibus etiam atque perturbatione nostram ipsorum vitam replemus, peccatorumque occasiones accersimus. Sed ne eos quidem qui olim fuerint propinqui, acceduntque ad visitandos nos, si Dei aspernantur, mandata, ac pietatis officium ducant pro nihilo, par est suscipere, ut qui Dominum non diligant, qui dixit: *Qui non diligit me, sermones meos non servat*⁶². *Quæ est autem societas justitiæ et iniquitati? aut quæ parsiadeli cum infideli*⁶³.

2. Et in primis prorsus curandum est, ut iis qui adhuc in virtutum exercitio degunt, adimantur peccandi occasiones, quarum hæc est maxima, recordatio anteactæ vitæ, nequando ipsis contingat quod dictum est; Conversi sunt cordibus suis in Ægyptum⁶⁴: quod plerumque usu venit, quando cum iis qui secundum carnem propinqui sunt, crebrum ac frequens colloquium seritur. In universum autem permitti non debet, ut sive cognatus, sive externus aliquos sermones habeat cum fratribus nisi de illis id nobis persuasum sit, ipsos ad ædificationem et animarum perfectionem in colloquationem venire. Quod si opus est eos qui semel accesserint, alloqui, fungantur hoc munere ii quibus concreditum est donum loquendi, tanquam iis qui scienter possint loqui et audire, quæ ad fidei ædificationem pertineant; cum Apostolus non omnibus inesse **376** loquendi facultatem, sed id donum paucis concessum fuisse manifeste doceat, cum dixit: *Alii enim per Spiritum datur sermo sa-*

ἀδελφότητα μὴ ἐπιτρέπεσθαι παρὰ τοῦ προεστῶτος πρὸς μηδὲν ἀπομειωρίζεσθαι (47)· μηδὲ προφάσει οικείων ἐπισκέψεως ἀναχωρεῖν τῶν ἀδελφῶν, καὶ ἀμαρτυροῦν ζωὴν διάγειν, μήτε φροντίδας συγχωρεῖσθαι ἔχειν ἐν τῇ προστασίᾳ τῶν συγγενῶν κατὰ σάρκα. Ὅλος μὲν γὰρ ἀποδοκιμάζει ὁ λόγος τὸ ἐμὸν καὶ τὸ σὸν ἐν ἀδελφότητι λέγεσθαι. Ἦν γὰρ, φησὶ, πάντων τῶν πιστευσάντων καρδία καὶ ψυχὴ μία· καὶ οὐδὲ εἰς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι. Οἱ οὖν κατὰ σάρκα τινὸς γονεῖς, ἢ ἀδελφοί, εἰ μὲν κατὰ Θεὸν ζῶσιν, ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἀδελφότητι ὡς κοινοὶ πατέρες ἢ οικεῖοι θεραπευέσθωσαν. Ὅστις γὰρ ἂν ποιῇ, φησὶν ὁ Κύριος, τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, οὗτος ἀδελφός (48) μου καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστί. Καὶ τούτων δὲ τὴν ἐπιμέλειαν διαφέρειν δοκιμάζομεν τῷ προεστῶτι τῆς ἀδελφότητος. Εἰ δὲ ἐμπεπλεγμένοι εἰσὶ τῷ κοινῷ βίῳ, οὐδεὶς ἡμῖν κοινὸς πρὸς αὐτοὺς λόγος, τοῖς τὸ εὐσχημον καὶ εὐπάρεδρον τῷ Κυρίῳ ἀπερισπάστως κατορθοῦν ἐσπουδακόσι. Πρὸς γὰρ τῷ ἐκείνοις μηδὲν παρέχειν ὄφελος, ἔτι καὶ τὴν ἑαυτῶν ζωὴν θορύβου καὶ (49) ταραχῆς πληροῦμεν, καὶ ἀμαρτιῶν ἀφορμὰς ἐπισπώμεθα. Ἀλλὰ οὐδὲ ἐρχομένους εἰς ἐπίσκεψιν τῶν (50) ποτὲ οικείων, τοὺς καταφρονούντας τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ ἔργον τῆς εὐσεβείας ἐξουθενούντας, ἀκόλουθον παραδέχεσθαι, ὡς οὐκ ἀγαπῶντας τὸν Κύριον τὸν εἰπόντα· Ὁ μὴ ἀγαπῶν με τοὺς λόγους μου οὐ τηρεῖ. Τίς δὲ μετοχὴ δικαιοσύνης καὶ ἀνομίας; ἢ τίς μερὶς πιστῶ μετὰ ἀπίστου;

2. Καὶ ὅτι μάλιστα δεῖ παντὶ πρόπῳ σπουδάζειν περιαιρεῖν τῶν ἔτι ἐν γυμνασίᾳ τῶν κατορθωμάτων τὰς πρὸς τὸ ἀμαρτάνειν ἀφορμὰς, ὧν μεγίστη ἐστὶν ἡ μνήμη τοῦ προτέρου βίου, μήποτε πάθωσι τὸ εἰρημένον ὅτι. Ἐστράφησαν ταῖς καρδίαις αὐτῶν εἰς Αἴγυπτον· ὅπερ ἐν τῇ συνεχεῖ ὁμιλίᾳ τῶν κατὰ σάρκα οικείων ὡς τὰ πολλὰ γίνεται. Καθόλου δὲ οὔτε οικεῖον οὔτε ξένον ἐπιτρέπειν χρῆ λόγους τινὰς προσάγειν τοῖς ἀδελφοῖς (51), εἰ μὴ πεισθῶμεν περὶ αὐτῶν, ὅτι πρὸς οἰκοδομὴν καὶ καταρτισμὸν τῶν ψυχῶν ποιοῦνται τὰς διαλέξεις. Εἰ δὲ χρεῖα γένοιτό λόγου πρὸς τοὺς ἀπαξ συνεμπεσόντας, παρὰ τῶν πεπιστευμένων τὸ τοῦ λόγου χάρισμα γινέσθω, ὡς ἐχόντων δύναμιν μετ' ἐπιστάτης εἰπεῖν καὶ ἀκοῦσαι πρὸς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως· σαφῶς τοῦ Ἀποστόλου διδάσκοντος μὴ πᾶσι παρεῖναι τὴν τοῦ λόγου δύναμιν, ἀλλ' ὀλίγοις ὑπάρχειν τὸ χάρισμα (52), δι' ὧν φησὶν· Ὡ μὲν γὰρ διὰ τοῦ Πνεύματος διδεται λόγος σοφίας, ἀλλῶ δὲ λόγος γνώσεως· καὶ ἀλλαχοῦ· Ἴνα δυνατὸς ᾖ παρακαλεῖν (53) ἐν τῇ

⁶⁰ Act. iv, 32. ⁶¹ Matth. xii, 50. ⁶² Joan. xiv, 24. ⁶³ II Cor. vi, 14, 15. ⁶⁴ Num. xiv, 4.

γὰρ. Nec ita multo infra mss. duo præter Voss. ἀλλ' οὐ.

(47) Reg. primus et Voss. et Colb. πρὸς τινα ἀπομ. Alii duo Regii pariter ac editiones veteres πρὸς μηδὲν ἀπομ. Aliquanto post Reg. primus μήτε φροντίδα.

(48) Codex Colb. οὗτός μου καὶ ἀδελφός.

(49) Idem ms. θορύβου καὶ.

(50) Rursus idem ille, quem mox dixi, liber ἐπι-

σκεψίν τινὰς τῶν.

(51) Unus ms. ἐν τοῖς ἀδελφοῖς. Haud long. mss. duo præter Voss. Εἰ δὲ καὶ χρεῖα γένηται. Nec ita multo post duo mss. cum Voss. παρὰ τῶν ἐμπεπιστευμένων.

(52) Ita in Voss. et Colb. scriptum invenitur ὑπάρχειν τοῦ λόγου τὸ χάρισμα.

(53) Reg. primus et Colb. ἢ καὶ παρακαλεῖν.

υγιαίνουσα διδασκαλία, καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἄ-
ελέγχειν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΔΓ΄.

Τίς ὁ τρόπος τῆς πρὸς τὰς ἀδελφάς συντυχίας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

1. Ὁ ἀπαξ γάμον ἀπαρνησάμενος ἀπαρνήσεται, δη-
λονότι, πολὺ πρότερον τὰς μερίμνας, ἃς φησὶν ὁ
Ἀπόστολος μεριμᾶν τὸν γεγαμηκότα, πῶς ἀρέσει
τῇ γυναικὶ αὐτοῦ (54), καὶ καθαρῶσει ἑαυτὸν παντά-
πασι πάσας μερίμνας τῆς πρὸς ἀρέσκειαν γυναικὸς
γυνομένης, φοβούμενος τὸ κρῖμα τοῦ εἰπόντος ὅτι, Ὁ
Θεὸς διεσκόρπισεν ὅσα ἀνθρωπαρέσκων. Ὡστε
πρὸς ἀρέσκειαν μὲν οὐδὲ ἀνδρὶ συντυχεῖν ἀνέξεται
ἐνεκεν δὲ τῆς κατ' ἐντολὴν Θεοῦ ὀφειλομένης ἐκά-
στω παρὰ τοῦ πλησίον σπουδῆς τῆς χρείας (55) ἀπαι-
τούσης ἐπὶ τὴν συντυχίαν ἐλεύσεται. Οὐ μὴν οὐδὲ
τοῖς βουλομένοις ἀπλῶς ἐφίεσθαι χρὴ τὴν συντυ-
χίαν, οὐδὲ καιρὸς πρὸς ταύτην, οὐδὲ τόπος (56) πᾶς
ἐπιτήδειος. Ἀλλ' εἴ γε μέλλοιμεν κατὰ τὸ πρόσταγμα
τοῦ Ἀποστόλου ἀπρόσκοποι γίνεσθαι καὶ Ἰου-
δαίοις, καὶ Ἑλλησι, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ,
πάντα δὲ εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν, καὶ πάντα
πρὸς οἰκοδομὴν ποιεῖν, ἀνάγκη καὶ πρόσωπον, καὶ
καιρὸν, καὶ χρείαν, καὶ τόπον κατ' ἐκλογὴν ἀφ-
ωρίσθαι (57) πρεπόντως δι' ὧν ἀπάντων ὑπονοίας
μὲν πονηρᾶς καὶ σκιᾶ πᾶσα ἐξελαθήσεται, σεμνότη-
τος δὲ καὶ σωφροσύνης ἀπόδειξις ἐν παντὶ τρόπῳ
ἐπιφανήσεται τοῖς δοκιμασθεῖσιν ὄραν ἀλλήλους (58),
καὶ βουλευέσθαι περὶ τῶν ἀρεσκόντων Θεῷ κατὰ τε
τὴν σωματικὴν χρείαν καὶ τὴν τῶν ψυχῶν ἐπιμέ-
λειαν. Ἔστωσαν δὲ μὴ ἐλάττους τῶν δύο ἐξ ἑκατέ-
ρου μέρους (59)· τὸ γὰρ ἐν πρόσωπον εὐεπηρεάστον
εἰς ὑποψίαν, ἵνα μὴ πλεον τι λέγω καὶ ἀσθενέστερον
πρὸς τὴν τῶν λεγομένων βεβαίωσιν, σαφῶς τῆς
Γραφῆς διαγορευούσης ἐπὶ δύο καὶ τριῶν ἵστα-
σθαι (60) πᾶν ῥῆμα· μήτε τῶν τριῶν πλείους, ὥστε
μὴ τὴν σπουδὴν τῆς φιλεργίας τῆς διὰ τὴν ἐντολὴν
τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ γυνομένης ἐμπο-
δίζεσθαι.

2. Εἰ δέ τις (61) τῶν ἄλλων τῶν ἐν τῇ ἀδελφότη-
τι χρεία γένοιτο εἰπεῖν ἢ καὶ ἀκοῦσαι τι ἰδίᾳ τε καὶ
διαφέρῳ, μὴ αὐτοὶ ἑκείνοι εἰς ὁμιλίαν ἐρχέσθωσαν
ἀλλήλοις· οἱ δὲ ἐπιλεγέντες πρεσβύτεροι ταῖς ἐπι-
λεγείσαις πρεσβυτέραις τὰ παρ' αὐτῶν διακονεῖτω-
σαν, καὶ οὕτω διὰ τῆς τούτων μεσιτείας ἢ τοῦ λό-

65 I Cor. xii, 8. 66 Tit. i, 9. 67 I Cor. vii, 33. 68 Psal. lii, 6. 69 I Cor. x, 32. 70 Deut. xix, 15 ;
Matth. xviii, 16.

54 Vox αὐτοῦ in veteribus quatuor libris non legitur.

55 Reg. primus et Colb. σπουδῆς ἢ χρείας.

56 Codex Voss. οὐδὲ πᾶς καιρὸς. Mox in Colb. scriptum invenitur ἀπρόσκοποι γενέσθαι.

57 Unus ms. cum Voss. ἀφορίσαι. Mox Reg. primus ὑπόνοια μὲν πονηρὰ καὶ σκιὰ πᾶσα.

58 Τοῖς δοκιμασθεῖσιν ὄραν ἀλλήλους. In iis qui probati et electi fuerint ut se invicem invisant ac deliberent, etc. MARAN.

INTERROGATIO XXXIII.

Quis sit modus colloquendi cum sororibus.

RESPONSIO.

1. Qui semel nuptias abnegavit, abnegabit uti-
que multo magis eas curas, quibus ait Apostolus
confici maritum, quomodo scilicet placiturus sit suæ
uxori⁶⁷, omninoque ab omni sollicitudine quæ ad
ineundam a muliere gratiam suscipitur, purgabit
semelipsum, veritus iudicium ejus, qui dixit: *Deus
dissipavit ossa eorum qui hominibus placent*⁶⁸.
Quare ne cum viro quidem congredi animum indu-
cet, ad ejus sibi conciliandam gratiam; sed ob id stu-
dium quod cuique a proximo juxta Dei præceptum
debetur, necessitate exigente, cum eo in colloquium
veniet. Neque vero sine ullo delectu cuilibet volenti
concedenda est loquendi potestas: neque ad eam
rem tempus omne, aut omnis locus idoneus est.
Sed si juxta Apostoli præceptum nolumus cuiquam
offendiculo esse⁶⁹, neque Judæis, neque Græcis,
neque Ecclesiæ Dei, sed omnia decore ac ordinate,
omniaque ad ædificationem perficere, necesse fue-
rit et personæ, et temporis, et utilitatis, et loci de-
lectum decenter ac rite haberi: quibus omnibus vel
umbra quævis suspicionis pravæ fugabitur. In omni
autem agendi ratione apparebit gravitatis ac casti-
monia specimen in iis, qui admissi sunt et adlecti,
cum scilicet mutuis fruentur conspectibus, et de
rebus Deo placentibus, sive ad corporis necessita-
tem, sive ad animarum curam pertineant, delibe-
rabunt. Sint autem non pauciores quam duo ex
utraque parte. Nam persona una facile fit obnoxia
suspicioni, ut ne quid amplius dicam, et ad ea quæ
dicuntur, confirmanda, minus habet roboris, cum
aperte declaret Scriptura⁷⁰, in duobus aut tribus
stare omne verbum. Neque vero plures quam tres,
ne studium sedulitatis ejus quæ propter Domini no-
stri Jesu Christi præceptum adhibetur, impediatur.

2. Quod si necessarium est quosdam ex aliis fra-
tribus quidquam, quod ad quempiam privatim per-
tineat, loqui aut audire, non hi ipsi in mutuum
veniant congressum et colloquium: sed cum sele-
ctis sororibus ætate provectoribus res ipsorum tra-
ctent selecti seniores, et ita eorum opera sermo,

(59) Editi ἑκάστου μέρους. Veteres duo libri ἑκα-
τέρου μέρους.

(60) Codex Voss. et alii duo σταθήσεται.

(61) Editio Basil. simul et Paris. Εἰ δέ τις. Edi-
tio Ven. et mss. quatuor Εἰ δέ τις. Haud longe ex
Vossii codice voculam τι addidimus. Statim in Reg.
primo et Colb. pro διαφέρῳ legitur διαφέροντι. Nec
ita multo post hi ipsi duo codices habent ἐρχέσθω-
σαν ἀλλήλων. Mox Reg. primus ταῖς ἐπιλεγόμεναις
πρεσβυτέραις.

qui necessarius fuerit, fiat. Hic autem ordo non in mulieribus solum erga viros, aut in viris erga mulieres, sed in personis etiam ejusdem sexus erga sexus ejusdem personas servetur. Hi igitur præter reliquam in omnibus pietatem **377** ac gravitatem, sint etiam prudentes et in interrogando, et in respondendo, fidelesque et providi ad sermonem administrandum, ac impleant illud: *Disponet sermones suos in judicio*⁷¹, sicut ut simul et negotia eorum qui sese ipsorum fidei commiserint, conficiantur, et de iis quas tractaverint rebus nihil jam habeant dubitationis. Inserviant autem et corporis necessitatibus alii quidam, et ipsi quoque cum approbatione, qui sint et ætate provectora et habitu ac moribus graves, ut ne percutiant alicujus conscientiam per malam suspicionem. *Ut quid enim libertas mea judicatur ab aliena conscientia*⁷²?

INTERROGATIO XXXIV.

Cujusmodi esse debeant ii qui fratribus dispensant res necessarias.

RESPONSIO.

1. Atque etiam ex iis, qui intus res necessarias distribuunt, omnino necesse est in singulis ordinibus aliquos esse, qui eos imitari possint a quibus efficiebatur quod dictum est in Actis: *Dividebatur singulis prout cuique opus erat*⁷³: qui curent magnopere, ut misericordes sint ac lenes erga quoslibet, neque ulli suspicionem præbeant singularis studii aut propensionis erga quosdam, juxta mandatum Apostoli, qui dixit: *Nihil faciens in alteram partem declinando*⁷⁴, neque vicissim contra, jurgii et contentionis, quam idem tanquam a Christianis alienam rejicit dicens: *Si quis videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesiæ Dei*⁷⁵: ut horum causa, et iis, quibuscum ipsis contentio est, necessarias res subtrahant, et iis, in quos animi inclinatione propendent, plus æquo largiantur. Illud autem significationem habet odii fraterni, hoc vero amoris singularis, qui hinc maxime vituperatur, quod per eum ea quæ e charitate oritur concordia fugetur e fratrum cœtu, et in ipsius locum suspensiones pravæ, æmulationesque et contentiones, ac quædam ad

γον χρεία πληρούσθω (62). Ἡ δὲ αὐτὴ εὐταξία οὐ μόνον ἐν γυναίξει πρὸς ἀνδρας, ἢ ἀνδράσι πρὸς γυναίκας, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ὁμογενέσι πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς φυλασσέσθω. Οὗτοι μὲν οὖν ἔστωσαν μετὰ τῆς ἄλλης ἐν πάσειν εὐλαβείας τε καὶ σεμνότητος, καὶ συνετοὶ πρὸς τε ἐπερώτησιν καὶ ἀπόκρισιν, πιστοὶ τε καὶ φρόνιμοι πρὸς τὴν τῶν λεγομένων οἰκονομίαν, καὶ πληροῦντες τὸ (63). Οἰκονομήσει τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει, ὥστε καὶ τοῖς ἐμπιστεύουσιν αὐτοῖς ὁμοῦ τὴν τε χρείαν πληροῦσθαι, καὶ τὴν πληροφορίαν ὑπάρχειν περὶ τῶν ἐν αὐτοῖς κινουμένων. Ὑπηρετεῖτωσαν δὲ καὶ ταῖς τοῦ σώματος χρεῖαις ἄλλοι τινές, καὶ αὐτοὶ μετὰ δοκιμασίας, τὴν τε ἡλικίαν προήκοντες καὶ τὸ σχῆμα καὶ τὸ ἦθος σεμνοὶ, πρὸς τὸ μὴ πληῆξαι τινος συνειδὸς εἰς ὑποψίαν κακῆν. Ἴνα τί γὰρ ἡ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΛΔ΄.

Ποταποὺς χρὴ εἶναι τοὺς τὰ πρὸς τὴν χρείαν οἰκονομοῦντας ἐν τῇ ἀδελφότητι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

1. Καὶ τῶν ἔσω δὲ τὰ πρὸς τὴν χρείαν ἐπιμερόντων ἐν ἐκάστῳ τάγματι (64) πάντως ἔσονται τινες οἱ θυνάμενοι μιμῆσθαι τοὺς ἐν ταῖς Πράξεσι ποιούντας τὸ εἰρημένον ὅτι, Διεδίδωτο ἐκάστῳ καθότι ἂν τις χρείαν εἶχε· πρόνοιαν ποιούμενοι πολλὴν τοῦ τε εὐσπλάγγνου καὶ μακροθύμου πρὸς πάντας, καὶ τοῦ μήτε ὑποψίαν δοῦναι τιμὴν προσπαθείας, ἢ προσκλήσεως (65) πρὸς τινος, κατὰ τὸ παράγγελμα τοῦ Ἀποστόλου εἰπόντος· Μηδὲν ποιῶν κατὰ πρόσκλησιν, ἢ πάλιν φιλονεικίας (66) ἢν ὡς ἀνοίκειον Χριστιανοῖς ὁ αὐτὸς ἀποπέμπεται εἰπών· Εἴ τις δοκεῖ φιλονεικος εἶναι, ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν, οὐδὲ αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ· ὡς διὰ τούτων τῶν μὲν ὑφαιρεῖσθαι τὴν χρείαν, πρὸς οὓς ἂν φιλονεικῶς ἔχωσι, τῶν δὲ ὑπερβάλλειν (67), οἷς ἂν προσκεκλημένοι τυγχάνωσιν. Ἔστι δὲ τὸ μὲν μισαδελφίας, τὸ δὲ προσπαθείας, τῆς μάλιστα διαβεβλημένης, ἐξ ὧν ἡ μὲν (68) ἐξ ἀγάπης σύμπνοια τῆς ἀδελφότητος διασπάται, ὑποψίαι δὲ πονηραὶ, καὶ ζῆλοι, καὶ ἐριδες, καὶ ὄκνοι πρὸς τὰς ἐργασίας ἀντεισέρχονται.

2. Προσπαθείας μὲν οὖν καὶ φιλονεικίας διὰ τε τὰ εἰρημένα καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα ἐπισυμβαίνοντα καθαρῶς εἰς ἄκρον ἀναγκαῖον ποὺς τὰ πρὸς τὴν

⁷¹ Psal. cxl, 5. ⁷² I Cor. x, 29. ⁷³ Act. iv, 35. ⁷⁴ I Tim. v, 21. ⁷⁵ I Cor. xi, 16.

(62) Sic Reg. primus codex optimæ notæ. Editiones veteres et aliquot mss. πληρούσθω. Οὗτοι μὲν, omissis quæ legi possunt in contextu.

(63) Sic Colb. codex notæ optimæ. Hic autem Scripturæ locus et in editis et in veteribus multis libris deest, etsi ad auctoris propositum maxime facit. Aliquanto post duo mss. καὶ ἄλλοι.

(64) Antiqui duo libri ἐκάστῳ πράγματι. Nec ita multo infra Colb. Διεδίδωτο δὲ ἐκάστῳ καθὸ ἂν.

(65) Editi et mss. ἢ προσκλήσεως, nec ita multo post iidem illi libri omnes κατὰ πρόσκλησιν: in quibus idem est vitium. Sed utrumque locum ex sacro textu vulgato correximus. Reg. primus pro ποιῶν

habet ποιῶν.

66 Editi et duo mss. πάλιν φιλονεικίας, male. Reg. tertius φιλονεικίας, bene: ubi vox ὑποψίαν supplenda est ex superioribus.

67 Editi ὑπερβάλλειν. Antiqui tres libri cum Voss. ὑπερβάλλειν. Ibidem editiones veteres προσκεκλημένοι. Antiqui quatuor libri præter Voss. προσκεκλημένοι. Reg. tertius προσκεκλημένοι: quas lectiones omnes ad veram prope accedere fateor quidem, sed puto nullam pro vera haberi posse. Judico enim legendum προσκεκλημένοι, et ita edendum curavi.

68 Editiones veteres ἐξ ὧν ἡμῖν, corrupte. Regii primus et tertius cum Colb, ἐξ ὧν ἡ μὲν, emendate.

χρεῖαν ἐπινέμοντας τῇ ἀδελφότητι. Διάθεσίν γε μὴν A
 τοιαύτην ἑαυτοῖς συνειδέναί ὀφείλουσι, καὶ σπουδὴν
 τοσαύτην ἐπιδείκνυσθαι αὐτοὶ τε καὶ οἱ τὴν ἄλλην
 ἐργασίαν πρὸς τὴν τῶν ἀδελφῶν ὑπηρεσίαν ἐκτε-
 λούντες, ὡς οὐκ ἀνθρώποις, ἀλλ' αὐτῷ τῷ Κυρίῳ ἐξ-
 υπηρετούμενοι, τῷ διὰ πολλὴν ἀγαθότητα εἰς ἑαυτὸν
 λογιζομένῳ τὴν εἰς τοὺς ἀνακειμένους (69) αὐτῷ
 τιμὴν τε καὶ σπουδὴν, καὶ βασιλείας οὐρανῶν κλη-
 ρονομίαν ὑπὲρ τούτων ἐπαγγελλομένῳ. Δεῦτε γάρ,
 φησὶν, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονο-
 μήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ
 καταβολῆς κόσμου. Ὅτι ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐν τούτων
 τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε. Καὶ
 ἐκ τοῦ ἐναντίου τῆς ἀμελείας γνωρίζειν τὸν κίνδυνον,
 μεμνημένους τοῦ εἰπόντος· Ἐπικατάρατος πᾶς ὁ ποιῶν
 τὰ ἔργα Κυρίου ἀμελῶς. Ὅτι οὐ μόνον τῆς βασιλείας B
 ἐκβάλλονται, ἀλλὰ καὶ τὴν (70) τοῦ Κυρίου φρικώδη
 καὶ φοβερὰν ἐκείνην ἐκδέχονται κατὰ τῶν τοιούτων
 ἀπόφασιν· Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ κατηραμένοι, εἰς τὸ
 πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς
 ἀγγέλοις αὐτοῦ. Εἰ δὲ οἱ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν
 ὑπηρεσίαν προσάγοντες τοσοῦτον μὲν τῆς σπουδῆς
 τὸ κέρδος εὐρίσκουσι, τοσοῦτον δὲ τῆς ἀμελείας τὸ
 κρίμα ἐκδέχονται· πόσου ἀγῶνος χρεῖα τοῖς ὑποδε-
 χομένοις τὴν ὑπηρεσίαν πρὸς τὸ ἀξίους ἑαυτοὺς ἀπο-
 δεῖξαι τῆς τῶν ἀδελφῶν τοῦ Κυρίου προσηγορίας ;
 διὰ τῆς τοῦ Κυρίου διδασκαλίας, εἰπόντος· Ὅστις
 γάρ ἂν ποιήσῃ (71) τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου
 τοῦ ἐν οὐρανοῖς, οὗτός μου καὶ ἀδελφός καὶ ἀδελφὴ
 καὶ μήτηρ ἐστίν.

3. Ἐπεὶ ὁ γε μὴ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ (72) διὰ C
 παντὸς τοῦ βίου σκοπὸν προθέμενος, ὥστε καὶ ἐν
 ὑγείᾳ τὸν κόπον τῆς ἀγάπης διὰ τῆς σπουδῆς τῶν
 τοῦ Κυρίου ἔργων ἐνδείκνυσθαι, καὶ ἐν ἀρρώστια
 πᾶσαν ὑπομονὴν καὶ μακροθυμίαν μετὰ χαρᾶς ἐπι-
 δείκνυσθαι, κίνδυνον ἔχει· πρῶτον μὲν καὶ μέγιστον,
 ὅτι τοῦ Κυρίου ἀπηλλοτριώται, καὶ τῆς τῶν ἀδελφῶν
 αὐτοῦ μερίδος, διὰ τὸ μὴ ποιεῖν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ,
 ἑαυτὸν ἀποσχίσας· δεῦτερον δὲ, ὅτι ἀναξίως μετέχει
 τολμᾶ τῶν τοῖς ἀξίοις ἡτοιμασμένων. Διόπερ ἀναγκ-
 αῖον καὶ ἐν τούτῳ μεμνηθῆναι τοῦ Ἀποστόλου εἰπόν-
 τος· Συνεργοῦντες δὲ καὶ παρακαλοῦμεν μὴ εἰς
 κενὸν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ δεξασθαι ὑμᾶς· καὶ τοὺς
 εἰς τόπον ἀδελφῶν τοῦ Κυρίου κληθέντας μὴ καθ-
 υβρίσαι τὴν τοιαύτην τοῦ Θεοῦ χάριν, μηδὲ προδοῦναι
 τὸ τοσοῦτον ἀξίωμα διὰ τῆς ἀμελείας τῶν τοῦ Θεοῦ D
 θελημάτων, ὑπακούσαι δὲ μᾶλλον τῷ αὐτῷ Ἀπο-
 στόλῳ λέγοντι. Παρακαλῶ ὑμᾶς ἐγὼ ὁ δέσμιος ἐν
 Κυρίῳ, ἀξίως περιπατῆσαι τῆς κλήσεως, ἧς ἐκλή-
 θητε.

⁷⁶ Matth. xxv, 34, 40. ⁷⁷ Jerem. xlviii, 10. ⁷⁸ Matth. xxv, 41. ⁷⁹ Matth. xii, 50. ⁸⁰ II Cor. vi, 1.

⁸¹ Ephes. iv, 1.

(69) Reg. primus εἰς τοὺς εἰς αὐτὸν ἀνακειμένους. Ibidem idem mss. et Colb. καὶ βασιλείαν οὐρανῶν κληρονομεῖν, etc. Codex Voss. εἰς αὐτὸν ἀνακειμένους... κληρονομεῖν ἐπαγγελλομένῳ.

(70) Editi ἀλλὰ καὶ τοῦ Κυρίου τὴν. At mss. duo ut in contextu.

(71) Antiqui duo libri ὅστις ποιήσῃ. Mox duo

A cesse est summe ab amore singulari et a conten-
 tione puros esse atque expurgatos. Saneque debent
 hujus affectus sibi ipsi consci esse, ac studium
 adeo magnum ostendere, tam ipsi, quam ii qui
 alio munere funguntur ad fratrum ministerium,
 tanquam si non hominibus, sed Domino ipsi in-
 serviant, qui ob multam bonitatem delata iis qui
 se ipsi consecrarunt, honorem et studium, perinde
 habet, quasi ea ipse accepisset, et pro his hæredi-
 tatem regni cœlorum pollicetur. Venite enim in-
 quit, **378** *benedicti Patris mei, possidete para-
 tum vobis regnum a constitutione mundi. Nam
 quatenus fecistis uni et his fratribus meis minimis,
 mihi fecistis*⁷⁶. Contraque oportet segnitiei et in-
 curiæ agnoscere periculum, ac meminisse ejus, qui
 dixit: *Maledictus omnis qui facit opera Domini
 negligenter*⁷⁷. Etenim non e regno solum ejiciun-
 tur, sed Domini etiam expectant sententiam illam,
 quæ adversus istiusmodi homines lata est, horren-
 dam quidem et terribilem: *Discedite a me, maledi-
 cti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et
 angebis ejus*⁷⁸. Quod si ii qui in curam et ministe-
 rium incumbunt lucrum tantum ex suo studio re-
 ferunt, et judicium tam grave ex negligentia præ-
 stolantur, quanta iis qui ministrandi munus susci-
 piunt, opus est sollicitudine, ut se reddant dignos,
 qui vocentur Domini fratres? id quod Dominus
 docet, cum dicit: *Quicumque enim fecerit volun-
 tatem Patris mei, qui in cœlis est, hic meus et fra-
 ter et soror et mater est*⁷⁹.

3. Quisquis enim Dei voluntatem per totam
 suam vitam scopum sibi non proposuit, sic ut et
 in sanitate per studium operum Domini ostendat
 dilectionis laborem, et in infirmitate tolerantiam
 omnem atque lenitatem cum gaudio commonstret,
 is in periculo versatur. Primum quidem et maxi-
 mum est, quod a Domino et a fratrum ipsius con-
 sortio sit abalienatus, quoniam separavit se ipse,
 cum Dei voluntatem non fecit: secundum vero,
 quod audet indigne particeps fieri eorum quæ di-
 gnis parata sunt. Quapropter etiam in hoc operæ
 pretium est meminisse Apostoli, qui dixit: *Adju-
 vantes autem etiam exhortamur, ne in vacuum gra-
 tiam Dei recipiatis*⁸⁰: et jubemus eos qui in locum
 fratrum Domini vocati sunt, talem Dei gratiam
 contumelia non afficere, neque dignitatem tantam
 amittere ob neglectam Dei voluntatem, sed potius
 obtemperare eidem Apostolo, dicenti: *Obsecro vos
 ego vincetus in Domino ut digne ambuletis voca-
 tione, qua vocati estis*⁸¹.

mss. οὗτός μου. Editio Paris. ἐμοῦ.

(72) Reg. primus et Voss. et Colb. θέλημα τοῦ Κυρίου. Ibidem codex Colb. διὰ παντός. Vox διὰ aberat a vulgatis. Statim codex Voss. et Colb. τὸν σκοπὸν τῆς. Alii mss. et editi τὸν κόπον. Nec ita multo post Reg. primus Κυρίου ἔργων ὁμῶς ποιεῖν.

INTERROGATIO XXXV.

An in eodem pago construi conveniat plures fratrum conventus.

RESPONSIO.

1. Hanc nobis quæstionem membrorum exemplum, quod ad multas res usurpamus, commode explanat. Quoniam igitur superius ostensum est, corpori, quod ad omnem actionem pulchre ac rite aptum futurum sit et accommodatum, opus esse oculis, et lingua, et reliquis, quæcunque necessaria sunt et potissima, difficile sane, nec sine multo negotio invenitur anima quæ plurimum oculus esse possit. Etenim si fratrum præfectum disciplinæ ratio postulet et providum, et loquendi peritum, et sobrium, et misericordem, et in perfecto corde justificationes Dei requirentem, **379** qui, quæso, fieri potest, ut hujusmodi plures in eodem pago reperiantur? Quod si tamen adinvenirentur forte aliquando duo aut tres, quod quidem non est facile factu, nec unquam factum cognovimus, longe præstabilius est, si hi inter se curam sollicitudinemque partiantur, alterque alterius laborem sublevet, videlicet ut peregre profecto altero, aut occupatione aliqua distento, aut aliis quibusdam casibus impedito, quemadmodum usu venit, ut unus aliquis præpositus secedat nonnunquam a fratrum conventu, præsto sit aliter, qui de ejus absentia ipsos consoletur; aut si res non ita se habeat, ad conventum alium se conferat, cui opus sit moderatore. Atque etiam ad scopum quem nobis proposuimus, multum nobis prodesse potest externorum negotiorum experientia. Quemadmodum igitur artium communium periti invident artium earundem æmulis, ipsa re latenter æmulationem vulgo ingenerante: ita etiam hoc ut plurimum accidit in hac vita. Initio enim de virtute contendentes, studentesque superare se invicem, sive in recipiendis hospitibus, sive in augendo monachorum numero, sive in aliis quibusdam ejusmodi operibus faciendis, tum demum progrediendo in rixas et jurgia delabuntur. Deinde contingit, ut peregre quidem advenientibus fratribus oboriatur dubitatio multa difficultasque, ejus quam expectabant requiei vice ac loco, dum scilicet ita animo distrahuntur, ut nesciant ad utros accedere oporteat, quando et hos illis anteponeere grave est, et tamen fieri non potest ut utrisque, maxime si festinent, fiat satis: iis ipsis vitam agendam, non mediocrem afferent animi anxietatem, quos suæ vitæ moderatores oporteat seligi, cum omnino necesse sit si qui deligantur, reliquos improbari.

(73) Editiones veteres ψυχὴν δυναμένην εἶναι ὀφθαλμῶν πλειόνων· ex quibus idoneam ullam sententiam effici posse non video. At Regii duo et Voss. et Colb. ut in contextu, recte.

(74) Editi et Reg. tertius καθὼς. Alii duo mss. καθ' ἑς. Codex Colb. καθ' ἑ. Mox Reg. primus et Colb. ἀδελφότητος τὸν προσετώτα, τὸν ἕτερον εἶναι εἰς. Editi ἀδελφότητος τὸν ἕνα, εἶναι τὸν ἕτερον. Codex Voss. ita ut in contextu videre cuique licet.

(75) In Colb. scriptum invenitur προκειμένον ἡμῖν τὸν σκοπὸν. Haud longe duo mss. λαυθάνον τὴν φιλονεικίαν.

A

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΔΕ΄.

Εἰ χορὴ ἐν τῇ αὐτῇ κόμῃ πλείονας ἀδελφότητας συγκροτεῖσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

1. Τὸ ὑπόδειγμα τῶν μελῶν ἐπὶ πολλὰ ἀγομένων χρησίμως ἡμῖν διαρθροῖ τὸ προκειμένον. Ἐπεὶ οὖν ἐδείξεν ὁ λόγος, ὅτι τῷ μέλλοντι σώματι καλῶς καὶ κατὰ λόγον πρὸς πᾶσαν ἐνέργειαν συντηρηθῆναι χρεια ὀφθαλμῶν, καὶ γλώσσης, καὶ τῶν λοιπῶν, ὅσα ἀναγκαῖα καὶ κυριώτατα, χαλεπὸν δὲ καὶ δυσεύρετον ψυχὴ δυναμένη εἶναι ὀφθαλμῶς πλειόνων (73). Εἰ γὰρ καὶ προσρατικόν, καὶ ἐν λόγῳ τὸ αὐταρκές ἔχοντα, καὶ νηφαλίον, καὶ εὐσπλαγχνον, καὶ ἐν τελείᾳ καρδίᾳ ἐκζητοῦντα τὰ δικαιοῦματα τοῦ Θεοῦ, τὸν προσετώτα τῆς ἀδελφότητος ἐπιζητεῖ ἢ ἀκρίβεια, πῶς δυνατὸν ἐν τῇ αὐτῇ κόμῃ τοιούτων πλειόνων ἐπιτυχεῖν; Εἰ δὲ καὶ συμβαίῃ ποτὲ εὐρεθῆναι δύο ἢ τρεῖς, ὅπερ οὐκ εὐκόλον οὐδὲ ἐγνωμένον ποτε· πολλῶ βέλτιον κοινωνεῖν ἀλλήλοις τοῦ φροντισματος τούτου καὶ ἐπικουφίσειν τὸν πόνον· ὡς ἐν τῇ τοῦ ἀλλοῦ ἀποδημίᾳ, ἢ ἀσχολίᾳ, ἢ ἐν ἀλλαις τισὶ περιστάσεσι, καθὼς (74) χωρίζεσθαι συμβαίνει τῆς ἀδελφότητος τὸν ἕνα τὸν προσετώτα, εἶναι τὸν ἕτερον εἰς παραμυθίαν τῆς ἀπολείψεως· ἢ εἰ μὴ τοῦτο, ἀπιέναι εἰς ἄλλην ἀδελφότητα θεομένην τοῦ ὁδηγῆσθαι. Πολλὰ δὲ καὶ ἡ τῶν ἐξωθεν πραγμάτων πείρα εἰς τὸν προκειμένον σκοπὸν (75) ὠφελεῖν ἡμᾶς δύναται. Ὡς οὖν καὶ οἱ τῶν κοινῶν τεχνῶν ἔμπειροι ζηλοτύπως ἔχουσι πρὸς τοὺς ἀντιτεχνούς, αὐτοῦ τοῦ πράγματος, κατὰ τὸ λανθάνου, τὰς φιλονεικίας ἐμποιεῖν πεφυκότος· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς τοιαύτης ζωῆς, ὡς τὰ πολλὰ, συμβαίνει γίνεσθαι. Ἀρχόμενοι γὰρ ἀπὸ τοῦ διαμιλλᾶσθαι εἰς τὸ καλὸν καὶ σπουδάζειν ἀλλήλους ὑπερβαλέσθαι (76), ἢ ἐν ταῖς ξενοδοχίαις, ἢ ἐν τῇ αὐξήσει τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συνασκουμένων, ἢ ἐν ἀλλοῖς τισὶ τοιούτοις ἐργοῖς, προϊόντες εἰς ἐριθείας ἐκπίπτουσιν. Εἶτα τοῖς μὲν ἐπιδημοῦσι τῶν ἀδελφῶν πολλὴν ἀμφιβολίαν συμβαίνει γίνεσθαι καὶ δυσκολίαν ἀντὶ ἀναπαύσεως, μεριζομένοις τὸν λογισμὸν, πρὸς τίνος χορῆ καταχθῆναι· ἢ τε γὰρ προτίμησις λυπηρὰ, καὶ τὸ ἀμφοτέρους πληροροῦσθαι ἀδύνατον, καὶ μάλιστα ὅταν ἐπιγόμενοι τυγχάνωσι τοῖς δὲ (77) ἐξ ἀρχῆς προσιοῦσιν (78) εἰς τὸ συζῆν πολλὴν ἀδημονίαν παρεξουσι, τίνος δεῖ προσετώτας τῆς ἑαυτῶν ζωῆς ἐλεῖσθαι, καὶ πάντως ἐκ τοῦ τίνος αἰρεῖσθαι, τοὺς λοιποὺς ἀποδοκιμάζειν.

D vero, qui ab initio accesserunt ad eandem cum

(76) Unus ms. ὑπερβάλλεσθαι.

(77) In eodem pago plura construi monasteria non probat sanctus Basilius, cum pluribus aliis de causis, tum quia et hospitibus fratribus, et iis qui tum primum adveniunt, ut monasticam vitam amplectantur, τοῖς δὲ ἐξ ἀρχῆς προσιοῦσιν εἰς τὸ συζῆν, difficilis et molesta incideret deliberatio, utrum eligant monasterium.

(78) Reg. primus ἐξ ἀρχῆς ἐπιούσιν. Mox duo Regii et Voss. ἀδημονίαν παρεξουσι. Editi παρέχουσι. Nec ita multo post Reg. primus et Voss. et Colb. ἐν τῷ τίνος.

2. Εὐθὺς οὖν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς πρώτης εἰς ἐπαρσιν A
 συμβαίνει βλάπτεσθαι, οὐχὶ τυποῦντας ἑαυτοὺς εἰς
 μάθησιν, ἀλλ' ἐθιζομένους κριτὰς καὶ δοκιμαστὰς
 τῆς ἀδελφότητος γίνεσθαι. Ὅποτε τοίνυν ἀγαθὸν μὲν
 οὐδὲν ὁμολογούμενον ἔστιν ἐν τῇ διακρίσει τῶν οἰκή-
 σεων, τὰ δὲ ὑπεναγνὰ τασκῦτα, τὸ χωρίζεσθαι ἀπ'
 ἀλλήλων παντελῶς ἀσύμφωνον. Εἰ δὲ προειληφθῆαι
 τινα (79) συμπλαίη, ἐπειγέσθαι χρὴ πρὸς τὴν διόρθω-
 σιν, καὶ μάλιστα μετὰ τὴν πείραν τῶν βλαβερῶν. Τὸ
 δὲ ἐπιμένειν τῇ κρίσει φιλονεικία σαφής. Εἰ δὲ τις
 δοκεῖ φιλονεικός εἶναι, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἡμεῖς
 τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν, οὐδὲ αἱ Ἐκκλη-
 σίαι τοῦ Θεοῦ. Τίνος γὰρ ἔνεκεν φήσουσιν εἰς τὴν
 συνάφειαν καλύεσθαι; Πότερον χρεῖων; Ἀλλὰ πολλῶν
 εὐπορώτεραί εἰσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἐνὸς λύχνου, καὶ
 μιᾶς ἐστίας, καὶ πάντων τῶν τοιούτων τοῖς πᾶσιν B
 ἐπαρκέσαι δυναμένων. Χρὴ γὰρ, εἴπερ τι ἕτερον, καὶ
 τὴν ἐν τούτοις εὐχέρειαν μεταδιώκειν ἐκ παντὸς τρό-
 που, ἐπὶ τὸ ἔλαττον τὰς κτήσεις τῶν ἀναγκαίων (80)
 συστέλλοντας. Ἐπειτα καὶ τῶν ἔξωθεν τὰς χρεῖας
 ἐπεισαγόντων τῇ ἀδελφότητι, ἐν μὲν τῇ διακρίσει
 πλειόνων χρεῖα, ἐν δὲ τῇ συνοικίᾳ τῶν ἡμίσειων.
 Ὅπως δὲ δύσκολόν ἔστιν εὐρεθῆναι ἀνδρά μὴ κατα-
 σχύοντα τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ (81), ἀλλ' ἀξίαν τοῦ
 ἐπαγγέλματος τὴν τῶν ἔξωθεν συντυχίαν ἐν ταῖς
 ἀποδημίαις ποιούμενον, γνώριμον ὑμῖν πρὸ τῶν ἐμῶν
 λόγων. Εἶτα οἱ ἐπιμένοντες τῇ διαστάσει πῶς δύναν-
 ται (82) τοὺς ἐν τῷ κοινῷ βίῳ οἰκοδομεῖν, ἢ πρὸς
 εἰρήνην συναυνοῦντες, εἴ ποτε θεοί, ἢ πρὸς τὰς
 ἄλλας ἐντολάς παρακαλοῦντες, ὑπονοίας πονηροῦς
 ἐκ τοῦ μὴ ἠνώσθαι καθ' ἑαυτῶν παρεχόμενοι; Καὶ C
 πρὸς τούτοις ἀκούομεν τοῦ Ἀποστόλου γράφοντος (83)
 Φιλιππησίαις, ὅτι Πληρώσατέ μου τὴν χαρὰν, ἵνα
 τὸ αὐτὸ φρονῆτε, τὴν αὐτὴν ἀγάπην ἔχοντες,
 σύμφυχοι, τὸ ἐν φρονούντες, μηδὲν κατ' ἐριθείαν
 ἢ κενοδοξίαν, ἀλλὰ τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀλλήλους
 ἠγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν· μὴ τὰ ἑαυτῶν
 σκοποῦντες (84), ἀλλὰ καὶ τὰ ἑτέρων ἕκαστοι.

*idem sentientes: nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores sibi invicem arbitantes non quæ sua sunt singuli considerantes sed etiam ea quæ aliorum*⁸³.

3. Τίς οὖν μείζων ἀπόδειξις ταπεινοφροσύνης τοῦ
 ἀλλήλοις ὑποταγῆναι (85) τοὺς προεστῶτας τῆς ἀδελ-
 φότητος; Εἶτε γὰρ ἴσοι εἰσιν ἐν τοῖς πνευματικοῖς D
 χαρίσμασι, κάλλιον ἔστιν ἢ συνάθλησις (86). Ὡσπερ
 οὖν ὑπέδειξεν ἡμῖν αὐτὸς ὁ Κύριος, ἀνὰ δύο δύο ἀπο-
 στείλας· καὶ ὁ ἕτερος αὐτῶν αἰρήσεται πάντως μετὰ
 χάρας ὑπονετάχθαι τῷ ἑτέρῳ, μεμνημένος τοῦ Κυ-
 ρίου λέγοντος, ὅτι Ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσε-
 ται (87). Εἰ δὲ τὸν μὲν ἔλαττοῦσθαι, τὸν δὲ ὑπερ-

2. Contingit igitur statim a prima die, ut ipsi ex
 quadam animi elatione lædantur, quod non se ipsos
 forment ad disciplinam, sed assuescant fratrum
 judices fieri atque censores. Cum ergo nullum bo-
 num certum et confessum reperiatur in divisis ac
 distinctis habitationibus, imo vero cum sint in-
 commoda tot et tanta, prorsus abs re fuerit alias
 ab aliis separari. Quod si forte domicilium aliquod
 ita jam constructum sit, cito emendandum est ac
 reformandum et maxime post detrimentorum ex-
 perientiam. Nam in sententia sua perseverare ma-
 nifesta contentio est. *Si quis autem videtur conten-
 tiosus esse, inquit Apostolus, nos talem consuetu-
 dinem non habemus, neque Ecclesie Dei*⁸². Quam
 enim causam dicturi sunt impedimento sibi esse,
 ne conjungantur? Num ob res necessarias compa-
 randas? At paratu sunt longe faciliores in com-
 muni domicilio, cum una lucerna et unus focus,
 et omnia talia omnibus sufficere possint. Oportet
 enim, si quid aliud, etiam in his facilitatem omni-
 modo **380** requiri, sic ut earum quæ necessario
 possidendæ sunt rerum copia imminuatur. Accedit
 etiam, quod in divisis habitationibus major nume-
 rus esse debeat eorum qui necessaria fratribus
 extrinsecus afferunt: contra, dimidio minor in uno
 et eodem contubernio. Quam autem difficile sit in-
 veniri virum, qui Christi nomen non dedecoret,
 sed qui suum cum externis congressum in peregrina-
 tionibus efficiat sua professione dignum, vobis,
 me vel facente, notum est. Ad hæc qui sic dis-
 juncti permanent, qua ratione possunt, eos qui in
 communi vivunt, ædificare, sive compellendo ad
 pacem, si quando opus fuerit, sive exhortando ad
 præcepta alia? qui quod inter se conjuncti non
 sunt, pravæ sibimetipsis suspiciones moveant
 Prætereaque audimus Apostolum ad Philippenses
 scribentem: *Implete gaudium meum, ut idem sapiatis, eamdem charitatem habentes, unanimes,*

3. Quæ igitur major est humilitatis significatio,
 quam si fratrum præfecti alii aliorum imperio sub-
 jiciantur? Si enim pares sunt in spiritualibus donis,
 eos simul decertare satius est. Quemadmodum igitur
 ostendit nobis Dominus ipse, cum discipulos
 binos et binos misit⁸⁴: ita ex ipsis alter alteri sub-
 mitti prorsus cum gaudio volet, haud immemor Do-
 mini dicentis: *Qui se humiliat, exaltabitur*⁸⁵. Quod
 si forte hic pauciora habuerit, ille plura, præstabi-

⁸² I Cor. xi, 16. ⁸³ Philipp. ii, 2, 3. ⁸⁴ Marc. vi, 7. ⁸⁵ Luc. xviii, 14.

(79) Antiqui duo libri præter Voss. προειληφθῆαι τινας.

(80) Codex Voss. καὶ τῶν ἀναγκαίων. Ibidem in Colbertino legitur Ἐπειτα δὲ καὶ.

(81) Reg. primus ὄνομα τοῦ Κυρίου. Statim libri veteres γνώριμον ὑμῖν. Editi ἡμῖν.

(82) Codex Voss. δύναται. Ibidem editi et Reg. tertius una voce κοινῶ βίῳ. Alii tres mss. duabus vocibus κοινῶ βίῳ.

(83) Reg. primus ἀκούομεν τοῦ Παύλου γρά.

(84) Idem mss. μὴ τὰ ἑαυτῶν ἕκαστος σκοποῦντες.

(85) Ita in Colb. scriptum invenitur, ταπεινοφροσύνης τῆς ἐκ τοῦ ἀλλήλοις ὑποτάσσεσθαι. Habet quoque Vossii codex ὑποτάσσεσθαι.

(86) Veteres duo libri cum Voss. ἢ συνάσκησις, pietatis exercitatio communis. Alii duo mss. et editi ἢ συνάθλησις. Utrumque modo legat, nihil, aut parum ad sensum referet.

(87) Post verbum ὑψωθήσεται ita in Colbertino

lius est debiliorem a fortiori assumi. Atque etiam A quomodo non manifeste violatur apostolicum præceptum quo dicitur : *Non quæ sua sunt singuli considerantes, sed etiam ea quæ aliorum* ⁸⁶ ? Arbitror enim fieri non posse, ut hoc in divisis mansionibus recte perficiatur, cum quælibet turma pro iis quibuscum versatur curam singularem et propriam gerat, cæteros vero non curet : quod, ut dixi, manifeste adversatur Apostoli præcepto. Et quoniam sancti illi, quorum frequens est mentio in Actis, idipsum plerumque testantur, de quibus scriptum est, modo quidem : *Multitudinis credentium erat cor unum et anima una* ⁸⁷ ; modo vero *Omnes credentes erant in eodem loco, et habebant omnia communia* ⁸⁸ : liquet nullam fuisse inter hos omnes divisionem, nec quemquam fuisse sui juris : sed B omnes una et eadem cura gubernatos fuisse ; idque, etiamsi horum omnium numerus esset quinque milium : in quibus fortasse non pauca erant, quæ hominum iudicio viderentur conjunctionem ac concordiam impedire. Cum autem qui in singulis vicis reperiuntur, adeo illis numero inferiores sint, quæ ratio permittit ipsos a se invicem separatos esse ? Utinam autem fieri posset, ut non modo qui in eodem pago simul sunt congregati, sic permanent, sed **381** plures etiam, qui diversis in locis constituti sunt fratrum conventus, ab una tantum cura, eorum, qui æquo in omnes animo sapienterque rebus omnium consulere possent, in spiritus consensione et pacis vinculo regerentur !

INTERROGATIO XXXVI.

De iis qui secedunt a fratrum societate

RESPONSIO

Sane qui semel mutuo professi sunt victuros se simul in eodem loco, iis nequaquam licitum est indifferenter abire et secedere ; quando illud quod quis in iis quæ cepit consiliis non perseveret, duabus de causis contingit, vel ex damno, quod ex communi habitatione oriatur, vel ex animi instabilitate illius, qui sententiam mutet. Qui igitur separatur se a fratribus ob detrimentum, non occultet in semetipso causam, sed damnum prodat juxta modum a Domino traditum, cum dixit : *Si peccaverit frater tuus, vade, corripe inter te et ipsum* ⁸⁹ etc. Et quidem si id quod postulat, emendetur, et fratres lucratus est, nec ipsorum societa-

έχειν συμβαίνει, ὡφέλιμώτερόν ἐστι προσληφθῆναι ὑπὸ τοῦ ἰσχυροτέρου τὸν ἀσθενέστερον. Πῶς δὲ καὶ οὐχὶ φανερά παρακοή ἐστὶ τοῦ ἀποστολικοῦ παραγγέλματος, τοῦ λέγοντος· Μὴ τὰ ἑαυτῶν ἕκαστοι (88) σκοποῦντες, ἀλλὰ καὶ ἑτέρων ἕκαστοι ; Λογίζομαι γὰρ μὴ εἶναι δυνατόν ἐν τῇ διαίρεσει τοῦτο κατορθωθῆναι, ἑκάστου τάγματος τῇ μὲν ὑπὲρ τῶν συνόντων μέριμναν ἰδιοποιουμένου, τῆς δὲ ὑπὲρ τῶν ἄλλων φροντίδος ἡλλοτριωμένου (89), ὅπερ, ὡς εἶπον σαφῶς ἐναντιοῦται τῷ ἀποστολικῷ παραγγέλματι· Καὶ τῶν ἐν ταῖς Πράξεσιν ἁγίων πολλάκις μαρτυρουμένων, περὶ ὧν γέγραπται (90), ποτὲ μὲν ὅτι, Τοῦ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν καρδία καὶ ψυχὴ μία· ποτὲ δὲ ὅτι, Πάντες οἱ πιστεύσαντες ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ εἶχον ἅπαντα κοινά· πρόδηλον ὅτι οὐθεμία διάστασις ἦν ἐν τοῖς πᾶσιν, οὔτε ἐν ἐξουσία ἑαυτοῦ διήγεν ἕκαστος, ἀλλὰ ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν οἱ πάντες ὠκονομοῦντο φροντίδα· καὶ ταῦτα ἐν ὅλοις πεντακισχιλίοις τὸν ἀριθμὸν, ἐφ' ὧν ἴσως οὐκ ὀλίγα ἦν τὰ κατὰ τὸν ἀνθρωπινόν, λογισμὸν ἐμποδίζουσα δοκοῦντα τῇ συναφείᾳ. Ὅπου δὲ τοσοῦτον ἐλαττοῦνται οἱ καθ' ἑκάστην κώμην εὐρισκόμενοι, τίς ἐπιτρέπει λόγος διεστάναι αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων ; Εἴθε δὲ ἦν δυνατόν μὴ μόνον τοὺς ἐν τῇ αὐτῇ κώμῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνηγμένους οὕτως εἶναι, ἀλλὰ καὶ πλείους ἀδελφότητος, ἐν διαφόροις καθεστῶσας τόποις, ὑπὸ μιᾷ φροντίδι (91) τῶν δυναμένων ἀπροσκλήτως καὶ σοφῶς οἰκονομεῖν τὰ πάντων ἐν τῇ ἐνότητι τοῦ πνεύματος καὶ τῷ συνθέσμῳ τῆς εἰρήνης οἰκοδομεῖσθαι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Λζ'.

Περὶ τῶν ἀναχωρούντων ἀπὸ ἀδελφότητος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοὺς γε μὴν ἅπαξ καθολοποιησαμένους ἀλλήλοις τὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ζῶν ἀδιαφόρως ἀναχωρεῖν οὐχ οἶόν τε· διότι τὸ μὴ ἐπιμένειν τοῖς δεδωγμένοις δύο αἰτίας ἔχει, ἢ τὴν ἐκ τῆς συνοικησεως βλάβην, ἢ τὸ ἄστατον τῆς γνώμης τοῦ μεταβαλλομένου (92). Ὁ μὲν οὖν διὰ τὸ βλάπτεσθαι ἀποσπώμενος ἀδελφῶν μὴ κρυπτότω καθ' ἑαυτόν τὴν αἰτίαν, ἀλλ' ἐλεγχέτω τὴν βλάβην, κατὰ τὸν τρόπον τὸν παρὰ τοῦ Κυρίου παραδοθέντα, εἰπόντος· Ἐὰν ἀμάρτη ὁ ἀδελφός σου, ὑπάγε, ἐλεγξον αὐτὸν μετὰ σου καὶ αὐτοῦ μόνου, καὶ τὰ εἴης. Καὶ ἐὰν μὲν διορθώθῃ τὸ ἐπιζητούμενον παρ' αὐτοῦ τοὺς τε ἀδελφούς ἐκέρδησε, καὶ τὴν κοινωνίαν αὐτῶν οὐκ ἀτιμάζει· ἐὰν δὲ ἐπι-

⁸⁶ Philipp. II, 4. ⁸⁷ Act. IV, 32. ⁸⁸ Act. II, 44. ⁸⁹ Matth. XVIII, 15.

legitur : Ἐὰν τοῦτο ποιῶσι ἀμφότεροι, ἀμφότεροι μὲν παρὰ τῷ Κυρίῳ τοῦ στεφάνου τῆς δόξης· τοῖς δὲ πᾶσι τύποι γινώσκονται καὶ κανὼν ἀγάπης καὶ ταπεινότητος· Εἰ δὲ τὸν, *Si hoc fecerit uterque, ut donabitur uterque a Domino corona gloriæ ita omnibus est forma regulaque charitatis et humilitatis* In Græcis aliquid deesse nemo non videt.

(88) Veteres duo libri ἕκαστος... ἕκαστος.

(89) Reg. primus secunda manu ἡλλοτριωμένου.

(90) Editiones veteres et duo mss. δι' ὧν, per ea quæ scripta sunt. Reg. primus et Voss. περὶ ὧν, rectius.

(91) Codex Colb. μίαν φροντίδα. Ibidem editiones veteres Basil. et Paris ἀπροσκόπτως, sine offendiculo. Editio Ven et Voss. cum quatuor aliis ἀπροσκλήτως· quod non probo quidem, sed tale esse iudico, ut ex eo vera scriptura facile cognosci possit. Suspiciari enim promptum est, pro ἀπροσκλήτως legendum ἀπροσκλήτως, sine ulia nclinatione voluntatis quemquam. Ea de re iudicabunt eruditi. In fine periodi Reg. primus habet οἰκονομεῖσθαι.

(92) Veteres duo libri cum Voss. μετακουλομένου, male.

μένοντας αὐτοὺς τῷ κακῷ καὶ μὴ καταδεχομένους τὴν διορθωσιν ἴδη, τοῖς τὰ τοιαῦτα κρίνειν ἱκανοῖς ἐπιδείξει (93)· καὶ μετὰ τὴν τῶν πλειόνων μαρτυρίαν τότε χωριζέσθω. Χωρισθήσεται δὲ οὐκέτι ἀδελφῶν, ἀλλὰ ἄλλοτριῶν, τοῦ Κυρίου τὸν ἐπιμένοντα τῷ κακῷ ἔθνικῷ καὶ τελώνῃ συγκρίνοντος. Ἔστω γάρ σοι, φησὶν, ὁ τοιοῦτος ὡσπερ ὁ ἔθνικός καὶ ὁ τελώνης. Εἰ δὲ διὰ ἰδίαν κουφότητα ἀποπηδᾷ τῆς συναφείας (94) τῶν ἀδελφῶν, τὸ ἑαυτοῦ ἀσθενὲς θεραπευσάτω, ἢ μὴ καταδεξάμενος, ἀπρόσδεκτος ἔστω ταῖς ἀδελφότησιν. Ἐὰν δὲ διὰ ἐντολὴν τοῦ Κυρίου ἄλλος ἀλλαγῶν ἐλκῆται, οὐ χωρίζονται οἱ τοιοῦτοι, ἀλλ' οἰκονομίαν πληροῦσιν. Ἄλλην δὲ αἰτίαν χωρισμοῦ ἀδελφῶν ὁ λόγος οὐ καταδέχεται· πρῆτον μὲν, ὅτι τὸ συναγαγὸν ὄνομα (95) τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀτιμάζεαι· ἔπειτα δὲ, ὅτι οὐδὲ ἡ

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΑΖ'.

Εἰ δεῖ προφάσει τῶν προσευχῶν καὶ τῆς ψαλμωδίας ἀμελεῖν τῶν ἔργων, καὶ ποῖοι καιροὶ τῆς προσευχῆς ἐπιτήδευοι, καὶ πρῶτον, εἰ χρὴ ἐργάζεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

I. Τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ λέγοντος, Ἄξιός, οὐχ ἀπλῶς ἕκαστος, οὐδὲ ὡς ἔτυχεν, ἀλλ' ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ ἐστὶ· καὶ τοῦ Αποστόλου προστάσαντος κοπιᾶν καὶ ἐργάζεσθαι ταῖς ἰδίαις χερσὶ τὸ ἀγαθόν, ἵνα ἔχωμεν (96) μεταδιδόναι τῷ χρεῖαν ἔχοντι, τὸ μὲν, ὅτι χρὴ ἐργάζεσθαι σπουδαίως δῆλόν ἐστιν αὐτόθεν. Οὐ γὰρ πρόφασιν ἀργίας, αὐδὲ ἀποφυγῆν πόνου τὸν τῆς εὐσεβείας σκοπὸν ἠγεῖσθαι χρὴ, ἀλλὰ ὑπόθεσιν ἀθλήσεως, καὶ πόνων περισσοτέρων, καὶ ὑπομονῆς τῆς ἐν θλίψεσιν, ἵνα καὶ ἡμῖν ἐξῆ λέγειν· Ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν ἀγρυπνίαις περισσοτέρως, ἐν λιμῷ καὶ δίψει· οὐ μόνου διὰ τὸν ὑπωπιασμὸν τοῦ σώματος χρησίμου οὔσης ἡμῖν (97) τῆς τοιαύτης ἀγωγῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν εἰς τὸν πλησίον ἀγάπην, ἵνα καὶ τοῖς ἀσθενουσι τῶν ἀδελφῶν δι' ἡμῶν ὁ Θεὸς τὴν αὐτάρκειαν παρέχῃ, κατὰ τὸν ἐν ταῖς Πράξεσιν ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου δεδομένον τύπον (98), εἰπόντος. Πάντα ὑπέδειξα ὑμῖν, ὅτι οὕτω κοπιῶντας δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων· καὶ πάλιν· Ἴνα ἔχητε μεταδιδόναι τῷ

⁹⁹ Matth. xviii. 17. ⁹¹ Matth. v, 23, 24. ⁹² Matth, x, 40. ⁹³ Ephes. iv, 28. ⁹⁴ II Cor. xi, 27. ⁹⁵ Act. xx, 35. ⁹⁶ Ephes. iv, 28.

(93) Unus ms. ἱκανοῖς ἐπιδείξει.

(94) Editi et quatuor mss. τῆς συμφωνίας. Reg. primus et Coisl. itidem primus τῆς συναφείας, melius.

(95) Regii duo mss. τὸ συναγαγὸν ὄνομα. Mox editi et Reg. Tertius δύναται. Alii quinque mss. præter Voss. δυνήσεται.

(96) Reg. tertius et editi ἔχητε, ut habeatis. Alii

tem ignominia afficit: sin eos in malo perseverare, nec emendationem admittere viderit, iis qui de rebus ejusmodi judicare possint, indicabit, et ita demum adhibitis plurium testimoniis secedat. Jam autem non separabitur a fratribus, sed ab alienis, cum Dominus hominem in malo permanentem ethnico et publicano comparet. Qui enim, inquit, ejusmodi est, *Sit tibi sicut ethnicus et publicanus*⁹⁰. Quod si subducit se a fratrum consortio sua ipsius levitate, suam infirmitatem curet; aut si nolit, a fratribus non admittatur. Cæterum si alius alio trahatur propter Domini mandatum, tales non submovent se, sed munere ac ministerio suo funguntur. Aliam præterea causam, ob quam separandi sint fratres, ratio non admittit: primum quidem, quoniam nomini Domini nostri Jesu Christi, quod ipsos conjunxit, infertur dedecus; deinde, quoniam uniuscujusque conscientia erga alterum pura esse non poterit, sed mutua futura est inter illos suspicio. Hoc autem aperte pugnat cum præcepto Domini, qui ait: *Si offers munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, et vade, prius reconciliare fratri tuo, et tunc veniens offer munus tuum*⁹¹.

INTERROGATIO XXXVII.

An precum et psalmodiæ obtentu et nomine opera sint negligenda, et quæ tempora precectioni sint idonea: et primum, an oporteat operari.

RESPONSIO.

1. Cum Dominus noster Jesus Christus dicat, *Dignus est*, non simpliciter, neque indiscriminatim quilibet, sed *Operarius cibo suo*⁹²: Apostolus vero jubeat laborare, bonumque propriis manibus efficere, ut unde tribuamus egenti, **382** habeamus⁹³, diligenter laborandum esse, re ipsa liquet. Neque enim pietatis scopum ceu segnitiei prætextum et laboris fugam ducere oportet: sed ceu certaminis, majorisque laboris ac nostræ in afflictionibus tolerantiae materiam et occasionem, ut et nobis dicere liceat: *In labore et ærumna, in vigiliis abundantius, in fame et siti*⁹⁴. Quippe non ob corporis castigationem modo, sed etiam propter charitatem erga proximum, utilis nobis est hujusmodi vitæ ratio, ut et infirmis fratribus per nos Deus suppeditet necessaria, juxta formam in Actis ab Apostolo traditam, cum ait: *Omnia ostendi vobis, quoniam sic laborantes, oportet suscipere infirmos*⁹⁵. Et rursus: *Ut habeatis unde tribuatis egenti*⁹⁶; quo digni judicemur, qui audiamus: *Venite, benedicti Pa-*

quinque mss. ἔχωμεν.

(97) Antiqui duo libri χρησιμευούσης ἡμῖν. Ibidem Reg. primus τοιαύτης διαγωγῆς. Rursus hoc ipso in loco veteres duo libri cum Voss. πρὸς τὸν πλησίον.

(98) Reg. primus et Colb. δεδομένον ἡμῖν τύπον. Codex Voss. παραδεδομένον τύπου.

tris mei possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Esurivi enim, et dedistis mihi manducare: sitivi, et dedistis mihi bibere ⁹⁷.

μου. Ἐπεινάσα γὰρ, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν ἐδίψησα, καὶ ἐδώκατέ μοι πίνειν (99).

2. Et quidem quantum sit otii malum, quid attinet memorare, cum Apostolus aperte præcipiat⁹⁸, ut qui non laborat, neque etiam manducet? Quemadmodum igitur necessarium est unicuique quotidianum alimentum: ita quoque labor pro viribus necessarius est. Neque enim temere Salomon laudis loco scripsit illud: *Panem otiosa non comedit* ⁹⁹. Et rursus Apostolus de seipso ait: *Neque gratis panem manducavimus ab aliquo, sed in labore et fatigatione, nocte et die laborantes* ¹; quanquam sibi, utpote Evangelium prædicanti, ex Evangelio vivere liceret. Quin et Dominus cum malitia conjunxit pigritiam, dicens: *Serve male et piger* ². Sed et sapiens Salomon non ex iis solum quæ jam memorata sunt, operantem laudat, sed redarguit etiam pigrum comparatione tenuissimorum animalium, cum ait: *Vade ad formicam, o piger* ³. Quare metuendum est ne forte et hoc nobis facultatem operandi dedit, opera huic facultati convenientia a nobis exiget. Etenim *Cui*, inquit, *commendaverunt multum, plus petent ab eo* ⁴. Quoniam autem precum et psalmodiæ obtentu nonnulli opera refugiunt, sciendum est in aliis quidem quibusdam rebus proprium esse cujusque rei tempus, juxta Ecclesiastem, qui dixit: *Omni negotio tempus est* ⁵; sed precationi et psalmodiæ, sicut et pluribus aliis rebus, nullum non tempus idoneum esse, ita ut intereadum admovemus manus ad opera, modo quidem ipsa lingua (quando id fieri potest, aut conducit potius ad fidei ædificationem), sin minus corde in psalmis et hymnis et canticis spiritualibus Deum collaudemus, uti scriptum est ⁶, et ita inter operandum precationem expleamus, **383** gratias quidem agentes ei, qui et manuum vires ad conficienda opera, et mentis solertiam ad cognitionem comparandam suppeditavit, quique materiam largitus est, tam eam quæ in instrumentis, quam eam quæ in excultis a nobis artibus adhibetur, precantes vero, ut huc spectent manuum nostrarum opera, ut Deo placeamus.

3. Hoc modo etiam mentem a vanis cogitationi-

⁹⁷ Matth. xxv, 34, 35. ⁹⁸ II Thess. iii, 10. ⁹⁹ Prov. xxxi, 27. ¹ II Thess. iii, 8. ² Matth. xxv, 26. ³ Prov. vi, 6. ⁴ Luc. xii, 48. ⁵ Eccle. iii, 1. ⁶ Coloss. iii, 16.

(99) Fusius in Colbertino ἐδίψησα, καὶ ἐποτίσατέ με · γυμνός ἦμην, καὶ περιεβάλετέ με · ἐν φυλακῇ καὶ ἐπισκέψασθέ με · Καὶ ὅσον.

(1) Antiqui duo libri et Voss. τι δεῖ λέγειν; Alius mss. τι δεῖ καὶ λέγειν; Statim Reg. primus et Voss. et Colb. φανερώς λέγοντος · Ὁ μὴ ἐργαζόμενος μηδὲ ἐσθιέτω. Ὡς οὖν ἀναγκαῖα.

(2) Veteres duo libri περὶ αὐτοῦ.

(3) Paulo aliter in Colb. συνέσειξεν εἰπών.

(4) Reg. primus et Voss. et Colb. ἐργασίαν ἀπαιτοῦντος. Addidimus non longe verbum φησί e veteribus duobus libris.

χρείαν ἔχοντι · ὅπως καταξιώθωμεν ἀκοῦσαι · Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. (99).

2. Καὶ ὅσον μὲν κακὸν ἐστὶ τὸ τῆς ἀργίας, τί χρὴ λέγειν (1), τοῦ Ἀποστόλου φανερώς παραγγέλλοντος, τὸν μὴ ἐργαζόμενον μηδὲ ἐσθίειν; Ὡς οὖν ἀναγκαῖον ἐκάστῳ ἢ καθημερινῇ προφῆ, οὕτως ἀναγκαῖον καὶ τὸ κατὰ δύναμιν ἔργον. Οὐ γὰρ μάτην ὁ Σολομών ἐν ἐπαίνῳ ἔγραψε τό · Σίτα δὲ ὄκηρὰ οὐκ ἔφαγε. Καὶ πάλιν περὶ ἐαυτοῦ (2) ὁ Ἀπόστολος, ὅτι Οὕτε δωρεὰν ἄρτον ἐφάγομεν παρὰ τινος, ἀλλ' ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐργαζόμενοι · καίτοι ἔχων ἐξουσίαν, τὸ Εὐαγγέλιον καταγγέλλων, ἐν τοῦ Εὐαγγελίου ζῆν. Καὶ ὁ Κύριος δὲ τὴν ὄκηρῶν τῇ πονηρίᾳ συνῆψεν, εἰπών (3) · Πονηρὲ δούλε καὶ ὄκηρὲ. Ἀλλὰ καὶ ὁ σοφὸς Σολομών οὐ μόνον ἐπαινεῖ τὸν ἐργαζόμενον διὰ τῶν μνημονευθέντων, ἀλλὰ καὶ ἐλέγχει τὸν ὄκηρὸν συγκρίσει τῶν μικροτάτων ζώων, λέγων · Ἴθι πρὸς τὸν μύρμηκα, ὦ ὄκηρὲ. Ὡστε φοβεῖσθαι χρὴ, μήποτε ἡμῖν τοῦτο καὶ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως προσνεχθῆ, τοῦ δεδωκότος ἡμῖν τὴν πρὸς τὸ ἐργάζεσθαι δύναμιν, ἀναλογουσαν τῇ δυνάμει τὴν ἐργασίαν ἐπιζητοῦντος (4). Διότι Ὡ παρέθεντο, φησί, πολὺ, περισσότερον ἀπαιτήσουσιν αὐτόν (5). Ἐπεὶ δὲ τινες προφάσει τῶν εὐχῶν καὶ τῆς ψαλμωδίας παραιτοῦνται τὰ ἔργα, εἰδέναι δεῖ, ὅτι ἐπὶ μὲν ἄλλων τινῶν ἐκάστου καιρὸς ἐστὶν ἴδιος, κατὰ τὸν Ἐκκλησιαστήν εἰπόντα · Καιρὸς τῷ παντὶ πράγματι · προσευχῆς δὲ καὶ ψαλμωδίας, ὡσπερ οὖν καὶ ἐτέρων πλειόνων, πᾶς καιρὸς ἐπιτήδειος, ὥστε μεταξύ τὰς καιρῶν κινουντα πρὸς τὰ ἔργα, ποτὲ μὲν καὶ τῇ γλώσσῃ, ὅταν τοῦτο ἢ δυνατόν, μᾶλλον δὲ χρήσιμον πρὸς (6) οἰκοδομὴν τῆς πίστεως · εἰ δὲ μή γε, τῇ καρδίᾳ, ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς τὸν Θεὸν ἀνυμνεῖν, καθὼς γέγραπται, καὶ τὴν προσευχὴν μεταξύ τοῦ ἔργου πληροῦν · εὐχαριστοῦντες μὲν τῷ δεδωκότι καὶ δύναμιν χειρῶν πρὸς ἔργα, καὶ σοφίαν διανοίας πρὸς ἀνάληψιν τῆς ἐπιστήμης, καὶ τὴν ὕλην χαρισάμενοι, τὴν τε ἐν τοῖς ἐργαλείοις, καὶ τὴν ὑποκειμένην ταῖς τέχναις, ὡσπερ ἂν (7) τύχωμεν ἐργαζόμενοι · προσευχόμενοι δὲ κατευθυνθῆναι τὰ ἔργα τῶν χειρῶν ὑμῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστάσεως.

3. Οὕτω καὶ (8) τὸ ἀμετεώρεστον τῇ ψυχῇ κατ-

(5) Fusius in Colbertino ἀπαιτοῦσιν αὐτόν. Δῆλον δὲ τοῦτο καὶ ἐκ τοῦ πεπιστευμένου τὸ τάλαντον, ὃς μετα τῆς πονηρίας τὴν ὄκηρῶν ἐνεκλήθη. *Idque patet etiam ex eo, cui concreditum talentum fuerat, qui præter nequitiam insimulatus est segnitiae*, Ibidem duo mss. ἐπειδὴ δέ. Mox duo mss. cum Voss. προφάσει τῶν προσευχῶν.

(6) Reg. primus χρήσιμον καὶ πρὸς.

(7) Editio ὡσπερ ἂν. At mss. tres ὡσπερ ἂν.

(8) Editi Οὕτω γὰρ καί. Voculam γὰρ delevi, fidem veterum quatuor librorum secutus.

ορθοῦμεν, ὅταν ἐφ' ἐκάστη ἐνεργείᾳ τὴν τε εὐαδίαν τῆς ἐργασίας παρὰ Θεοῦ αἰτῶμεν, καὶ τὴν εὐχαριστίαν τῷ δεδωκότι τὸ ἐνεργεῖν ἀποπληρώμεν, καὶ τὸν σκοπὸν τῆς πρὸς αὐτὸν εὐαρεστήσεως (9) φυλάσσωμεν, καθὰ προεῖρηται. Ἐπεὶ, εἰ μὴ ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, πῶς δύναται συμβαίνειν ἀλλήλοις τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου εἰρημένα, τὸ τε Ἄδιαλείπτως προσεύχεσθε, καὶ τὸ, Νύκτα καὶ ἡμέραν ἐργαζόμενοι; Οὐ μὴν ἐπειδὴ ἡ (10) ἐν παντὶ καιρῷ εὐχαριστία καὶ νόμῳ προστέτακται, καὶ ἀναγκαῖα ἡμῶν τῆ ζωῆ δέδεικται κατὰ τε φύσιν καὶ λόγον, παρορᾶσθαι δεῖ τοὺς διατετυπωμένους καιροὺς τῶν προσευχῶν ἐν ταῖς ἀδελφότησιν, οὓς ἀναγκαιῶς ἐξελεξάμεθα, ἐκάστου ἰδίαν τινα ὑπόμνησιν τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀγαθῶν ἔχοντος· τὸν μὲν (11) ὄρθρον, ὥστε τὰ πρῶτα κινήματα τῆς ψυχῆς, καὶ τοῦ νοῦ, ἀναθήματα εἶναι Θεοῦ, καὶ μηδὲν ἕτερον ἀναλαμβάνειν εἰς φροντίδα, πρὶν ἢ τῆ παρὰ Θεοῦ ἐννοία ἐνευφρανθῆναι, καθὼς γέγραπται (12). Ἐμνήσθην τοῦ Θεοῦ, καὶ κύφρανθην· μηδὲ σῶμα κινήσαι πρὸς ἐργασίαν, πρὶν ποιῆσαι τὸ εἰρημένον, ὅτι Πρὸς σὲ προσεύξομαι, Κύριε· καὶ τὸ πρῶν εἰσακούσῃ τῆς φωνῆς μου· τὸ πρῶν παραστήσομαί σοι, καὶ ἐπόψομαι (13). πάλιν δὲ κατὰ τὴν τρίτην ὥραν εἰς τὴν προσευχὴν ἀνίστασθαι, καὶ ἐπισυνάγειν τὴν ἀδελφότητα, καὶ τύχωσιν ἄλλοι πρὸς ἄλλα ἔργα μεμερισμένοι· καὶ ὑπομνησθέντας τῆς τοῦ Πνεύματος δωρεᾶς, τῆς κατὰ τὴν τρίτην ὥραν τοῖς ἀποστόλοις δεδομένης, προσκυνῆσαι πάντας ἡμοθυμαδόν, εἰς τὸ ἀξίους γενέσθαι καὶ αὐτοὺς τῆς ὑποδοχῆς τοῦ ἁγιασμοῦ, καὶ αἰτοῦντας τὴν παρ' αὐτοῦ ὁδηγίαν καὶ διδασκαλίαν πρὸς τὸ συμφέρον, κατὰ τὸν εἰπόντα· Καρδίαν καθαρὰν κτίστον ἐν ἐμοί, ὁ Θεός, καὶ πνεῦμα εὐθές ἐγκαίνιστον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου· μὴ ἀπορρίψῃς με ἀπὸ τοῦ προσώπου σου, καὶ τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον μὴ ἀντανέλῃς ἀπ' ἐμοῦ· ἀπόδος μοι τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου σου, καὶ πνεύματι ἡγεμονικῶ στήριξόν με· καὶ ἄλλαχού· Τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἀγαθὸν ὁδηγήσει με ἐν γῆ εὐθείᾳ· καὶ (14) οὕτω πάλιν τῶν ἔργων ἔχεσθαι.

4. Κἂν πορρωτέρω δὲ που διὰ τὴν τῶν ἔργων ἢ τῶν τόπων φύσιν διάγοντες ἀπολειφθῶσι, πληροῦν ἀναγκαιῶς ὀφείλουσιν ἐκεῖ ἕκαστα τὰ κοινῇ δοξάζοντα, μηδὲν διακρινόμενοι, ὅτι Ὅπου ἂν ὡσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι, φησὶν ὁ Κύριος, εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἶμι ἐν μέσῳ αὐτῶν. Ἐν δὲ τῇ ἕκτῃ ὥρᾳ κατὰ μίμησιν τῶν ἁγίων ἀναγκαῖα εἶναι τὴν προσευχὴν ἐκρίναμεν, τῶν λεγόντων· Ἐσπέρας καὶ πρῶν καὶ μεσημβρίας διαγῆσομαι καὶ ἀπαγγεῖλω, καὶ εἰσακούσεται τῆς φωνῆς μου· καὶ ὡστε ῥυσθῆ-

A bus avocamus, cum in qualibet actione a Deo expo- scimus et felicem operis successum, et ei qui vim agendi impertivit, rependimus gratias, cumque, uti antea dictum, propositum ei placendi custodimus. Etenim nisi hæc ita se habeant, qui fieri potest, ut cohæreant inter se quæ ab Apostolo dicta sunt, et illud videlicet, *Sine intermissione orate*⁷: et illud, *Nocte et die operantes*⁸? Neque vero, quoniam gratiarum actio lege etiam præcepta est omni tempore, eamque vitæ nostræ necessariam esse et ex natura et ex ratione commonstratum est, idcirco oportet precationum tempora et fratrum conventibus constituta negligere, quæ necessario delegimus, quod eorum quodlibet accepta a Deo beneficia singulari quodam modo in memoriam revocet. B Matutinum quidem, ut animi ac mentis nostræ primi motus Deo consecrentur, et nihil aliud prius curandum suscipiamus, quam exhilarati fuerimus Dei cogitatione, sicut scriptum est: *Memor fui Dei, et delectatus sum*⁹: neque corpus ante admoveatur operi, quam effecerimus quod dictum est: *Ad te orabo, Domine; mane exaudies vocem meam. Mane astabo tibi et videbo*¹⁰. Rursus vero tertia hora surgatur ad precandum, fratresque convocentur, etiamsi divisi alii aliis operibus fuerint occupati; et ita Spiritus donum circa tertiam horam apostolis collatum in memoriam redigentes, omnes uno eodemque animo illum venerentur, ut ipsi quoque fiant digni, quibus sanctitas conferatur, simulque petant, ut dux sit itineris, ac ea quæ utilia sunt, edoceat, juxta eum, qui dixit: *Cor mundum crea in me, Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis. Ne projicias me a facie tua, et Spiritum sanctum tuum ne auferas a me. Redde mihi lætiti- am salutaris tui, et spiritu principali confirma me*¹¹. Et alibi: *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam*¹². Sicque rursus incumbamus operibus.

4. Quod si forte aliqui propter operum aut locorum naturam longius abfuerint, illic sine ulla hæsitacione singula quæ communiter statuta sunt, exsequi necessario debent: nam *Si, inquit Dominus, duo vel tres sunt congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum*¹³. Sexta quoque hora necessariam esse precationem, sanctorum exemplo judicavimus, qui dicunt: *Vespere et mane et meridie narrabo et annuntiabo: et exaudiet vocem meam*¹⁴. Et ut liberemur ab incursu et dæmonio

⁷ 1 Thess. v, 17. ⁸ II Thess. III, 8. ⁹ Psal. LXXVI, 4. ¹⁰ Psal. v, 4, 5. ¹¹ Psal. L, 12, 13. ¹² Psal. CXLII, 10. ¹³ Matth. XVIII, 20. ¹⁴ Psal. LIV, 18.

(9) Codex Colb. τῆς πρὸς Θεοῦ εὐαρ. Mox Reg. primus ἔχει τὸν τρόπον.

(10) Additus est articulus ex multis codicibus.

(11) Editi τὸ μὲν. Veteres quatuor libri τὸν μὲν.

(12) Reg. primus et Voss. et Colb. κατὰ τὸ γεγραμμένον. Aliquanto post duo mss. πρὶν ἢ ποιῆσαι.

(13) Reg. primus παραστήσομαί σοι καὶ ἐπόψο-

μαι, et videbo. Codex Voss. et Colb. καὶ ἐπόψῃ με, et videris me. Reg. tertius καὶ ἐπόψει με, et videbis me. Editi παραστήσομαι σοι πάλιν.

(14) Particulam καὶ addidi ex antiquis duobus libris. Statim editi et duo mss. διάγοντες καταλειφθῶσι. Regii primus et tertius ἀπολειφθῶσι, rectius.

meridiano¹⁵, etiam eodem tempore recitetur nonagesimus psalmus. Nonam autem horam ad orandum necessariam esse **384** apostoli ipsinobis prodidere in Actis: in quibus narratur Petrus et Joannes ascendisse in templum *Ad horam orationis nonam*¹⁶. Jam completa die, de iis quæ in ipsa data sunt nobis, aut recte a nobis gesta sunt, persolvantur gratiæ, itemque ea quæ prætermissa sunt, confiteamur: quippe sive voluntarium, sive non voluntarium, sive etiam latens peccatum admissum est, aut in verbis, aut in factis, aut in ipso corde, Deum de his omnibus per preces placamus. Prodest enim plurimum præterita considerare, ut ne rursus in similia delabamur. Quapropter inquit: *Quæ dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris compungimini*¹⁷

5. Ac rursus, nocte incipiente, petendum est, ut inoffensa et a visis libera requie fruamur: qua hora etiam nonagesimus psalmus necessario dicitur. *Mediam autem noctem nobis ad orandum necessariam esse tradiderunt Paulus et Silas, quemadmodum Actorum historia declarat, his verbis: Media autem nocte Paulus et Silas laudabant Deum*¹⁸. Et Psalmista, cum ait: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi, super judicia justitiæ tuæ*¹⁹. Et rursus antevertere diluculum par est, et ad precationem exurgere, ne in sommo ac cubili a die deprehendamus, juxta eum qui dixit: *Prævenerunt oculi mei diluculum ut meditarer eloquia tua*²⁰. Ex quibus temporibus nullum est negligendum ab iis, qui diligenter ad Dei et Christi ipsius gloriam vivere instituerunt. Diversitatem autem atque varietatem in precibus et in psalmodia, quæ statis horis fiunt, utilem esse arbitror, quod in æqualitate quidem torpescat sæpe nescio quomodo animus, atque præsens absens est; mutatis vero et variatis psalmodia et cantu per singulas horas, renovatur ejus desiderium, et attentio instauratur.

INTERROGATIO XXXVIII.

Cum abunde tuo nos sermone docueris, et precationem omitti nullo modo posse, laboremque necessarium esse: reliquum est jam, ut doceamur quæ artes professioni nostræ convenient.

RESPONSIO.

Speciatim quidem artes aliquas decernere facile non est, quod aliæ apud alios requirantur juxta

Α και από συμπτώματος και δαιμονίου μεσαμβρινού, ἄμα και τοῦ ψαλμοῦ τοῦ ἐνενηκοστοῦ λεγομένου. Ἡ δὲ ἐνάτη (15) παρ' αὐτῶν ἡμῖν τῶν ἀποστόλων ἐν ταῖς Πράξεσι ἀναγκαῖα εἰς προσευχὴν παραδέδοται ἱστοροῦσαις, ὅτι (16) Πέτρος και Ἰωάννης ἀνέβαινον εἰς τὸ ἱερόν Ἐπὶ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς τὴν ἐνάτην. Συμπληρωθεὶς δὲ τῆς ἡμέρας, ἡ εὐχαριστία περὶ τῶν ἐν αὐτῇ δεδομένων ἡμῖν ἢ κατωρθωμένων ἡμῖν, και τῶν (17) παρεθέντων ἢ ἐξαγορευσις, εἴτε ἐκούσιον, εἴτε ἀκούσιον, εἴτε που και λανθάνον πλημμέλημα (18) γέγονεν, ἢ ἐν ῥήματι, ἢ ἐν ἔργοις, ἢ κατ' αὐτὴν τὴν καρδίαν, περὶ πάντων ἐξιλουμένων ἡμῶν διὰ τῆς προσευχῆς τὸν Θεόν. Μέγα γὰρ ὄφελος ἢ ἐπίσκεψις τῶν παρελθόντων πρὸς τὸ μὴ τοῖς ὁμοίοις αὐθις περιπεσεῖν. Διὸ φησιν·

B Ἄ λέγετε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐπὶ ταῖς κοίταις ὑμῶν καταλύητε.

5. Καὶ πάλιν, τῆς νυκτὸς ἀρχομένης, ἡ αἴτησις τοῦ ἀπρόσκοπον ἡμῖν και φαντασιῶν ἐλευθέρων ὑπάρξαι τὴν ἀνάπαυσιν· λεγομένου και ἐν ταύτῃ τῇ (19) ὥρᾳ ἀναγκαιῶς τοῦ ἐνενηκοστοῦ ψαλμοῦ. Τὸ δὲ μεσονύκτιον Παῦλος και Σίλας ἡμῖν ἀναγκαιῶν εἰς προσευχὴν παραδεδώκασιν, ὡς ἢ τῶν Πράξεων ἱστορία παρίστησι, λέγουσα· Κατὰ δὲ τὸ πεσονύκτιον Παῦλος και Σίλας ὕμνον τὸν Θεόν· και ὁ Ψαλμοδὸς λέγων· Μεσονύκτιον ἐξεγειρόμενος τοῦ ἐξομολογεῖσθαι (20) σοὶ ἐπὶ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου. Καὶ πάλιν χροὴ προφθάσαντας τὸν ὄρθρον εἰς τὴν προσευχὴν διανίστασθαι, ὡς μὴ ἐν ὕπνῳ και κοίτῃ ὑπὸ τῆν ἡμέρας καταληφθῆναι, κατὰ τὸν εἰπόντα· Προέφθασαν οἱ ὀφθαλμοί μου πρὸς ὄρθρον τοῦ μελετᾶν τὰ λόγια σου. Ὡς οὐδένα χροὴ καιρόν τοῖς ἐπιτετηρημένως εἰς δόξαν Θεοῦ και τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ προαιρουμένοις ζῆν παρορᾶσθαι. Χρησιμεύειν δὲ λογίζομαι τὴν ἐν ταῖς προσευχαῖς καψαλμοῦταῖς κατὰ τὰς ἐπιτετηρημένας (21) ὥρας διαφορᾶν τε και ποικιλίαν, και κατ' ἐκεῖνο, ὅτι ἐν μὲν τῇ ὁμαλότητι πολλάκις που και ἀκηδιᾷ ἢ ψυχῇ και ἀπομετωρίζεται ἐν δὲ τῇ ἐναλλαγῇ και τῷ ποικίλῳ τῆς ψαλμοῦταῖς και τοῦ περὶ ἐκάστης ὥρας λόγου νεαροποιεῖται (22) αὐτῆς ἢ ἐπιθυμία και ἀνακαινίζεται τὸ νηφάλιον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΛΗ΄.

Δείξαντος ἱκανῶς (23) τοῦ λόγου και τὴν προσευχὴν ἀπαράλειπτον, και τὸ ἐργάζεσθαι ἀναγκαιῶν, ἀκόλουθον διδάχθῆναι ἡμᾶς ποῖαι τέχναι τῷ ἐπαγγέλματι ἡμῶν ἀρμόζουσιν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἰδικῶς μὲν ἀφορίσαι τέχνας τινὰς οὐκ εὐκόλον, διὰ τὸ ἄλλας παρ' ἄλλοις ἐπιζητεῖσθαι (24) κατὰ

¹⁵ Psal. xc, 6. ¹⁶ Act. iii, 1. ¹⁷ Psal. iv, 5. ¹⁸ Act. xvi, 25. ¹⁹ Psal. cxviii, 62. ²⁰ ibid. 148.

(15) Reg. primus Ἡ δὲ ἐνάτη ὥρα.

(16) Veteres duo libri ὅτι. Editi ὅτι.

(17) Reg. primus et Colb. ἢ κατωρθωμένων ἡμῖν, και τῶν. Editi. κατωρθωμένων και τῶν.

(18) In Colbertino pro πλημμέλημα legitur ἀτόπημα.

(19) Reg. primus και ἐν αὐτῇ τῇ. Aliquanto post idem ms. παραδεδώκασιν κανόνα.

(20) Unus ms. ἐξομολογήσασθαι. Nec ita multo post duo mss. cum Voss. χροὴ προφθάνοντας.

(21) Editi et aliquot mss. κατὰ τὰς ἐπιτετηρημένας. Codex Colb. τὰς ἐπιτετηρημένας: quod fortasse melius videri poterit.

(22) Idem ms. νεαροποιεῖται πως, renovatur quodam modo.

(23) Veteres duo libri cum Voss. διδάξαντος ἱκανῶς. Ibidem Reg. primus et Colb. ἀπαράλειπτον. Alii duo mss. et editi ἀπαραιτήτων, non ita recte.

(24) Sic codex Voss. et Colb. et Reg. primus. Editiones veteres ἐπιζητεῖσθαι κατὰ τὴν ἐπιτε-

τὴν ἰδιότητα τῶν τόπων καὶ τὴν ἐπιτηδειότητα τῶν ἐν ἐκάστη χώρᾳ πραγματειῶν· κοινῶ δὲ λόγῳ τὴν ἐκλογὴν τούτων ὑποτυπώσασθαι δυνατόν, ὅσαι τὸ εἰρηνικὸν καὶ τὸ ἀθόρυβον τῆς ζωῆς ἡμῶν (25) συντηροῦσι, μῆτε πολλῆς πραγματείας εἰς τὸν πορισμὸν τῆς οἰκείας ὕλης θεόμεναι, μῆτε πολλοῦ τοῦ ἀγῶνος πρὸς τὴν τῶν ἀπεργασθέντων διάπρασιν, μῆτε ὅσαι συντυχίας ἡμῖν ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν ἀπρεπείς ἢ βλαβεράς προσξενούσιν· ἀλλ' ἐν παντὶ σκοπὸν οἰκειῶν ἡμῖν προκίεσθαι νομίζουσιν ἰχρὴ τὴν λιτότητα, καὶ τὴν εὐτέλειαν, φεύγοντας τὸ ὑπερτεῖν ἐπιθυμίας ἀνθρώπων ἀνοήτοις καὶ βλαβεραῖς, διὰ τοῦ τὰ ἐπιζητούμενα παρ' αὐτῶν ἐξεργάζεσθαι. Ἄλλ' ἐν μὲν τῇ ὑφαντικῇ, τὸ ἐμπολιτευόμενον τῇ συνηθείᾳ τοῦ βίου, οὐ τὸ πρὸς ἄγρην καὶ παγίδα τῶν νέων ὑπὸ τῶν ἀκολάστων ἐπινοούμενον, παραδεκτέον ἡμῖν (26). Ὁμοίως δὲ, καὶ ἐπὶ σκυτοτομικῆς τοῖς τὰ ἀναγκαῖα τῆς χρείας ἐπιζητοῦσι διὰ τῆς τέχνης ὑπηρετήσωμεν. Οἰκοδομικὴ δὲ, καὶ τεκτονικὴ, καὶ χάλκευτικὴ, καὶ γεωργία, αὐταὶ μὲν καθ' ἑαυτὰς ἀναγκαῖαι τῷ βίῳ, καὶ πολὺ τὸ χρήσιμον παρεχόμεναι, καὶ τῷ οἰκείῳ λόγῳ οὐκ ἀπόβλητοι ἡμῖν· πλὴν ὅταν ποτὲ ἢ θορύβους (27) ἡμῖν ἐμποιῶσιν, ἢ τὸ ἠνωμένον τῆς ζωῆς τῶν ἀδελφῶν διασπῶσι, τότε αὐτὰς ἐξ ἀνάγκης ἐκκλίνωμεν· προτιμῶντες τὰς τέχνας τὰς διατηρούσας ἡμῖν τὴν ἀπερίσπαστον ζωὴν καὶ εὐπάρεδρον τῷ Κυρίῳ, καὶ μῆτε καιροῦ ψαλμωδίας, μῆτε προσευχῆς, μῆτε τῆς λοιπῆς εὐταξίας ἀφελκούσας τοὺς τῇ ἀσκήσει τῆς εὐσεβείας προσκαρτεροῦντας. Ἐπεὶ, ὅταν γε μηδὲν ὑπάρχη παρ' αὐτῶν εἰς τὴν προηγουμένην ζωὴν καταβλάπτεσθαι, πολλῶν εἰσι προτιμότεραι, καὶ μάλιστα ἡ γεωργία, αὐτόθεν ἔχουσα τῶν ἀναγκαίων τὸν πορισμὸν, καὶ τῆς ἐπὶ πολὺ πλάνης, καὶ ἄνω καὶ κάτω διαδρομῆς ἠνωμένη τοὺς γεωργοῦντας, μόνου εἰ, καθ' ὃν εἶπομεν τρόπον, μῆτε ἀπὸ γειτόνων μῆτε ἀπὸ συνοίκων θορύβους ἡμῖν ἐπάγει καὶ ταραχάς.

impediatque quominus discurrant huc et illuc, si modo, ut diximus, neque a vicinis, neque a contubernalibus tumultus nobis et turbas excitet.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΔΘ΄.

Πῶς χρὴ ποιῆσθαι τῶν ἐκ τῆς ἐργασίας τὴν διάπρασιν, καὶ πῶς ἀποδημεῖν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Χρὴ δὲ σπουδάζειν καὶ τὰ ἐκ τῶν ἐργασιῶν μὴ μακρὰν ποῦ διατίθεσθαι, μῆτε δημοσιεύειν ἑαυτοὺς (28) τῆς πράξεως ἕνεκεν. Εὐπρεπεστέρα γὰρ ἢ ἐφ' ἐνὸς τόπου διαγωγὴ, καὶ ὠφελιμωτέρα πρὸς τὴν οἰκοδομὴν ἀλλήλων καὶ ἀκριβῆ συντήρησιν τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, ὥστε αἰρεῖσθαι μᾶλλον καὶ ὑφαίρειν τι τῆς ἀξίας, ἢ ὑπὲρ (29) ὀλίγου κέρθους ὑπερδειότητα τῶν, quod mancum erat et mutilum. Ibidem hic ipsi quos mox dixi libri χώρᾳ πραγματείων (25) Codex Voss. et Colb. ζωῆς ἡμῖν.

(26) Editi καὶ παγίδα ὑπὸ τῶν νέων τῶν ἀκολάστων ἡμῖν παραδεκτέον ἐπινοούμενον, male. Regii primus et tertius ut in contextu; et ita quoque in Colb. legitur, nisi quod pro παραδεκτέον habet παραδέχεται. Mox mss. nonnulli ὑπηρετήσωμεν. Editi ὑπηρετήσωμεν. Ibidem mss. duo Οἰκοδομικὴ δὲ καὶ, Editi Οἰκοδομικὴ τε καί,

A locorum naturam, et negotiationum quæ in singulis regionibus fiunt commoditatem. In universum tamen ita harum delectus designari potest, ut eæ exerceantur, quæcunque vitæ nostræ servant quietem atque tranquillitatem, et quæ neque indigent negotio multo ad suam ipsarum materiam parandam, neque multa sollicitudine, ad ea quæ facta sunt divendenda, quæque neque virorum neque mulierum **385** indecoros congressus nobis conciliant, aut noxios: siquidem peculiarem scopum nobis in omnibus propositum esse existimandum est, simplicitatem scilicet atque vilitatem; nobisque cavendum, ne stultis ac noxiis hominum cupiditatibus inserviamus, iis efficiendis, quæ ipsis in studio esse solent. Quare in textoria quidem, id quod in vitæ consuetudine versatur, non quod ad juvenes captandos ac laqueis irretiendos ab impuris quibusdam excogitatum est, a nobis assumi debet. Similiter quoque in sutoria, in iis solum rebus quæ ad necessarium vitæ usum requiruntur, per artem operam nostram ponamus. Architectura vero, et ars lignaria, et æraria, et agricultura, ipsæ quidem per se necessariæ sunt vitæ, multumque afferunt utilitatis, nec speciali ratione a nobis rejiciendæ sunt: sed tamen quodocunque aut nobis creant tumultum, aut conjunctionem vitæ fratrum distrahunt, illas tunc necesse est vitare; cum eas artes anteponeere debeamus, quæ neque vitam nostram distrahant, neque impedimento sint quominus assidua Domini præsentia servetur, et quæ neque a tempore aut psalmodiæ, aut precationis, aut reliquæ disciplinæ avocent eos qui in pietatis exercitio insistent. Quare si quando in eis nihil insit, quod præcipuo vitæ nostræ instituto noceat, hæ plurimis aliis anteponendæ sunt, et maxime agricultura, cum per se comparet necessaria, liberetque a longiore vagatione agricolas, si modo, ut diximus, neque a vicinis, neque a con-

INTERROGATIO XXXIX.

Quomodo opera sint vendenda, suscipienda que peregrinatio.

RESPONSIO.

D Atque in eo etiam ponendum studium est, ne opera procul divendamus, neve nos ipsos vendendi causa demus in publicum. Convenientius enim fuerit in uno eodemque loco commorari, utiliusque, tum ad mutuam ædificationem, tum ad perfectam quotidiani victus conservationem. Quare malinus detrahi aliquid de pretio, quam modici

(27) Antiqui duo libri ἢ θόρυβον. Mox unus ms. ἐμποιοῦσι.

(28) Reg. primus δημοσιεύειν αὐτούς. Statim alius ms. καὶ ἀφελεστέρα καὶ ὠφελιμωτέρα, securius et utilius est id eodem loco degere.

(29) Reg. primus τῆς ἀξίας· ὥστε μὴ κινεθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ τόπου, ἢ ὑπὲρ, sic ut a loco non dimoveamur. Mox alius ms. ὑπερορίως ἀποδημεῖν. Subinde Reg. primus ἀκαρπὸν ἡμῶν τὴν.

lucris gratia extra terminos abire. Quod si id fieri non posse docuerit experientia, operæ pretium est, ne peregrinatio sit nobis infructuosa, et loca et civitates piorum virorum seligere, atque multos fratres, quorum singuli sua ipsorum opera exportent, ad eos qui designabuntur conventus simul concurrere; simulque proficisci, ut cum psalmis, precibusque, et mutua ædificatione iter conficiant. Cum autem pervenerint ad locum, eligant eadem diversoria, tum mutua custodiæ gratia, tum ut nullum precandi tempus, neque diurnum, neque **386** nocturnum, nos effugiat, tum ut unusquisque ex hominum intractabilium et avarorum congressu minus detrimentum accipiat, si sit cum pluribus quam si solus esset. Nam vel injuriosissimi nolunt suæ injustitiæ testes multos habere. B

INTERROGATIO XL.

De nundinis quæ fiunt in conventibus.

RESPONSIO.

Verumenimvero ne eas quidem nundinationes quæ in locis, ubi martyres coluntur, fiunt, nobis convenire ostendit Scriptura. Non enim alius ejusquam rei gratia in martyriis aut locis adjacentibus decet Christianos reperiri, quam orandi causa, et ut sanctorum constantiam, qui pro pietate ad mortem usque decertarant, in memoriam revocantes, ad similem æmulationem incitentur, meminerintque perquam horrendæ iræ Domini, qui cum et semper et ubique mitis esset et humilis corde, uti scriptum est ²¹, in eos solos qui circum templum vendebant emebantque flagellum intendit ²², tanquam si mercatura precationis domum in latronum speluncam transmutasset. Neque vero quoniam alii jam eam quæ apud sanctos obtinebat consuetudinem violavere, qui cum pro se invicem orare debuissent, et una cum pluribus Deum adorare, et cum lacrymis implorare, ipsumque pro peccatis propitium reddere, gratias pro beneficiis rependere, ac verbis hortativis sese ædificare (quod adhuc nostra etiam memoria usitatum et observatum fuisse novimus), pro his omnibus forum, nundinasque, ac commune emporium et tempus illud et locum efficiant, continuo nos etiam hos imitari par est, ejusque rei participatione absurda et inepta confirmare: sed nobis eos conventus ad imitandum proponere debemus, qui de Domino nostro in Evangeliiis narrantur, Apostolique mandata, tanquam quæ ad hanc agendi rationem conducant, perficere. Ita autem scribit:

²¹ Matth. xi, 29. ²² Joan. ii, 15.

(30) Regii duo cum Voss. τῆς ἐν ἀλλήλοις. Editi ἐν ἄλλοις. Paulo ante in Colb. legitur ἀποδημίαν ποιῆσθαι.

(31) Veteres duo libri ἐπὶ τῶν τόπων.

(32) Unus ms. τῶν δυσανάλλακτων. Ibidem alius ms. καὶ πλεονεκτῶν.

(33) Regii duo cum Voss. ἐν τοῖς περὶ αὐτοὺς τόποις. Codex Colb. ἐν τοῖς περὶ αὐτοὺς τόποις. Editio Paris. pariter ac Basil. ἐν τοῖς περὶ αὐτὰ τόποις.

ορίους ἀποδημεῖν. Ἐὰν δὲ τοῦτο ἀδύνατον ἢ πείρα δειξῆ, ἐκλέγεσθαι καὶ τόπους καὶ πόλεις ἀνδρῶν εὐλαβῶν, ὡς μὴ ἄκαρπον ἡμῖν τὴν ἀποδημίαν γίνεσθαι, καὶ ἐν ταῖς ἀποδεδειγμέναις πανηγύρεσι πλείονας ὁμοῦ συνδραμεῖν τῶν ἀδελφῶν, ἕκαστον τὰ ἐκ τῆς οἰκείας ἐργασίας ἐπιφερόμενον. Καὶ κοινὴν μὲν τὴν ἀποδημίαν στέλλεσθαι, ὡς καὶ τὴν ὁδὸν μετὰ ψαλμῶν καὶ προσευχῶν καὶ τῆς ἐν ἀλλήλοις (30) οἰκοδομῆς ἐκτελεῖν· καὶ ἐπὶ τὸν τόπον (31) δὲ γενομένου, τὰς αὐτὰς αἰρεῖσθαι καταγωγὰς τῆς τε ἀλλήλων φυλακῆς ἐνεκεν, καὶ τοῦ μηδένα καιρὸν προσευχῆς, μήτε ἡμερινόν μήτε νυκτερινόν, ἡμᾶς διαφεύγειν, καὶ τὰς τῶν δυσσυναλλάκτων (32) καὶ πλεονεκτικῶν συντυχίας ἀβλαβέστερον διαθῆναι μετὰ πλείονων ὄντα ἢ καθ' ἑαυτόν. Παραιτοῦνται γὰρ πολλοὺς ἔχειν τὰς ἀδικίας μάρτυρας καὶ οἱ βιαίότατοι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Μ'.

Περὶ τῶν ἐν συνόδοις πραγματειῶν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἄλλ' οὐδὲ τὰς ἐν τοῖς μαρτυρίοις γινομένας ἀγορασίας οἰκείας ἡμῖν ὁ λόγος δείκνυσιν. Οὐ γὰρ ἄλλου τινὸς ἐνεκεν ἐν τοῖς μαρτυρίοις ἢ ἐν τοῖς περὶ αὐτὰ τόποις (33) φαίνεσθαι ἐπιβάλλει Χριστιανοῖς, ἢ προσευχῆς ἐνεκεν καὶ τοῦ εἰς ὑπόμνησιν ἐλθόντας τῆς τῶν ἁγίων ὑπὲρ εὐσεβείας μέχρι θανάτου ἐστάσεως πρὸς τὸν ζῆλον τὸν ὁμοῖον προτραπῆναι· μνησθέντες τῆς φοβερωτάτης ὀργῆς τοῦ Κυρίου, ὅτι, καίπερ πάντοτε καὶ πανταχοῦ πραῦς ὢν, καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καθὼς γέγραπται, μάνοις τοῖς περὶ τὸ ἱερόν πωλοῦσι καὶ ἀγοράζουσι τὴν μάστιγα ἐπανετίνατο (34), ὡς τῆς ἐμπορίας τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς μεταποιούσης εἰς σπήλαιον ληστῶν. Οὐ μὲν, ἐπειδὴ ἕτεροι προλαβόντες παρέφθειραν τὴν κειρατηκυῖαν ἐπὶ τῶν ἁγίων συνήθειαν, καὶ ἀντὶ τοῦ προσεύχεσθαι ὑπὲρ ἀλλήλων, καὶ μετὰ πλείονων προσκυνεῖν καὶ προσκλαίειν τῷ Θεῷ, καὶ ἐξελάσκεσθαι μὲν αὐτὸν ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν, εὐχαριστεῖν δὲ ὑπὲρ τῶν εὐεργεσιῶν, οἰκοδομεῖν δὲ διὰ τοῦ λόγου τῆς παρακλήσεως, ὅπερ ἔτι καὶ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας μνήμης τηρούμενον ἔγνωμεν, ἀντὶ τούτων ἀγορᾶν, καὶ πανηγυριν, καὶ κοινὸν ἐμπόριον τὸν τε καιρὸν καὶ τὸν τόπον ποιοῦνται, ἥδη καὶ ἡμᾶς ἀκολουθεῖν αὐτοῖς προσῆκε, καὶ βεβαιοῦν τὰ ἄτοκα τῇ κοινωνίᾳ τοῦ πράγματος· ἀλλὰ μμεῖσθαι (35) τὰς ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἱστορουμένας συνόδους, καὶ πληροῦν τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου ὡς συντελοῦντα τῷ ταύτῳ τύπῳ διατεταγμένα. Γράφει δὲ οὕτως· Ὅταν συνέρχησθε, ἕκαστος ὑμῶν ψαλμὸν ἔχει, διδα-

Aliquanto post unus ms. ὑπόμνησιν ἐξελθόντας. Nec ita multo post impressi libri καὶ πάντοτε. Veteres tres libri præter Voss. καίπερ πάντοτε.

(34) Editi et Reg. primus ἐπανετίνατο. Alii duo mss. ἐπανετίνατο.

(35) Paulo aliter Voss. τὴν κοινωνίαν τοῦ πράγματος· ἀλλὰ μᾶλλον δὲ μμε. Reg. primus τῇ κοινωνίᾳ τοῦ πράγματος, μᾶλλον δὲ. Haud longe voces Ἰησοῦ Χριστοῦ addidimus ex antiquis duobus libris.

χὴν ἔχει, ἀποκάλυψιν ἔχει, γλῶσσαν ἔχει, ἔρμηνείαν ἔχει· πάντα πρὸς οἰκοδομὴν γινέσθω.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΑ'

Περὶ αὐθεντίας καὶ ὑπακοῆς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

1. Ἐν αὐταῖς μέντοι ταῖς συγκεχωρημέναις τέχναις οὐχ ἕκαστος ἦν ἔχει, ἢ βούλεται μαθεῖν, ἐπιτρέπεσθαι ὀφείλει (36), ἀλλ' εἰς ἣν ἂν δοκιμασθῆ ἐπιτήδειος εἶναι. Ὁ γὰρ ἀρνησάμενος ἑαυτὸν, καὶ πάντα τὰ ἑαυτοῦ θελήματα ἀποθέμενος, οὐχὶ ὁ βούλεται (37) ποιεῖ, ἀλλ' ὁ διδάσκεται. Οὐ μὴν οὐδὲ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐκλέγεσθαι τὸ συμφέρον συγχωρεῖ ὁ λόγος τῷ ἄπαξ τὴν ἑαυτοῦ οἰκονομίαν ἐπιτρέψαντι ἑτέροις, οἱ πρὸς ὅπερ ἂν καταμάθωσιν ἐν ὀνόματι Κυρίου ἐπιτήδειον, εἰς ἐκεῖνο αὐτὸν τάξουσιν· ἐπεὶ ὁ γε κατ' ἰδίαν ἐπιθυμίαν ἐκλεγόμενος ἔργον κατηγορίαν ἑαυτοῦ ἐκφέρει, πρῶτον μὲν αὐταρσεσκίας, ἔπειτα, ὅτι ἢ διὰ δόξαν κοσμικὴν, ἢ διὰ κέρδους ἐλπίδα, ἢ διὰ τι τοιοῦτον προσπέπονθε τῷ ἐπιτηδεύματι, ἢ δι' ὄκνον καὶ ῥαθυμίαν προτιμᾷ τὸ κουφότερον. Τὸ δὲ ἐν τούτοις εἶναι ἀπόδειξις ἐστὶ τῷ μήπω (38) ἀπαλλάχθαι τῆς τῶν παθῶν κακίας. Οὔτε δὲ ἡρηγήτατο ἑαυτὸν ὁ ἰδίας ὁρμῆς ἐκτελεῖν θέλων, οὔτε ἀπειτάξατο τοῖς τοῦ κόσμου πράγμασιν, εἴπερ ἔτι πρὸς κέρδος καὶ πρὸς δόξαν ἐπτόχεται (39). Οὐδὲ μὴν ἐνέκρωσεν αὐτοῦ τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ὁ τὸν ἐν τοῖς ἔργοις κόπον μὴ ὑπομένων· ἀλλὰ καὶ αὐθαδείας δεῖγμα καθ' ἑαυτοῦ ἐκφέρει, ἀκριβεστέραν (40) οἰόμενος εἶναι τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ κρίσιν τῆς τῶν πλειόνων δοκιμασίας. Εἴτε οὖν ἔχει τις τέχνην μὴ κατεγνωσμένην ὑπὸ τοῦ κοινου, ἀποπηδᾶν αὐτῆς οὐκ ὀφείλει· ἀστράτου γὰρ γνώμης, καὶ προαιρέσεως ἀβεβαίου, ἐξουθενεῖν (41) τὰ παρόντα, εἴτε μὴ ἔχει, μὴ ἑαυτῷ λαμβανέτω· ἀλλὰ τὸ παρὰ τῶν μειζόνων δοκιμασθὲν ὑποδεχέσθω, ἵνα ἐν παντὶ τὸ εὐπειθὲς διασωζῆ (42). Ὡς δὲ τὸ ἑαυτῷ ἐπιτρέπειν ἀπρεπὲς ἀπεδείχθη, οὕτω καὶ τὸ παρ' ἑτέρων ἐγκριθεὶν μὴ καταδέχεσθαι, κατεγνωσμένον ἐστίν. Ἀλλὰ καὶ εἴαν ἔχη τις τέχνην, μὴ ἀρέσκη δὲ αὐτῆς ἢ χρῆσις τῆ ἀδελφότητι, ἐτοίμως αὐτὴν ἀπορρίπτειτω, δεικνύς, ὅτι πρὸς οὐδὲν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἔμπαθῶς διάκειται. Διότι τὸ μὲν ποιεῖν τὰ θελήματα τῶν διανοιῶν τοῦ μὴ ἔχοντός ἐστιν ἐλπίδα, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Ἀποστόλου· τὸ δὲ ἐν παντὶ εὐπειθὲς ἀποδοχῆς ἄξιον τοῦ αὐτοῦ Ἀποστόλου ἐπαινοῦντός τινας, ὅτι (43) ἑαυτοῦς ἔδωκαν πρῶτον τῷ Κυρίῳ, ἔπειτα καὶ ἡμῖν διὰ θελήματος Θεοῦ.

nibus obedientia, quiddam est laude dignum, cum idem Apostolus aliquos laudet, quod seipsos dederint primum Domino, deinde etiam nobis per voluntatem Dei ²⁵.

²³ I Cor. xiv, 26. ²⁴ I Thess. iv, 12. ²⁵ II Cor. viii, 5.

(36) Editi et Reg. tertius οὐχὶ ἕκαστον ἦν αὐτὸς βούλεται μαθεῖν, ἐπιτρέπεσθαι χρῆ. Reg. primus et Colb. ita ut edidimus.

(37) Reg. primus οὐχὶ ὅτι βούλεται.

(38) Reg. primus τοῦ μήπω. Editi τοῦ μὴ.

(39) Idem ms. εἴπερ πρὸς δόξαν ἔτι καὶ κέρδος ἐπτόχεται. Οὐδὲ μὴν ἐνέκρωσε τὰ ἑαυτοῦ. Ibidem alius ms. ἔργοις πόνον,

A Cum convenitis, unusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet : omnia ad ædificationem fiant ²³.

INTERROGATIO XLI.

De auctoritate et obedientia.

RESPONSIO.

1. Sane in his ipsis quæ concessæ sunt artibus, nequaquam permittendum est unicuique, ut eam, quam callet, aut discere vult, exerceat : sed eam, ad quam judicabitur idoneus. Nam qui se ipse abnegavit, seque spoliavit omnibus suis voluntatibus, non quod vult, facit, sed quod **387** docetur. Neque vero ratio sinit eum a semetipso quod utile est deligere, qui semel semetipsum aliis gubernandum tradiderit, qui ad quodcunque eum in nomine Domini idoneum cognoverint, ad id destinabunt ipsum. Quisquis enim in opere deligendo cupiditati suæ obsequitur, insimulat se ipse. Primum quidem, quod placeat sibi ipsi : deinde, quod aut propter gloriam mundanam, aut propter spem lucri, aut propter aliquid hujusmodi, ad hanc artem propendeat, aut quod laborem leviolem anteponat ob segnitiam atque socordiam. Cum autem quis in his vitiis versatur, argumentum est nondum hunc a cupiditatum malignitate liberum esse. Neque vero se abnegavit, qui suis inservire vult affectibus, neque remisit nuntium mundi negotiis, cum adhuc lucri et gloriæ desiderio teneatur. Neque etiam mortificavit membra sua terrestria, qui non sustinet operum laborem : sed potius præ se fert arrogantem esse se et contumacem, et qui suum unius judicium melius esse ducat et præstantius plurium sententia. Sive igitur tenet quis artem a communitate haud improbatam, eam deserere non debet (est enim animi inconstantis, et mentis incertæ, nihili facere præsentia) : sive non habet, sibi ipsi ne sumat, sed quod a majoribus probatum est, suscipiat, ut in omnibus obedientia servetur. Quemadmodum autem sibi ipsi delectum permittere, indecorum esse monstratum est : ita quoque rem ab aliis approbatam non suscipere, probro vertitur. Imo etiam si quis habeat artem, non placeat autem ejus usus fraternitati, abjiciat ipsam prompto animo, seque nullius rei mundanæ studiosum esse ostendat. Nam facere quidem cogitationum voluntates, ejus est qui spem non habet,

D juxta Apostoli sententiam ²⁴ : sed exhibita in om-

(40) Editi et Reg. tertius ἀκριβεστέρον. Alii duo mss. ἀκριβεστέραν.

(41) Legitur in Colb. ἀβεβαίου ἐξουθενεῖν.

(42) Unus ms. εὐπειθὲς ἀποσωζῆ. Ibidem duo mss. et Voss. τὸ ἑαυτῷ. Reg. tertius et editi τὸ ἑαυτοῦς. Rursus hoc ipso in loco antiqui tres libri præter Voss. ἀπεδείχθη. Editi ἐδείχθη.

(43) Reg. primus et Voss. ἐπαινοῦντός τινας, καὶ

2. Cæterum unumquemque oportet operi suo intentum esse, eique animo alacri et studioso incumbere, et velut Deo inspectore, impigro studio et attentiore diligentia illud inculcate exercere, ut semper dicere possit: *Ecce sicut oculi servorum in manibus dominorum suorum, ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum*²⁶: non autem ab alio ad aliud transire. Nec enim natura nostra pluribus simul muneribus fungi potest, ideoque unam artem accurate factitare, quam multas imperfecte attingere, utilius est. Etenim si distrahant plura, et ex alio ad aliud transeamus, præterquamquod nullum opus absolvitur, inde etiam animi levitas, si jam inest, redarguitur, aut si nondum fuerit, ingeneratur. Quod si ita aliquando necessitas postulet, par est cum qui ido: eus est, aliis etiam artibus suppetias venire: neque id a semetipso, sed si quando invitatus sit, sic ut id nequaquam **388** faciamus nostro primo consilio, sed casu quodam urgente, quemadmodum et in corporis membris fit, quando, titubante pede, manu innitimur. Et rursus, quemadmodum a seipso artem aggredi detrimentosum est: sic detrectare imperata, dignum est reprehensione: quod fiat, ne alatur arrogantiae vitium: neve obedientiae et docilitatis regula dissolvatur. Cæterum instrumentorum cura præcipue ad cujusque artis opificem attinet. Quod si forte aliquando contigerit, ut aliquod negligatur, ea res tanquam quæ omnium communis sit, ita convenienti modo ab iis curari debet qui id primi animadverterint. Etsi enim ipsorum usus quorundam sit proprius: tamen quæ ex his percipitur utilitas, communis est. Contemnere enim alterius artis instrumenta, veluti nihil ad se spectantia, ejus est, qui ea pro alienis habet. Neque vero eos qui artes tractant, decet sibi vindicare instrumentorum dominium, ita ut aut fratrum præfecto potestatem non faciant his utendi ad quam ipse cuique rem velit, aut sibi ipsis libertatem dent ea vendendi, aut permutandi, aut alio quovis modo tradendi, aut alia, præter ea quæ habent, comparandi. Qui enim semel ita statuit, se ne suarum quidem manuum dominum esse, sed qui potius opera alteri regenda commisit, quomodo D convenienter suo instituto faciet qui ejusmodi est, si in his domini dignitatem usurpet?

INTERROGATIO XLII

Quo consilio et quo animo ii qui laborant, laborare debeant.

RESPONSIO.

1. Atque illud etiam nosse operæ pretium est,

²⁶ Psal. cxxii, 2.

λέγοντος, ὅτι. Alii mss. et editi ἐπαινοῦντός τινος, ὅτι.

(44) Vox ταύτην addita est ex Colbertino.

(45) Idem ms. ἄλλο μεταπηδᾶν.

(46) Idem liber Ὁ γὰρ ἐπί. Mox hic ipse codex ἐπ' ἄλλω.

(47) Editio Basil. perinde ut Paris, τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ.

A 2. Ἐκαστον μὲντοι χρῆ τῇ ἰδίᾳ ἐργασίᾳ προσέχειν, καὶ ταύτης ἐπιθυμητικῶς φροντίζειν, καὶ ὡς Θεοῦ ἐφορῶντος, ἐν σπουδῇ ἀόκνῳ καὶ ἐπιμελείᾳ προσεχεστέρα ἀμέμπτως ταύτην (44) ἀποπληροῦν, ἵνα ἔχη παρρησίαν λέγειν αἰεὶ τὸ Ἴδού ὡς οφθαλμοὶ δούλων εἰς χεῖρας τῶν κυρίων αὐτῶν, οὕτως οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν· καὶ μὴ ἄλλοτε εἰς ἄλλο ἀπηδηδᾶν (45). Οὐδὲ γὰρ ἡ φύσις ἡμῶν πολλὰ ὁμοῦ κατορθοῦν ἐπιτηδεύματα δύναται· καὶ τὸ μίαν φιλοπόνως ἐκτελεῖν τοῦ πολλῶν ἀτελῶς ἐφάπτεσθαι χρησιμώτερον. Ὁ γὰρ εἰς (46) πλείονα μερισμὸς, καὶ ἡ ἄλλοτε ἐπ' ἄλλο μετάβασις πρὸς τὸ μηδὲν τελειοῦν τῶν ἔργων, ἐτι καὶ ἥθους ἐλαφρίαν ἢ προϋπάρχουσαν ἐλέγχει, ἢ καὶ μὴ οὔσαν ἐμποιεῖ. Ἐὰν δὲ ποτε χρεῖα καταλάβῃ, ἐπιβῆθεῖν καὶ ἄλλαις B τέχναις τὸν ἐπιτηδείως ἔχοντα ἀκόλουθον. Καὶ οὐδὲ τοῦτο ἀφ' ἑαυτοῦ· ἀλλ' εἰ ποτε προσκληθεῖται, οὐ προηγουμένως ἡμῶν ποιούντων τοῦτο, ἀλλὰ κατὰ περίστασιν· ὡς καὶ ἐπὶ τῶν μελῶν τοῦ σώματος, ὅταν, ὀκλάσαντος τοῦ ποδός, ἐπιστηριζώμεθα τῇ χειρὶ. Καὶ πάλιν, ὡσπερ τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ (47) ἐπιπηδᾶν ἀσύμφορον, οὕτω τὸ προσταχθέν μὴ καταδέχεσθαι κατηγορίας ἀξιον, ἵνα μὴτε πάθος αὐθαδείας τρέφεται (48), μὴτε ὁ τῆς ὑπακοῆς καὶ εὐπειθείας ὄρος διαλύηται. Καὶ ἡ τῶν ἐργαλείων δὲ φροντὶς διαφέρει μὲν προηγουμένως τῇ ἐκάστης ἐργασίας τεχνιτη· ἐὰν δὲ ἄρα ποτὲ παροφθῆναι συμβαίῃ τι, ὡς κοινὸν πάντων κτήμα, οὕτω τῆς προσηκούσης προνοίας ἀξιούσθω ὑπὸ τῶν πρώτως θεασαμένων. Εἰ γὰρ καὶ ἡ χρῆσις αὐτῶν ἰδιαίτουσα, ἀλλὰ τὸ ἐξ αὐτῶν C χρήσιμον κοινόν. Τὸ γὰρ ὡς οὐδὲν προσηκόντων τῶν ἐκ τῆς ἄλλης τέχνης καταφρονεῖν ἀλλοτριώσεως ἀπόδειξις ἔχει. Οὐ μὴν οὐδὲ τοὺς μεταχειριζομένους τὰς τέχνας δεσποτεῖαν ἐκδικεῖν τῶν ἐργαλείων προσήκει, ὡς ἡ τῶν προεστώτι τῆς ἀδελφότητος μὴ συγχωρεῖν αὐτοῖς κεχρηθῆναι πρὸς ὅπερ ἂν θέλῃ, ἢ ἑαυτοῖς ἐπιτρέπειν πωλεῖν αὐτὰ ἢ διαμεῖβειν, ἢ κατὰ ἄλλον τινὰ τρόπον προῖεσθαι· ἢ καὶ προσκτᾶσθαι τοῖς οὔσιν ἕτερα· ὁ γὰρ ἅπασι κρίνας μὴδὲ τῶν χειρῶν εἶναι τῶν ἑαυτῶν κύριος, ἀλλ' ἑτέρῳ τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν οἰκονομεῖν ἐπιτρέψας, πῶς ἂν ὁ τοιοῦτος ἀκόλουθα πράσσοι, τοῖς ἐργαλείοις τῆς τέχνης ἐναυθεντῶν, καὶ δεσποτείας ἀξιώματι ἐπ' αὐτῶν D κεχρημένος;

si summum jus obtineat in artis instrumenta, et

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΒ΄.

Ποῖω σκοπῷ καὶ ποῖα διαθέσει ἐργάζεσθαι δεῖ τοὺς ἐργαζομένους.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

1. Ἐκεῖνο μὲντοι εἰδέναι χρῆ, ὅτι ὁ ἐργαζόμενος,

Editio Ven. et Reg. tertius τὸ ἑαυτῶ, eadem plane sententia. Reg primus et Colb. ὡσπερ τὸ ἐπιπηδᾶν ἑαυτῶ ἀσύμφορον, sensu non dissimili. Ibidem antiqui tres libri præter Voss. προσταχθέντα.

(48) Reg. primus et Voss. et Colb. αὐθαδείας αὔξεται, ne audeatur vitium arrogantiae.

οὐχ ἵνα ταῖς ἑαυτοῦ χρεῖαις ὑπηρετῆ δια τῶν ἔργων, ἐργάζεσθαι ὀφείλει, ἀλλ' ἵνα τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου πληρώσῃ, τοῦ εἰπόντος· Ἐπεινάσα, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, καὶ τὰ ἐξῆς. Τὸ γὰρ ὑπὲρ ἑαυτοῦ μεριμνᾶν παντάπασιν ἐστὶν ὑπὸ τοῦ Κυρίου κεκωλυμένον, εἰπόντος· Μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν (49) τί φάγητε, μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν τί ἐνδύσθηθε· καὶ ἐπενεγκόντος· Ταῦτα γὰρ πάντα τὰ ἔθνη ἐπιζητεῖ. Σκοπὸς οὖν ἐκάστῳ προκεῖσθαι ὀφείλει ἐν τῷ ἔργῳ ἢ ὑπηρεσίᾳ τῶν δεομένων, οὐχὶ ἡ ἰδία αὐτοῦ χρεῖα. Οὕτω γὰρ καὶ τῆς φιλαυτίας τὸ ἔγκλημα φεύξεται, καὶ τῆς φιλαδελφίας τὴν εὐλογίαν παρὰ τοῦ Κυρίου λήψεται (50), λέγοντος· Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων ἐμοὶ ἐποιήσατε. Καὶ μηθεὶς τοῦ Ἀποστόλου ἐναντιοῦσθαι ἡμῶν τῷ λόγῳ νομιζέτω, εἰπόντος· Ἴνα ἐργαζόμενοι τὸν ἑαυτῶν ἄρτον ἐσθίωσι. Τοῦτο γὰρ πρὸς τοὺς ἀτάκτους καὶ ἀργοὺς εἴρηται· ὡς αἰρετώτερον τῆς ἐν ἀργίᾳ ζωῆς τὸ ἑαυτῷ γοῦν ὑπηρετεῖν ἕκαστον, καὶ μὴ ἄλλοις ἐπιβαρῆ γίνεσθαι (51). Ἀκούομεν γὰρ, φησὶ, τινὰς ἀτάκτως περιπατοῦντας ἐν ὑμῖν, μηδὲν ἐργαζομένους, ἀλλὰ περιεργαζομένους· τοῖς οὖν τοιούτοις, φησὶ, παραγγέλλομεν, καὶ παρακαλοῦμεν, ἵνα μετὰ ἡσυχίας ἐργαζόμενοι τὸν ἑαυτῶν ἄρτον ἐσθίωσι. Καὶ τὸ, Νύκτα δὲ καὶ ἡμέραν ἐργαζόμενοι πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαι τινα, εἰς τὸν αὐτὸν φέρει νοῦν· τοῦ Ἀποστόλου διὰ φιλαδελφίαν εἰς ἐκκοπὴν (52) τῶν ἀτάκτων ἑαυτὸν τοῖς ὑπὲρ τὸ διατεταγμένον αὐτῷ πόνοις ὑποβάλλοντος. Τοῦ δὲ πρὸς τὴν τελείωσιν σπεύδοντός (53) ἐστὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐργάζεσθαι, ἵνα ἔχη μεταδιδόναι τῷ χρεῖαν ἔχοντι.

2. Ἐπεὶ ὁ γε ἑαυτῷ, ἡ (54) καὶ τῷ τὴν φροντίδα τῶν χρεῶν ἀναδεδειγμένῳ ἐλπίζων, καὶ ἡ τὴν οἰκείαν ἢ τὴν τοῦ συνόντος ἐργασίαν ἱκανὴν ἀφορμὴν πρὸς τὸ ζῆν τιθέμενος, καθόσον ἐπ' ἀνθρώπον τὴν ἐλπίδα ἔθετο, κίνδυνον ἔχει ὑποπεσεῖν τῇ κατὰ τὴν λεγούσῃ· Ἐπικατάρματος ἀνθρώπος ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἀνθρώπον, καὶ στηριξέι (55) σάρκα βραχίονος αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ Κυρίου ἀποσταίη ἡ ψυχὴ αὐτοῦ· τοῦ λόγου διὰ μὲν τοῦ, Ὅς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἀνθρώπον, τῷ ἐτέρῳ ἐπελπίζειν· διὰ δὲ τοῦ, Καὶ στηριξέι σάρκα βραχίονος αὐτοῦ, τὸ ἐφ' ἑαυτῷ πεποιθῆναι ἀπαγορεύοντος· ἐκάτερον δὲ αὐτῶν ἀποστασίαν ἀπὸ Κυρίου ὀνομάζοντος, καὶ τὸ τέλος ἀμφοτέρων ἐπάγοντος (56), Ὅτι ἔσται ὡς ἡ ἀγριομυ-

27 Matth. xxv, 33. 28 Matth. vi, 25. 29 ibid. 32. 11, 12. 33 ibid. 8. 34 Ephes. iv, 28. 35 Jer. xvii, 5.

(49) Sic veteres duo libri. Vox ὑμῶν in editis desideratur. Mox editi et Reg. tertius ἔθνη τοῦ κόσμου, *gentes mundi*. Sed illud, τοῦ κόσμου, ut in sacro textu, ita in antiquis tribus libris non legitur.

(50) Veteres duo libri cum Voss. Κυρίου κομίσεται. Statim Reg. primus et Voss. Ἐφ' ὅσον γὰρ.

(51) Codex Combef. et editi ἄλλοις ἐπιβαρῆνεσθαι. Antiqui tres libri præter Voss. ἐπιβαρῆ γίνεσθαι.

(52) Codex Voss. et alii duo εἰς ἐκκοπὴν.

(53) Idem codex et alii nonnulli τελείωσιν σπουδάζοντος. Ibidem in Colbertino legitur νύκτας καὶ

A eum qui laborat, labori incumbere debere, non ut per opera suis inserviat necessitatibus, sed ut Domini præceptum impleat, qui dixit: *Esurivi, et dedistis mihi manducare*²⁷, etc. Nam pro seipso sollicitum esse, omnino a Domino prohibitum est, cum dixit: *Ne solliciti sitis animæ vestræ quid manducetis neque corpori vestro quid induamini*²⁸: item cum subjungit: *Hæc enim omnia gentes inquirunt*²⁹. Quamobrem in opere suscipiendo huc quisque spectare debet, ut sublevet indigentes opera sua, non autem ut commodis suis serviat. Ita enim non accusabitur de suiipsius amore, atque fraternæ charitatis benedictionem a Domino accipiet, qui ait: *Quatenus fecistis uni ex his fratribus meis minimis mihi fecistis*³⁰. Nec quisquam Apostoli verba sententiæ nostræ adversari existimet, qui dicit: *Ut operantes, suum panem manducent*³¹. Hoc enim ad inordinatos dictum est, et ad segnes, perinde ac si ipsis diceret, præstabilius esse unumquemque sibi victum parare, nec aliis gravem esse, quam vitam in otio traducere. *Audimus enim inquit, quosdam inter vos* **389** *esse inordinate ambulantes, nihil operantes, sed curiose agentes: iis autem qui sunt ejusmodi, inquit, denuntiamus, et obsecramus, ut cum quiete operantes, suum panem manducent*³². Et illud: *Nocte autem et die operantes, ne gravaremus quempiam*³³, eodem pertinet, quando quidem Apostolus fraternæ charitatis causa ad inordinatos excindendos sese laboribus ultra quam sibi præscriptum fuerat, subiciebat. Cæterum ejus, qui ad perfectionem festinat, est noctem et diem operari, ut possit impertiri ei qui opus habuerit³⁴.

2. Quisquis enim in seipso, aut in eo etiam, qui distribuendarum rerum necessariarum curam suscepit, spem suam collocat, aut suum, aut contubernalis sui opus subsidium sibi esse ad vitam degendam sufficiens existimat, is, quatenus spem reponit in homine, venit in periculum, ne incidat in maledictionem, qua dicitur: *Maledictus homo qui spem habet in homine, et fulciet carnem brachii sui: et a Domino recedet anima ejus*³⁵. Scriptura enim illis quidem verbis. *Qui spem habet in homine, in alterum spem conferre, his vero, Et fulciet carnem brachii sui, in seipso confidere vetat. Horum autem utrumque nominatur defectio a Domino. Imo etiam adjungitur utriusque exitus: Quia erit quasi*

ἡμέρας.

(54) Voculam ἡ ex antiquis duobus libris addidi. Mox editi ἀναδεδειγμένῳ: ubi ex quatuor mss. legendum ἀναδεδειγμένῳ. Ibidem codex Voss. ἐπελπίζων.

(55) Editi ἔχη... στηριξέη. Veteres quatuor libri ἔχει.... στηριξέει. Mox editi et mss. ἀπιστῆ ἢ. Reg. primus et Voss. et Colb. ἀποσταίη ἢ.

(56) Totum illud, καὶ τὸ τέλος ἀμφοτέρων ἐπάγοντος, ex Vossii codice et ex aliis tribus additum est. Paulo post duo mss. τὰ ἀγαθὰ, ὅταν ἔλθῃ, non videbit bona, quando venient. Statim duo mss. ἢ ἄλλῳ. Editi καὶ ἄλλῳ. Mox unus ms. ἐπελπίσαι.

*silvestris myrica in deserto, et non videbit quando venerint bona*³⁶. Ostendit videlicet Scriptura, spem aut in se, aut in alio quovis repositam, defectio- nem a Domino esse.

INTERROGATIO XLIII.

Modus qui servandus sit in faciendis operibus, abunde fuit nobis explicatus: prætereaque si quid forte reliquum esset, id invenire ipso rerum usu doceremur. Jam vero id ut exponas, rogamus, quales scilicet esse oporteat fratrum præfectos, aut quomodo suos contubernales gubernare debeant.

RESPONSIO.

1. Dictum quidem est quasi in summa de hac etiam parte: quoniam tamen haud immerito partem hanc vobis amplius explanari vultis (nam qualis fuerit præfectus et princeps, tales plerumque fieri solent et subditi), ipsam necesse est non obiter ac oscitanter prætermittere. Oportet igitur ut is qui præfectus est, memor præcepti Apostoli, qui ait, *Exemplo esto fidelium*³⁷, vitam suam efficiat cujuscunque præcepti Domini evidens exemplum, ut videlicet iis, qui a se docendi sunt, causam nullam relinquat, cur Domini mandatum tale esse putent, quod aut fieri non possit, aut quod contemni debeat. Initio igitur primum hoc est, nimirum in charitate Christi ita excolenda est ab eo humilitas, ut, vel ipso tacente, operum suorum exemplum ad docendum proponatur sermone quovis efficacius. Etenim si **390** hæc est Christianismi meta, imitatio Christi juxta humanitatis mensuram, prout convenit uniuscujusque vocationi, ii quibus credita est plurium regendorum cura, infirmiores sua ipsorum opera ad imitandum Christum promovere debent, juxta beatum Paulum, qui dicit: *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi*³⁸.

2. Proinde servando eo, qui a Domino nostro Jesu Christo traditus est, humilitatis modo, ipsos primos accuratum et omnibus numeris absolutum exemplar fieri operæ pretium est. *Discite enim a me*, inquit, *quia mitis sum et humilis corde*³⁹. Morum igitur mansuetudo, et humilitas cordis, characterem præpositi atque insigne constituent. Si enim Dominus servis suis ministrare non erubuit, sed voluit servus esse terræ et lutu, quod finxit ipse et in hominem conflavit: *Ego enim, inquit, in medio vestrum sum, sicut qui ministrat*⁴⁰; quid æqualium nostrorum causa facere par est, ut existimare possimus assecutos nos illum imitatione fuisse? Hoc igitur unum est, quo maxime præditum esse præfectum oportet. Tum misericordem esse, et eos, qui inexperti officiorum aliquid omiserint, patienter

ρίκη ἢ ἐν τῇ ἐρήμῳ· καὶ οὐκ ὄφεται ὅταν ἔλθῃ τὰ ἀγαθὰ· δεικνύοντος τοῦ λόγου, ὅτι τὸ ἑαυτῶ ἢ ἀλλῶ τινὶ ἐπελπίζειν ἀποστῆναι ἐστὶν ἀπὸ Κυρίου·

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΓ'.

Ὁ μὲν περὶ τῶν ἐργασίων τρόπος ἀρκούντως ἡμῖν παραδέδοται· πλὴν ἐάν μὴ τι ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων προσεξευρεῖν διδάχθῶμεν. Τοὺς δὲ προεστῶτας τῆς ἀδελφότητος ὁποῖους εἶναι χρὴ, ἢ πῶς ἀγειν τοὺς συνόντας, τοῦτο διευκρινηθῆναι δεόμεθα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

1. Εἴρηται μὲν, ὡς ἐν κεφαλαίῳ, καὶ περὶ τοῦ μέρους τούτου· πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ (57) καλῶς ποιῶντες ἐπὶ πλείον τρανωθῆναι τὸ μέρος τοῦτο βούλεσθε (διότι οἶον ἐάν ᾖ τὸ ἐπιστάτου καὶ ἄρχου, τοιοῦτον, ὡς τὰ πολλὰ, γίνεσθαι φιλεῖ (58) καὶ τὸ ἀρχόμενον), ἀναγκαῖον μὴ παρέργως αὐτὸ παρελθεῖν. Χρὴ τοίνυν τὸν προεστῶτα μεμνημένον τῆς τοῦ Ἀποστόλου παραγγελίας λέγοντος, Τύπος γίνου τῶν πιστῶν, πάσης ἐντολῆς τοῦ Κυρίου ἐναργὲς ὑπόδειγμα τὸν ἑαυτοῦ βίον παρέχειν, ὡς μηδεμίαν τοῖς διδασκαμένοις ἀφορμὴν καταλιμπάνειν πρὸς τὸ ἀδύνατον ἢ εὐκαταφρόνητον ἡγεῖσθαι τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου. Πρῶτον μὲν οὖν, ὃ πρῶτον ἐστίν, ἐν ἀγάπῃ Χριστοῦ τὴν ταπεινοφροσύνην οὕτω χρὴ παρ' αὐτοῦ (59) κατορθοῦσθαι, ὡς καὶ σιωπῶντος αὐτοῦ τὸ ἐκ τῶν ἔργων ὑπόδειγμα παντὸς λόγου ἰσχυρότερον εἰς διδασκαλίαν προκείσθαι. Εἰ γὰρ οὗτος ὅρος Χριστιανισμοῦ, μιμησις Χριστοῦ ἐν τῷ μέτρῳ τῆς ἐνανθρωπήσεως, κατὰ τὸ ἐπιβάλλον τῇ ἐκάστου κλήσει, οἱ τὴν ὁδηγίαν τῶν πολλῶν πεπιστευμένοι τοὺς ἐτι ἀσθενεστέρους διὰ τῆς ἑαυτῶν μεσιτείας προδιβάσειν ὀφείλουσι τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐξομοιώσει, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον λέγοντα· Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς καὶ γὰρ Χριστοῦ.

2. Πρῶτους οὖν αὐτοὺς, τὸ παραδοθέν τῆς ταπεινοφροσύνης μέτρον παρὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κατορθοῦντας, ὑπογραμμὸν ἀκριβῆ προσήκει γίνεσθαι. Μάθετε γὰρ, φησὶν, ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾶος εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ. Πραότης οὖν τρόπου καὶ καρδίας ταπεινώσις χαρακτηρίζεται τὸν προϊστάμενον. Εἰ γὰρ ὁ Κύριος τὴν διακονίαν τῶν ἰδίων δούλων οὐκ ἐπησχύνθη (60), ἀλλὰ κατεδέξατο ὑπηρετῆς εἶναι τῆς γῆς καὶ τοῦ πηλοῦ, ὃν αὐτὸς ἐπλασε, καὶ εἰς ἄνθρωπον διεμόρφωσεν (Ἐγὼ γὰρ εἰμι, φησὶν, ἐν μέσῳ ὑμῶν ὡς ὁ διακονῶν)· τί χρὴ ποιῶντας ἡμᾶς τοῖς ὁμοτίμοις νομίζειν αὐτοῦ τῆς μιμήσεως ἐφικνεῖσθαι; Ἐν μὲν δὴ τοῦτο ἐπὶ τοσοῦτον ὑπάρχειν δεῖ τῷ προεστῶτι. Ἐπειτα εὐσπλαγγχον (61), καὶ μακροθύμως ἀνεχόμενον τῶν ἐξ ἀπειρίας ἐλλειμ- πανόντων τι τῶν καθηκόντων, οὐχ ὑποσιωπῶντα τοῖς

³⁶ Jerem. xvii, 6. ³⁷ I Tim. iv, 12. ³⁸ I Cor. xi, 1. ³⁹ Matth, xi, 29. ⁴⁰ Luc. xxii, 27.

(57) Veteres duo libri cum Voss. πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ. Editi πλὴν ἐπειδὴ.

(58) Antiqui duo libri et editi ὀφείλει, male. Reg. tertius et Colb. φιλεῖ, bene. Hoc ipso in loco conjunctionem καὶ ex prisca duobus libris addidimus.

(59) Codices aliquot simul et editi παρ' αὐτοῦ at in Colbertino legitur παρ' αὐτοῦ.

(60) Reg. primus et Combef. οὐκ ἐπησχύνθη. Alius ms. et editi ἐπαισχύνθη.

(61) Antiqui duo libri cum Voss. εὐσπλαγγχως. Editi εὐσπλαγγχον.

ἀμαρτήμασιν, ἀλλὰ πρῶως ἀνεχόμενον τῶν ἀφηνιαζόντων (62) καὶ τὰς ἰατρείας αὐτοῖς ἐν πάσῃ εὐσπλαγγνίᾳ καὶ συμμετρίᾳ προσάγοντα. Ἰκανὸν δὲ τρόπον τῆς θεραπείας τῷ πάθει οἰκτεῖον ἐξουρεῖν, οὐ μετὰ ἀθάσθειας ἐπιτιμῶντα, ἀλλ' ἐν πραότητι λουθετοῦντα καὶ παιδεύοντα, καθὼς γέγραπται, νηφάλιον ἐν τοῖς παροῦσι, προορατικὸν τῶν μελλόντων, ἰκανὸν μὲν τοῖς ἰσχυροῖς συναθλεῖν, τῶν δὲ ἀδυνάτων βαστάζειν τὰ ἀσθενήματα, καὶ πάντα ποιεῖν καὶ λέγειν δυνάμενον πρὸς καταρτισμὸν τῶν συνόντων· μὴ ἑαυτῷ λαμβάνοντα τὸν προστασίαν, ἀλλ' ἐγκριθέντα τῶν ἐν ταῖς (63) ἀλλοῖς ἀδελφότησι προεχόντων, καὶ ἰκανὴν πείραν τοῦ τρόπου ἐν τῷ παρελθόντι βίῳ δεδωκότα. Καὶ οὗτοι γὰρ, φησὶ, δομικαξέσθωσαν πρῶτον, εἶτα διακονείτωσαν, ἀνέγκλητοι ὄντες. Οὕτω καὶ ὁ τοιοῦτος ἐπιτρέπεται τὴν προστασίαν, καὶ B τὴν εὐταξίαν ὀριζέτω τῇ ἀδελφότητι, τὴν διανομὴν τῶν ἔργων, καθ' ὃ ἕκαστος (64) ἐπιτηθεῖως ἔχει, ποιούμενος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΑ'

Τίσιν ἐπιτρέπειν χρὴ τὰς ἀποδημίας· καὶ πῶς ἐπανιόντας αὐτοὺς ἀνακρίνειν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

1. Τὴν μὲν ἀποδημίαν ἐπιτρέπω τῷ δυναμένῳ ἀβλαβῶς τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ καὶ ὠφελίμως τοῖς συντυχάνουσιν αὐτὴν (65) ἐκτελεῖν. Ὡς ἐὰν μὴ παρῇ ὁ ἐπιτηθεῖως, βέλτιον ἐν ἐνδείᾳ τῶν ἀναγκαίων πάσαν θλίψιν καὶ στενοχωρίαν μέχρι καὶ θανάτου ὑπενεγκεῖν, ἢ παραμυθίας ἕνεκεν σωματικῆς βλάβης C ψυχῆς ὁμολογουμένην περιορᾶν. Καλὸν γάρ μοι, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, μᾶλλον ἀποθανεῖν, ἢ τὸ καύχημά μου ἵνα τις κενώσῃ· καὶ τοῦτο ἐν τοῖς ἐπ' ἐξουσίας· πόσω οὖν μᾶλλον ἐν τοῖς κατ' ἐντολήν; Καίτοιγε οὐδὲ τοῦτο ἀπαραμύθητον ὁ τῆς ἀγάπης νόμος ἀφήσιν. Ἐὰν γὰρ συμβῇ μὴ παρεῖναι μιᾷ ἀδελφότητι τὸν ἐπιτηθεῖως ἀποστελλόμενον, οἱ συνεγγυς τὸ λείπον ἀναπληρώσουσι (66), κοινὰς τὰς ἀποδημίας καὶ ἀχωρίστους ἀλλήλων ποιούμενοι, ὡς τοὺς τε κατὰ ψυχὴν ἀσθενεῖς, ἢ καὶ κατὰ τὸ σῶμα σαθροὺς ἐν τῇ τοιαύτῃ κοινωσίᾳ τοῖς ἰσχυροτέροις συνδιασώζεσθαι, πόρρωθεν καὶ τοῦτο τοῦ πεπιστευμένου προκαθιστώμενος, ὡς μὴ παρ' αὐτὰ ἐπὶ τῆς D χρείας ἄπορον ἐκ τοῦ καιροῦ τῆς στενοχωρίας τὴν παραμυθίαν εὐρίσκεισθαι. Μετὰ δὲ τὴν ἐπάνοδον ἀνακρινέτω τὸν ἀπόδημον, τίνες αἱ πράξεις, ποταπῶν ἀνδρῶν αἱ συντυχίαι αὐτῷ γεγόνασιν· οἱ λόγοι τίνες,

⁶¹ II Tim. II, 25. ⁶² I Tim III, 10. ⁶³ Cor. IX, 15.

(62) Editiones veteres et Reg. tertius τῶν ἀφηνιαζόντων, *rebelles patienter tolerantem*. Regii primus et tertius cum Colb. τῶν νηπιαζόντων, *pueros patienter tolerantem*: quam scripturam pro vera habet Combefisius: neque ego contendam, si futuri sint qui ita velint. Sed rationem cur ita legendum putet, probare non possum. Ait enim rebelles dure, non leniter tractandos, cum et ipsos quoque si non semper, at nunquam tamen leniter tractari debere doceat Apostolus, II Tim. II, 25.

(63) Editi τὴν προστασίαν τῶν ἐν ταῖς, etc., ubi

A *sufferentem, non prætereuntem silentio peccata, sed rebelles tolerantem leniter, medelamque cum omni clementia atque moderatione eis adhibentem. Item idoneum esse, qui remedii modum morbo convenientem excogitet, non autem aspere increpantem, sed cum mansuetudine commonefacientem, atque erudientem, uti scriptum est* ⁶¹, *pervigilem in administrandis rebus præsentibus, providum futurorum, peritum decertandi cum fortibus, et debilium infirmitates perferendi, talem, qui omnia et facere et dicere possit ad eorum qui secum degunt, perfectionem. Præfecturam non sibi sumentem, sed qui delectus sit ab iis qui primas obtinent in aliis fratrum conventibus, et qui in vita ante acta morum suorum specimen sufficiens ediderit. Et hi enim, inquit, probentur primum, deinde ministrent, nullum crimen habentes* ⁶². Sic qui ejusmodi est, accipiat præfecturam, instituatque inter fratres disciplinam, et opera, prout unusquisque idoneus est, dispertiat.

INTERROGATIO XLIV,

Quibus permittendæ sint peregrinationes, et quomodo, ubi redierint, sint interrogandi.

RESPONSIO.

1. Peregrinandi detur facultas ei, qui citra animæ suæ detrimentum, et cum utilitate eorum, quibuscum graditur, iter perficere possit. Nam si nemo idoneus affuerit, præstat in rerum necessariorum penuria afflictionem omnem atque **391** C *augustiam vel ad mortem usque perpeti, quam corporalis levamenti causa certissimum animæ detrimentum negligere. Bonum est enim mihi, inquit Apostolus, magis mori, quam ut gloriam meam quis evacuet* ⁶³: et hoc in iis, quæ liberum est omittere, quanto igitur magis in his, quæ præcepta sunt? Quanquam etiam huic ipsi incommodo medetur lex charitatis. Si enim contigerit, ut in uno fratrum conventu desit, qui commode mitti possit, ii qui propinqui sunt, supplebunt quod deerit, iter facientes simul, nec unquam a se invicem disjungentur, ut tam qui infirmi sunt anima, quam qui corpore etiam debiles sunt, ii sic cum fortioribus conjuncti, incolumes serventur. Atque hoc longe antea a præposito constitutum sit, ne postea in ipso necessitatis articulo remedium ullum, quod per temporis angustias adhibere liceat, nanciscatur. Cæterum præfectus post reditum via-

supplendum quod ex veteribus quatuor libris addidimus. Ita hoc loco legitur in ora Regii primi, τίνες ἐγκρίνειν τὸν ἡγούμενον ὀφείλουσιν, *quinam eligere debeant propositum*.

(64) Unus ms. καθὼς ἕκαστος.

(65) Vox αὐτὴν deest in vulgatis: sed et in Vossii codice et in aliis duobus legitur. Nec ita multo post duo mss. μέχρι θανάτου ὑπομένειν. Verbum ὑπομένειν invenitur quoque in Vossii veteri libro.

(66) Reg. primus λείπον ἀποπληρώσουσι. Aliquanto post idem ms. ἰσχυροτέροις διασώζεσθαι. Mox hic ipse liber πεπιστευμένου καθιστῶν.

torem percontetur, quid egerit, in quorum hominum venerit congressum, quos cum eis sermones habuerit, quid versaverit animo, num diem totam totamque noctem exegerit in timore Dei, an prævaricatus sit, et aliquid violaverit eorum quæ statuta sunt, aut externis incommodis victus, aut sua ipsius segnitie dilapsus.

2. Et quod quidem recte gestum est, laudando confirmet: in quo vero deliquit, id corrigat diligenti ac perita adhortatione. Ita enim et qui peregre proficiscentur, vigilantiores erunt, si itineris rationem reddere cogantur, et nos ne in separationis quidem tempore vitam ipsorum negligere videbimur. Hoc autem et sanctis familiare fuisse, Actorum historia tradit, ubi docet, quemadmodum Petrus Hierosolymam reversus, aliis illic commorantibus rationem reddiderit societatis ejus, quæ sibi fuisset cum gentibus⁴⁴; similiterque, quemadmodum Paulus et Barnabas reversi, coacta Ecclesia, annuntiaverint quæ cum ipsis fecisset Deus⁴⁵; et rursus, quod siluerit universa multitudo, et audierit Barnabam et Paulum, qui narrabant quæcunque Deus fecisset per ipsos. Illud autem nosse oportet, itiones, negotiationesque et quæstus cauponios fratribus omni modo fugiendos esse.

INTERROGATIO XLV.

Quod oportet post præfectum etiam alium aliquem esse, qui possit, eo absente, occupatione aliqua distento, fratrum curam suscipere,

RESPONSIO.

1. Quandoquidem usu venit non raro, ut vel propter corporis infirmitatem, vel peregrinandi necessitatem, vel ob alium quemvis casum, præfectus absit a fratrum conventu, etiam aliquis alius cum approbatione tam ipsius, quam aliorum qui approbandi periti sint, ad hoc delectus sit, ut eo absente suscipiat fratrum curam, sic ut etiam præsentibus unus aliquis sermone **392** adhortetur soleturque, non autem fratres, absente præposito, formam status popularis assumant, ad regulæ et traditæ disciplinæ dissolutionem, et quæcunque approbata sunt et recepta, ad Dei gloriam observentur: ut etiam adsit qui advenientibus hospitibus prudenter respondeat, ut et qui sermonem requirunt, ædificentur pro argumenti dignitate, nec tamen fratrum communitas confundatur. Etenim **D** si omnes æqualiter accurrant ad dicendum, id tumultus causa est, et perturbatæ disciplinæ signum; cum Apostolus ne eos quidem qui docendi munere donati sunt, plures simul loqui sinat, ubi dicit: *Quod si alii revelatum fuerit, prior taceat*⁴⁶. Et

⁴⁴ Act. xi, 5 seqq. ⁴⁵ Act. xv, 12. ⁴⁶ 1 Cor. xiv, 30.

(67) Reg. tertius εἰ που.

(68) Sic Voss. et Colb. et Reg. primus. Editi et Reg. tertius τῆ ἐπιμελείᾳ καὶ ἐπιστημονικῇ.

(69) Illud εἶναι additum fuit ex antiquis duobus libris.

(70) Editi et Reg. tertius ὅτι τὰ καπηλικὰ. Codex Voss. et alii duo consueti libri ut in contextu, fu-

οὺς πρὸς αὐτοὺς ἐποιήσατο· ποῖα τὰ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ διανοήματα· εἰ πᾶσαν ἡμέραν καὶ πᾶσαν νύκτα τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ συζῶν ἐξετέλεσεν, ἢ που (67) παρετράπη, καὶ παρεκίνησέ τι τῶν δεδογμένων, ἢ ταῖς ἐξωθεν περιστάσεσιν ἐνθούς ἢ τῇ οἰκείᾳ ῥαθυμίᾳ παραρρέυεις.

2. Καὶ τὸ μὲν ὀρθῶς ἐπιτελεσθέν ἀποδοχῇ βεβαιούτω· τὸ δὲ ἐσφαλμένον τῇ ἐμμελεῖ καὶ ἐπιστημονικῇ (68) διδασκαλίᾳ διορθούσθω. Οὕτω γὰρ νηφαλιώτεροί τε οἱ ὀδύοντες εἰσὶναι τῇ φροντίδι τῆς ἀπόδοσεως τοῦ λόγου, καὶ ἡμεῖς δόξομεν μῆτε ἐν καιρῷ τοῦ χωρισμοῦ ἀμελεῖν αὐτῶν τῆς ζωῆς. Καὶ τοῖς ἁγίοις δὲ τοῦτο εἶναι (69) σύνθηρες ἡ ἱστορία τῶν Πράξεων παραδίδωσι, διδάσκουσα ἡμᾶς ὅπως μὲν Πέτρος τὸν λόγον τῆς τῶν ἐθνῶν κοινωνίας, ἐπανελθὼν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, τοῖς ἐκεῖ ἀποδίδωσιν· ὅπως δὲ Παῦλος καὶ Βαρνάβας παραγενόμενοι, καὶ συναγαγόντες τὴν Ἐκκλησίαν, ἀνηγγείλαν ὅσα ὁ Θεὸς ἐποίησε μετ' αὐτῶν· καὶ πάλιν, ὅτι ἐσιώπησεν ἅπαν τὸ πλῆθος, καὶ ἤκουον Βαρνάβαν καὶ Παῦλον ἐξηγουμένων ὅσα ἐποίησεν ὁ Θεός. Ἐκεῖνο μὲντοι εἰδέναι χρὴ, ὅτι τὰς περιδρομὰς καὶ πραγματείας καὶ τὰ καπηλικὰ (70) κέρδη παντὶ τρόπῳ φευκτέον ταῖς ἀδελφότησι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΕ'

Ὅτι χρὴ μετὰ τὸν προεστῶτα καὶ ἄλλον εἶναι τινα τὸν θυνάμενον ἐν ἀπουσίᾳ (71) ἢ ἀσχολίᾳ ἐκείνου τῶν ἀδελφῶν ἐπιμελεῖσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

1. Ἐπειδὴ συμβαίνει πολλάκις ἢ δι' ἀσθένειαν σώματος, ἢ ἀποδημίας ἀνάγκην, ἢ κατὰ τινα ἄλλην περίστασιν, χωρίζεσθαι τῆς ἀδελφότητος τὸν προεστῶτα, ἔστω τις καὶ ἕτερος μετὰ δοκιμασίας αὐτοῦ τε καὶ ἄλλων τῶν ἱκανῶν δοκιμάζειν, εἰς τοῦτο ἐξελεγμένος, εἰς τὸ, ἀπόντος ἐκείνου, διαδέχεσθαι τὴν ἐπιμελείαν τῶν ἀδελφῶν, ὥστε καὶ τοῖς παροῦσι παρ' ἐνὸς γίνεσθαι τὰς παρακλήσεις τοῦ λόγου (72)· ἀλλὰ μὴ ἐν τῇ ἀποδημίᾳ τοῦ προεστῶτος δημοκρατικὸν τι σχῆμα μεταλαμβάνειν τὴν ἀδελφότητα ἐπιδιαλύσει τοῦ κανόνος καὶ τῆς παραδεδομένης εὐταξίας· φυλάσσεσθαι δὲ τὰ μετὰ δοκιμασίας ἐγκρίθεντα εἰς δόξαν Θεοῦ, καὶ τοῖς ἐπιδημοῦσι δὲ τῶν ξένων εἶναι τὸν ἀποκρενόμενον συνετῶς, ἵνα οἱ τε τὸν λόγον ἐπίζητοῦντες οἰκοδομῶνται τῆς ὑποθέσεως ἐπαξίως, καὶ τὸ κοινὸν τῆς ἀδελφότητος μὴ κατασχύνηται. Τὸ γὰρ πάντα ὁμοίως ἐπιπηδᾶν τῷ λόγῳ, θορύβου αἷτιον, καὶ ἀταξίας σημεῖον· τοῦ Ἀποστόλου μὴδὲ τοὺς κατηξιωμένους (73) τοῦ χαρίσματος τῆς διδασκαλίας πλείους ἐπὶ τὸ αὐτὸ λαλεῖν συγχωρήσαντος, δι' ὧν φησιν· Ἐάν δὲ ἄλλῳ ἀποκαλυφθῇ,

sius et melius.

(71) Ita Colb. habet, ἐν παρουσίᾳ ἢ ἀπουσίᾳ, *in presentia et in absentia*. Nec ita multo post idem ms. ἐπειδὴ δὲ.

(72) Codex Voss. et Reg. primus emendatus παρακλήσεις αὐτοῦ τὰς διὰ τοῦ λόγου.

(73) Unus ms. μὴδὲ τοὺς καταξιωμένους.

ὁ πρῶτος συγγίτω· καὶ πάλιν τὸ ἄτοπον τῆς τοιαύτης ἀταξίας διελέγχοντος ἐν τῷ λέγειν· Ἐὴν οὖν συνέλθη ἡ Ἐκκλησία ὅλη ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ πάντες λαλώσι γλώσσαις, εἰσέλθωσι δὲ ἰδιώται ἢ ἄπιστοι, οὐκ ἐροῦσιν, ὅτι μαίνεσθε;

2. Καὶ ἐὰν ὑπὸ ἀγνοίας δὲ ἄλλῃ προσαγάγη τὰς ἐπερωτήσεις ὁ ξένος, κἂν ἔχη ἀποκρίνεσθαι (74) ἀνευθεῶς ὁ παρὰ πρόσωπον ἐπερωτηθεὶς ὁμοίως τῆς εὐταξίας ἔνεκεν αὐτὸς μὲν σιωπάτω, ὑποδεικνύτω δὲ τὸν τὸ μέρος τοῦτο πεπιστευμένον (75), ὡς ἐποίησαν οἱ ἀπόστολοι ἐπὶ τοῦ Κυρίου, ὥστε εὐτακτον καὶ εὐσχήμονα τὴν χρῆσιν τοῦ λόγου γίνεσθαι (76). Εἰ γὰρ ἐπὶ τῆς σωμάτων θεραπείας οὔτε σιδήρῳ πικρὸς ἐστὶ χρῆσασθαι ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων, ἀλλὰ τοῦ τέχνην ἀνεὶληφότος, καὶ χρόνῳ μακρῷ, καὶ πείρᾳ, καὶ μελέτῃ τῶν ἔργων, καὶ διδασκαλίᾳ τῶν ἐπιστημόνων· τίνα ἔχει λόγον τῇ διὰ τοῦ λόγου θεραπείᾳ τοὺς τυχόντας ἐπιπηθᾶν; Ἐν ᾧ καὶ τὸ μικρότατον παροφθὲν μεγίστην φέρει τὴν ζημίαν. Παρ' οἷς γὰρ οὐδὲ ἄρτου μετάδοσις τοῖς τυχοῦσιν ἐπίεται, ἀλλ' ἐνὶ προσήκει ἡ τοιαύτη διακονία, τῇ μετὰ δοκιμασίας πεπιστευμένῳ, παρὰ τούτοις πῶς οὐκὶ πολὺ πλέον τὴν πνευματικὴν τροφήν ἐξελεγεμένως (77) καὶ παρατετηρημένως ὑφ' ἐνὸς τῶν δυνατωτέρων προσάγεσθαι χρὴ τοῖς αἰτοῦσιν; Ὡστε οὐ τῆς τυχούσης ἀυθαδείας τὸν ἐπερωτηθέντα κοῖμα Θεοῦ, ἀδεῶς οὕτω καὶ ὡς ἐτύχε κατατολμᾶν τῆς ἀποκρίσεως, ἀλλὰ μὴ ὑποδεικνύειν τὸν ἐγκεχειρισμένον τὴν τοῦ λόγου οἰκονομίαν, ὅς, διὰ τὸ πιστὸς εἶναι πάντως καὶ φρόνιμος οἰκονόμος, ἐπέλεγε εἰς τὸ (77) διαδιδόναι μὲν ἐν καιρῷ τὴν πνευματικὴν τροφήν, οἰκονομεῖν δὲ τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει, καθὼς γέγραπται. Κἂν διαφεύγη δὲ τι τὸν ὀφείλοντα ἀποκρίνεσθαι, καὶ ἄλλος ἐξεύρη, μὴ τῷ ἐλέγχῳ εὐθὺς ἐπιπηδάτω, ἀλλ' ἰδίᾳ ὑποβαλλέτω (79) τὸ παραστάν. Ἐπάρσεως γὰρ ἀφορμὴ ἐκ τούτου κατὰ τῶν προεχόντων τοῖς ὑποδιεστέροις γίνεται, ὥστε, κἂν χρησίμως ἀποκριθῆτις, μὴ καθηκόντως δὲ, ἐνοχὸς ἐστὶ τοῖς τῆς ἀταξίας ἐπιτιμίαις.

⁴⁷ I Cor. xiv, 23. ⁴⁸ Luc. xii, 42. ⁴⁹ Psal. cxl, 5.

(74) Veteres duo libri Κἂν ὑπὸ ἀγνοίας δὲ ἄλλῃ προσαγάγη τὰς ἐπερωτήσεις ὁ ἐπιδημήσας, κἂν ἔχη ἀποκρίνασθαι. Ibidem Reg. tertius et editi τὸ ἀνευθεῶς. Alii tres mss. ἀνευθεῶς. Codex Voss. κἂν... προσαγάγει... ὁ ἐπιδημήσας ἀνευθεῶς.

(75) Reg. primus, et, ut solet, Voss. et Colb. τοῦτο ἐπιτεταγμένον.

(76) Reg. primus et Voss.: Εἰ γὰρ ἐν ταῖς τοῦ σώματος χρείαις τοσαύτη ἐστὶν ἡ εὐταξία, καὶ οὐκ ἂν τις ἔλοιτο χειρουργεῖν ἐπιχειροῦσαι τῆς ἰατρικῆς ἀπειρος, ἀλλ' οὐδὲ ἄρτον ἢ τι τοιοῦτον αἰτηθεὶς παρὰ τινος, ἐπαισχύνεται παραπέμψαι τὸν αἰτήσαντα πρὸς τὸν ἐγκεχειρισμένον τὴν τοιαύτην οἰκονομίαν· πόσης ἂν εἴη τῆς ἀυθαδείας τὸν ἐπερωτηθέντα κοῖμα Θεοῦ; *Etenim, si in corporis necessitatibus disciplina tam diligens servatur, et si is qui artis medicæ expertus est, nunquam chirurgi munere fungi*

A rursus hujusce perturbationis ineptiam coarguit, his verbis: *Si ergo convenerit universa Ecclesia in unum, et omnes linguis loquantur, intraverint autem idiotæ, aut infideles, nonne dicent, quod insanitis* ⁴⁷?

2. Quod si ex ignorantia alium interroget hospes quanquam qui alterius loco interrogatus est, copiose respondere possit, sileat tamen ipse disciplinæ servandæ causa, eumque cui hæc provincia data est, ostendat, uti coram Domino fecere apostoli, idque, ut recte decenterque sermone utamur. Etenim si in sanandis corporibus non est cujusvis aut medicamento aut ferro uti ad infirmos curandos, sed illius, qui et longo tempore et experientia, et curationum exercitio, et peritorum documentis artem hanc assecutus sit; quomodo par fuerit quoslibet ad curationem eam, quæ per sermonem adhibetur, indiscriminatim prosilire? Qua in re quod etiam minimum est, si negligatur, maximum detrimentum affert. Enimvero apud quos ne panis quidem distributio quibuslibet permittitur, sed ejusmodi munus ad quemdam, qui cum approbatione huic rei præpositus sit, pertinet, quomodo non cum delectu ac cautione multo majore alimentum spirituale petentibus dandum est ab aliquo, qui ad id magis idoneus sit? Quare non est arrogantiae vulgaris, aliquem de Dei judicio interrogatum tam audacter tamque temere respondere audent, neque eum, cui sermonis dispensandi partes traditæ sunt, indicare: qui cum sit omnino fidelis ac prudens dispensator, et ad spiritualem escam in tempore distribuendam electus est ⁴⁸, et, ut scriptum est ⁴⁹, ad suos sermones in judicio dispensandos. Quod si quidpiam fugiat eum qui respondere debet, noverit vero alter, non statim ipsum redarguere festinet, sed privatim quod sibi visum est, suggerat. Hæc enim causa est inferioribus, effrendi se adversum superiores. Quare etiamsi quis responderit utiliter, sed præter officium, pœnis perturbatæ disciplinæ obnoxius est.

aggreditur: imo vero, si panem aut quid ejusmodi aliquis petierit, haud pudet remittere poscentem ad illum cui dispensatio ejusmodi concedita sit, quantæ arrogantiae fuerit, etc. Alii tres mss. et editi ita, ut in contextu legi potest.

(77) Codex Colb. ἐκλεγεμένως. Aliquanto post duo mss. cum Voss. καὶ μὴ ὑποδεικνύειν.

(78) Reg. primus ἐξελεγκται εἰς τὸ Codex. Voss. et Colb. ἐξήλεγκται, corrupte, pro ἐξελεγκται. Nec ita multo post hi quos mox nominavi libri τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου ἐν κρίσει εἰς τε θεραπείαν καὶ εἰς τὸν κατάρτισμόν τῆς ἐκάστου ψυχῆς. Κἂν διαφ. *Ut dispenset Domini sermones in judicio ad curandam perficiendamque animam cujusque.*

(79) Codex Colb. ὑποβαλλέτω. Haud longe duo mss. ὥστε, εἰ καὶ χρησίμως. Ibidem duo mss. ἐπιβαλλόντως. Liber Voss. ἐκβαλλόντως.

393 INTERROGATIO XLVI.

A

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΣ'.

Quod non debet quisquam fratri aut sibi ipsi peccata occultare.

RESPONSIO.

Peccatum omne præfecto declarari oportet, sive ab eo ipso qui peccavit, sive iis qui conscii sunt, si ipsi non possint mederi, uti a Domino præceptum est. Enimvero vitium silentio dissimulatum morbus est in animo oblitescens. Ut igitur eum de nobis bene meritum esse non dixerimus, qui exitiosa mala in corpore includeret, sed eum potius, qui ea afficiendo dolore, et incidendo proferret in apertum, ut aut per vomitum rejiceretur quod noxium est, aut tandem morbo jam detecto, modus curandi facile cognosceretur; ita utique peccatum occultare, est consciscere mortem ægrotanti. *Nam, inquit, stimulus mortis, peccatum*⁵⁰. *Objurgationes autem apertæ meliores sunt amicitia abscondita*⁵¹. Itaque alter alteri non occultet peccatum, ut ne fraticida pro fratris amatore evadat, neque ipse sibi ipsi. *Qui enim, inquit, non medetur sibi in operibus suis, frater est perdentis se ipsum*⁵².

INTERROGATIO XLVII.

De iis qui non admittunt ea quæ a præposito constituta sunt.

RESPONSIO.

Cum quis præpositi statuta non admittit, debet aperte vel privatim ei contradicere, si modo suppetat ipsi valida aliqua ratio, eaque Scripturis consentanea, vel silentio mandatum conficere. Quod si eum pudeat ad hoc adhibeat alios quosdam internuntios, ut, si hoc mandatum Scripturæ adversetur, in se et seipsum et suos fratres a noxa eximat: sin autem liqueat illud a recta ratione alienum non esse, se ea vana ac periculosa inquisitione liberet. *Quis enim hæsitat, inquit, si manducaverit, condemnatus est: quia non ex fide*⁵³: et ut simplicioribus nullam infringendæ obedientiæ occasionem det. *Expedit enim, inquit Dominus, ut suspendatur mola asinaria circa collum ejus, et projiciatur in mare, quam ut scandalizet unum de pusillis istis*⁵⁴. Quod si quipiam perseveraverint in contumacia, clanculum quidem queribundi, sed non detegentes tamen mœrorem, tanquam diceptionis inter fratres exortæ auctores, et perinde ac si certissimam mandatorum auctoritatem concussissent, essentque

Περὶ τοῦ μὴ συγκρούπειν ἁμαρτήματα ἀδελφῶ ἢ ἑαυτῶ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πᾶν δὲ ἁμαρτήμα ἀναφέρεισθαι δεῖ (80) τῷ προσετώτῃ, ἢ παρ' αὐτοῦ τοῦ ἁμαρτηκότος, ἢ παρὰ τῶν συνεγνωκότων, εἴαν αὐτοὶ θεραπεῦσαι μὴ δυνηθῶσι, κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου προστεταγμένον. Κακία γὰρ σιωπηθεῖτα νόσος ὑπουλός (81) ἐστὶν ἐν τῇ ψυχῇ. Ὡς οὖν οὐκ ἂν εἴποιμεν εὐεργετὴν τὸν ἐγκατακλείοντα τῷ σώματι τὰ ὀλέθρια, ἀλλὰ μᾶλλον τὸν διὰ ὀδύνης καὶ ἀμύξεως εἰς τὸ φανερὸν ἔλκοντα, ὥστε ἢ διὰ ἐμέτου ἀπορρίψαι τὸ βλάπτον, ἢ καθόλου διὰ τῆς τοῦ πάθους φανερώσεως εὐγνωστον ὑπάρξαι τὸν κρούπειν τῆς θεραπείας· οὕτω, δηλονότι, καὶ τὸ τῷ τρόπῳ ἁμαρτίαν συγκατασκευάζειν ἐστὶ τῷ νοσοῦντι τὸν θάνατον. Κέντρον γὰρ, φησὶ, τοῦ θανάτου ἡ ἁμαρτία. Κρείσσους δὲ (82) ἐλεγχοὶ μετὰ παρόρησιν· κρυπτομένης φιλίας. Μῆτε οὖν ἄλλος ἄλλῳ συγκρούπτειν, ἵνα μὴ ἀδελφοκτόνος ἀντὶ φιλαδέλφου γένηται, μῆτε αὐτὸς ἑαυτῶ. Ὁ γὰρ μὴ ἰώμενος, φησὶν, ἑαυτὸν ἐν ταῖς ἔργοις αὐτοῦ ἀδελφός ἐστι τοῦ λυμαινομένου ἑαυτῶν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΖ'.

Περὶ τῶν μὴ καταδεχομένων τὰ παρὰ τοῦ προσετώτος τυπούμενα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὸν δὲ μὴ καταδεχόμενον τὸ παρὰ τοῦ προσετώτος ἐγκριθέντα (83) χρὴ φανερώς ἢ ἰδίᾳ αὐτῷ ἐπιλέγειν, εἴ τινα ἔχει λόγου ἰσχυρὸν κατὰ τὸ βούλημα τῶν Γραφῶν, ἢ σιωπήσασα τὸ προστεταγμένον ποιεῖν. Εἰ δὲ αὐτὸς αἰσχύνοιο (84), ἄλλοις τισὶ μεσίταις πρὸς τοῦτο χρησάσθω, ἵνα, εἰ μὲν παρὰ τὴν Γραφήν εἴη ἡ διαταγή, ἐξέλθῃ (85) καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν καὶ τοὺς ἀδελφούς βλάβης· εἰ δὲ δειχθεῖη κατὰ λόγον τὸν προσήκοντα γενομένη, καὶ ἑαυτὸν διακρίσεως ματαιίας καὶ ἐπικινδύνου ἐλευθέρωσθ. Ὁ γὰρ διακρινόμενος, φησὶν, εἴαν φάγη, κατακέριται· ὅτι οὐκ ἐκ πίστεως· καὶ τοῖς ἀπλουστέροις μηδένα (86) δυσπειθείας ὀλισθὸν ἐμποιήσῃ. Συμφέρει γὰρ, φησὶν ὁ Κύριος, ἵνα κρεμασθῇ μύλος ὀνικός περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ ἔρριπται εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ ἵνα σκανδαλίσῃ ἓνα τῶν μικρῶν τούτων. Ἐάν δὲ τινες ἐπιμείνωσι (87) τῇ ἀπειθείᾳ, λάθρα μὲν καταμεμφόμενοι, μὴ δημοσιεύοντες δὲ τὴν λύπην, ὡς καὶ διακρίσεως αἵτιοι τῇ ἀδελφότητι, καὶ τὴν πρὸς τὰς ἐντολάς πληροφορίαν διασαλεύοντες, καὶ δυσπει-

⁵⁰ I Cor. xv, 56. ⁵¹ Prov. xxvii, 5. ⁵² Prov. xviii, 9. ⁵³ Rom. xiv, 23. ⁵⁴ Matth. xviii, 6.

(80) Antiqui duo libri Πᾶν ἁμαρτήμα ἀναφέρεισθαι χρὴ. Mox Colb. παρὰ τῶν συνεγνωκότων.

(81) Reg. primus et Voss. et Colb. νόσος γίνεται ἀθεράπευτος, (vitium silentio absconditum) morbus fit insanabilis. Ibidem Colb. εἴποιμεν εὐεργετεῖν τὸν.

(82) Co. lex Colb. Κρείσσους γάρ. Aliquando post idem ms. ἔργοις ἑαυτοῦ.

(83) Editiones veteres et Reg. secundus προσετώτος διαπεπραμένα. Reg. primus et Voss. et Colb. ἐγκριθέντα. Hoc ipso in loco voculam ἢ ex tribus illis quos mox dixi libris addidi. Codex

Voss. pro βούλημα habet βούλευμα.

(84) Veteres duo libri cum Voss. αἰσχύνοιο.

(85) Codex Voss. ἐξέλθῃ. Mox idem ms. et tres alii ἀδελφούς βλάβης. Editiones veteres et Reg. secundus ἀδελφούς ἀβλαβεῖς. Ibidem Reg. primus εἰ δὲ δειχθεῖη κατὰ τὸν λόγον τὸν προσήκοντα γενομένη.

(86) Antiqui duo libri pro μηδένα habent οὐδένα.

(87) Unus ms. ἐπιμείνωσι. Nec ita multo infra duo mss. cum Voss. μὴ δημοσιεύοντες δὲ τὴν γνώμην, *animum suum non aperientes*.

θείας καὶ παρακοῆς διδάσκαλοι, ἐκβαλλέσθωσαν τῆς ἀδελφότητος. Ἐκβαλλε γάρ (88), φησὶ, λοιμὸν ἐκ συνδρίου, καὶ συνεξελεύσεται αὐτῷ νεῖκος· καὶ πάλιν· Ἐξάρατε τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν. Διότι μικρὰ ζύμη ὄλον τὸ φύραμα ζυμοῖ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΗ΄.

Ὅτι οὐ δεῖ (89) περιεργάζεσθαι τὰς οἰκονομίας τοῦ προεστῶτος, τῷ δὲ ἰδίῳ προσέχειν ἔργῳ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἵπὲρ δὲ τοῦ μὴ ῥαδίως τινὰ (90) τῷ τοιοῦτῳ πάθει τῆς διακρίσεως εἰς βλάβην ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἐτέρων περιπίπτειν, ἐκεῖνο καθόλου παραφυλακτέον ἐν ἀδελφότητι, τὸ τὴν ἀρχὴν μηδένα τὰς τοῦ προεστῶτος οἰκονομίας περιεργάζεσθαι, μηδὲ πολυπραγματεῖν τὰ γινόμενα ἐκτὸς τῶν ἐγγυτέρων τοῦ προεστῶτος καὶ βαθμῶ καὶ συνέσει· οὓς εἰς τὴν περὶ τῶν κοινῶν βουλήν τε καὶ σκέψιν ἀναγκαίως παραλήφεται (91), πειθόμενος τῇ παραιέσει τοῦ εἰπόντος· Μετὰ βουλῆς πάντα ποιεῖ. Εἰ γὰρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἐπετρέψαμεν αὐτῷ τὴν οἰκονομίαν, ὡς Θεὸς τὸν λόγον δῶσονται, ἀλόγιστον παντελῶς περὶ τῶν εὐτελεστάτων ἀπιστεῖν, καὶ ὑποψιῶν ἀτόπων κατὰ τοῦ (92) ἀδελφοῦ αὐτὸν τε πληροῦσθαι, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀφορμὴν παρέχειν. Διόπερ, ἵνα μὴ τοῦτο συμβαίη, ἕκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἐν τούτῳ μενέτω· καὶ τῇ φρονίδι τῶν αὐτῷ ἐπιβαλλόντων ὄλον ἑαυτὸν ἀποδοῦς, μηδὲν τὰς ἄλλας (93) οἰκονομίας περιεργάζεσθαι, μιμούμενος τοὺς ἁγίους μαθητὰς τοῦ Κυρίου, ἐφ' ὧν, καίτοι τοῦ πράγματος τοῦ κατὰ τὴν Σαμαρείτην εἰς ὑποψίαν ἀγαγεῖν δυναμένου, ὁμοῦ Οὐδαίς, φησὶν, εἶπε· Τί ζητεῖς, ἢ τί λαλεῖς μετ' αὐτῆς;

quæ de Samaritana narratur, quandam posset injicere suspicionem: *Nihilominus*, tamen inquit, *nemo dixit: Quid quæris, aut quid loqueris cum ea*⁵⁸?

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΘ΄.

Περὶ τῶν ἀμφισβητουμένων ἐν τῇ ἀδελφότητι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Περὶ δὲ τῶν ἀμφισβητουμένων ἐν τῇ ἀδελφότητι, ὅταν ἀσύμφωνοί τινες ὡσι περὶ τινος πράγματος, οὐ χρὴ φιλονεικῶς ἀλλήλοις ἀντιτείνειν, ἀλλὰ ταμειῦσθαι τοῖς δυνατωτέροις τὴν ἐπίκρισιν. Ὡστε δὲ μήτε τὴν τάξιν συγχεῖσθαι, πάντων ἐπερωτῶντων, καὶ πάντοτε, μήτε ἀφορμὴν (94) ἐρεσχελίας καὶ φλυαρίας ἐγγίνεσθαι, ἵνα τινὰ εἶναι χρὴ τὸν δοκιμασθέντα, δυνατῶς ἔχειν ἢ εἰς κοινὴν ἐπίσκεψιν προτιθέναι (95) τῇ ἀδελφότητι τὰ παρά τισιν ἀμφισβηλούμενα, ἢ τῷ προέχοντι ἀνατίθεσθαι. Ἀκολουθοτέρα γὰρ καὶ ἐπιστημονικωτέρα ἢ διάσκεψις οὕτω τῶν

⁵⁵ Prov. xxii, 10. ⁵⁶ I Cor. v, 13, 6. ⁵⁷ Eccli. xxxiii, 24. ⁵⁸ Joan. iv, 27.

(88) Reg. primus Ἐκβαλλε γάρ. Statim idem ms. et Voss. Ὅτι ἐξάρατε.

(89) In antiquis duobus libris legitur ὅτι δεῖ μὴ.

(90) Vox τινὰ ex Vossii codice et ex aliis duobus addita est. Ibidem iidem illi mss. πάθει τῆς πρὸς τὸν ἔφορον διακρίσεως. Illud, πρὸς τὸν ἔφορον, deest et in editis et in duobus aliis codicibus; nec valde admodum dubito quin hæ voces melius absint, cum vox ἔφορος facile ex orationis serie suppleri possit.

(91) Unus ms. ἀναγκαίως πεπιλήφεται, non ita recte. Paulo post Reg. primus et Voss. Εἰ γὰρ περὶ

rebellionis et inobedentiæ magistri, e fratrum conventu amendantur. *Ejice enim*, **394** inquit, *pestilentem ex concilio, et exibit cum eo jurgium*⁵⁵. Et rursus: *Expellite pravum a vobis ipsis. Nam paululum fermenti totam consersionem fermentat*⁵⁶.

INTERROGATIO XLVIII.

Quod præpositi agendi ratio non est curiose examinanda, sed suo quisque operi intentus esse debet.

RESPONSIO.

Cæterum ne quis facile in hoc disceptationis ac contentionis vitium incidat, ad suum et aliorum detrimentum, illud in universam inter fratres observandum est, ut initio nullus investiget curiose præfecti agendi rationem, neque eorum, quæ fiunt, satagat, iis solum exceptis, qui tum gradu, tum prudentia ipsi præposito sunt proximi; quos etiam necessario ad consilium ac deliberationem de rebus communibus faciendam adhibebit, obsecutus hortamento illius, qui dixit: *Omnia fac cum consilio*⁵⁷. Cum enim ei animas nostras gubernandas commiserimus, tanquam Deo de his rationem reddituro; abs re omnino fuerit in rebus vilissimis ipsi fidem non adhibere, et absurdis ineptisque contra fratrem suspicionibus et nos ipsos repleri, et aliis earumdem occasionem præbere. Ne igitur id contingat, unusquisque ad quod vocatus est, in eo permaneat: et ita totum se in rerum ad se pertinentium cura occupet, ut in inquirendis aliorum negotiis nullo modo sollicitus sit, sed sanctos Domini discipulos imitetur, inter quos, cum res ipsa

quæ de Samaritana narratur, quandam posset in-

INTERROGATIO XLIX.

De iis quæ in controversiam veniunt inter fratres.

RESPONSIO.

De controversiis autem quæ inter fratres oriuntur, illud statuendum est. Quotiescunque dissident aliqui inter se de re aliqua, non oportet contentiose inter se colluctari, sed ad aliquos magis idoneos judicium transferre. Quare ne ordo confundatur, omnibus interrogantibus, et semper neve garriendi et nugandi detur occasio, unum aliquem esse oportet approbatum, qui possit ea de quibus nonnulli ambigunt, aut communi fratrum examini proponere, aut ad præfectum referre. Ita enim rectius et magis scite quæsitæ expendentur. Etenim si

τῶν. Subinde duo mss. παντελῶς καὶ.

(92) Codex Colb. κατὰ τοῦ προεστῶτος, in præpositum. Alii tres mss. et editi κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ. Pro voce αὐτῶν, quæ proxime sequitur, suspicor legi debere αὐτοῦς, hoc est, ἡμᾶς.

(93) Unus ms. μηδὲ τὰς ἄλλας. Aliquanto post Reg. primus ὑποψίαν ἄγειν.

(94) Reg. primus καὶ πάντοτε μὲν ἀφορμὴν. Codex Voss. πάντοτε μὲν τε ἀφορμὴν.

(95) Reg. primus et Colb. προτιθέντα..... ἀνατιθέμενον· quæ ultima vox reperitur quoque in Vossii codice.

in unoquoque negotio scientia atque experientia opus est, multo magis in ejusmodi rebus. Et si instrumentorum usum nemo inexpertis committat, multo magis operæ pretium fuerit sermonis tractationem **395** peritis concedere: qui possint et locum et tempus et interrogandi modum dignoscere, atque citra contentionem, tum prudenter quærendo, tum sapienter auscultando, controversiarum enodationem ad communitatis ædificationem summa cum diligentia servare.

INTERROGATIO L.

Quomodo præpositus increpare et objurgare debeat.

RESPONSIO

Cæterum præpositus delinquentes non objurget, aliqua animi commotione impulsus. Nam redarguere fratrem cum indignatione et ira non est illum a peccato liberare, sed se ipsum delictis obstringere. Quamobrem dixit: *In mansuetudine corripiat eos qui resistunt*⁵⁹. Neque, si in contemptum veniat alicui, ob id præbere se vehementem debet: ubi vero alium contemni viderit, erga eum qui deliquit declaret se benignum ac indulgentem, quin potius tunc in ipsum peccatum invehatur. Ita enim et suspicionem a se illam hominis seipsum immodice amantis submovebit, et planissime se non peccantem odisse, sed peccatum aversari declarabit, qui scilicet diverse se gerat in sua, et in alterius causa. Quod si indignatur non eo quem dixi modo, sed diverso, præ se fert, se neque propter Deum, neque propter delinquentis periculum, sed ob suæ gloriæ cupiditatem, aut imperitandi studium indignari. Oportet enim studium quidem pro Dei gloria, cui violatione mandati infertur injuria, ostendi: misericordiam vero fraterno amore dignam, pro fratris salute, qui in peccato periclitatur (quia *Anima quæ peccaverit, ipsa morietur*⁶⁰), in quovis peccato tanquam in peccatum incitari, et in eo acriter vindicando animi fervorem commonstrare.

INTERROGATIO LI.

Quomodo delictum illius qui peccavit, corrigendum sit.

RESPONSIO.

De reliquo corrigat male affectos ad modum medicorum, non irascens debilibus, sed pugnans adversus morbum: imo vero insurgat in vitia, atque severiore disciplina, si opus est, morbum animæ sanet, exempli causa vanam gloriæ, injungendis humilitatis exercitiis: otiosos sermones silentio: immodicum somnum, vigiliis in precando insumen-

⁵⁹ II Tim. II, 23. ⁶⁰ Ezech. XVIII, 4.

(96) Reg. primus ἐν ἐκάστῳ.

(97) In Colbertino pro περιβαλεῖν legitur ἐπιβάλλειν. Mox Reg. primus ἐν πραότητι παιδεύοντες.

(98) Reg. primus et Voss. et Colb. μακροθυμίαν ἐπιδείκνυσθαι, sensu non impari.

(99) Codex Voss. φανερόν ἐστιν.

(1) Idem ms. et alii duo διάπυρον τῆς διορθώσεως, ostendenda est vehementia correctionis.

ζητουμένων γενήσεται. Εἰ γὰρ ἐκάστῳ (96) πράγματι ἐπιστήμης καὶ ἐμπειρίας χρεία, πολλῶ πλείον ἐν τοῖς τοιοῦτοις. Καὶ εἰ ἐργαλείων χρῆσιν οὐκ ἂν τις ἐπιτρέψειεν ἀπειροῖς, πολλῶ μᾶλλον χρῆ τὴν τῶν λόγων μεταχειρίσιν τοῖς δυνατοῖς συγχωρεῖν· οἱ καὶ τόπον καὶ καιρὸν καὶ τρόπον τῶν ἐπερωτήσεων ἱκανοὶ ἔσονται διαγιγνώσκειν, ἀφιλονείκως τε καὶ φρονίμως ἀντιθέντες, καὶ συνετῶς ἀκούοντες, ἀκριβῶς φυλάσσειν τῶν ἐπιζητηθέντων τὰς λύσεις πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ κοινοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ν΄.

Πῶς χρῆ ἐπιτιμᾶν τὸν προεστῶτα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἄλλὰ καὶ τὰς ἐπιτιμᾶσεις μὴ ἐμπαθῶς τοῖς ἡμαρτηκόσιν ὁ προεστῶς προσαγέτω. Τὸ γὰρ μετὰ θυμοῦ καὶ ὀργῆς ἐλέγχειν τὸν ἀδελφὸν οὐχὶ ἐκεῖνόν ἐστιν ἁμαρτίας ἐλευθερῶσαι, ἀλλ' ἐαυτὸν περιβαλεῖν (97) πλημμελήμασι. Διόπερ φησὶν· Ἐν πραότητι παιδεύοντα τοὺς ἀντιδιατιθεμένους· μηδὲ ἐν οἷς μὲν ἂν αὐτὸς παρορθῆ, σφοδρὸν εἶναι, ἐν οἷς δὲ ἂν ἄλλον καταφρονούμενον ἴδῃ, τὴν πρὸς τὸς ἡμαρτηκότα χρηστότητα ἐπιδείκνυσθαι (98)· ἀλλὰ καὶ μᾶλλον δυσχεραίνειν ἐπὶ τῷ κακῷ τότε. Οὕτω γὰρ τῆς τε φιλαυτίας τὴν ὑποψίον ἐκφεύξεται, καὶ ἀπόδειξιν δώσει τοῦ μὴ τὸν ἡμαρτηκότα μισεῖν, ἀλλὰ τὴν ἁμαρτίαν ἀποστρέφειν, τῇ διαφορᾷ τῇ ἐαυτοῦ πρὸς τὸν ἕτερον. Διαφορὰν δὲ ἀγανακτήσεως ποιούμενος, μὴ τὴν εἰρημένην, ἀλλὰ τὴν ἐναντίαν, φανερός ἐστιν (99) ὅτι οὔτε διὰ τὸν Θεὸν οὔτε διὰ τὸν κίνδυνον τοῦ ἡμαρτηκότος, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐαυτοῦ φιλοδοξίαν ἢ φιλαρχίαν ἀγανακτεῖ. Χρῆ γὰρ, ζῆλον μὲν ὑπὲρ τῆς τοῦ Θεοῦ δοξῆς ἀτιμαζομένου ἐν τῇ τῆς ἐντολῆς παραβάσει ἐπιδεικνύμενον, εὐσπλαγχνίαν δὲ φιλαδελφίας ὑπὲρ τῆς τοῦ ἀδελφοῦ σωτηρίας ἔχοντα κινδυνεύοντος ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ (ὅτι Ἡ ψυχὴ ἡ ἁμαρτάνουσα, αὐτὴ ἀποθανεῖται), ἐπὶ παντὸς ἁμαρτήματος ὡς κατὰ ἁμαρτήματος κινεῖσθαι, καὶ τῇ σφοδρότητι τῆς ἐκδικήσεως δεικνύειν τὸ διάπυρον τῆς διαθέσεως (1).

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΑ΄.

Ποίῳ τρόπῳ δεῖ (2) διορθοῦσθαι τὸ πλημμέλημα τοῦ ἡμαρτηκότος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Καὶ τὰς διορθώσεις δὲ κατὰ τὸν τῆς ἰατρικῆς λόγον προσαγέτω τοῖς ἐμπαθέσι, μὴ ὀργιζόμενος τοῖς ἀσθενέσιν (3) ἀλλὰ τῇ νόσῳ μαχόμενος, καὶ ἀπεναντίον μὲν ἰστάμενος πρὸς τὰ πάθη, δι' ἐπιπονωτέρας δὲ, εἰ θέει, διαγωγῆς ἰώμενος τὸ ἀρρώστημα τῆς ψυχῆς· οἷον τὴν κενοδοξίαν τοῖς ἐπιτάγμασι τῶν (4) τῆς ταπεινοφροσύνης ἐπιτηδευμάτων· τὴν

(2) Unus ms. Πῶς δεῖ.

(3) Reg. primus et Voss. et Colb. τοῖς ἀσθενέσιν. Mox duo mss. καὶ ἀπεναντιως. Subinde tres mss. ἀγωγῆς ἰώμενος. Ibidem tres illi quos sæpius simul nominavi codices Reg. primus et Voss. et Colb. pro ἀρρώστημα habent πάθος.

(4) Sic Voss. et Colb. et Reg. primus. Alii duo mss. et editi κενοδοξίαν τῇ ἐπιτάσει τῶν τῆς, auctis humilitatis exercitationibus.

ἀρολογίαν τῆ σιωπῆ· ὕπνον ἀμετρον διὰ τῆς ἐν προσευχαῖς (5) ἀγρυπνίας· ἀργίαν σώματος διὰ τῶν κόπων· βρωσιν ἀπρεπῆ διὰ τῆς ἀσιτίας· γογγυσμὸν διὰ τοῦ ἀφορισμοῦ, ὥστε μῆτε συνεργάζεσθαι (6) αὐτῷ τινὰ τῶν ἀδελφῶν εἶσθαι, μῆτε τὸ παρ' αὐτοῦ ἔργον ἀναμιγνύναι τοῖς ἄλλων, καθὰ προεῖρηται, πλὴν εἰ μὴ ἄρα διὰ τῆς ἀνεπαισχύντου μετανοίας ἀπαλλαγῆς τοῦ πάθους φανείη (7). Καὶ τότε τὴν ἐν τῷ γογγυσμῷ γενομένην ἐργασίαν προσδέχεσθαι· μηδὲ οὕτως εἰς ὑπηρεσίαν τῆς τῶν ἀδελφῶν χρήσεως, ἀλλ' εἰς ἑτέραν χρεῖαν οἰκονομοῦντας. Καὶ τούτων ὁ λόγος ἀρχούτως προαποδέδεικται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΒ΄.

Μετὰ ποίας διαθέσεως καταδέχεσθαι (8) δεῖ τὰ ἐπιτίμια.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὡςπερ δὲ τὸν προσετώτα εἶπομεν χρῆναι ἀπαθῶς προσάγειν τὰς θεραπείας τοῖς ἀσθενούσιν, οὕτω πάλιν χρῆ τὸς θεραπευομένους μὴ πρὸς ἔχθραν δέχεσθαι τὰ ἐπιτίμια, μηδὲ τυραννίδα νομίζειν τὴν ἀπὸ εὐσπλαγχνίας ἐπὶ σωτηρία τῆς ψυχῆς προσαγομένην αὐτῷ ἐπιμέλειαν. Αἰσχρὸν γὰρ τοὺς μὲν τὰ σώματα νοσοῦντας τοσούτου τοῖς ἰατροῖς καταπιστεύειν, ὥστε, κἂν τέμνωσι, κἂν καίωσι, καὶ πικροῖς τοῖς αρμάκοις ἀνιῶσιν, εὐεργέτας λογίζεσθαι· ἡμᾶς δὲ πρὸς τοὺς τῶν ψυχῶν ἡμῶν θεραπευτάς, ὅταν δι' ἐπιπόνου ἀγωγῆς τὴν σωτηρίαν ἡμῖν κατεργάζωνται (9), μὴ τὴν αὐτὴν ἔχειν διάθεσιν, τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος· Καὶ τίς ἐστὶν ὁ εὐφραίνων με εἰ μὴ ὁ λυπούμενος ἐξ ἐμοῦ; καὶ πάλιν· Ἴδοὺ γὰρ αὐτὸ τοῦτο τὸ κατὰ Θεὸν λυπηθῆναι ὑμᾶς πόσῃν κατεργάσατο ἐν ὑμῖν σπουδὴν. Ὡστε, πρὸς τὸ τέλος ἀποβλέποντα, εὐεργέτην προσήκει κρίνειν τὸν τὴν κατὰ Θεὸν λύπην ἡμῖν ἐμποιούντα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΓ΄.

Πῶς οἱ τῶν τεχνῶν διδάσκαλοι διορθώσονται τοὺς παῖδας πταιούτας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

(10) Δεῖ μέντοι καὶ τοὺς τὰς τέχνας διδάσκοντας, ὅσα εἰς αὐτὴν τὴν τέχνην ἐξαμαρτάνουσιν οἱ μαθητὸντες, ἐφ' ἑαυτῶν ἐλέγχειν τὸ πλημμελημα, καὶ ἐπανορθοῦσθαι τὰ σφάλματα (11). Ὅσα δὲ τῶν ἀμαρτημάτων τῆς τοῦ ἥθους διαστροφῆς ἐστὶ κατηγορήματα, οἷον ἀπειθείαι καὶ ἀντιλογίαι, καὶ βραθυ-

⁶¹ II Cor. II, 2. ⁶² II Cor. VII, 11.

(5) Reg. primus et Voss. et Colb. διὰ τῆς ἀγρυπνίας καὶ προσευχῆς, *per vigilias et preces*.

(6) Veteres duo libri ὥστε μὴ συνεργάζεσθαι... μηδὲ τὸ παρ' αὐτοῦ. Statim duo mss. cum Voss. τοῖς τῶν ἄλλων καθὼς προεῖρηται.

(7) Unus mss. πάθους φανῆ.

(8) In Voss. codice et in Reg. primo legitur Μετὰ ποταπῆς διαθέσεως δέχεσθαι. Ibidem Reg. primus pro δεῖ habet χρῆ.

(9) Veteres duo libri κατεργάζωνται. Editi κατεργάζονται. Aliquanto post Colb. λέγοντος· Εἰ γὰρ ἐγὼ λυπῶ ὑμᾶς, καὶ τίς, *si enim ego contristo vos, et quis, etc.*

(10) Reg. primus et Vos.: Δεῖ μέντοι καὶ παρὰ τῶν ἐκδιδασκόντων τὰς τέχνας τοὺς καταγνωσθέντας τῶν ἀδελφῶν ἐπὶ τοῦ προσετώτος ἐλέγθεσθαι, ὥστε αὐτὸν ὀρίζειν τὸ πρέπον ἐκάστῳ ἀμαρτήματι ἐπιτί-

A dis : segnitiam corporis, labore: edacitatem indecoram, jejunio : murmurationem, separatione a reliquis, sic ut neque ex fratribus quisquam velit cum eo operari, neque ipsius opus cæterorum operibus **396** admiscere, sicut supra dictum est, nisi exacta citra pudorem pœnitentia appareat eum hoc vitio liberatum esse. Tunc enim opus, quod inter murmurandum confectum fuerit, admitti poterit : et tamen ne sic quidem inserviat fratrum usui, sed ad alium usum convertatur. Horum autem ratio in superioribus satis exposita fuit.

INTERROGATIO LII.

Quo animo irrogatæ pænæ perferendæ sint.

RESPONSIO.

B Quemadmodum autem diximus medelam infirmis a præposito afferendam esse citra ullam animi concitationem : ita vicissim ab iis qui curantur, mulctæ odii loco non sunt accipiendæ, neque cura ea, quæ ex misericordia ad animæ eorum salutem ab ipso adhibetur, ducenda est pro tyrannide. Turpe est enim eos qui ægro corpore sunt, tantum medicis confidere, ut sive secent, sive urant, sive amarulentis medicamentis molestiam creent, ipsos de se bene meritos fuisse putent ; nos vero erga animarum nostrarum medicos, quando disciplina duriore salutem nobis afferunt, non eodem modo affici, cum Apostolus dicat : *Et quis est, qui me lætificet, nisi qui contristatur ex me* ⁶¹ ? Item : *Ecce enim hoc ipsum, secundum Deum contristari vos, quantam in nobis operatur sollicitudinem* ⁶², Quare, habita finis ratione, qui molestiam quæ secundum Deum est, nobis exhibet, beneficus habendus est.

INTERROGATIO LIII.

Quomodo ab artium magistris pueri delinquentes corrigendi sint.

RESPONSIO.

Atque etiam oportet artium magistros, si qua in re deliquerint discipuli contra ipsam artem, privatim vitium reprehendere, et errata emendare. Quæcunque vero peccata indicant morum perversitatem, veluti contumacia, contradictio, segnitias circa opera, aut otiosus sermo, aut mendacium

D μιον. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ ἀμαρτῶν εὐπειθέστερος γίνεται τὸν ἐπὶ τῶν πλειόνων ἐλέγχον αἰσχυνόμενος, καὶ οἱ λοιποὶ ἀσφαλέστεροι πρὸς τὸ μὴ περιπίπτειν τοῖς ὁμοίοις, καὶ ἡ κατάλληλος θεραπεία παρὰ τοῦ ἐμπειροτέρου μᾶλλον προσαχθῆναι ὀνύσσεται. *Oportet quoque, ut si qua in re fratres deliquerint, ab artium magistris arguantur coram præposito, ut ipse pœnam cuiquo delicto convenientem constituat. Hoc enim modo ut is qui deliquit, ad obediendum paratior efficitur, quem sicut pudeat ejus quæ coram pluribus fit reprehensionis : ita reliqui cautiores reddentur, ne et ipsi incidant in similia, atque medela aptior a peritior adhiberi poterit.* In Vossii codice deest quidem hoc loco hæc interrogatio ; sed inter *Regulas breviores* reperitur. Deest et in Reg. primo.

(11) Unus ms, τὰ ἀμαρτήματα.

aut quidpiam aliud ejusmodi, quod piis interdicitum sit, ea oportet ad communis disciplinae moderatorem referre, et coram eo redarguere, ut ipse et mensuram et modum quibus peccata sanentur, excogitet. Si enim objurgatio est animæ curatio, non est cujuslibet objurgare, sicut nec mederi, nisi si præfectus ipse, multo adhibito examine, id cuiquam permiserit.

397 INTERROGATIO LIV.

Quod ii qui præficiuntur fratrum conventibus, de negotiis suis inter se colloqui debent.

RESPONSIO.

Operæ pretium est autem, fratrum præfectos nonnunquam statis quibusdam temporibus et locis in unum convenire: in quibus res præter rationem occurrentes, moresque tractatu difficiles, et quomodo singula gesserint, sibi invicem exponant, ut si quis in aliquo deliquerit aliquando, id certissime detegatur multorum judicio, contraque, si quid recte factum sit, id plurium testimonio confirmetur.

INTERROGATIO LV.

An medicinæ usus pietatis instituto conveniat.

RESPONSIO.

1. Quemadmodum singulæ artes subsidii loco ob naturæ debilitatem nobis a Deo concessæ sunt, velut agricultura, quod ea quæ sua sponte e terra gignuntur, non essent satis ad necessitates sublevandas, textoria vero, quod necessarius esset indumentorum usus tum ad decorum, tum ad arcendas aeris injurias, pariterque ars domorum extruendarum: ita et ars medica data est. Cum enim corpus nostrum, utpote morbis obnoxium, variis incommodis, tum extrinsecus advenientibus, tum intrinsecus ab alimentis proficiscentibus subjaceat, et modo redundantia, modo defectu afflicte- tur, ars medica pro exemplo medeæ ejus, quæ animo curando adhibenda sit, nobis a totius vitæ nostræ moderatore Deo concessa est, cujus ductu quod superfluum est rescinderetur, et quod deest, adjiceretur. Ut enim si essemus in paradiso voluptatis, nihil industria et labore indigeremus: D ita quoque, si a morbis essemus immunes, uti ante lapsum, cum primum res creatæ sunt, fuerat concessum, nullo medicinæ subsidio nobis ad levamen opus esset. Sed quemadmodum posteaquam expulsus sumus in hunc locum, et audivimus illud: *In sudore vultus sui vesceris pane tuo*⁶³, tunc facta

⁶³ Gen. iii, 19.

(12) Codex Colb. ἀπειθεια καὶ ἀντιλογία καὶ ῥαθυμία. Mox idem ms. τῶν ἀπηγορευμένων τοῖς εὐσεβέσιν.

(13) Ex Colbertino verbum δεῖν additum est. Ibidem idem ms. ταῖς ἀδελφότησι.

(14) Hic ipse quem mox dixi liber Ἀκόλουθον δὲ ποτε καὶ συνέδρια. Mox idem ms. γίνεσθαι κάκεισε τὰ παρὰ λόγον.

(15) Reg. primus Εἰ τοῖς ἰατρικοῖς κεχρησθαι κατὰ

μία (12) περὶ τὰ ἔργα, ἢ ἀργολογία, ἢ ψευδοσ, ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων ἀπειρημένων τοῖς εὐσεβέσιν, ἐπὶ τὸν ἔφορον τῆς κοινῆς εὐταξίας ἄγοντας δεῖ ἐλέγχειν, ὥστε παρ' αὐτοῦ καὶ τὸ μέτρον καὶ τὸν τρόπον τῆς ἰάσεως τῶν ἀμαρτημάτων ἐπινοεῖσθαι. Εἰ γὰρ ἰατρεία ψυχῆς ἐστὶν ἢ ἐπιτίμησις, οὐ παντός ἐστὶν ἐπιτιμᾶν, ὡς οὐδὲ τὸ ἰατρεύειν, πλὴν ἐὰν μὴ τιμὴ οὗτος ὁ προεστὼς ἐπιτρέψῃ μετὰ δοκιμασίας πλείονος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΔ΄.

Περὶ τοῦ δεῖν (13) τοὺς προεστῶτας τῆς ἀδελφότητος ἀλλήλοις τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἀνατίθεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἀγαθὸν δὲ ποτε καὶ συνέδριον (14) κατὰ τινὰς ὠρισμένους καιροὺς καὶ τόπους τῶν ἐπιτεταγμένων ταῖς ἀδελφότησι γίνεσθαι· καθ' οὓς τὰ τε παρὰ λόγον ἀπαντήσαντα πράγματα, καὶ τῶν ἡθῶν τὰ δυσμεταχειριστά, καὶ ὅπως διέθηκον ἕκαστον, ἀναθήσονται ἀλλήλοις, ὥστε καὶ τὸ ἐσφαλμένως ποτὲ γενομένον τιμὴ τῆ κρίσει τῶν πολλῶν ἀξιοπίστως ἀποκαλυφθῆναι, καὶ τὸ κατορθωθῆναι τῆ δαρτυρίᾳ τῶν πλείονων βεβαιωθῆναι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΕ΄.

Εἰ τοῖς ἐκ τῆς ἰατρικῆς κεχρησθαι κατὰ σκοπὸν ἐστὶ τῆς εὐσεβείας (15).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

1. Ὡςπερ ἐκάστη τῶν τεχνῶν βοήθεια ἡμῖν πρὸς τὸ τῆς φύσεως ἀσθενῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κεχάριστα, οἷον γεωργία μὲν, ἐπειδὴ οὐκ ἐξαρκεῖ τὰ αὐτομάτως ἐκ τῆς γῆς φυόμενα πρὸς τὴν τῶν χρεῶν παραμυθίαν· ὕφαντικὴ δὲ, ἐπειδὴ ἀναγκαῖα ἢ τῶν σκεπασμάτων χρεῖα πρὸς τε τὸ εὐσχημον καὶ τὰς ἀπὸ τοῦ ἀέρος βλάβας, καὶ οἰκοδομικὴ ὁμοίως (16)· οὕτω καὶ ἰατρικὴ. Ἐπειδὴ τὸ ἐμπαθὲς ἡμῶν σῶμα ποικίλαις βλάβαις, ταῖς τε ἐξωθεν προσπιπτούσαις καὶ ταῖς ἐνδοθεν ἀπὸ τροφῶν συνισταμέναις, ὑπόκειται, καὶ πλεονάσμαῖς καὶ ἐλλείψεσι καταπονεῖται, ἢ ἰατρικὴ τέχνη εἰς τύπον τῆς κατὰ ψυχὴν θεραπείας τὴν ἀποθεσιν τοῦ περισσοῦ, καὶ τὴν τοῦ λείποντος πρόσθεσιν ὑποτιθεμένη ὑπὸ τοῦ πάσαν ἡμῖν τὴν ζωὴν οἰκονομοῦντος Θεοῦ συγκεχώρηται. Ὡςπερ γὰρ, εἰ ἡμεῖς ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, οὐδὲν ἂν ἐπινοίας καὶ μόχθου γεωργικοῦ ἐπεδεθήμεν· οὕτω καὶ εἰ ἐν ἀπαθείᾳ ἡμεῖς κατὰ τὸ πρὸ τοῦ παραπτώματος ἐν τῇ δημιουργίᾳ χάρισμα, οὐδενὸς ἂν τῶν ἐξ ἰατρικῆς πρὸς παραμυθίαν (17) ἐχρήσομεν. Ἀλλ' ὡςπερ μετὰ τὸ ἐξορισθῆναι εἰς τὸν τόπον τούτον, καὶ ἀκούσαι τὸ, Ἐν ἰδρώτι τοῦ προσώπου σου φαγῆ τὸν ἄρτον σου, τότε τῆ μακροῦ πείρα καὶ τῆ περὶ τὴν γῆν ταλαιπωρία τῆς γεωργίας τὴν τέχνην συνεστή-

τὸν, etc. Pro εὐσεβείας Colbertinus habet θεοσεβείας.

(16) Reg. primus τὰς ἀπὸ τῶν ἀέρων βλάβας, καὶ οἰκοδομικὴ δὲ ὁμοίως. Mox idem ms. ταῖς τε ἐξωθεν. Vocula τε in editis desideratur. Rursus hoc ipso in loco idem ms. cum Voss. καὶ ταῖς ἐσωθεν.

(17) Reg. primus et Voss. ἐξ ἰατρικῆς παραμυθίας. Ibidem editi χρήσομεν. Veteres tres libri præter Voss. ἐχρήσομεν.

ἀσμεθα εἰς παραμυθίαν τῶν ἐκ τῆς κατάρρας λυπηρῶν, τὴν σύνεσιν ἡμῶν καὶ κατάληψιν τῆς τέχνης ταύτης τοῦ Θεοῦ χαρισμένου· οὕτω καὶ ἐπειδὴ ἐκελεύσθημεν εἰς τὴν γῆν πάλιν ἀποστραφῆναι, ἀφ' ἧς ἐλήφθημεν, καὶ ὀδυνηρᾶ σαρκὶ συναξέυχθημεν εἰς φθορὰν καταδεδικασμένη διὰ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ διὰ τοῦτο τοῖς πάθει-τούτοις ὑποβληθείση, παρεσχέθη ἡμῶν καὶ ἡ ἐκ τῆς ἰατρικῆς προσαγομένη τοῖς καμνουσι, κατὰ τὸ ποσὸν γοῦν, ἐπικουρία.

2. Οὔτε γὰρ αὐτομάτως ἐκ τῆς γῆς ἐβλάστησαν αἱ βοτάναι, αἱ πρὸς ἕκαστον τῶν παθῶν οἰκείως ἔχουσαι· ἀλλὰ, δηλονότι, τῷ βουλήματι τοῦ δημιουργοῦ πρὸς τὸν τῆς ἡμετέρας ὠφελείας σκοπὸν ἐξηνέχθησαν. Ἡ μὲν οὖν ἐν ταῖς ρίζαις, καὶ τοῖς ἀνθεσιν, ἢ φύλλοις, ἢ καρποῖς, ἢ ὁποῖς φύσις, ἢ ὅσα ἀπὸ με-τάλλων, ἢ ὅσα ἐκ τῆς θαλάσσης (18) πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς ὠφελείαν οἰκείως ἔχειν ἐξεύρηται, ὁμοιά ἐστι τῆς τῶν ἐσθιομένων καὶ πινομένων εὐρέσεως· τὸ δὲ περινενοημένον καὶ περιεργον, καὶ ἀσχολίαν πολλὴν ἐμποιοῦν, καὶ οἰογεῖ πᾶσαν ἡμῶν τὴν ζωὴν εἰς τὴν τῆς σαρκὸς ἐπιμέλειαν περιστρέφον, παραιτητέον Χριστιανοῖς· καὶ σπουδαστέον οὕτω κεχρησθαι τῇ τέχνῃ, εἴποτε δέοι, ὡς μὴ ἐν αὐτῇ τὴν πᾶσαν αἰτίαν τοῦ ὑγιαίνειν ἢ νοσεῖν τίθεσθαι, ἀλλ' ὡς εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ τύπον τῆς τῶν ψυχῶν ἐπιμελείας τὴν χρῆσιν τῶν ἀπ' αὐτῆς (19) παραλαμβάνειν. Ἐν ἐρημία δὲ τῶν ἐξ ἰατρικῆς βοηθημάτων μὴ πᾶσαν ἔχειν τὴν ἐλπίδα πρὸς τὴν τῶν λυπηρῶν παραμυθίαν ἐν τῇ τέχνῃ ταύτῃ, ἀλλ' εἰδέναι, ὅτι ἡ οὐκ ἐάσει ἡμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δυνάμεθα (20) ὑπενεγκεῖν, ἢ ὡς περ τότε ὁ Κύριος, ποτὲ μὲν πηλὸν ποιῶν, ἐπέχριε, καὶ νίψασθαι προσέτασεν εἰς τὸν Σιλωάμ, ποτὲ δὲ ἤρκειτο τῷ βουλήματι μόνῳ (21), λέγων, Θέλω, καθαρῖσθητι· τινὰς δὲ καὶ ἐναθλεῖν τοῖς ἐπιπόνοις ἀφῆκε, δοκιμωτέρους αὐτοὺς διὰ τῆς πείρας παρασκευάζων· οὕτω καὶ ἐφ' ἡμῶν, ὅτε μὲν ἀοράτως ἐκ τοῦ ἀφανοῦς ἐφαπτόμενος, ὅταν τοῦτο σὺμφέρον ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν καταμάθῃ. ὅτε δὲ καὶ ὑλικαῖς κεχρησθαι βοηθείαις ἐπὶ τῶν παθῶν ἡμῶν εὐδοκεῖ, τῇ παρατάσει τῆς θεραπείας ἔμμονον τὴν μνήμην τῆς χάριτος ἐμποιῶν, ἢ καὶ τύπον τινὰ πρὸς τὴν ἐπιμέλειαν, ὡς εἶπον, τῆς ψυχῆς παρεχόμενος. Ὡς γὰρ ἐπὶ τῆς σαρκὸς ἢ τε τοῦ ἀλλοτρίου ἀπόθεσις ἀναγκαία, καὶ ἡ πρόσθεσις τοῦ ἐνδέντου· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἡμῶν ἀποικονομεῖσθαι μὲν τὸ ἀλλότριον, προσλαμβάνειν δὲ τὸ κατὰ φύσιν προσῆκον. Ὅτι ὁ Θεὸς ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον εὐθῆ· καὶ ἔκτισεν ἡμᾶς ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς, ἵνα ἐν αὐτοῖς περιπατήσωμεν.

movere, et quod secundum naturam est, assumere ad bona opera condidit, ut in eis ambulemus.

3. Καὶ ὡς περ ἐκεῖ τομῶν, καὶ καύσεων, καὶ πι-

⁶⁴ 1 Cor. x, 13. ⁶⁵ Joan. ix, 6, 7. ⁶⁶ Matth. viii, 3. ⁶⁷ Eccle. vii, 30.

(18) Antiqui duo libri cum Voss. ἐκ τῆς θαλάσσης. Deerat articulus in vulgatis. Mox Reg. tertius ἔχειν ἐξεύρηται.

(19) Reg. primus χρῆσιν τὴν ἀπ' αὐτῆς.

(20) Codex Voss. ὑπὲρ ὃ οὐ δυνάμεθα. Mox Cod.

A longa experientia multoque insumpto labore in excolenda terra, ad lenienda ejus exsecrationis incommoda artem agriculturæ effecimus, Deo nobis ejus artis intelligentiam atque cognitionem imperitante: sic quoque ubi in terram, unde fueram assumpti, denuo reverti jussi sumus, et ad molestam carnem morti ob peccatum addictam, ob idque his morbis subjectam, juncti sumus, oblatum est nobis medicinæ etiam auxilium, quo saltem aliquantulum ægrotantes levarentur.

2. Neque enim fortuito ex terra **398** germinaverunt herbæ, quæ ad singulos morbos accommodatæ sunt: imo certe productæ sunt ex conditoris voluntate, commodis nostris inservituræ. Quamobrem ea quidem naturalis vis, quæ in radicibus inest, et in floribus, aut foliis, aut fructibus, aut succis, aut quæcunque ex metallis, aut ex mari ad corporis utilitatem opportuna esse deprehensa sunt, ab aliis inventis, quæ ad cibum et potum spectant, nihil differunt: sed tamen quod superflue ac curiose excogitatum est, et multum negotii requirit, et quasi omnem nostram vitam convertit ad carnem curandam, vitandum est Christianis; dandaque nobis studiose opera est, ut illa, siquando opus fuerit, hac arte utamur, ut ei non tribuamus omnem bonæ aut malæ valetudinis causam, sed ut ad declarandam Dei gloriam et ad habendum animæ curandæ exemplar, usum eorum quæ offert, admittamus. Quod si defecerint nos medicinæ præsidia, nequaquam levandi mali omnem spem in hac arte reponamus: sed sciendum, fore, ut aut non sinat tentari nos ultra quam possumus⁶⁴, aut quemadmodum olim Dominus, modo lutum faciens, illinebat, jubebatque lavari in Siloam⁶⁵, modo sola voluntate contentus erat, dicens: *Volo, mundare*⁶⁶; quosdam vero in afflictationibus decertare permisit, probatiores ipsos per tentationem efficiens; ita nunc quoque peculiari aliqua ratione agere nobiscum velit, qui scilicet aliquando invisibiliter latenterque medeatur, cum id animis nostris expedire judicaverit, aliquando vero statuatur nos et ipsis corporeis auxiliis in nostris morbis uti, idque, ut hac curationis dilatione firmam et stabilem reddat accepti beneficii memoriam, aut etiam, quemadmodum dixi, ut aliquod exemplum, quod in curandis animis imitari possimus, nobis proponat. Ut enim in corpore necesse est amoveri quod alienum est et contrarium, et quod deest apponi: sic etiam in animis nostris, non abs re fuerit quod alienum est et contrarium re-

Siquidem fecit Deus hominem rectum⁶⁷, nosque

3. Et quemadmodum illic secari, uri, et amara

ἐπέχρισε τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ, *illivit oculos*. Ibidem Reg. primus νίψασθαι προσέταξεν.

(21) Editi et Reg. secundus βουλήματι μόνῳ. Alii tres mss. μόνον.

medicamenta sumere non recusamus, corporis sanandi causa: ita etiam hic, sermonem objurgatorium quantumvis secantem, et amarulenta reprehensionum remedia pro animæ medela operæ pretium est perferre: quod quidem iis qui emendati non fuerant exprobrat propheticus sermo, his verbis: *Nunquid resina non est in Galaad? aut medicus non est ibi? Quare non ascendit sanatio filix populi mei*⁶⁸? Atque hoc etiam, quod in morbis inveteratis, per longum tempus, perque auxilia simul dolorem creantia et varia, expectatur sanitas, indicio est, animæ quoque peccata per sedulas preces, et **399** diuturnam pœnitentiam, ac disciplinam severiorem, quam ratio ad sanationem nobis sufficientem esse monuerit, a nobis corrigi debere. Non igitur, quoniam aliqui arte medica non probe utuntur, ejus nobis utilitas omnis fugienda est. Neque enim, quoniam intemperantes quidam voluptatum sectatores coquinaria, aut pistoria, aut textoria ad delicias excogitandas abutantur, cum limites rerum necessariorum excedant, continuo omnes simul artes rejici a nobis debent: contra potius, quod ab illis corruptum fuit, id ex recto ipsarum usu coarguendum est. Sic etiam et in medicina, par non est acceptum a Deo munus criminari ob malum usum. Nam et in medicorum manibus sanitatis suæ spem collocare, belluinum est; quod tamen usu venire nonnullis miseris videmus, qui etiam non verentur eos appellare servatores: et commoda ex ea nascentia omnino aversari, animi est obstinati. Sed sicut Ezechias ficorum massam non putabat primam esse sanitatis suæ causam⁶⁹, neque ei acceptam referebat corporis sui curationem, sed ad Dei gloriam gratiarum etiam actionem adjecit ob conditas ficus: sic nos quoque, si a Deo bene prudenterque vitam nostram moderante plagas accipimus, primum quidem ab ipso petimus, ut indicet nobis causam, cur ita plectamur: deinde, ut liberemur ab his molestiis, deturque nobis patientia, adeo ut una cum tentatione præstet etiam eventum, quo possimus sufferre⁷⁰.

4. Collatum autem nobis sanitatis beneficium, sive per vinum oleo admistum⁷¹, ut in eo qui incidit in latrones, sive per ficus, ut in Ezechia⁷², cum gratiarum actione recipimus. Nec quidquam differre arbitremur, sive modo invisibili Deus nos curet, sive corporeum quiddam adhibeat: quæ corporalia sæpenumero efficacius non conducunt ad munus Domini intelligendum. Atque etiam sæpe castigationis causa in morbos collapsi, ad asperam gravemque curationem perferendam pœnæ loco

A κρῶν φαρμάκων μεταλήψεως ὑπὲρ τῆς τοῦ σώματος θεραπείας ἀνεχόμεθα· οὕτω καὶ ἐνταῦθα τὰ τυχερὰ τοῦ ἐλεγχτικοῦ λόγου, καὶ τὰ πικρὰ τῶν ἐπιτιμήσεων φάρμακα ὑπὲρ τῆς κατὰ ψυχὴν θεραπείας καταδέχεσθαι χρῆ. Ὅπερ τοῖς μὴ παιδευθεῖσιν ὁ προφητικὸς λόγος ἐπονειδίζων (22) φησὶ· Μὴ ῥητίνη οὐκ ἔστιν ἐν Γαλααδ; ἢ ἰατρὸς οὐκ ἔστιν ἐκεῖ; Διὰ τί οὐκ ἀνέβη ἱασὶς θυγατρὸς λαοῦ μου; Καὶ τὸ ἐπὶ τῶν χρόνιων δὲ παθῶν διὰ μακροῦ χρόνου καὶ διὰ βοηθημάτων ἀλγειῶν τε ὁμοῦ καὶ ποικίλων τὴν ἴασιν ἀναμένειν, ἐνδειγμὰ ἐστὶ τοῦ καὶ τὰ τῆς ψυχῆς ἁμαρτήματα διὰ φιλοπόνου θεήσεως καὶ πολυχρονίου μετανόιας καὶ ἀγωγῆς ἐπιπόνου, ἢν (23) ἂν ὁ λόγος ἡμῖν αὐτάρκη πρὸς ἴασιν ὑποβάλλῃ, ὀφείλειν ἡμᾶς ἐπανορθοῦσθαι. Οὐ τοίνυν, ἐπειδὴ τινες οὐ καλῶς χρόνεται τῇ τέχνῃ τῇ ἰατρικῇ, φευκτέον ἡμῖν πᾶσαν τὴν ἀπ' αὐτῆς ὠφέλειαν. Οὐδὲ γὰρ, ἐπειδὴ μαγειρικῇ πρὸς τρυφῆς ἐπίνοιαν οἱ περὶ τὰς ἡδονὰς ἀκόλαστοι κέχρηται, ἢ τῇ ἀρτοποιίᾳ, ἢ τῇ ὑφαντικῇ, ὑπερβαίνοντες τὸν ὅρον τῶν ἀναγκαίων, ἢ δὴ ἡμᾶς πάσας ὁμοῦ χρῆ παραιτεῖσθαι τὰς τέχνας· τὸ ἐναχτίον μὲν οὖν, ἐκ τῆς ὀρθῆς αὐτῶν χρήσεως τὸ ὑπ' ἐκείνων παραφθειρόμενον διελέγχειν. Οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἰατρικῆς τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ χάριν πονηρᾶ διαβάλλειν χρῆσει οὐκ εὐλογον. Τὸ τε γὰρ ἐν ταῖς χερσὶ τῶν ἰατρῶν τὴν ἐλπίδα ἔχειν τῆς ἑαυτῶν ὑγείας κτηνώδες· ὅπερ πάσχοντάς τινας τῶν ἀθλίων ὁρώμεν, αὐτὰ καὶ σωτῆρας αὐτοὺς ὀνομάζειν οὐ παραιτοῦνται· τὸ τε πάντῃ τὰς ἀπ' αὐτῆς (24) ὠφέλειαν ἀποφεύγειν φιλόνοικον. Ἄλλ' ὥσπερ ὁ Ἐζεκίας τὴν παλάθην τῶν σύκων οὐχὶ πρῶτον αἷτιον ὑγείας ἠγάγετο, οὐδὲ τοῦτῳ (25) τὴν αἰτίαν τῆς ἰάσεως τοῦ σώματος ἐλογίζετο, προσετίθει δὲ τῇ δόξῃ τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἐπὶ τῇ κτίσει τῶν σύκων εὐχαριστίαν· οὕτω καὶ ἡμεῖς, παρὰ τοῦ ἀγαθῶς καὶ φρονίμως οἰκονομοῦντος τὴν ζωὴν ἡμῶν Θεοῦ δεχόμενοι τὰς πληγὰς, παρ' αὐτοῦ πρῶτον μὲν αἰτούμεν τὴν γνῶσιν τοῦ λόγου καθ' ὃν ἐπάγει τὰς μάστιγας, ἔπειτα δὲ τὴν τε ἀπαλλαγὴν τῶν ὀδυνηρῶν καὶ τὴν ὑπομονὴν, πρὸς τὸ σὺν τῷ πειρασμῷ παρασχεῖν καὶ τὴν ἐκδοσιν, τοῦ δύνασθαι ἡμᾶς (26) ὑπενεργεῖν.

4. Δοθεῖσάν δὲ ἡμῖν τῆς ἰάσεως τὴν χάριν, ἢ διὰ τοῦ οἴνου, ὡς ἐπὶ τοῦ ἐμπροσθέντος εἰς τοὺς ληστὰς, ἢ διὰ τῶν σύκων, ὡς ἐπὶ τοῦ Ἐζεκίου, εὐχαρίστως ὑποδεχόμεθα (27). Καὶ οὐδὲν διοισόμεθα, εἴτε ἐκ τοῦ ἀφανοῦς γένοιτο ἡμῖν ἡ ἐπιμέλεια τοῦ Θεοῦ, εἴτε καὶ διὰ τινος τῶν σωματικῶν· ἃ πολλάκις ἐνεργέστερον ἡμᾶς ἄγει εἰς συναίσθησιν τῆς παρὰ τοῦ Κυρίου χάριτος. Πολλάκις δὲ καὶ πρὸς παιδείαν περιπεσόντες ταῖς νόσοις, μέρος τῆς παιδεύσεως καὶ τὴν διὰ τῶν ἐπιπόνων θεραπείαν ὑποστῆναι καταδικάσθημεν. Οὕτε

⁶⁸ Jerem. viii, 22. ⁶⁹ IV Reg. xx, 7. ⁷⁰ I Cor. x, 13. ⁷¹ Luc. x, 34. ⁷² IV Reg. xx, 7.

(22) In Vossii veteri libro pro ἐπονειδίζων legitur ἐνονειδίζων.

(23) Editiones veteres et Reg. secundus καὶ ἀγωγῆς ἐπιπόνου ἢν, male. Veteres tres libri præter Voss. καὶ ἀγωγῆς ἐπιπόνου ἢν, recte. Statim antiqui duo libri cum Voss. ὑποβάλλῃ. Editi ὑποβάλλῃ.

(24) Editi τὰς ἐπ' αὐτῆς. At duo mss. τὰς ἀπ' αὐτῆς.

(25) Reg. primus τοῦτο. Ibidem Colb. ἰάσεως τοῦ τραύματος, neque huic curationem sui vulneris refererat acceptam.

(26) Reg. primus δύνασθαι ἡμᾶς.

(27) Idem mss. εὐχαρίστως ὑποδεχόμεθα.

οὐν τομὰς, οὔτε καύσεις, οὔτε διὰ (28) τῶν ὀριμέων καὶ ἐπιπόνων φαρμάκων ἀλγήματα, οὔτε ἀσιτίας, οὔτε διαίτης ἀκριβῆ μέτρα, οὔτε ἀποχὴν τῶν φθειρόντων παραιτεῖσθαι ἡμᾶς ὁ ὀρθὸς λόγος ὑπαγορεύει σωζομένου πάλιν λέγω) τοῦ σκοποῦ τῆς κατὰ ψυχὴν ὠφελείας, ὡς ἐν ὑποδείγματος λόγῳ τὴν ἑαυτῆς ἐπιμέλειαν παιδευομένης. Κίνδυνος δὲ οὐχ ὁ τυχῶν εἰς μετεωρισμὸν τὴν διάνοιαν ἐκπεσεῖν, ὡς καυτὸς πάθους τῶν ἐξ ἰατρικῆς βοηθημάτων προσδεομένου. Οὐ γὰρ πάντα φύσει εἰσὶν ἀρρώσθημα, οὔδὲ ἐκ πημελοῦς διαίτης ἡμῖν, ἢ τινῶν ἄλλων σωματικῶν ἀρχῶν προσγιγνώμενα, πρὸς ἅπερ ἐνίοτε ὀρώμεν τὴν ἰατρικὴν χρησιμεύουσαν. Πολλάκις γὰρ καὶ μᾶστιγες ἀμαρτημάτων εἰσὶ τὰ ἀρρώσθημα, εἰς ἐπιστροφὴν προσαγόμενα. Ὅν γὰρ, φησὶν, ἀγαπᾷ Κύριος, παιδεύει καὶ, διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἀρρώστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί. Εἰ γὰρ ἑαυτοὺς διεκρίνομεν (29), οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα. Κρινόμενοι δὲ ὑπὸ Κυρίου, παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν. Τοὺς οὖν τοιοῦτους ἡσυχάζοντας, καὶ ἀφεμένους τῶν ἰατρικῶν ἐπιτηδεύματων, ὑπομένειν χρὴ τὰ ἐπαγόμενα, ὅταν γνωρίσωμεν ἑαυτῶν τὰ πλημμελήματα, κατὰ τὸν εἰπόντα. Ὁργὴν Κυρίου ὑποίσω, ὅτι ἡμαρτον αὐτῷ· καὶ τὴν διόρθωσιν ἐπιδείκνυσθαι, διὰ τοῦ ποιεῖν (30) καρπὸς ἀξίους τῆς μετανοίας, καὶ μεμνηθῆναι τοῦ Κυρίου εἰπόντος· Ἴδε, ὑγιῆς γέγονας· μηκέτι ἀμάρτανε, ἵνα μὴ χεῖρόν τι σοι γένηται. Γίνεται (31) δὲ ποτε καὶ κατὰ ἐξαιτήσιν τοῦ πονηροῦ, ὡς περ ἀγωνιστὴν μέγαν, συγκαθιέντος αὐτῷ εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ φιλανθρώπου Δεσπότου, καὶ τὴν μεγαλαυχίαν αὐτοῦ διὰ τῆς εἰς ἄκρον ὑπομονῆς τῶν δούλων ἑαυτοῦ καθαιρουντος· ὅπερ ἐπὶ τοῦ Ἰωβ γενόμενον μεμαθήκαμεν. Ἡ καὶ εἰς ὑπόδειγμα τοῖς ἀφερεπῶν παρ-ἀγονται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ οἱ δυνάμενοι μέχρι θανάτου ἐγκαρτερεῖσθαι τοῖς ἀλγεῖσι· ὡς ὁ Λάζαρος, ὅς, τοιοῦτοις ἔλκεσι συνεχόμενος, οὐδαμοῦ γέγραπται οὔτε αἰτήσας τι τὸν πλούσιον (32), οὔτε δυσταρεστηθεὶς τοῖς παροῦσι· διὸ καὶ ἔτυχε τῆς ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἀβραάμ ἀναπαύσεως, ὡς ἀπολαβὴν τὰ κακὰ ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ. Εὐρομεν δὲ καὶ ἄλλην αἰτίαν ἀρρώσθημάτων τοῖς ἀγίοις συμβαίνουσαν, ὡς ἐπὶ τοῦ Ἀποστόλου. Ἴνα γὰρ μὴ θόξῃ ὑπερβαίνειν τὸν ὅρον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, καὶ μὴ τις αὐτὸν λογίσσεται (33) ἐν τῇ φυσικῇ κατασκευῇ ἔχειν τι περισσόν (ὅπερ ἔπαθον οἱ Λυκάονες, στέμματα καὶ ταύρους προσάγοντες), εἰς παράστασιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τῇ ἀρρώσ-στιά συνην διαρκῶς.

lulentius habere (quod visum est Lycaonibus, qui ei coronas obtulere et tauros⁸⁰), idcirco ad declarandam naturam humanam jugiter cum ægretudine conflictabatur.

⁷³ Prov. III, 12. ⁷⁴ I Cor. XI, 30, 32. ⁷⁵ Mich. VII, 9. ⁷⁶ Joan. V, 14. ⁷⁷ Job II, 6. ⁷⁸ Luc. XVI, 20. ⁷⁹ ibid. 22, 25. ⁸⁰ Act. XIV, 12.

(28) Editi οὐ τὰ διὰ. At mss. duo οὔτε διὰ. Aliquanto post in Vossii veteri libro corrupte legitur οὔτε ἀποδοχὴν τῶν φθ.

(29) Unus mss. ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν.

(30) Veteres duo libri διὰ τὸ ποιεῖν.

(31) Sic mss. duo præter Combefisium. Editi γίνεσθαι. Mox Reg. primus et Voss. ὡς περ γὰρ.

A condemnati sumus. Itaque neque sectiones, neque ustiones, neque acrium molestorumque remediorum acerbicatem, neque inedias, neque exactam diætæ et victus rationem, neque rerum exitialium abstinentiam a nobis repudiandas esse recta ratio suadet, salvo tamen (rursus dico) proposito animæ utilitatis, quippe cui hoc exemplum propositum sit, ut illud in sui ipsius curatione imitari discat. Periculum autem est non mediocre, ne mens in errorem incidat, quasi omnis morbus subsidiis medicinæ indigeret. Non enim naturæ tribuendæ sunt ægriitudines omnes, neque ex vitioso victu, aut aliis quibusdam corporalibus principiis nobis accedunt: quibus quidem curandis utilem esse medicinam nonnunquam videmus. Sæpe enim morbi sunt peccatorum mulctæ, ad convertendos nos irrogatæ. *Quem enim, inquit, diligit Dominus, castigat*⁷³. Item: *Ideo inter vos multi infirmi, et imbecilles, et dormiunt multi. Si enim nosmetipsos judicaremus, non utique judicaremur. Dum judicamur autem, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur*⁷⁴. **400** Quamobrem qui sunt hujus-

modi, ubi nostra ipsorum delicta cognoverimus, usu medicinæ prætermisso, pœnas sibi illatas debent silentio perferre, juxta eum, qui dixit, *Iram Domini portabo, quoniam peccavi ei*⁷⁵ et ita emendare se, ut dignos pœnitentiæ fructus edant: item meminisse Domini, qui dixit: *Ecce sanus factus es: jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat*⁷⁶. Accidunt autem etiam aliquando ægriitudines, postulante diabolo, cum scilicet benignus Dominus aliquem velut pugilem magnum cum ipso in certamen committit, et jactantiam ipsius summa servorum suorum tolerantia deprimit: quod in Job factum fuisse didicimus⁷⁷. Aut etiam iis qui malorum intolerantes sunt, in exemplum a Deo proponuntur quidam, qui adversa ad mortem usque perseveranter tolerare potuerunt, velut Lazarus, qui cum totet talibus ulceribus affligeretur⁷⁸, nusquam tamen scribitur quidquam ab illo divite aut petivisse, aut morosum se præstitisse et molestum ob præsentem rerum statum. Qua propter assecutus est requiem in sinu Abrahæ, tanquam qui recepisset mala in vita sua⁷⁹. Quanquam et aliorum morborum causam in sanctis contingere reperimus, velut in Apostolo. Etenim, ne naturæ terminum videretur excedere, neve quispiam arbitraretur cum naturaliter aliquid solito majus et excellentius habere (quod visum est Lycaonibus, qui ei coronas obtulere et tauros⁸⁰), idcirco ad declarandam naturam humanam jugiter cum ægretudine conflictabatur.

(32) Editi et unus ms. τι τὸν πλησίον, a proximo, corrupte Alius ms. πλούσιον, emendate. Codex Voss. τοιοῦτον τὸν πλούσιον.

(33) Reg. primus λογίσσαιο, Vossii vetus liber ἐλογίσαιο. Statim tres mss. præter Voss. ὅπερ ἔπαθον οἱ Λυκ. Reg. tertius et editi ὡς περ οἱ. Nec ita multo post Colb. στέμματα καὶ τράγους, coronas et hircos.

5. Quid igitur emolumentum ex medicina accedere possit ejusmodi hominibus ceu potius, quod eis periculum non impendat, qui scilicet ad corpus curandum se a recta ratione avertant? Qui vero ex prava diæta sibiipsis ascivere infirmitatem, ii corporis curatione, quasi quodam typo et exemplari, ad animam curandam uti debent, sicut superius dictum est. Etenim et ex re nostra fuerit, a noxiis ex medica ratione abstinere, utilia seligere, præcepta servare. Atque ipsa etiam corporis ab infirmitate ad bonam habitudinem commutatio sit nobis loco solatii, ut ne desperemus de anima, quasi ex peccatis ad suam ipsius integritatem rursus per pœnitentiam reverti non posset. Neque igitur fugienda penitus ars ista est, neque in ea omnis spes collocanda. Sed quemadmodum utimur quidem agricultura, sed tamen a Deo petimus fructus, et quemadmodum committimus gubernaculum gubernatori, Deum vero rogamus ut ex pelago evadamus inco-lumes: ita quoque, si, cum ratio sinit, medicum advocemus, ab ea quæ in Deo ponenda est spe non excidimus. Videtur autem mihi hæc ars ad continentiam quoque non parum conferre. Video enim et voluptates ab ipsa rescindi, et satietatem dam-nari, et victus varietatem, nimiamque in apparan-dis condimentis solertiam velut incommodam ablegari: et in summa indigentiam ab eadem appellari sanitatis matrem, ita aut ex hac etiam parte ejus consilium **401** nobis inutile non sit. Sive igitur utimur aliquando medicinæ præceptis, sive ea re-pudiamus ob aliquam causam earum, quas ante memoravimus, huc spectandum est, ut Deo placeamus, consulaturque animæ utilitati, et compleatur mandatum Apostoli, qui dicit: *Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive quid facitis, omnia in gloriam Dei facite*⁸¹.

⁸¹ I Cor. x, 31.

(34) Editi κυβερνήτη δὲ τό. Antiqui tres libri κυβερνήτη μὲν τό.

(35) Reg. tertius et Voss. συγχωρήσει. Ibidem editi τῆς πρὸς αὐτὸν ἐλπίδος. Codices non pauci præ-

5. Τί οὖν τοῖς τοιούτοις παρα τῆς ἰατρικῆς γένοιτο κέρδος; καὶ οὐχὶ μᾶλλον κίνδυνος, μετεωριζομένοις ἀπὸ τοῦ ὀρθοῦ λόγου εἰς τὴν τοῦ σώματος ἐπιμέλειαν; Τοῖς γε μὴν ἐκ πονηρᾶς διαίτης τὴν ἀρρώστιαν ἑαυτοῖς συναθροίσασιν οἶον τύπῳ τινὶ καὶ ὑπογραμμῶ χρηστῆν τῆ τοῦ σώματος θεραπεία πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν, καθὼ πρότερον εἶρηται Ἡ γὰρ ἀποχὴ τῶν βλαπτόντων κατὰ τὸν ἰατρικὸν λόγον καὶ ἡμῖν ἐστὶν ὠφέλιμος, ἢ ἐκλογὴ τῶν χρησίμων, ἢ φυλακὴ τῶν παραγγελλμάτων. Καὶ αὕτη δὲ ἢ τῆς σαρκὸς ἀπὸ ἀρρώστιας πρὸς εὐξίαν μεταβολὴ παραμυθία γινέσθω πρὸς τὸ μὴ ἀπογινώσκειν ἡμᾶς τῆς ψυχῆς, ὡς οὐ δυναμένης ἐκ τῶν ἀμαρτημάτων πρὸς τὴν οἰκείαν πάλιν ὁλοκληρίαν διὰ τῆς μετανοίας ἐπανελθεῖν. Οὔτε οὖν φευκτέον πάντῃ τὴν τέχνην, οὔτε ἐπ' αὐτῇ πάσας τὰς ἐλπίδας ἔχειν ἀκόλουθον. Ἄλλ' ὡς κεχρήμεθα μὲν τῇ γεωργικῇ, αἰτούμεθα δὲ παρὰ τοῦ Θεοῦ τοὺς καρπούς· καὶ τῷ κυβερνήτῃ μὲν τὸ (34) πηδάλιον ἐπιτρέπομεν, τῷ Θεῷ δὲ προσευχόμεθα ἐκ τοῦ πελάγους ἀποσωθῆναι οὕτω καὶ ἰατρὸν εἰσάγοντες, ὅτε λόγος συγχωρεῖ (35), τῆς πρὸς Θεὸν ἐλπίδος οὐκ ἀφιστάμεθα. Ἐμοὶ δὲ καὶ πρὸς ἐγκράτειαν οὐ μικρὸν συντελεῖν ἡ τέχνη φαίνεται. Ὅρῳ γὰρ, ὅτι καὶ τρυφᾶς ἀποκόπτει (36), καὶ πλησμονὴν διαβάλλει, καὶ ποικιλίαν διαίτης, καὶ περιεργὸν ἀρτυμάτων ἐπίνοιαν, ὡς ἀσύμφορον, ἀποπέμπεται· καὶ τὸ σύμπαν, τὴν ἐνδειαν μητέρα τῆς ὑγείας ἀποκαλεῖ, ὥστε καὶ κατὰ τοῦτο οὐκ ἄχρηστος ἡμῖν ἢ παρ' αὐτῆς συμβουλή. Εἴτε οὖν χρώμεθα ποτε τοῖς τῆς ἰατρικῆς παραγγέλμασιν (37), εἴτε παραιτούμεθα, κατὰ τινα τῶν προαποδεδωμένων λόγων, ὁ σκοπὸς τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως σωζέσθω, καὶ ἡ ὠφέλεια τῆς ψυχῆς οἰκονομεῖσθω, καὶ τὸ πρόσταγμα τοῦ Ἀποστόλου πληρούσθω, εἰπόντος· Εἴτε οὖν ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε.

ter Voss. τῆς πρὸς Θεὸν ἐλπίδος.

(36) In Vossii veteri libro legitur τρυφᾶς ἐπικόπτει.

(37) Unus ms. ἰατρικῆς ἐπαγγέλμασι. Mox Reg. primus emendatus τὸν ἀποδεδωμένον λόγον.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΙΑ ΤΩΝ ΟΡΩΝ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΕΠΙΤΟΜΗΝ.

SANCTI PATRIS NOSTRI BASILII

CÆSARÆ CAPPADOCIÆ ARCHIEPISCOPI

CAPITA REGULARUM BREVIUS TRACTATARUM.

401 1 An liceat aut expediat cuiquam, ut sibi D
permittat aut facere aut dicere quæ bona putat,
citra testimonium divinarum Scripturarum.

α' Εἰ ἐξέστιν ἢ συμφέρει τινὶ ἑαυτῷ ἐπιτρέπειν, καὶ ποιεῖν ἢ λέγειν ἃ νομίζει καλά, ἄνευ τῆς μαρτυρίας τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν.